

DIMITRIE BEJAN

ORANKI
Amintiri din captivitate

Dimitrie Bejan s-a născut la Hârlău în 26 octombrie 1909. A urmat cursurile Institutului Teologic „Veniamin Costache“ din Iași și ulterior cursurile Facultății de Istorie. Biografia sa comportă puține evenimente în libertate: o călătorie de studiu la Ierusalim și participarea în echipele de cercetare ale lui D. Guști. Hirotonisit preot în 1938, ia parte la campania de eliberare a Basarabiei. Cade prizonier la sovietici de unde reușește să se reîntoarcă abia în 1948. Reîntors în țară a urmat traseul martirajului românesc: Jilava, Aiud, Canal, deportarea în Bărăgan, din nou Aiud.

În prezent se roagă pentru neputințele fizice și morale ale semenilor în Hârlăul natal.

Experiența sa tragică de viață, unică în felul ei, a fost așternută pe hârtie în 3 volume-manuscris: Oranki - Amintiri din captivitate în care sunt relatate suferințele trăite în lagărele din U.R.S.S. (1942-1948), Vifornița cea mare care este o mărturie-document despre perioada 1949-1956, și care a însemnat pentru preotul Bejan calvarul din temnițele românești, în sfârșit, Satul blestemat amintește despre anii deportării în Bărăgan. Ultimele două volume sunt în curs de apariție.

Preotul D. Bejan a mai scris câteva episoade despre Basarabia anilor 1930-1935 reunite în volumul Hotarul cu cetăți, apărut în 1995.

Cu un Cuvânt înainte de
Gabriel Țepelea

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	3
NOTĂ care lămurește ceea ce pare nelămurit.....	6
1. ÎN LUNGUL ANILOR CARE AU TRECURT.....	7
2. ORANKI.....	8
3. MĂNĂSTÂRCA	10
4. KARAGANDA.....	12
5. VINE RUSUL CU ARLUS-UL.....	16
6. CINE A CÂȘTIGAT RĂZBOIUL?.....	18
7. DREPTURILE NOASTRE SFINTE	21
8. CULESUL CARTOFILOR.....	25
9. CARAVANELE CU FILDEȘ	29
10. JOCURI DE CĂRȚI.....	32
11. SCRISORI DIN ȚARĂ.....	35
12. AL 8-LEA SINOD ECUMENIC.....	37
13. SPAȚIU VITAL.....	43
14. ȘI PE SCAUNUL AL ȘASELEA N-AU ȘEZUT.....	47
15. MINUNEA CU PEȘTII	50
16. DIN CERURI SE SLOBOADE PLOAIE.....	54
17. ȘI VODĂ CANTEMIR A FOST PE AICI.....	57
18. ALEGERI ȘI REFLEXE.....	62
19. CÂND L-AM BOTEZAT PE MIȘA	67
20. SĂ TRAGĂ ARTILERIA!.....	74
21. DESPRE PLANIFICARE ȘI ALTE NECAZURI MUNCITOREȘTI.....	75
22. FOAMEA STRIGĂ LA DRUMUL MARE.....	82
23. COLHOZUL IAGODA ȘI FERICIREA OPINCII ...	86
24. VINE TEATRU-N SAT LA NOI.....	96
25. DE VORBĂ CU VOLODEA DESPRE DREPTATE ȘI SATUL LUI.....	100
26. CE-A VĂZUT DOCTORUL VASILIEV ÎN EUROPA.....	105
27. SPORT	110
28. CONCURENȚA ARTISTICĂ	114
29. CEI CARE AU MURIT.....	118
30. EVADĂRI	121
31. ARTĂ.....	126
32. FLORILE DALBE CU TRISTEȚILE LOR	131
33. GOLODOVCA.....	132
34. DIPLOMAȚII SPANIOLI.....	137
35. EU ȘI MOSCOVA	146
36. MĂ-NTORC LA VATRA PĂRINTEASCĂ.....	153

L-am cunoscut pe Dimitrie Bejan, autorul acestor dramatice reconstituiri memorialistice din perioada prizonieratului în URSS (1942-1948), la Jilava, în celula 24. Era pe la sfârșitul anului 1949. Eliberat din prizonierat unde s-a dovedit „necooperant” cu Ana Pauker și cei ce făceau înrolări pentru Divizia „Tudor Vladimirescu”, participant la o serie de acțiuni de demnitate, și chiar la inițierea unor greve, preotul militar Dimitrie Bejan a fost eliberat din URSS cu recomandarea de a fi supravegheat și reeducat în țară. Și iată-l în fața unei noi încercări. La trei luni după ce și-a revăzut patria și familia, acest slujitor al altarului mic de stat, mare la suflet, a făcut cunoștință cu universul concentraționar românesc. Cu un stagiul de peste 6 ani în patria-mamă a sistemului, D. Bejan era înarmat cu cunoștințe de supraviețuire, de repliere lăuntrică și credință. Se prăbușea cu spume la gură unul ce avea atac de epilepsie, părintele Bejan îi examina privirea, îl culegea de pe jos, îl îngrijea. Iar cel în cauză nu era altul decât Iosif Jumanca, semnatar al actului Unirii de la 1 Decembrie 1918, din partea social-democraților. Se frământa un proaspăt căsătorit ajuns la gherlă cu întrebări privind viitorul căsniciei sale, părintele îmbina învățătura scripturii cu înțelepciunea românească, turna balsam peste rana întrebărilor. Căci într-o instituție ce-și desfășura activitatea sub deviza: „voi n-aveți aici decât un singur drept, acela de a muri”, în care tronau ciomagul și teroarea, deținuții se hrăneau, se susțineau prin cuvânt. Cuvântul înțelept, cuvântul izvorât din încercări nebănuite.

I-am păstrat deci un loc de stimă în amintirile mele acestui duhovnic exemplar, deși conviețuirea noastră la Jilava n-a durat decât câteva luni. Prin 1965 am aflat de la o cunoștință comună că e în viață, că oficiază ca preot mai mult tolerat decât acceptat, undeva în Moldova. Dar oare se putea altfel când preotul Bejan refuza orice tranzacție?! M-am bucurat și i-am transmis salutul meu. Viața de unul singur, dedicată credinței și dragostei pentru aproapele i-au creat aureola unui personaj legendar, tămăduitor prin post și rugăciune. Au apărut despre el chiar și unele relatări în ziare, după revoluție. Și într-o zi a anului 1994 un cercetător matematician mi-a făcut surpriza de a-mi transmite patru manuscrise ale preotului. Le-am parcurs cu interes și am constatat cu bucurie că mă aflam nu doar în fața unui om de o deosebită mărire umană ci și în fața unui condeier din stirpea naratorilor moldoveni.

Paginile citite mi-au amintit date din pătimirea - necunoscută pentru cei din țară - a prizonierilor români, germani, italieni, spanioli, unguri prezentată nouă în celula 24 de la Jilava. Toate cutremurătoare. Dar una e să auzi o întâmplare dramatică în pușcărie gol, flămând și alta să o parcurgi înveșmântată în slove, acasă. Un scriitor, fost deținut, îmi spunea după eliberare: nu mai pot scrie. De

câte ori mă așez la masa de scris, am impresia că e cineva în spatele meu care-mi urmărește flecare cuvânt și capitulez. Ei bine, D. Bejan n-a capitulat în fața virtualului cenzor, și-a durat amintirile deschis ca o confesiune în fața posterității și a reușit.

Cartea cuprinde 36 de episoade despre viața inimaginabilă a prizonierilor români din lagărele de la Oranki, Nagoda, Karaganda (aproape de China), Astrahan, Kiev, Moscova, Sverdlovsk (Urali), Arhanghelsk (lângă Marea Albă). Sunt mărturii-document așternute pe hârtie, cu mari riscuri, în perioada deportării pe Bărăgan. Un om îmi amintește de condițiile limită trăite începând din prima fază a prizonieratului când mortalitatea era de 60% printre ofițeri și 80% printre ostași. Se stingeau pe capete cei ce nu puteau rezista la foame, sete, frig, tifos exantematic, dizenterie și muncă neomenească, în 1943, la Astrahan, pe Volga - își amintește D. Bejan - într-un lagăr la marginea orașului, pe un frig de crăpau pietrele „păduchii bolnavi se plimbau pe piepturile noastre”, „mureau oameni și nimeni nu se interesa de cel ce-a murit. Ba, să nu uit, cel mai adesea mortul era ținut ca viu la control, încă două-trei zile și chiar mai mult „pentru ca vecinii să primească în locul lui porțiile de mâncare (...) „Iarna era grea, aspră, geroasă și pământul nu putea fi săpat cu târnăcoape, cu lomuri; la toate încercările noastre nu reușeam decât să așchiem pământul. Morții erau mulți, pământul înghețat și atunci stăpânirea a dat ordin sanitarilor să facă stive din morții goi, buboși, hidoși la înfățișare, fără nume, fără număr. Sub ger au înghețat toacă, s-au mumificat. Toată ziua trecem pe lângă stivele de morți. Noaptea când bătea vântul prin schelete sau când luna gălbuie păta maldărele de stârvuri, te cutremuraj; era ca-n proorocirile lui Ezechiel, teribilă imagine de apocalips!“ (...) „Și-am numărat noi atunci nouăsprezece mii trei sute doisprezece morți din toate părțile Europei“. (...).

„Și la fel s-au petrecut lucrurile și în celelalte lagăre ca și în timpul nesfârșitelor marșuri însoțite de cârduri de corbi“. (...), Ceea ce mi-a amintit el (un prieten căzut prizonier în 1942 la Cotul Donului n.n.) Este întocmai cu ceea ce eu singur am văzut și ne-am cutremurat. Soldați care tăiau pulpe sau fese de morți, le frigeau și apoi le comercializau; alții amestecau cine știe ce coajă de pâine primită ca hrană de la ruși cu excremente omenești, o coceau din nou și o vindeau flămânzilor. La focurile improvizate în țarcuri, seara, oamenii își frigeau centurile sau tălpile de la bocanci, le mâncau scorjite și a doua zi mureau. Coloana de prizonieri pleca în zori, mai departe, pe jos, către Urali“.

Întregul capitol intitulat „Cei ce-au murit“ se constituie într-o zguduitoare mărturie scrisă direct sub dicteul amintirilor, fără artificii. Ele vorbesc în același timp despre decăderea omului sovietic produs al ideologiei marxist-leniniste ce execută orbește ordine, ori se complăce în nepăsare, în contrast cu victimele ce înfruntă gerurile rusești animate de firul credinței și al patriotismului, străduindu-se să-și păstreze zestrea de umanitate și demnitate.

Dar nu toate episoadele sunt axate pe relatări apocaliptice, în secvența „Când l-am botezat pe Mișa“ registrul e diferit, în lagărul de la MĂNĂSTÂRCA pe un

ger de -56 grade părintele e chemat să officieze o slujbă la căpătâiul unui copil bolnav. Părinții, ofițeri sovietici (mama chiar ofițer politic) din conducerea lagărului erau cutremurați la gândul că Mișa al lor va părăsi această lume fără a primi taina botezului. Cu precauții infinite, bruscări de formă, părintele este introdus în locuința ofițerilor. Cei doi riscă, riscă și părintele. După oficierea botezului, părinții lui Mișa și părintele se ospătează cu vin de Cotnari și discută despre România pe care soțul o cunoștea. Mai târziu, pe când părintele Bejan lucra pe șantier, e chemat la ofițerul Ivanov spre a-i aduce la cunoștință că Mișa s-a vindecat iar cei doi soți își vor îndeplini visul de a pleca în misiune spre România - Aceeași obsedantă descriere a frigului și în acest episod. „Pădurea e vântată și de frig trosnesc copacii. Pe șira spinării parcă te unge cineva cu spirt alb... Când se deschide ușa bordeiului frigul năvălește aburind de nu se vede om cu om și prefăce imediat picăturile fine din respirația noastră în chichiură“.

Un alt tip de credincios rus prezentat în această carte este Volodea. Acesta, un tânăr agronom dintr-un sat situat la 300 km de Moscova îi prezintă prizonierului român efervescența creștinească din comuna sa natală. Aici sătenii au adunat bani pentru a-și construi o biserică, angajează preoți ambulanți, aduc anafura de Paști de la Moscova, în această acțiune este angajat plenar tatăl lui Volodea care pleacă în fiecare an din timp la Moscova spre a aduce anafura pentru tot satul. Uneori satul îl așteaptă pe cel plecat noaptea întreagă...

Episodul despre „Diplomații spanioli“ aduce nu numai o informație inedită despre soarta comuniștilor spanioli refugiați în Franța după biruința lui Franco, și de aici transferați în Germania și Rusia, ci, și o prezentare gradată, axată pe un dialog viu, colorat, în bordeiele din URSS unde ei sunt cazați - bărbați, femei și copii - alături de prizonieri, foștii partizani ai lui Dolores Ibaruri se arată la început mândri, nedispuși să comunice cu prizonierii spanioli din „Divizia albastră“ și nici cu „fasciștii“ români ori germani, încet, încet gheața se topește între acești dezmoșteniți îmbrăcați ca pentru o altă climă. Românii le confecționează încălțăminte pentru copii etc. Se poate spune că omenia învinge închistarea în tagme a „diplomaților“ cărora nu le vine să creadă că ei, luptătorii pentru biruința comunismului, pot avea o soartă identică cu cei ce luptaseră împotriva paradisului roșu. Secvența e o ilustrare a automatismelor dictaturii suspicioasă față de tot ce vine de peste graniță.

În sfârșit „Golodovca “ e ultimul episod asupra căruia ne vom opri. Într-o zi, în anul 1946, prizonierii desțeleneau poienile de la Șoniha - câteva sute de hectare. Prizonierii au încercat să se revolte, să nu mai iasă la lucru dar solidaritatea nu a funcționat. Au încercat și în 1947 cu aceleași rezultate. Văzând că au trecut 4 ani de la armistițiu și un an de la semnarea tratatului de la Paris, prizonierii îl întrebau pe ofițerul politic de ce nu le dă drumul la vetrele lor. Răspunsul era același: „țara voastră nu vă vrea“, „schimbați-vă ideile, fiți alături de noi și vă vom trimite în țară “. În februarie 1948, prizonierii români semnează, unul câte unul, declarația: „Din acest minut intru în greva foamei până ce autoritatea sovietică îmi va răspunde în scris care este data până la care

vom fi repatriați noi, românii“. Declarații similare fac și românii din alte bordeie. Intră în grevă și bolnavii din spital. Urmează 10 zile grele de foame, de presiuni. Hotărârea și rezistența românilor uimesc. „Nemții și ungurii trec în vârful picioarelor pe lângă bordeiele noastre. Le-am făcut o chemare pentru o acțiune comună. S-au temut. Iar noi, leșinați, rezistăm“ (...) „După 10 zile însoțit de toată „rusăraia“ generalul Vladimirov intră în bordeie. Lasă o hârtie șampilată conținând răspunsul de la Moscova. Greva reușise: „Prizonierii români vor fi repatriați până la 1 iulie 1948“.

Dar ajunși în Tara mult visată reîncepe ancheta: „Ai făcut golodovca? Făcut“. Și în curând vor urma încercările din temnițele românești.

Cartea părintelui D. Bejan care are la ora când scriu aceste rânduri 86 de ani s-a născut din durere și a fost trimisă spre semeni drept mărturie. Mărturia despre o lume guvernată de stereotipuri ideologice, de interese imperialiste cu un total dispreț față de oameni și omenie. Când dintre cioloveci se înalță vreunul spre credință, spre căutarea unor zări lăuntrice, naratorul notează cu emoție excepția.

Leit-motivul cărții îl constituie gerul, foamea, automatismele stărsiei. Cei ce-au rezistat nu sunt prezentați ditirambic drept eroi. Sunt cei care purtau în suflet pe Dumnezeu, un colț de țară de lângă Carpați, cei care au reușit să învingă în ei zi de zi, ceas de ceas ispita alegerii între calea dreaptă și compromis, în fond se cunoșteau acolo rezultatele alegerilor falsificate în 1946, se știa că România e condusă de pro-comuniști. Și totuși prizonierii aceștia preferă să se supună la munci grele, să zgârie pământul înghețat cu hârlețul în loc de plug, să care greutăți, să măture prin orașe, dar să-și păstreze demnitatea.

O carte document scrisă cu îndemânare și onestitate. Din suferințele acestor prizonieri de ridică impunătoare încrederea în elitele morale ale acestui popor. Și, doamne, câtă nevoie avem de asemenea exemple!

Și mă gândesc ce mină ar constitui această carte pentru un regizor inspirat.

Gabriel Țepelea

NOTĂ care lămurește ceea ce pare nelămurit

Aceste amintiri au fost notate aici, în 1975, pentru a nu se uita întâmplări și greutăți. După 25 de ani faptele pot fi privite și sub alt aspect, ca ceva ce aparține de barbaria acelor timpuri grele - și nu puteau să fie altfel - conform epocii, locurilor și mentalităților vremii.

Pe cât se pare, societatea a evoluat către trăirea moralei creștine, dar fără Hristos. Omul a devenit, și se chinuie să devină din ce în ce mai bun, în timpul diferitelor orânduiri și forme de guvernământ - burghezie, democrație, dictaturi

de dreapta sau de stânga - conducătorii popoarelor se concurează în a face viața mai roză populațiilor în subordine. Marea parte a populațiilor are numai de câștigat de pe urma concurenței pașnice dintre cele trei ideologii: de clasă, de masă și de rasă.

Și „legea dragostei“, care este proprie creștinismului numai, a devenit bun comun - universală - chiar și pentru cei ce cultivau ura (de clasă, de masă și de rasă). Astfel, Hristos, renegat, câștigă orizontul și în adâncime. Doar El a spus că „nici porțile iadului nu vor birui iubirea... “

Numai iubirea este mijlocul suveran pentru nivelarea asperităților, iar omul viitorului se va umaniza în respectul și dragostea față de aproapele mai necăjit. Dumnezeu, „Bătrânul“, noțiunea creatoare, râde în barbă de străduința căutătoare a neînsemnatului „microb“ care este omul de pe Terra - un fir de nisip zburător între cele aproximativ zece miliarde de corpuri cerești ale galaxiei noastre.

Dar dincolo de acesta galaxie? Ce-i?

Alte galaxii - alte miliarde de nisipuri prinse-n ordinea prestabilită de „Bătrân“.

După acestea vine antimateria.

Pe urmă, tot Universul, văzut ca o sferă. Apoi, dincolo, lumea rațiunilor, a spiritelor. Și mai departe? Ce-i?

Zâmbetul îngăduitor și dragostea „Bătrânului“ pentru supravegherea și perfecționarea „lumilor văzute și a celor nevăzute“. Mai presus de „lumi“ stă dragostea.

*

Ordinea întâmplărilor scrise aici și trăite între 1942-1948 nu are prea mare importanță. Totuși, pe cât s-a putut, am respectat ordinea lor cronologică, și asta numai pentru a intra în ordinea cosmologică.

Dimitrie Bejan

1 mai 1975

1

ÎN LUNGUL ANILOR CARE AU TRECUR

E toamnă târzie și urâtă. Din cețuri curg reci picături de ploaie. Noaptea stă, apăsătoare, peste Bărăganul pustiit.

Dincolo de cețuri, alți oameni stau, la fel ca și mine, tăcuți și abătuți, cu gândul la primăvara care va trebui să vină și să alunge cețurile către nord.

Peste zi, încălțat cu cizme mari de cauciuc, înotasem prin noroaie, până la Dunăre. Bătea un vânt aspru dinspre răsărit și valurile măloase loveau, cu vuiet lung, în maluri. Sălciile desfrunzite se frământau, iar pe sus, dădeau chemări cârdurile de găște sălbatice, mânite din urmă de biciul iernii. Dincolo de ape, răsărit ca din ape, dealul de stâncă fumurie de la Hârșova. În spatele meu, peste dig, clopotnița de la Giurgeni. Spre nord, satul depărtărilor - cu casele uniforme, dărăpănate, acoperite cu stuf, fără copaci, fără viață, în depărtări, peste câmpul fără margini, fumul amăgirilor...

Iar vântul bate cumplit, ca-n Siberia.

*

E frig la mine-n casă. Lampa clipește nestatornic. Noaptea e târzie și prietenii mei stau tăcuți în cocioabele lor...

Îmi răsar vii în amintire oameni și locuri prin care am trecut. Stăruie în mine, ca o bolnavă aducere aminte, zilele robiei din Țara-Răsăritului; lagăre, bordeie, trudă de rob și, mereu treze, speranțele unor zile de așezare. Estompat, în depărtări, războiul pierdut.

Mai aproape de orele prezente, cuștile de beton și fier de la Interne. Jilava, cu marile încercări. Aiudul și Gherla unde satana cerne sufletele prin sită mongolă. Canalul, pecetluit până la A Doua Venire, cu miile de cruci ale celor răstigniți și minele de plumb de la Baia-Spie, Cavnic și Valea Nistrului.

Atâția oameni care au fost și au trecut dincolo, ducând cu ei durerile noastre. Peste tot locul cazne și încercări.

Dar noi trăim și ducem, în sufletele noastre, mirul de pe frunțile celor ce au murit. Inimile lor bat în inimile noastre și visurile lor de biruință sunt visurile noastre pentru ziua de mâine.

*

Afară plouă mărunț, picuri storși din ceață. Deschid Cartea și citesc, mereu nou, cuvântul Galileanului: „Veți auzi de războaie și vești de războaie; vedeți, să nu vă înspăimântați, căci toate aceste lucruri trebuie să se întâmple. Un neam se va scula împotriva altui neam și o împărăție împotriva altei împărății; și, pe

alocuri, vor fi cutremure de pământ, foamete și boli. Dar toate aceste lucruri nu vor fi decât începutul durerilor. Atunci vă vor da să fiți chinuiți și vă vor omori și veți fi urâți de toți păgânii; pentru numele meu.

... Se vor scula mulți profeți mincinoși și vor înșela pe mulți. Iar din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea celor mai mulți se va răci; dar cine va răbda până la sfârșit, acela va fi mântuit.“

Pe altă filă, silabisesc, șoptit, ca pentru duhuri:

„Cunosc necazurile tale și sărăcia ta (dar ești bogat); știu și batjocurile din partea păgânilor, care nu sunt altceva decât o sinagogă a satanei. Nu te teme nicidecum de ceea ce ai de suferit. Iată că satana are să arunce în temniță pe unii din voi, ca să vă încerce...

... Cel ce va birui, va fi îmbrăcat în haine albe. Nu-i voi șterge, nicidecum, numele lui înaintea Tatălui meu și înaintea îngerilor Lui...

... Fii, deci, credincios până la moarte și-ți voi da cununa vieții“.

Umbrele celor ce au trăit alături de mine caută în Carte legea care le-a luminat viața și temeiurile luptei și morții lor.

„Procură nouă vă dau vouă: să vă iubiți unii pe alții. Dar, în lume, nimeni nu dovedește mai mare dragoste, decât acela care-și sacrifică propria lui viață pentru salvarea aproapelui său. ... Îndrăzniți deci, Eu am biruit lumea“.

Târziu, pecetluiesc Cartea cu un sărut smerit și privesc în păcura nopții de afară, înțeleg că noaptea care stăruie încă va trece și lumina ce va să vină va spăla păcate și va tămădui răni deschise.

*

În amintire stăruie, rezemată de păduri, mănăstirea de la Oranki, de pe Volga de sus. Pe turele văduvite de cruci au încolțit și prins rădăcini mesteceni argintii.

În locul lor, când va veni Lumina, se va înălța iarăși, până la cer, semnul Biruitorului morții.

Între zidurile crenelate, acolo, au fost auzite vaietele prinșilor de război iar foamea, frigul și suferințele au umplut cimitirul din poiana morii.

În unele zile, rare, răsărea soarele și pentru noi; pe fețele noastre palide flutura o lumină nepământeană. Dar orele acestea erau sărbătoare și însemnau popasuri, când bei apă limpede și-ți tragi sufletul.

Apoi pădurile vuiau iarăși, ca mărire răzvrătite. Zăpezile se așezau ca niște ziduri de cetate și lagărul trăia ceasuri de moarte. Iernile erau fără sfârșit...

2 ORANKI

De la gara Şoniha, intri în pădure pe un drum făcut de Dumnezeu în a cincea zi a creaţiei, şi către seară, după zece kilometri, ieşi într-o poiană largă, străjuită la stânga de pădure de stejari şi pe celelalte margini, în semicerc, brădet şi mestecăniş. În mijlocul poienii, pe vârful unui deal alungit, se află mănăstirea Oranki, astăzi lagărul central pentru ofiţerii captivi.

Până la Oranki (Nijni-Novgorod) sunt 60 de kilometri, iar în linie dreaptă, de aici până la Volga, sunt 30 de kilometri, în împrejurimi, prin poienile de taiga, se găsesc puncte locuite, sau mici şi necăjite cătune, cu casele de lemn. Privită de sus, din mănăstire, pădurea este neagră, fumurie, violetă în reflexele soarelui şi, undeva, la orizont, precum marea, taigaua se lipeşte de cer.

Aşezarea mănăstirii este mică, pe o vatră de două-trei hectare, drept la creastă şi în dreapta ei s-a înjghebat, cu timpul, un sat de pădure.

Depart, se ridică dreaptă, maiestuoasă, albă, în stil roman, biserica principală a mănăstirii, cu 5 turlă văduvite de cruci şi de acoperişurile corpurilor de casă. În jur, ziduri de cetate dărâmate spre răsărit şi miazănoapte, apoi un şanţ adânc - ca o râpă - peste care treci pe un pod de piatră şi iată-te în faţa porţilor lagărului. Pe stâlpii porţilor văruiţi se văd încă urmele icoanelor; 6 pe un stâlp şi alte 6 pe celălalt. Dincolo de porţi, la dreapta, un parc mic de brădet şi flori, la stânga, o clădire joasă. Pe alee înainte, treci pe lângă un loc mai ridicat unde a fost clopotniţa, cu trei etaje, iar în faţă, deschisă, luminoasă, biserica mănăstirii, cu icoana Maicii Domnului abia vizibilă, în triumghiul de sub acoperiş. La dreapta şi la stânga mai multe clădiri cu două etaje încadrează biserica, în dreapta, cum treci de locul fostei clopotniţe, dărăpănată, scundă, se află biserica de iarnă. Peste clădiri, în fund, lângă zidul dărâmat, o casă mică, hexagonală, cu etaj. Lângă zidul dinspre nord au fost grajduri.

Toate clădirile, inclusiv cele două biserici, au fost transformate după revoluţie în puşcărie şi mai apoi, cu războiul, au devenit lagăr de prizonieri.

Toată zidăria este de cărămidă şi cărămizile sunt vopsite în alb.

Mănăstirea Oranki este zidită şi pictată de meşteri apuseni. Stilul este cel al clădirilor de factură romană; cu o faţadă cu şase ferestre mari, luminoase şi cu alte ferestre în pereţii din dreapta şi din stânga, tot atât de mari, tot atât de luminoase. Altarul este clădit separat, numai parter, în semicerc, cu trei ferestre şi lipit de biserica propriu-zisă, de care este despărţit printr-o catapeteasmă de zid.

Biserica are aceleaşi dimensiuni în lungime, lăţime şi înălţime - până la turlă - formând un cub perfect de culoare albă. Patru turlă la cele patru colţuri şi una centrală pe bolta naosului. Sus, pe locul unde a fost crucea, pe turla centrală, a crescut un mestecăn.

În biserică este un depozit de alimente. Până unde s-a putut, s-a dat cu var peste icoane, întreaga pictură, de la boltă în jos, până la jumătatea înălțimii, s-a păstrat intactă. Mâna pictorului, venit din sud și-a lăsat cu măiestrie amprenta luminozității albastrului cer mediteranean. Va fi plecat pictorul de pe aici... Cine știe pentru ce motive... De la jumătate în jos, cât se mai vede astăzi, pictura e mohorâtă, cu sfinți slăbănogi, cenușii, ieșiți din penelul unui pictor neiscusit.

Cine trece pe la Oranki este atras mai ales de cele două icoane ale mediteraneanului. Cum intri, pe peretele de la intrare, mare, enormă, se află icoana Adormirea Maicii Domnului. Pe un divan oriental, Sfânta Fecioară se stinge încet, liniștită, cu un nimb ce se așează în jurul capului, odată cu ultimele raze ale soarelui în apus. Pe fața liniștită a Maicii Domnului stăruie ultimele raze ale apusului, în jurul patului, apostolii Domnului și alți creștini din comunitatea Ierusalimului, întreg tabloul degajă seninătate și împăcare.

În față, pe peretele catapetesmei, sus - unde, în bisericile noastre, stă Sfânta Cruce - se află icoana învierii, o capodoperă în acest gen: e momentul nașterii zilei, în zori, când cețurile acoperă văile și pădurile de măslini. Iisus, în veșmânt alb-albastru, iese din mormântul deschis. Ca într-un zbor ușor, Iisus plutește la doi metri de pământ, senin, transfigurat. Biruitorul morții, cu steagul biruinței în mâna stângă și cu binecuvântarea lumilor în dreapta, Iisus cel înviat, cu nimbul auriu, ușor schițat, e proiectat pe munți și peste pădurile înverzite, în spate, spre răsărit, mijesc zorile, în vale, din ceață, se desprind femeile mironosițe - mai mult niște umbre. Pe plan secundar, jos, ostașii de pază, căzuți la pământ, își apără ochii de puternica lumină ce pleacă din mormânt și de la cei doi îngeri, în stânga, estompate în fumuriu, trei cruci pe Golgota, în jurul lui Iisus cel înviat din mormânt, parcă plecând din trupul transfigurat al Mântuitorului, o lumină ireală, diafană, suprapământeană. Iar ochii, ochii lui Iisus, privesc adânc la tine și peste tine, până la marginea pământului.

Revoluția i-a tras lui Iisus un foc de armă drept în frunte.

Iisus a rămas ca mai înainte senin, transfigurat. „Eu am biruit lumea, împărțind binecuvântări, până la sfârșitul veacurilor“...

Pe vremuri, aici veneau să se închine Domnului țării Rusiei. Aici și-a plecat genunchii, umilit, Leon Tolstoi și, într-una din chilii, a scris romanul *Învierea*. Pentru că Mănăstirea Oranki adăpostea între zidurile ei numai monahi, cărturari - de viță nobilă. Aici se practicau artele și literale, alături de exercițiile mistice și de strictă trăire a regulilor monahale.

Aici, unde a pulsat viață creștină și s-au spălat păcate, ne odihnim noi, acum, resturile învinse ale armatelor europene.

Știu eu? Încercăm să trăim în spiritualitate și dacă condițiile sunt așa cum se văd, încercăm, în sfârșit, să-i dăm lui Dumnezeu ceea ce cu drept cuvânt i se cuvine. Și timide încercări de artă minoră apar din inimile și mâinile noastre.

Canoanele călugărești? Canoanele le respectăm întocmai. Și e bine așa.

3 MĂNĂSTÂRCA

Pe vremea când Oranki era mănăstire, și nu lagăr - asta până la 1918, aici erau două schituri care țineau de Oranki. Unul se afla la trei kilometri de mănăstire, spre nord, și i se spunea chiar „Schitul“. După ce treci pădurea de stejari, pusă de mână călugărească - intri în brădet și mestecăniș și acolo, într-o poiană mică, se găsesc câteva case de zid cu etaje, iar la mijloc a fost o biserică, schitul. Aici se retrăgeau cei mai cuvioși dintre călugări, trăind în totală singurătate și în liniște desăvârșită, netulburați de vizite omenesti, viețuind în aspre posturi.

Al doilea schit se afla la cinci kilometri de mănăstire, spre vest, într-o poiană și mai mică, pe malul unui pârau limpede și se numea Mănăstârca (Mănăstioara). Din Mănăstârca n-a mai rămas nimic. După revoluție biserița și chiliile au fost dărâmate și din cărămidă s-au făcut, aici, câteva case.

Acum, mănăstirea Oranki și schitul au fost prefăcute în lagăre. La schit - la Oranki și la Mănăstârca sunt prizonieri. Aici, la Mănăstârca, s-au tras șapte rânduri de sârmă ghimpată în jurul a zece hectare de teren. S-au clădit 12 prepelece de lemn, iar în interior au lucrat deținuți politici ruși - femei și bărbați - și alți deportați, Săpând și construind 37 de bordeie, câteva beciuri așezate pe patru rânduri față în față, cu o alee centrală mai largă și o alta ce merge paralel cu linia sârmelor, la opt metri în interior; porți de cetate, iar în afara porților, patru bordeie pentru compania de pază și alte clădiri de lemn, drept locuințe pentru personalul din administrație, în latura dinspre apus s-a defrișat pădurea pe 50 hectare și acolo se cultivă zarzavaturi. Pădurea stă dreaptă, din toate părțile, ca o cetate.

În vara lui 1944 au venit aici primele loturi de români. Pe urmă au apărut nemți și unguri, italieni și spanioli.

Într-un bordei mare era bucătăria și sala de mese, într-altul lazaretul, apoi baia, brutăria, atelierele, în bordeiele tip locuiam noi. Fiecare bordei avea două intrări - cu șase trepte de lemn, patru geamuri, două sobe de cărămidă și două rânduri de paturi suprapuse. Pe lângă pereți, un coridor pentru circulație. La „opera“ politicianilor ruși, noi am adăugat bănci și mese iar în fața bordeielor am săpat ronduri de flori.

Și viața se scurgea monoton - ca în pușcărie - cu rare izbucniri, care plecau din te miri ce cauze.

Aici la Mănăstirea, ca și la Oranki - și la fel în oricare lagăr de prizonieri - programul se rotea pe 24 ore, în felul următor: la 6 dimineața deșteptarea și, peste o jumătate de oră, în serii de câte 500 de oameni, mergeam la sala de mese, pentru ceai. De la 8 la 4 p.m., muncă. Seara la 6, numărătoarea. La 11 noaptea suna clopotul de la poartă pentru stingere.

Medicul rus ne vizita în fiecare lună; dezbrăcați, ne trăgea de piele - și ne cataloga pe grupe de lucru. Grupele I și II lucrau în afara lagărului, iar grupa III, la munci de interior. Mai era o grupă a marilor slăbănogi. Cei de la O.K.¹ erau atât de slăbiți (distrofic, cașexie) încât erau scutiți de orice muncă, în așteptarea sfârșitului.

¹ O.K. - odihnă comandă.

Muncile de afară, vara, erau la grădina de zarzavat, la colhozuri sau, mai cu seamă, la tăiat și cărat lemne în pădure. Iarna, numai la pădure - tăiat și căraușie - sau la desfundat drumurile.

În interior, muncile mai ușoare și un supliment de mâncare erau ținute pentru comunarzi, în urma susținutei propagande a comisariatului politic, au fost suficienți români, la fel nemți, unguri etc. Care au acceptat comunizarea cu gândul de a ajunge mai repede acasă, sau pentru un blid de cașă² în plus.

² fiertură de mei, tărate.

La infirmerie lucrau medicii prizonieri, sub controlul medicilor ruși, dar medicamentele au lipsit tot timpul. Era greu să te vindeci numai cu sfaturi medicale. Pentru dizenterie se prescria hipermanganat. Medicii lăsau mâinile în jos, a neputință.

În schimb, clubul politic lucra, lucra intens, la destrămarea sufletească a națiilor. Comisarul Cotler, agitatorul Terlețchi și alți agitatori aplicau pedepse și încurajau ruperea rândurilor noastre.

Și-au reușit cu românii și cu celelalte nații. Ne-au rupt în două. Aici, la Oranki și Mănăstârca, încet, încet au fost adunați toți ofițerii români și supuși la grele încercări. Tot atacul furios al comisarilor politici viza pe români.

Războiul era greu și armele neegale. Dar marea majoritate a românilor a rămas tare, neclintită, chiar la scrâșnetele din măsele ale Anei Pauker. Într-o seară, după un miting la Oranki, ne strigase cu vocea ei spartă, de bețivă: „Vom trece peste cadavrele voastre și nu ne vom lăsa până ce nu ne vom face stăpâni în România“.

Sub ochii noștri s-au format unități voluntare și deoarece n-au fost suficienți ofițeri comunarzi, au fost făcuți ofițeri, dintre soldați. Și, cu Ana Pauker, aceștia s-au făcut stăpâni în Țară.

Iar nouă, celor rămași credincioși credințelor și obiceiurilor strămoșești, ne-au fost puse pe umeri poveri și munci, carcere și bătai, ca să ne-ndoaie. Cu sufletul la gură ne rugam lui Dumnezeu ca să ne ajute să le biruim. Ochii noștri scăpărau oțel; sufletele noastre au rămas mai de neclintit decât muntele. Și dușmanul a dat înapoi, cu armele tocite. Ne-a lăsat în pace. Se lămurise cu cine avea de-a face.

Munceam peste zi, cât știam noi că trebuie de făcut, iar seara, și-n orele

noastre de repaus, ne rugam lui Dumnezeu, ne țineam sărbătorile noastre și ne cultivam tradițiile. Acceptaserăm chiar și moartea. Iar doina nu lipsea de pe buzele noastre, în zare, departe, și sub pleoape, aproape, stătea Țara Dunăreană, rotundă și frumoasă ca un măr domnesc.

*

Când am plecat de la Mănăstârca, în vara anului 1948 - erau acolo doar vreo 200 de nemți. Loturi după loturi, prizonierii plecaseră spre țările europene.

Bordeiele nu se vedeau de sub cucută și, pe alocuri ploaia le dărâmasese.

Mă gândeam, cât amar a strâns în cinci ani de zile acest lagăr de pădure? Cine va putea aduna vreodată, ca-ntr-un potir al amărăciunilor, toată truda și obida noastră? Cine?

Peste păduri și peste vârfuri trece vântul fluierând.

Bordeiele s-au măcinat de vreme și pe creasta putredă, de la comisariat, își cântă cântecul o cucuvea.

La Mănăstârca a crescut pustiul.

4

KARAGANDA

Eram în lagărul 9 din Karaganda. La un pas de noi se ridică podișul Altai și mai în rund, la dreapta, Himalaia, cu vârfurile permanent bătute de furtuni și viscole. Pe șesul nisipos al Karagandei, pustiu și iar pustiu. Ici-colo, pâlcuri de ierburi rare și copaci chirciți. Până la linia Transsiberianului câmp întins, dune de nisipuri și nici un om. De cum răsărea soarele și până la asfințit vântul bătea ca turbat, ridicând nisipurile și purtându-le în viscol. Noaptea se făcea liniște; natura încremenea și vânturile stăteau. Numai sus pe Himalaia stăruiau viscolele.

Războiul i-a obligat pe ruși să pună în exploatare terenurile virgine din regiunile siberiene. Aici în Karaganda - la un pas de granița Chinei - este petrol și cărbune. Pustiul a fost încercuit cu sârmă ghimpată, au apărut bordeie și între sârme, deportați ruși, și separat, în alte lagăre, prizonieri.

Eram puțini în acest lagăr. Vreo 200. Veniserăm de la Astrahan, făcând un scurt popas la Oranki, unde se formase divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu“ în urma acțiunii propagandistice a Anei Pauker și sub presiunile rusești - și ne aciuserăm aici, în câteva bordeie, așteptând pe cei ce aveau să vină după noi.

Drumul, în niște vagoane de marfă nenorocite, îl făcuserăm cu morți, păduchi, foame.

În lagăr, pe lângă relele știute, se mai adăuga și lipsa apei.

Lucram la o mină de cărbuni, afară; căram cărbuni cu vagonetele și când venea până aici, aproape, un tren, încărcăm marfa în vagoane și plecau apoi spre apus.

Munca era grea; noi eram ca niște cadavre și vântul ne năucea de cap.

Când, către seară, intram în lagăr, începeam vânarea șobolanilor. Turnam apă cu gălețile în găuri și cu bâta le ațineam calea. Jupuiți, aveau o grăsime fadă, gălbuie. Noi îi găseam tot atât de gustoși ca niște purcei de lapte.

Curând vânatul se termina. Ne uitam la cerul sticlos și la furtunile de pe munți. Pe acolo băteau ninsorile; pe acolo se risipeau ploile. La noi ajungea numai vântul rău...

Seara, pe cer stelele erau mari cât palma și aerul rece și amețitor, ca un rachiu tare. Foamea rupea din măruntaie și nopțile se prefăceau în prânzuri împărătești. O salivă dulce ca mierea îți inunda gura; corpul se autoconsuma.

*

La 5 iulie 1943 a început marea bătălie de tancuri și blindate în regiunea Kursk, Bielgrad, Orei. Se pare că această bătălie a însemnat cea mai masivă ciocnire de blindate pe care a cunoscut-o cel de-al doilea război mondial. Bătălia s-a încheiat la 12 iulie cu victoria nemților, care însă nu au putut exploata acest succes; nu au avut cu ce se duce mai departe; nici tancuri, nici benzină, nici oameni.

Lucrurile s-au petrecut la acea oră la fel cum s-a întâmplat cu Pirus, în antichitate: „încă o victorie ca aceasta, și-a rămas fără ostași“.

La poarta lagărului, în interior, era un bordei unde Comisarul politic își făcea treburile lui, cu ajutorul unor austrieci, în fața acestui bordei se instalase un panou mare cu harta Rusiei și cu actualul teatru de bătălie. Linia era marcată cu stegulețe roșii.

Trecând la lucru, sau când reveneam de la mină, obligatoriu treceam pe lângă acest panou și ne aruncam privirile acolo. Interesul nostru s-a reaprins pentru problemele războiului când Comisarul politic a trecut din bordei în bordei și ne-a citit din Istestia, că acolo la Bielgrad, a început o bătălie epocală de care depindea soarta războiului.

Comisarul era foarte politicos cu noi și asta ne-a pus pe gânduri. A doua zi, tot pe calea ziarului am aflat că la Stockholm, doamna Kolontai, ambasadoarea Rusiei, ducea tratative de armistițiu cu nemții...

Cine știe? Pacea era la un pas de noi și parcă ne vedeam plecând din Vladivostok pe apă și, înconjurând Asia, pe la Suez, intrând în Europa. Pe fețele noastre, pudrate de praf de cărbune, jucau lumini și umbre!

Ziua următoare n-am mai ieșit la lucru. Stăteam pe blaturi - echipați, gata pentru muncă. Pe poartă au intrat vreo zece soldați care s-au postat la ușile bordeielor ocupate - cinci la număr - zicând: „Nimeni nu iese afară până nu dăm noi ordine“.

Ne uităm pe ferestre. Curtea pustie, nemții la locul lor și mina, uite-o colo.

Pe la ora 10, poarta lagărului s-a deschis și-ncet a intrat un convoi de 12 camioane supraîncărcate cu saci și baloturi.

Convoiul a defilat prin fața noastră, și era încheiat de un autobuz pe care se vedeau însemnele Crucii Roșii - „Ce-o fi măi?” ne întrebam unul pe altul. Ce-o fi, ce n-o fi, că iată ne-am trezit în bordei cu vreo zece doctori și sanitare guralive și vesele și care ne poșteau: „Domnilor ofițeri, poștiți la vizita medicală.”

- Auziți fraților, zicea Petrică Ilie, suntem «domni»... Și când te gândești că până acum ne umpleau de înjurături.

Și cu forța ne-au vizitat, ciocănindu-ne toate oscioarele, ne-au întâmpat cu acele, pe unde se mai găseau rămășițe de mușchi și tot așa, cu bunăvoie, Crucea Roșie a trecut la bordeiul vecin.

Și iată-i pe soldații ruși, tăbârcind saltele, pături, cearșafuri pentru noi: „Poștim, domnilor ofițeri, sunt pentru dumneavoastră”.

- Ei, așa înțeleg și eu; scumpele noastre oseminte trec acum la caldă odihnă, zicea Ștefan Tumurug.¹

¹ mort de foame la Canal.

La ora prânzului așteptam să ne cheme nemții de la bucătărie, la hârdăul cu supă. Trecuse un ceas peste ora mesei și înspre bucătărie nu se mișca nimic. Puțin mai târziu, au venit în pas grăbit două fete, îmbrăcate în șorțuri albe și cu tichie albă pe cap și ne-au invitat: „Poștiți la masă, domnilor ofițeri”. Nu ne venea să credem urechilor; auziți? „Poștiți la masă, domnilor ofițeri”?! Și-am plecat cu neîncredere și curiozitate totodată să aflăm ce mai era și asta?

Am intrat în bordeiul cel mare, de lângă bucătărie - unde ar fi trebuit să fie „sala de mese”. Și-acum, chiar aici, era o sală de mese! Ne-am crucit. Doamne, ce-i asta? Mese noi, la rând, cu bănci de-o parte și de alta. Pe mese, așternute fețe de masă, de olandă, șervețele de pânză albă, farfurii, linguri, furculițe, pahare de cristal. Pe masă, untieri cu unt-calup, brânzeturi, mezeluri și mușchi afumate; pe deasupra, pescărie.

- Poștiți, domnilor ofițeri, îndrăzniți căci masa este pusă pentru dumneavoastră.

Și fetele vesele ne-au luat de mână și ne-au așezat la mese. Poate că visăm. Sandu Muscă, lângă mine, și-a tras un pumn în cap; a constatat că-i treaz și încet mi-a șoptit: „Oare n-au pus otravă în bucate?”

- Hai să mâncăm domnilor, ce ne mai codim atât; plata o facem la urmă.

A fost ca un semnal de atac. Cele puse pe masă, de teamă să nu dispară, nu atât s-au mâncat cât, în marea lor majoritate, au trecut în buzunarele noastre și în sân. A venit o supă cu stele de aur de deasupra și mâncare scăzută de conserve. Mai apoi o prăjitură - venită în cutii americane și țigări cu scriere yanchee. Masa s-a încheiat cu o cafea „Moca” veritabilă. Prin buzunare, de toate și, mai ales,

felii de pâine albă.

Medicul șef rus ne-a spus: „Și acum vă recomand două-trei ore de odihnă, pentru o bună siestă.“

- Auziți, bre, zice Sandu Muscă - ce grijă ne poartă medicul - două-trei ore de somn, „siestă“?

Petrică Ilie mi-a spus: „Am gustat pe rând din zahăr și din unt. Ei bine, constat că untul e mai dulce decât zahărul. Nu înțeleg“.

Pe buzele tuturor stăruia întrebarea: „Ce-i cu bairamul acesta? Cât va ține?“

Seara, a doua zi, și-n zilele următoare, aceeași bunăstare; odihnă, plimbare, Comisarul - greșos de politicoș - și „rusăraia“, nu ne scoteau din „domnilor“. O mașină cisternă căra apă mereu; ne spălam, ne tundeam, ne periam hainele și bocancii. Semănăm a oameni. Parcă nici vântul nu mai bătea atât de turbat, iar mănecarea proastă era ca o poveste de mult uitată.

Într-o zi, poate era 10 sau 11 iulie, după-masă, cum stăteam culcați pe pături a intrat Costache Popescu val-vârtej în bordei și a strigat: „Mă, somnoroșilor, treziți-vă și ascultați-mă“. Costache Popescu era de meserie avocat, făcea politică tare și îi plăcea să-i asculte în problemele de politică externă în care, afirma mereu acest lucru - era imbatabil.

Toți, numai urechi la Costache.

- Ascultați! Știți pasiunea mea pentru problemele de politică externă; încă din liceu eram... Încearca să ne spună povestea cu educația lui politică, de pe vremea lui Tata-Noe.

Sandu Muscă nu mai putea răbda și-n timp ce noi scandam, ca la limba latină: „O știm Costache, pe de rost, o știm Costache, pe de rost“, Sandu, svârâ, cu perna în capul lui.

Costache nu s-a supărat și, ca trezit din somn, a continuat:

- Și unde am rămas, domnilor, cu expozeul de politică externă? Ah, da, să vă expun măcar, concluziile mele, să vedeți ce frumos raționez.

- Mă, raționează odată, dacă ai ceva de trâmbițat, i-a răspuns Nae Șchiopu, și nu ne mai plictisi cu introducerile tale fără noimă.

Nae era de asemenea jurist și-n concurență pe informații, „reale, mă“, nu ca cele ale lui Costache. Costache ne măsura pe fiecare.

- Ei, gata, ne-ai cântărit Costache? Dă-i drumul repede, până nu-ți iese în cale iar vreun impediment, îl îndemnă Vili Popescu, zâmbind ironic.

- Na și tu, de colo, deșteptule.

- Pardon, răspunde repede Vili, n-am nici un merit în problema pusă de tine. Mama m-a făcut deștept și gata. Ce atâta vorbă? Ai de spus ceva, spune Costache, dar, ca la rezumat. Spune.

Și Costache, puțin bosumflat din pricina atâtor întreruperi a început:

- Eram adineaori la panou și priveam teatrul luptelor de la Orei, căci doar știți, pasiunea mea pentru probleme externe.

- Iar începi Costache, gemu Sandu Muscă², zis Curent.

² Sandu Muscă - avocat și profesor - a trecut pe aceleași cărări țepoase, ca mulți alții. Unde o fi? În cer? Pe pământ? Dumnezeu știe!

- Pardon, pardon, nu mă întrerupe. Zic, eram în fața panoului, când pe poarta lagărului a intrat un general rus, cu mai mulți ofițeri și doi civili; s-a uitat peste lagăr, a făcut câțiva pași și s-a apropiat de panou. M-am dat deoparte. Doar știți cât sunt de rezervat în raporturile cu inamicii. Generalul, bondoc, gras și ras pe cap; ce dracu' mănâncă ăștia de se umflă așa? Reflectam eu, când, deodată, devin foarte atent. Generalul indica linia de bătaie și forțele celor două tabere, încheștate aici. Cei din jurul lui îl ascultau cu atenție. Eu eram o sută de urechi. „Știți - zicea generalul - că tov. Kolontai este pe punctul de a se înțelege cu nemții. Așa spun veștile de la Stockholm. Nemții cer Ucraina; poate că vom fi nevoiți să le-o cedăm, salvând ce se mai poate salva“. Generalul a mai căscat o gură mare de rechin, întrebând: „Ce mai e pe aici“? Apoi a plecat, ieșind pe poartă cu toată suita. Și acum să strigam cu toții „ura“ și dacă sunteți de acord cu punctul meu de vedere politic să cântăm : «Popor al lui Traian venit ca să reînălți, pe falnicul Carpați, renumele roman».

Costache a închis ochii, ca un cocoș care cântă „cucurigu“, și a strigat de unul singur „ura! Ura! Ura!“ de trei ori și când a prins a cânta marșul bunicilor noștri, am izbucnit toți în râs. Costache cânta revoltător de fals, cu gesturi caraghioase din mâini și din cap.

Văzându-se nesecondat la cântare și înțelegând că nu ne-a câștigat sufletele total pentru punctul lui de vedere, s-a oprit din cântat, privindu-ne cu ochi mari, neînțelegători:

- Nu meritați voi osteneala unui expozeu pe marginile politicii externe, pe care eu, de când eram elev, o suceam și o răsuceam pe toate fețele...

- Iar începi, Costache? Vrei să te pocnesc iar cu perna în cap? I se adresa Sandu Muscă.

Și Costache, greu lovit în amorul propriu pentru lipsa noastră de înțelegere, s-a lungit bosumflat pe patul lui și a închis ochii. Visa despre tot binele pe care-i așteptam pentru mâine.

Gândeam, ronțăind o coajă de pâine: „Dacă o fi așa cum ne-a raportat Costache? Numai așa se explică mana cerească pe care o culegem, călătorind prin acest pustiu. Oare să fie posibilă întoarcerea noastră - atât de repede - în pământul făgăduinței? Parcă am o strângere de inimă. E drept că face impresia că suntem special hrăniți. În scurt timp din stafii, vom putea să ne reîncarnăm. Și cu puțină vlagă în noi, vom putea fi repatriați. Oare așa să fie, Doamne?“

Și apoi au trecut zilele de 11, 12, 13 și 14 iulie. Bunăstare, odihnă, plimbare. Frontul stătea pe loc; stegulețele roșii încremeniseră. Până în dimineața de 15 iulie.

Spălați, periați, așteptam să fim poftiți la cafea. Când colo, curat nenorocire. Pe dinaintea noastră au început să treacă și să iasă pe poartă cinci camioane

supraîncărcate cu lăzi și baloturi urmate de autobuzul Crucii Roșii. Doctorii și surorile priveau țință spre poartă; nu aveau ochi să ne vadă.

- Ce-i, măi, cu asta?

Ce să fie? Imediat au intrat în lagăr vreo 50 de soldați, cu câțiva ofițeri și cu Comisarul politic Bender și, dând năvală în bordeiele noastre, au început a ne lovi: „Mama voastră de fasciști, la muncă leșinaților“, Și ne azvârle afară...

Când ne-am întors seara de la mină, n-am mai găsit așternuturile. Dispăruseră și resturile de provizii făcute - prudent - pentru zile negre.

Din hârdăul vechi și ros de polonic, ne-am primit, reglementar, cașa de mei.

Adio bunăstare materială, adio mană cerească, te-ai dus, ca și cum nici n-ai fi trecut pe la noi. Fără gust era casa. Iar vântul? Vântul bătea turbat, băgându-ne în nări și în gură praf și nisip călător.

*

Nemții au câștigat bătălia, dar n-au avut cu ce s-o exploateze.

Costache turba și se vaită: „Măi, ce neșansă, măi ce idioție“.

Sandu Muscă mă luă la plimbare. Să ne lămurim, îmi spune pe un ton sentențios:

- Curat, ca pe vremea lui Pirus: „Încă o bătălie ca aceasta și ne trezim la Berlin.“ Ce-ar fi să trecem în China, bre?

Mă uit la Sandu, și-apoi împreună măsurăm podișul Altai și crestele de lângă cer ale Himalaiei.

- Nu-i putere, Sandule... În munți viscolește mereu și zăpezile imaculate nu deschid poteci. Iar vântul bate ca turbat, mutând dunele din loc în loc și purtând la înălțimi, nisipuri călătoare, nori de praf. Să mai așteptăm, Sandule...

În bordei, când s-a înserat, la lumina opaițului, culcat pe scândură, cu capul pe raniță, Costache cânta pițigăiat, fals: „C-așa trec zilele mele! Una bună, zece rele... !“

- Așa-i Costache - subliniază Sandu - în sfârșit, ai nimerit și tu! Asta-i situația: o zi bună, zece rele!

5

VINE RUSUL CU ARLUS-UL

Vara anului 1945, la Mănăstârca. Dintr-o gazetă scoasă pentru prizonieri, numită Graiul liber și care se tipărea la Moscova, am aflat că în țară s-a organizat o societate care cultiva bunele relații cu Uniunea Sovietică. Prescurtat, această asociație se numește ARLUS - în traducere oficială: Asociația Română pentru Legăturile cu Uniunea Sovietică și în interpretarea populară: alipirea

română la Uniunea Sovietică. Bun, zicem noi, totul este „în regulă“.

Lagărul nostru este în pădure și munca noastră se risipește între lucrul la colhozurile vecine - vai de capul lor, gospodării colective - la reparat drumuri, dar, mai ales, la tăiat și cărat pădurea. La ora 6 seara, tot lagărul se alinia pe alea principală, pentru numărătoare. Urma apoi casa de seară - mei sau ovăz fiert în apă și, dacă se putea, voie bună.

Pădurea, dimineața, se deșteaptă în cântecele păsărilor pădurence, dar seara, odată cu umbrele, se lasă tăceri adânci.

La începutul verii, la ora 11 noaptea - ora stingerii - soarele coboară extrem de puțin sub orizont și razele lui luminează încă. La un metru sub orizont, călătorești numai două ceasuri pentru ca, pe la 1 dimineața, el să răsară și să se plimbe deasupra orizontului, până pe la 9-10 dimineața. Abia atunci se decide să se ridice ceva mai sus. Apoi, după amiază coboară, ușor, până aproape de linia orizontului, pentru ca la ora 11 noaptea să treacă sub zare.

Serile sunt frumoase și liniștite; ziua bate vântul, fără pauză.

Pe la mesele dintre bordeie, pe alei, stau prizonierii la sfat, fumând mahorcă cu pipa. Și orele se scurg încet, plăcut, pe nesimțite - și în pacea dulcii înserări, clopotul de la poartă anunță stingerea: „toată lumea să treacă a culcare“, dă glas rusul de la poartă.

Sus, în prepelece, ceasovoi¹ moțăie, cu balalaica la gât.

¹ carauale

În sălciile de pe râu - și de pe la izvoare - încep concertele privighetorilor. Luna mare - ca tot ce-i rusesc, și bălană - ca fetele nordicilor, pune valuri de ceață peste păduri.

Cum să te culci, tocmai când cer și pământ încremenesc sub trilurile fermecatei zburătoare cu pene cenușii?

Vede ofițerul rus de caraulă că ora stingerii nu mai este respectată. Adună starșii de bordeie și le ține un monolog despre disciplină și alte chestii, subliniindu-și pretențiile cu murdare ploi de înjurături.

Ordinul rusului, despre ora stingerii, neîndeplinit. Sunt prea frumoase serile de vară la Mănăstârca pentru ca să reușim să intrăm în ordine. Prea puține lucruri frumoase sunt întâlnite aici, așa că acceptăm carcera pentru cine va fi prins, dar nu mergem la culcare la ora stingerii.

Până într-o seară, când se sună stingerea și, conform obișnuinței, unii se plimbă, alții fumează și clopotul de la poartă sună - socotim noi, așa, ca să-și facă datoria.

De-odată, ce se aude? Un chiot, un țipăt disperat de om în grea primejdie. Undeva, pe la bordeiele de la poartă, lumea fuge buluc la culcare. Se aude un strigăt de alarmă: „Păzea, câinele lup e în lagăr“.

Ca la o comandă unică, platoul și aleile se pustiesc și ușile la bordeie se

închid. Ofițerul rus trece mândru, cu un câine lup dresat, care miroase, adulmecă spre bordeie și se duce mai departe. Liniște, peste tot e liniște. Locotenentul Tihonov ne-a găsit leacul.

A doua zi am aflat că „lupul“ se aruncase asupra câtorva „infractori“, pe care i-a avut mai la îndemână, i-a trântit la pământ și ofițerul rus, fără nici o judecată, i-a băgat la carceră.

Ah, s-a dus poezia dulcelor înserări! De la geam, unul sforăie, altul se vaită; cântecul nopții, suflul pădurii își pierde din intensitate, devin stinse.

Și iată că în seara următoare, în preajma orei cu pricina și cu necazul, Nicolae Banu strigă dinspre poartă: „Alto, rumân, păzea că vine rusul cu Arlus-ul“. De la bordei, vocile i se alătură și ca într-un cor uriaș al antichității, toate națiile scandează după români: „Păzea, vine rusul cu Arlus-ul“.

La pădure, când câinele se apropie de noi, îi strigăm: Fii cuminte Arlus, fii cuminte Arlus, nu-ți înfige colții în pantalonii mei.

Tihonov își strigă câinele zâmbind: „Arlus, idi siuda!“²

² Arlus, vino aici!

6

CINE A CÂȘTIGAT RĂZBOIUL?

Cât am stat eu la carceră, lagărul fusese vizitat de un sublocotenent de stat de la Interne - Lavrentiev. La mine în vizită, nu a fost. Sandu Curent râde extrem de mulțumit și îmi spune:

- Păcat că nu ai fost cu noi, când a venit „ministrul“ lor. Să fi văzut câtă pază, ce stat major de funcționari și la ce distanță se țineau. Totuși, a intrat în bordeie. Și a stat de vorbă ici-colo, cu câte ceva. Hai să vedem dacă Bădița¹ și-a terminat tăierea la pădure.

¹ Costache Bicioga, zis Bădița, avocat din Câmpulung Moldovenesc, își făcuse școala și baroul la Cernăuți. Om de munte, curat și frumos ca un înger. Priceput. Cântăreț din fluier; cioplitor în lemn de măr. A murit între gratii la Gherla. Liniștit și împăcat ca un sfânt.

Făcuserăm școala în același timp. Ne uneau aceleași idealuri. Făcuserăm războiul împreună - de la Ungheni, la Stalingrad... Ne-am regăsit în prizonierat. Am intrat în pușcăriile românești. El a murit senin, ca un sfânt. Eu încă plătesc.

Pădurea plesnea de sănătate și când doboram câte un mestecăn uriaș, parcă ni se rupea inima. Era la începutul lui august și frunza prindea să îngălbenească pe nervuri. Cântec de păsări nu se mai auzea în pădure. Departe, departe, prin luminișuri, se adunau cocorii pe lângă smârcuri. Simțeam în vârf de aripi, ușor, adierile de toamnă.

Bădița, cu joagărul făcut colac în stânga și cu un topor în dreapta, se apropie de trunchiul pe care stau eu. Sandu pitește uneltele sub niște crengi de brad; să le avem mâine, aici, la îndemână.

- Mai avem un ceas bun, până la patru. Bine că am terminat. Mâine - zice Bădița - o luăm iar de la început.

Se așează amândoi pe iarbă, cu spatele rezemați de buturuga pe care stau eu.

- Mă, Sandule, scapără și eu ți-oi da mahorcă pentru o țigară.

Bădița fumează cu pipa. Sandu nu poate suferi luleaua. Și unul și celălalt au amnare și fitil (făcut din bumbac); chibrituri nu sunt.

În timp ce-și fumează tainul, îi studiez. Sandu are căciula trasă pe urechi („în pădure-i curent, bre!“) iar Bădița stă cu capul descoperit și cămașa deschisă la piept („cald e, măi fraților; cald, ca vara!“). Sandu parcă ar vrea să spună ceva, dar se oprește, fumează și ascultă; în pădure se aud joagărele ronțâind, topoarele hăcuind și strigătele ceasovioilor, din copaci.

- Ia spune mata, Bădiță, cum a fost cu Lavrentiev - reiau firul începutului de discuție cu Sandu.

- Cu ministru lor? Păi, Sandu nu ți-a raportat până acum? Mă, Sandule, avem și noi, o mână de călugăr și-i lași în neștiință amară, și-i silești să ajungă pe căi piezișe la cunoaștere! Mă românule, mă Curentule, tu nu știi să te porți între oameni. Apoi, nu spune la legea noastră, să nu-ți lași prietenul la nevoie? Dacă spune așa, de ce-i lași pe cuvioșii să se frământă, neajutorat, tot întrebând ce-a fost cu Lavrentiev? Mai ales că tu ai fost de față, în bordeiul 20, la discuția cu ministrul. Hai, și fără ocolișuri, dă-i drumul la raport.

Sandu, cu ultimul fum, scuipe până în vârful unui brăduț.

- Măi Sandule, ai uitat toate regulile din codul manierelor elegante pe care zici că l-ai studiat, la Galați.

- Bădiță, mi-i foame și n-am ce face cu atâta scuipat în gură. Mai la toată urma, eu scuip pe Rusia; ai ceva împotriva?

- Numai să nu rămâi cu obiceiurile; parcă te văd într-o lojă la Naționalul din Iași, scuipând, pe întuneric, până pe scenă.

- Să știi că ai dreptate. Trebuie să exersezi încă, cu arta și artiștii de astăzi trebuie să fii bun scuipător. Noroc că-s artilerist și știu ce înseamnă tragere lungă; ai să auzi de mine, Bădiță. Și acum, cuvioase între cuvioși și ieremit între schimnicii pădurilor, care te simți fericit când găsești vreun pădureț, din care te-nfrunți și care paști loboda și măcrișul, cum o pasc celelalte dobitoace, făcute de bunul Dumnezeu în ziua a cincea, tu anahoret al taigăii, de care fug și se cutremură, clănțănind din măsele, toți diavolii pădurilor și ai smârcurilor, ascultă întâmplarea dintre prea-puternicul domn-tovarăș Lavrentiev, moscovitul și părintele Gheorghiu, prenumele lui de botez Teodor, mult pătimitorul.

- Măi, Sandule, n-ai putea vorbi și tu mai clar, ca oamenii? Ce-i cu frazeologia asta umflată? Ia, vorbește așa cum l-ai auzit pe tatăl tău acasă.

- Greu lucru îmi ceri, Bădiță; eu sunt ritor² cu înaltă diplomă de la Iași; pe vremuri,

aveam și plete și lavalieră și ghete albe. Fraza, fraza trebuie șlefuită și ditirambul este figură, figură de stil. Dă-mi voie, când mă apucă oratoria, să vorbesc așa, cu gesturi largi și umflate. Pe urmă îmi revin; boala nu ține mult și mă cumintesc. Apoi vorbesc, luminos, ca și tata; acum, acceptă-mă așa cum sunt. Zic, „cuvioase Daniel“, că a intrat rusul, cel cu funcție înaltă în bordeiul 21, așa cum mai intrase și-n alte bordeie. A întrebat pe unul cum îl cheamă, pe altul câte proprietăți are și așa, din om în om, ajunge la părintele Gheorghiu. Sfinția sa, îmbrăcat ca un neamț - cu barbă și părul argintiu și cu blândețe, multă blândețe în priviri. „Ce profesiune ai, bătrânule?“ întrebă rusul. „Sunt preot, domnule ministru“. Rusul s-a oprit - parcă interesat de ceva, și-a dat un bobârnac în șapca de piele, ridicând-o pe părul cânepiu și descoperind o frunte îngustă, brăzdată de trei riduri adânci. Țâșnește întrebarea: „Tu crezi în Dumnezeu?“ „Desigur, cu toată convingerea“. „Crezi că există Dumnezeu?“ „Fără nici o îndoială“. „Bine, să zicem că-i așa. Oare Dumnezeu, care-i puternic, nu-i ascultă și-i ajută pe cei ce-i roagă ceva?“ „Desigur că Dumnezeu poate și dacă vrea te ajută, după măsura credinței tale.“ „Bine, voi sunteți partizanii lui Dumnezeu și în timpul războiului, care acu' s-a încheiat, v-ați rugat Lui, să vă dea victoria, vouă și nemților. V-a dat victoria?“ „Încă nu ne-a dat-o“. „Cum vine asta? Cred că știi - Lavrentiev se uită spre Comisarul politic - cred că ți s-a adus la cunoștință că la 9 Mai, anul acesta, nemții au capitulat și odată cu aceasta, războiul s-a terminat în favoarea noastră; suntem învingători.“ „Știu...“ „Vasăzică, știi. Ei, asta te întreb și eu; voi v-ați rugat lui Dumnezeu să vă dea victoria împotriva noastră, care-i negăm. Noi contestăm existența lui Dumnezeu, nu ne-am rugat nimănui, ne-am sprijinit numai pe forțele noastre și iată, v-am învins. Vezi că nu-i Dumnezeu? Și toată credința voastră e un fals? Dacă ar fi existat, logic era să vă ajute și să ne puneti la pământ pe noi, care aruncăm cu noroi în toate fantasmagoriile religioase. Foarte curând îi vom face un război și lui Dumnezeu, chiar în cer la el. Îl vom apuca pe moșul de barbă și-i vom întreba: ce zici moșule, de copiii tăi? Așa-i că se suie cu racheta la tine? Hai, poftim, dă-te jos de pe tron. Punem în locul tău, aici pe tron, știința. Pașol von!“³

³ Ieși afară!

„După a mea nesocotită părere - reia părintele Todiriță - războiul încă nu s-a terminat... “ „Cum nu s-a terminat? Acum, doar, am vorbit despre asta. De câteva luni flutură steagul nostru pe parlamentul din Berlin.“ „Așa este; cred că flutură steagul roșu la Berlin, dar asta nu spune nimic; războiul nu s-a terminat. Victoria e încă departe.“ „Nu te înțeleg, bătrânule!“ „Eu socotesc că va trebui să vă războiți și cu americanii. Și cu ei e grea problema. Abia atunci își va arăta El dreptatea. Și va da victoria celor ce vor crede în El. Eu observ că războiul

acesta, care abia s-a terminat n-a adus pace în lume. Mai observ că popoarele își zâmbesc reciproc, dar se pregătesc pentru al treilea război mondial. Domnule Ministru, să mai așteptăm și să vedem ce se întâmplă și cu acest al treilea război. Eu știu că Dumnezeu, care-i răbdarea personificată, totuși, până la urmă, nu se lasă batjocorit de oameni, ci-și face dreptatea sa.“ „Idealist bătrân și smintit... “ și rusul dă să mai spună ceva; parcă un nod i se suie în gât și pe buzele ministrului apar picături de sânge, în accesul de tuse care-i cuprinde, repeta pătându-și batista cu sânge T.B.C.-ist. „Du-te-n mă'ta, banditule, du-te-n mă'ta! Las' că-i punem noi la pământ și pe americani.. “

*

A plecat ministrul, cu batista la gură și cu umerii strânși, încovoiat de spate. Peste un ceas, a plecat și părintele Todiriță să-și murmure rugăciunea, în carceră la Oranki.

*

Ceasovoi s-au dat jos din copaci, ne numără și, cu câinii dresați după noi, revenim la bordeie. Din funduri de păduri, dinspre apus, se adună nori negri, ca niște balauri uriași. Peste vârfuri de păduri, abia simțit, adie vântul. Furtuna, care-și adună aripile, este departe, foarte departe. Poate la noapte, poate în zori, călătorind spre răsărit, va ajunge și pe la noi, ca să răcorească pământul și să potolească sufletele însetate.

7

DREPTURILE NOASTRE SFINTE

Ieri a venit un neamț lung, spălăcit, cânepiu, în bordeiul 6 unde mă găseam, și întreabă de mine.

- Eu sunt... Ce doriți?
- Poftim la comisariat, camera trei!

Am înțeles că neamțul e planton pe acolo și mă ridic să plec. Bădița și cei din jur se uită la mine și, pe un ton încurajator mă sfătuiesc: „Îmbracă-te mai gros, s-ar putea să ajungi la carceră.“

Desigur, în general, de la comisariat ajungi, pe câteva zile, la carceră.

Am plecat la întâlnire, echipat ca pentru iarnă. Suntem în anul 1945 de la Hristos, în luna iulie și ora bate patru lovituri, în vreun turn, pe undeva. Aici la Mănăstârca nu bate în nici un fel. Avem noi ceasuri, ceasuri de soare, care nu bat în nici un fel, dar sunt mai precise decât cronometrele artileriștilor.

Bat la ușa de lemn - comisariatul este tot într-un bordei - și peste o clipă aud cuvântul de dezlegare: „Intră“. Socotesc că nu va trece mult și voi auzi comanda răstită: „Ieși afară“.

Intru, dau bună ziua și, la poftirea Comisarului, mă așez pe un scaun.

Mi-e cald; e vară, cojocul mă frige în spate, și apoi, ce-o fi vrând Comisarul?

- Fumezi?

- Nu fumez.

În timp ce Comisarul își aprinde țigara, privesc cămăruța: o masă, două scaune și un cuier. Pe masă un borcan și în borcan câteva margarete. Comisarul tânăr, sublocotenent N.K.V.D.-ist, deschide un dosar și notează acolo: cum te cheamă, câți dinți ai în gură și alte referințe despre însurătoare și copii.

- Vasăzică, tu ești?

- Eu sunt și vă rog să nu aveți nici o îndoială asupra autenticității persoanei mele.

- Vasăzică..., apoi Comisarul tace un timp.

După glas, după pronunție este de undeva din Transnistria. Știu că a venit de curând pe aici.

Se uită pe geam și apoi către mine:

- Mă rog, la război ai fost?

- Fost, cum să nu. Dovada că sunt chiar aici, în prizonierat.

- Da... , și iar fumează liniștit, fără grabă. Și pentru ce ai făcut războiul, poți să-mi spui?

- Desigur, vă pot spune: am făcut războiul din dorința de a readuce provinciile Basarabia și Bucovina la unitatea românească, în al doilea rând, am fost împotriva... .

- Nu mă interesează cel de-al doilea și cel de-al treilea motiv, mă întrerupe puțin iritat Comisarul. Este suficient pentru mine, primul motiv. Vasăzică te-ai războit cu noi pentru Basarabia și pentru Bucovina. Și după cum vezi, n-ai reușit.

- Desigur, în istorie se întâmplă și înfrângeri. Noi, în decursul zbuciumatei noastre istorii naționale, ne-am apărat pământul și hotarul sângerând și n-am atacat niciodată pentru poftă de câștig străin.

- Așa... Dar nu voi și cu nemții ați atacat Uniunea Sovietică, în războiul care l-ați pierdut?

- Mai întâi, eu nu am nici o obligație să apăr sau să explic cauzele care i-au decis pe nemți să se bată cu rușii. Eu mă rezum numai la cauzele care explică acțiunea românească. Eram gata să vă arăt toate aceste motive, însă dumneavoastră m-ați întrerupt, afirmând că este suficient primul pentru chestionarea mea. Istoria de care ne ocupăm noi nu este chiar atât de veche, ca să nu ne-o amintim amândoi.

- Tu cunoști istoria?

- Destul de bine, pe cea din trecut, iar pe cea din prezent o scriem acum. Îmi dați voie să revin?

Comisarul fumează, se uită pe geam și revine la mine.

- Ei, să te aud.

- La 28 iunie 1940, Rusia, cu o notă ultimativă, ne-a răpit Basarabia și nodul Bucovinei. Noi eram slabi și părăsiți la ora aceea și pretenția rusească s-a împlinit. Ne-ați batjocorit armata și ne-ați rășluit hotarul. Apoi le-ați dat bulgarilor jumătate din Dobrogea și când ungurii au intrat în Ardeal cu un milion de ostași, pe care-i aveți pe Prut, ați fost gata să vă prăvăliți peste Țară. A strigat cineva de la Berlin, ceva mai răstit. Rusia s-a speriat și s-a oprit. Nu era la ora aceea încă pregătită de război. Astfel, pe slăbiciunea noastră de popor mic și neajutorat, Marea Uniune Sovietică ne-a prădat țara.

- Îmi pare că te pronunți cam tare. Și apoi dacă voi ați făcut războiul pentru Basarabia și Bucovina, de ce nu v-ați oprit pe Nistru?

Într-adevăr - mă gândesc - de ce nu ne-am oprit pe Nistru?

- Parcă rușii ar fi rămas pasivi și mulțumiți pe celălalt mal al Nistrului... ?

- Și apoi - mă întrerupe repede Comisarul - Basarabia este o provincie rusească, pe care românii imperialiști ne-au smuls-o în 1918, când tânăra Republică Sovietică nu se putea apăra. Ați ținut Basarabia 25 de ani și ca recompensă - e just nu? - v-am luat nordul Bucovinei, o trecere directă în Cehoslovacia.

- Da, răspund eu, dar Basarabia și Bucovina sunt provincii românești și, ca atare, ele n-au ce căuta în Rusia. Până în preajma anului 1800 noi cu rușii n-am avut nici un fel de relații - nici hotar comun - și cum Rusia s-a apropiat de hotarele românești - în 1812 - ne-a și rășluit jumătate din Moldova.

- Pardon, noi am luat Basarabia de la turci! Basarabia la 1812 era provincie turcească.

- La anul 1812, nici nu exista o Basarabie, ci doar o țară a Moldovei, care se întindea de la Carpați până la Nistru - și-n sud se sprijinea pe Marea Neagră și pe Dunăre. Această țară a Moldovei, cu capitala la Iași, se găsea sub suzeranitate turcească. Atât. Moldova era țară românească atașată politic Turciei, însă se găsea în afara imperiului turcesc care-și avea hotarul pe Dunăre și pe Nistru. Prin urmare, Rusia, la 1812, ne-a răpit nouă, românilor, jumătate din țara Moldovei și nici măcar un metru de pământ turcesc.

- Eu știu precis - relevă Comisarul - că în 1812 nu exista România - și, ca atare, noi cu românii nu avem nici un diferent teritorial. Basarabia o avem de la turci, iar Bucovina ne-am luat-o drept dobândă, în plus de aceasta, în Bucovina și Basarabia nici nu sunt români.

- Dar ce sunt?

- După cum vezi, chiar din titulatura republicii, acolo sunt numai moldoveni.

- Eu sunt extrem de mulțumit, de afirmația dumneavoastră. De altfel, chiar așa și trebuie să fie; dacă acolo nu ar fi majoritatea moldoveni, nu i s-ar spune Republica moldovenească ci, lipovenească, evreiască sau turcească. Chiar am stat adineori în cumpănă și m-am mirat că stăpânitorii de la Moscova, care spun că la 1812 Basarabia a fost luată de la turci - m-am mirat, zic, că pe această

republică de la margine nu au numit-o republică turcească. Parcă așa ar fi logic, după istoria voastră. Dar, dacă i se spune moldovenească, atunci înseamnă că totuși, pe undeva, va fi stând vreo însemnare despre faptul că această bucată de pământ a ținut, până la acel an, de Moldova. Și apoi, poate că locuitorii, întrebați ce neam de oameni sunt, vor fi răspuns că-s moldoveni. Vedeți, lucrurile iau cu totul altă înfățișare. Eu am citit zilele acestea o geografie a Uniunii Sovietice pentru clasa a X-a. Și acolo sunt trei pagini care se raportează la această republică. De două ori, pe aceste trei pagini, se spune elevului - să memoreze - că în această republică sunt 76% moldoveni, restul găgăuzi, evrei și lipoveni. Și acum vin la subiect. România de astăzi este rezultatul actului de unire dintre Muntenia și Moldova din anul 1859, la care, în 1918, se adaugă Transilvania, Basarabia și Bucovina.

- Nu mă interesează istoria voastră. De altfel ce însemnați voi, în istoria lumii? Nimic și iar nimic.

- Și totuși, vă împiedicați de noi și vă stăm ca un junghi în coastă. Hei, cu ce plăcere v-ați întinde până la Adriatica și Constantinopol!

- Nu ne este suficient atât. Astăzi nu mai suntem pe timpul țărilor. Obiectivul nostru s-a mărit. Globul, globul pământesc, asta ni-i hotarul!

- Încercați și cucerii globul. Dacă veți reuși, înseamnă că acest glob, numai astfel de stăpâni merită să aibă.

- Revoluția merge înainte cu pași gigantici și nu-i departe ziua în care steagul proletar va fâlfâi la Paris, la Londra și la New York. Și atunci, va începe o eră nouă în istoria lumii, o eră în care proletariatul își va impune dictatura sa. Vezi cât de mici, cât de neînsemnate sunt problemele litigioase dintre noi și voi?

- Totuși, deoarece eu înțeleg că aceste probleme mici nu sunt pe dimensiunile mari, rusești, dați-ne înapoi Basarabia și Bucovina și hai să fim prieteni. Mai ales că dumneavoastră vizați niște timpuri nu prea îndepărtate, când granițele vor dispărea și toți vom fi una cu pământul. Nu suntem atât de pretențioși încât să vă cerem ca, până la triumful universal al revoluției, să ne dați vreo provincie, ca despăgubire pentru exploatarea Basarabiei de la 1812 până la 1918. Noi ne mulțumim cu hotarele noastre și când va fi să fie steagul roșu și la Washington, atunci, n-avem ce face, venim cu toate pământurile noastre și cu toate bogățiile, în această horă universală, în felul acesta, noi vom înțelege - și toată lumea va fi de acord - că Uniunea Sovietică nu-i imperialistă, ci înțelegătoare și corectă; dă înapoi Karelia Finlandei, eliberează Țările Baltice și Prusia Orientală, pleacă din Polonia și se oprește pe Nistru, peste drum de România. Ei, atunci ați câștigat simpatia întregului glob pământesc. Și victoria de mâine ar fi incontestabil mai mare, decât câștigul de astăzi. Dar asta n-o s-o faceți niciodată. Cine cunoaște ce vreți și vă știe și armele de care uzați, e lămurit; unde ați pus piciorul, nu mai dați înapoi, decât dacă se găsește ceva care să vă dea peste cap.

- Aproape că n-ai înțeles, zâmbește satisfăcut Comisarul. Dar nu acesta-i obiectul conversației noastre. Problemele care le-ai ridicat, țin de creierul

genialului dascăl și învățător al popoarelor, Iosif Visarionovici Stalin. Avem de discutat, după cum vezi, probleme ceva mai pe înțelesul nostru; despre moldoveni și despre români. Noi, iată, susținem sus și tare că moldovenii sunt un neam și românii, alt neam.

- E prima dată când aud o astfel de părere, îndrăznesc să vă întreb, pe ce vă întemeiați în susținerea celor de mai sus?

- Pe părerile savanților etnologi sovietici.

- Înțeleg. Și ce spun savanții sovietici?

- Marii noștri cercetători sovietici - cei mai mari savanți din lume - spun că moldovenii sunt alt neam decât românii. Argumentele nu mi le amintesc, mai ales că nici nu sunt lucruri de competența mea. Numai că, dacă acești savanți afirmă așa, apoi așa trebuie să și fie. La noi, când un savant se pronunță într-o chestiune înseamnă că a studiat problema până în miezul ei și orice greșeală este exclusă. Nu sunt pe lume savanți de talia celor din Uniunea Sovietică.

- Nu-mi vine să cred cele ce afirmați dumneavoastră. Regret că nu pot lua cunoștință de părerile etnologilor sovietici, dar ceea ce eu știu din istoria noastră și din cercetarea acestei provincii, la fața locului, văzând sate și oameni, auzindu-le graiul și știindu-le obiceiurile, cântecele și jocurile, eu personal, alături de toți românii, credem că moldovenii sunt totuna cu românii și că nu sunt altceva decât o ramură românească, care au trăit 100 de ani sub stăpânire rusească și-au rămas cu numele de moldoveni, căci s-au știut ruși din trupul Moldovei, după cum ardelenii, care au trăit 1000 de ani sub unguri, se numesc transilvăneni sau ardeleni, dar de fapt sunt români. Dacă după provincie ne numim ardeleni, bucovineni, olteni, munteni, moldoveni și dobrogeni, apoi toți aceștia, având sânge comun, aceeași limbă și aceleași tradiții, la un loc formăm neamul românesc, unul și același de la Nistru și până la Tisa.

- De-ajuns, banditule! Iată, voi sunteți acei care înrăutățiți bunele raporturi dintre popoare, în timp ce noi, Uniunea Sovietică, cu gânduri frățeste, vrem să vă ajutăm pe voi - țările astea mici - care până ieri ați fost exploatați de capitaliști, voi, zic, vă agitați și tulburați bunele raporturi și dragostea noastră înțelegătoare. Noi vrem să vă ajutăm, dintr-un nobil sentiment umanitar. Nu vrem nimic de la voi pentru concursul nostru politic și social. Voi n-aveți nimic. Sunteți 20 de milioane de flămânzi cărora în fiecare zi ar trebui să vă dăm - de la noi - douăzeci de milioane de pâini. Țsta ar fi beneficiul nostru, dacă voi ați cădea de acord, ca partidul din România să ceară intrarea Republicii românești în Uniunea Sovietică. Bineînțeles că abia atunci ați simți pe pielea voastră toată fericirea de a trăi liberi și sub un regim larg democrat.

- Și pentru acest motiv ați început - în etape - să ne fericiti: întâi Basarabia și Bucovina și în ordine naturală, vine restul? Pentru că proclamați oriunde largul dumneavoastră umanitarism, revin; n-ar fi mai bine să ne întoarceți pământurile luate și să fixați armata pe Nistru? Ziceți că la noi e sărăcie. Las' ca să fie așa, cum se știe aici. Atunci, ce căutați în sărăcia noastră? Dumneavoastră, care sunteți bogați? Nu cumva vă atrage petrolul nostru care-i în centrul Europei,

pădurile noastre de brad, care sunt la un pas de Orientul Apropiat, sarea din munții noștri și pâinea din bazinul dunărean? Nu cumva, intrând în Basarabia, ați tresărit de bucurie că sunteți stăpâni pe gurile Dunării? În România, până la această oră, n-a murit nimeni de foame. Dimpotrivă, avem prisos, pe care îl trimitem peste hotare. Iar despre Basarabia și Bucovina, ca să revenim la ele...

- Inutil să mai discutăm, deoarece ele nu sunt pământuri românești și vor rămâne pe totdeauna la noi.

- Dar noi avem în aceste provincii cinci milioane de români!

- Da, sunt cinci milioane de moldoveni, cum sunt și eu. Care moldoveni, domnule? Nu înțelegi că pe voi, românii, nu vă vor?

- Vasăzică vă primesc pe dumneavoastră, ca să-i fericiți. Fiți bun și mă lămuriiți, și cu asta mă declar mulțumit. I-ați întrebat vreodată - pe basarabeni și bucovineni - printr-un plebiscit asistat de alții - dacă ei vă vor pe dumneavoastră sau revin la frații lor români?

- Astea-s forme goale și lucruri prea mărunte pentru cartea pe care o joacă acum Uniunea Sovietică. Noi suntem cea mai mare putere din lume și înțelegem să nu ne oprim la lucruri neînsemnate în drumul nostru victorios. De altfel sunteți o țară învinsă. Și cu cei învinși, facem ce credem noi că-i necesar.

- Am înțeles perfect punctul dumneavoastră de vedere.

- Și eu sunt lămurit cu gândurile tale. Norocul țării voastre este că cei mai buni fii ai clasei muncitoare ne iubesc și se adună ca puii sub cloșcă, aici la Moscova. Cu dâșii ne înțelegem noi. Lor le dăm tot sprijinul și toată protecția noastră. Iar pentru acei ce gândesc ca tine, avem noi ac de cojocul lor, îi jupuim. Deocamdată, mi se pare mie, te-ai cam înfierbântat. Pentru binele tău, treci pe cinci zile la răcoare. Acolo mai gândește-te încotro merge lumea. Și vino cu noi dacă vrei să-ți fie bine. Constat că pe voi vă pierde absurdul idealism. Hai, vino pe pământ, vino și te fac bucătar.

- Mulțumesc pentru dragostea și interesul ce-i purtați neînsemnatei mele persoane; am toată stima pentru bucătărie, dar nu sunt bun bucătar, nici brutar și nici altele. Sunt foarte bun în ham. M-am specializat chiar ca rotaș. Când va fi să mă întorc în Țară, hei, îmi voi pune noua meserie în practică. Asta, ca să vă dovedesc că mi-am însușit regulile de viață din cea mai progresistă țară din lume; voi trage în ham, din milă și considerație față de cal. De vreme ce-i mănânc ovăzul, se cuvine să-i preiau și obligațiile...

- Bine, pentru această logică europeană, vei mai sta la carceră încă zece zile... Ieși afară, măgarule!

*

Într-o seară, Hărmălaie mi-a dat drumul de la carceră. Bădița mă aștepta în colțul bordeiului 15 și primul lui cuvânt a fost: „Mă, cojocul chiar dacă-i lung până în pământ și în iulie este bun. Ce vrei să faci?”

În haine, în cojoc și în nări stăruia miros acru de hârdău stătut.

- Să mă spăl, Bădiță, hainele put pe mine.
- Drept, mă, dealtfel, cu atâtea închisori, lagăre, carcere, toată Uniunea Sovietică pute ca un closet public.

8

CULESUL CARTOFILOR

Oamenii așteptau cu multă nerăbdare culesul cartofilor. Asta era o sărbătoare a întregii regiuni.

Mi-aduc aminte de culesul viilor toamna pe la noi; voie bună și muzică. O lună de zile tot omul era frate cu vecinul.

Și iată acum, când, la începutul lunii septembrie 1944 ajung, venind din Siberia, la Mănăstârca, găsesc o veselie generală între prizonieri.

- Ce-i, măi creștinilor?

- Bucuria toamnei; de mâine începe culesul cartofilor. Mergem, aici, aproape, la colhozul de la Șoniha.

A doua zi de dimineață, încadrați de ceasovoi, trecem peste un pârau ce-și mână apele spre Volga. Suntem la 60 de km distanță de Nijni-Novgorod. În poiană o uliță cu vreo sută de case de lemn, toate într-o rână parcă cerșind ajutor. La marginea satului, grajd povârnit și o remiză peste mașini cu acoperișul spart, în mijloc, o tablă roșie pe care scrie: „întreceri socialiste; brigăzi fruntașe“. Dar nici un nume nu stă scris pe tablă. Oamenii din Șoniha sunt prea săraci ca să le mai ardă de glume.

La partea de răsărit a satului începe grădina de zarzavat și, ca atare, acolo vom lucra, în jur, toată taigaua. Apoi câteva pluguri trase de niște mârtoage de cai, care vor scoate cartofii; colhoznicii le vor aduna. Nouă ni se dau cazmale. Pe echipe de trei oameni ni se repartizează terenul. Alături de noi, pe altă parcelă, vor lucra sute de fete tinere, femei și babe. Câțiva moșnegi mână caii. Bărbații sunt departe, la război.

Adunăm prima grămadă de cartofi. Dinspre sat se aude „imnul cartofilor“, cântat de școala primară. Școlarii și învățătoarele se opresc la teren și după încă un imn al recoltei, o învățătoare se suie pe o grămadă de cartofi și ține un discurs patetic despre importanța cartofului pentru stat și datoria de a-i scoate din pământ.

Președintele colhozului îi îndeamnă pe colhoznici să lucreze bine și să dea randament mare. Apoi câteva recitări - cu ceva zarzavaturi și mitingul fulger se încheie cu „Moscova mea, țara mea“, cântată de școlari.

Soarele, foarte înțelegător, ne încălzește și trebuie să recunosc că mă simt bine. Vedem că se aprind pe tarla focușoare - vreascuri berechet - și ici-colo, se fierbeau în gamele sau se coceau cartofi. După vreo două ore de lucru, toți eram

cu cartofi copti în buzunare. Colhoznicii se uitau cu jind la noi; copiii de școală se furișau până la focușoarele noastre și cu ochii măriți de foame și de poftă, ne rugau: „Dă-mi și mie, nene!“ Și iată că, împărțeam prada, pe din două, cu acești copii flămânzi. Colhoznicii au încercat să coacă și ei cartofi, dar „prezidatele“ și brigadierii, înjurându-i, le împărștie focurile; nu era voie să risipească bunul comun. Apoi președintele colectivului se așeza pe o buturugă, scotea din geanta de mușama, care-i atârna de la șold până la călcâie, o bucată de pâine albă, proaspătă, întindea frumos unt pe ea și mânca încet, tacticos; toate gurile colhoznicilor se umpleau de apă. Ei nu aveau pâine - de loc - despre unt, nici vorbă, iar zahărul nu-i văzuseră de cinci ani.

În zilele următoare ne-am organizat. Fiecare companie (erau două) a venit cu un cazan potrivit și cu sare. Înainte de a începe lucrul adunam în pripă găteje și lemne, spălăm două-trei sute de kilograme de cartofi și lăsăm doi oameni să-i fiarbă și să-i coacă. Când totul era gata, fluierau. Ne adunam în jurul cazanului și ne primeam porția; ce nu puteam mânca, duceam în lagăr pentru prieteni.

Praznicul acesta avea loc în fiecare zi; mergeam să culegem cartofi, prin rotație. Ca atare, trebuia să ne facem rezerve pentru zilele de aspră postire.

Apoi noi am început a fierbe și a coace tot mai mulți cartofi; la ora mesei veneau toți copiii cu mâinile întinse și plecau cu brațele pline; pe tarlăua vecină îi așteptau mamele, surorile și bunicii, care ne strigau: „Mulțumim, mulțumim, Dumnezeu să vă binecuvânteze, căci dacă n-ați fi voi, noi am muri de foame lângă cartofi“. Președintele ne înjura pe toți, în bloc.

După vreo săptămână, o babă s-a apropiat de mine cu teamă mare - și mi s-a adresat:

- Plecăciune părinte! Mă iertați că vin la dumneavoastră, dar avem noi, colhoznicii, o mare rugămintă și ne-am gândit să v-o facem sfinției voastre.

- Spune, mătușă, care vi-i necazul? Bătrâna îmi supune, tainic:

- Vă rugăm pe dumneavoastră, prizonierii, să nu scoateți toți cartofii din pământ.

M-am uitat la dânsa întrebător. Ea a continuat.

- Cartofii ce rămân în pământ, îi vom scoate la primăvară și ne-om ține zilele. Tare ni-i greu, ascultați-ne.

I-am umplut mătușii broboada cu cartofi copti.

*

A trecut iarna, s-au topit zăpezile și după ce s-a zbicit pământul, pe tarlăua unde au fost cartofi în toamnă, pământul a fost răscolit, cu cazmale, de colhoznici și, în felul acesta, flămânzii au avut cartofi pentru un timp.

*

Trecuse o săptămână și timpul se menținea frumos. La cules, totul mergea

bine. Dar cât avea să mai țină acest bine? La plecare fiecare își umfla cu cartofi buzunarele, gluga de la manta, pantalonii, legați jos cu sfoară. Ne opream la poartă și, numărați, garda ne preda apoi ofițerului de serviciu, înăuntru ne depuneam prada în ranițe, sub căpătaie, fiecare unde credea.

Într-o seară, la poartă, apar ofițerul de serviciu, președintele colhozului și alți civili. Suntem numărați ca de obicei, dar poarta nu se deschide. De la coada coloanei începe percheziția. Și ce să vezi atunci? Într-o clipă s-au umplut șanțurile cu cartofi. Prima grupă din coadă a căzut victimă; la carceră cu ea.

Președintele și civilii adună cartofii, luptându-se cu ceasovoi din garda noastră - care-și umplu buzunarele și sacii de merinde. Coc și ei cartofi, în bordeiele lor.

A doua zi nu mai intră cartofi în lagăr, în zilele următoare însă, cu riscul de a intra în carceră, reluăm atacul.

Uneori reușeam să-i trecem de poartă, altă dată îi aruncam, ca la comandă, în fața pericolului.

Fapt este ca în ziua în care culesul cartofilor s-a terminat noi aveam sub căpătâi cartofi, să ne ajungă până la Crăciun.

Garda de la poartă, la fel, se aprovizionase frumos, furându-ne pe noi, prin percheziție. Și așa, lucrurile s-au aranjat, încât toată lumea a fost mulțumită.

*

Coceam cartofii seara, după ce ne întorceam de la pădure. Venise iarna și pădurile oftau de vânt și de zăpadă. Noi ne uitam în sus și constatham, cu adâncă tristețe, că cerul e prea sus pentru ca Dumnezeu să ne poată auzi.

Coceam cartofi și ne hărțuiam la gura celor două sobe, din bordei. Eram prea mulți și cartofii se amestecau în spuză; era necesară o întreagă contabilitate pentru păstrat ordinea aici. Cartofii îi mâncăm așa, pe jumătate cruzi, pe jumătate copti. Nu vedeam o altă ieșire.

Dar Niță Hilchi avea o altă părere. Născocitor, de la natură, făcuse aici multe năzdrăvănii, din te miri ce. Printre altele, două ceasuri numai din lemn și tinichele, care mergeau ca niște cronometre. Rușii de la poartă își controlau ceasurile după orologiile lui Niță. Tot felul de opaițe, pomenite în preistoria Dacilor, le-a reactualizat Niță pentru nevoi locale. Așa că, tot el trebuia să găsească o soluție pentru coacerea cartofilor.

Într-o sâmbătă, după-masă, în bordeiul 14, într-un grup restrâns, Niță declară: „Am găsit soluția. Haideți după mine“. Și-am pornit după el, afară, în unghiul de către apus al lagărului, erau vreo trei bordeie, încercuite cu sârmă ghimpată. Când venea un nou lot acolo își făcea carantina.

Ajungem la acest gard, ne ferim de privirile rusului din prepeleac, și-l auzim pe Niță: „Rupeți câte un metru de sârmă și apoi, pe căi răzlețe, întindeți-o la bordeie“.

Adunați la gura sobei, executăm poruncile lui Niță: „Așa, scoateți ghimpii.

Bine. Întindeți sârma. Ștergeți-o bine cu o cârpă, întocmai! Acum faceți un cerc“, îl vedem pe Niță că trece sârma printr-un cartof, apoi prin al doilea și până la urmă se înșiră vreo 30 de cartofi, bine spălați. Noi facem la fel.

- Ascultați, zice Niță, asta-i un colier pentru balul de la Opera mare, ați înțeles?

- Am înțeles - răspundem noi atenți.

- Și ce facem cu el? întrebă Sandu Muscă, intrigat.

- Ce facem cu el? îl punem la gât și ieșim la plimbare pe alea principală; lămurit?

- Nu! răspundem noi în cor.

- Bine, haideți după mine; luați două bucăți de fier mai lungi și să ieșim.

Afară bate crivățul și din pădure vine întunericul. Niță ia o bucată de fier și un colier. Noi, tăcuți și zgribuliți, îi urmărim fiecare mișcare. Niță se urcă cu greutate pe bordei, se oprește lângă coș, așează bucata de fier pe coș și apoi înșiră pe această bară, atârând înăuntru, colier după colier. Trece la al doilea coș și figura se repetă.

- Haidem în bordei, vom vedea noi ce-am putut realiza cu asta!

Peste o jumătate de oră, Niță ne face semn din sprânceană, invitându-ne să mergem să vedem ce-i cu cartofii.

Fierul frige la mână, colierele frig, crivățul îți taie respirația.

- Intrați în bordei, zice Niță: luați o cârpă curată și frecați fiecare cartof, până se duce coaja arsă. Apoi, poftă bună.

Ce bucurie pe noi! Ce plăcere rară! Cartofii abureau și răspândeau în boxe un miros plăcut de brutărie brașoveană. Bine copti, rumeni, delicioși. Ne lipsea untul.

- Trăiască Niță, ura, ura!...

Niță, mulțumit, ronțăie zâmbind un cartof rotund și neted, ca o piatră de râu.

Toate conflictele de la gura sobelor au încetat. Patentul lui Niță a fost furat de toate bordeiele și de toate națiile. Noi i-am răsplătit patentul cu un cartof. Neamurile, când îl vedeau, zâmbeau satisfăcuți: „Brava Niță, Brava Niță!“ Și toți eram mulțumiți; foc pentru copt cartofii era suficient.

Până într-o zi. După ce am venit de la pădure și repetam povestea cu colierele de cartofi, poarta lagărului s-a deschis larg și, înăuntru a intrat un pluton de ostași; s-au împărțit câte doi, pe la fiecare bordei, s-au suit pe bordei și vai, nerușinații, ne-au descoperit invenția! Toate colierele au căzut pradă nesătuilor ceasovoi. Ostașii ruși, cu ochii oblici, râdeau cu gurile până la urechi și treceau dincolo de poartă, la braț cu colierele noastre.

- Ce facem, Niță?

- Știu eu, măi băieți? Să vedem ce se întâmplă mâine, poimâine.

A doua zi, nu, dar a treia zi rușii ne-au furat iarăși cartofii. Din nou înghesuală și scandal la gura sobei; iar cartofi copti pe o parte și cruzi la mijloc.

- Ce facem, Niță?

- Să vedem, să mai chibzuim! Cea mai mare ciudă a noastră era pe un

sergent bătrân care făcea pe ofițerul de serviciu la poartă. Făcea totdeauna scandal, pentru orice nimic. Vorbea, vorbea mult, țipa și înjura. Se numea Ermolaiev, dar pentru gălăgioasa lui atitudine, noi l-am botezat Hărmălaie și așa i-a rămas numele pentru toate națiile de la Mănăstârca.

Observasem noi că atunci când era Hărmălaie de serviciu ni se dădea atacul la coliere. Mai rar se întâmpla acest lucru la ceilalți ofițeri de serviciu.

- Se vede că lui Hărmălaie îi plac cartofii coți. Ei, lasă că-i saturăm noi de cartofi, încheie Niță.

Gândeam noi că nu-i dreptate pe lume! Dacă rușilor le plac cartofii, n-au decât să fure de la colhoz și să-i coacă în bordeiele lor. Așa, se reped ca hultanii și ne jecmănesc pe noi care, cu atâtea greutăți, reușeam să-i strecurăm în lagăr; nu-i dreptate și cinste pe lume, nu-i!

Era o după-masă de iarnă, cu cer străveziu, în aer jucau stele aurii, stele verzi. Mercurul coborâse jos, jos de tot. Arăta -47°; era „răcoare“. Niță, pe patul de la ușă, pregătește un colier, două. În loc de cartofi, agață cu sârmă două bucăți de tablă pe care scria ceva, cu litere mari. La alte bordeie, după comanda șoptită a lui Niță câțiva procedează la fel, cu priviri piezișe spre poartă. Ferindu-ne oarecum de ochiul viclean al lui Hărmălaie, așezăm coliere la toate coșurile. De vreo trei zile nu mai puseseăm la coșuri nici un colier. Simțeam că în dosul porții, inima lui Hărmălaie se încălzise de bucurie. Pândeam din bordeie, să vedem ce va fi.

Și a fost că, la ceasul convenit, ca și altădată. Hărmălaie cu soldații au năvălit în lagăr. Cu mâini rapace apucă colierele. Hărmălaie așteaptă lângă poartă, cu mâinile adânc bătute în fundul buzunarelor. Soldații scot sârmele înroșite, se frig, privesc tăblițele cu scrisul pe ele, înjură mânioși și le aruncă. Un soldat aduce un colier lui Hărmălaie.

- Ce-i asta? Unde-s cartofii? întreabă țepos Hărmălaie.

- Citește ce scrie aici, tovarășe sergent, și degetul uzbekului arată tăblița.

- Ce, ce? Eu să mănânc HUIA? Ha? Ce? Mama voastră de ofițeri români; lasă că vă arăt eu vouă!

Hărmălaie, cu întreaga trupă, s-a retras rușinat dincolo de porți.

Colierele stăteau risipite pe alee, printre bordeie. Pe tăblițe, scris cu litere mari, se putea citi: „pajalusti HUIA“.

De atunci, am putut să ne coacem cartofii, nestingheriți de nimeni.

Hărmălaie s-a dat învins.

CARAVANELE CU FILDEȘ

Și a început o viforniță, ca nicăieri pe fața pământului. Taigaua se frământa și fluiera șerpește, prin mii și mii de vârfuri de copaci. Zgomotul era mai puternic decât furioasele valuri, care bat rupând din țărmurile argintii.

Crivățul bătea cu biciul mâniei lui Dumnezeu, de-ți lua și răsuflarea. Pe la coturi, se întindeau dune uriașe de zăpadă, pe care năprasnicul vânt le aduna, le fixa cu o presiune de nu știu câte sute de metri pe minut, formând la suprafața lor o scoarță tare, zgrunțuroasă, peste care se putea trece fără ca piciorul să se infunde. Iar lagărul Mănăstârca se tupila la pământ, de frica vijeliei. Printre bordeie, nămeții erau de doi metri înălțime. Luptând din greu, cu lopeți și cocioarve mari, se putea face o pârtie până la poartă și până la bucătărie.

Iar noi înfruntam vijelia stihilor dezlănțuite. Cu crivățul în coastă, înaintam spre pădure (trebuiau lemne pentru lagăr, pentru Gorki). Cu căciulile legate sub bărbie, cu șervet legat peste față și doar cu ochii liberi, care lăcrimau fără pauză, cu haine vătuite, numai zdrențe pe noi și, în picioare, cu bocanci de pânză.

Înaintam unul după altul, călcând pe aceleași urme. Prin poiană numai dune de zăpadă. Abia scoteai piciorul și vântul cu zăpada acopereau urma imediat.

Când am intrat în pădure, s-a făcut o liniște de mormânt; sub bolta brădetului, vânt nu bătea și era o pace, ca-ntr-o catedrală. Deasupra, cer vânat; sub el, se frământau vârfurile copacilor, dar jos, jos la rădăcina plopilor și pe crengile brazilor, zăpada se așeza liniștită.

Înaintăm în șir. Trecem prin poieni cu vârtejuri, intrăm iarăși în cetatea lui Strâmbă-Lemne. În adâncul pădurii nu sunt urme de animale, nici de păsări. Pădurea este lipsită de viață. Ierni fără sfârșit, zăpezi înalte; cum să trăiască viețuitoarele? Pe unde mai sunt, s-au strâns și ele pe margini de ape, lângă sate.

Ne întoarcem, cu câini și ceasovoi, fiecare cu o loasbă de mestecăn de 2 metri pe umăr. În șiruri, precum duc caravanele deserturilor fildeșul.

Albul zăpezii, argintiul mestecenilor și al plopilor, ținuturile reci reeditează mersul caravelor peste deserturi, peste dune. Crivățul se repede hoștește în noi și ne ia povara de pe umeri, trântindu-ne în zăpadă. Ce chin ca să te ridici cu mâinile ude - cu ciorapi pe mâini în loc de mănuși - cu vifornița care-ți astupă gura. Inima bate până la spasm și se întreabă până când? Când ridici ochii lăcrimați în sus, norii sunt prea jos și Dumnezeu, care rămâne dincolo de ei, nu te aude.

Unul după altul, pe aceeași urmă de picior, o mie, două, trei mii de oameni...

Și crivățul chiuie nebun!

„Caravanele“ intră în păduri la ceasul dimineții și bat la porți când umbrele înserării ne mână către adăpost. Purtăm pădurile de argint în spate așa cum caravanele poartă fildeșul.

Toată iarna aceea am cărat cu spatele, blestemând zăpezi și oameni. Apoi au venit alte ierni și la greutatea zilelor s-au adăugat alte greutăți.

Purtat printre lagăre, m-am întors la Mănăstârca, pe la începutul lui ianuarie 1946. Oamenii erau aceiași, parcă mai puțini, mai slabi, mai vineți. Pădurea stătea pe loc, dreaptă și puternică bătându-și joc de vânturi și furtuni.

Noi am fost puși la sănii. Patru înainte, la oiște și alți patru la țepușe; o sută, două sute de sănii - poate mai multe, și-n jur escorta și câinii lupi. Legați cu odgoane încrucișate pe piept, trăgeam sania după noi încărcată până sus, un kilometru, zece, douăzeci de kilometri. Și asta în fiecare zi, fără repaus. Când urcam panta, curgeau pe frunțile noastre sudori, care înghețau îndată și simțeam apa curgând pe șira spinării. Când ieșeam la loc așezat, înghețau hainele pe noi și tălpile săniilor. Iar la vale, sania se pornea în coborâș iute; te smulgea, repezit, din hamuri; trebuia să alergi ca vântul, cu ochiul mereu înapoi. Câte accidente, picioare rupte, coaste rupte!

Și parchetele tăiate erau tot mai departe, prin locuri pe unde n-a intrat joagăr de la facerea lumii.

Asta, în fiecare zi de iarnă; un an, doi, trei, patru...

Și într-o dimineată, pe la sfârșitul lui aprilie ne-am trezit cu cețuri dese peste păduri, încât nu se mai vedeau, și peste lagăr, unde nu se mai zăreau bordeiele.

O ceață deasă și caldă care te îneca. Cețurile curgeau ușor, dinspre nord-vest și se duceau la vale; pe Oka, coborau pe Volga, spre Astrahan. Zăpezile se topeau, scădeau și pe dedesubt curgeau mări - spre Caspica.

Ceața topea zăpada. Peste o săptămână s-a arătat uscatul; pete negre, ici-colo vineții.

Și „Noe a dat drumul unui porumbel“... Iar noi când am intrat în lagăr, în seara aceea, am văzut un cârd de grauri pe acoperișul bucătăriei. Și „Noe a înțeles că potopul trecuse“. Iar noi ne-am bucurat că prăpădul iernii a trecut. Pe aripile graurilor călătorea primăvara, spre nord.

Curgeau sloiuri de ape, iar pe sus dădeau glas becațele și găștele; se duceau spre Marea Albă, se duceau spre Polul Nord.

Și după luni de zile de absență, peste cețurile ce se trăgeau spre sud, a apărut soarele frumos, tânăr, strălucitor.

La începutul lui mai se încălzește și-n două săptămâni - atât ține primăvara - pădurea înfrunzește și poienile se acoperă cu flori de pădure, iar păsările cântă, refăcându-și cuiburile.

E frumos afară - nu-i frumos ca la noi - dar primăvara-i luminoasă și noi oftăm, oftăm. Am schimbat săniile pe căruțe, înhămați la căruțe, cărăm pădurea

la vale.

Într-o zi, trecând pe lângă o tarla a colhozului de la Șoniha, am văzut și n-am putut crede cele ce vedeam; un tractor stătea la marginea tarlalei. Făcuse iarna pe câmp. Dealtfel și celelalte mașini-unelte se „adăpostiseră” în timpul iernii în curtea colhozului, sub cerul liber.

Am deschis ochii, iar i-am închis, m-am pișcat de nas ca să mă trezesc. Totuși, asta era realitatea. Erau mai multe pluguri. La cormană câte un bărbat și la hamuri, de fiecare plug, câte opt femei. Cel de la cormană le îndemna „hai, hai, mână!” La marginea arăturii, prezidatele, contabilul și alți responsabili priveau și fumau.

După câteva zile, stăpânirea lagărului a încercat și cu noi această figură.

Ne-am opus hotărât, amintindu-le că suntem oameni. E drept că mâncăm ovăz și trăgeam la ham, dar la plugărie - am pus piciorul în prag. Înjurături, carceră, ciomege pe spinare...

Soldații prizonieri au cedat. Trecând spre pădure, îi vedeam înhămați la pluguri, tot câte nouă oameni, cărând pe brazdă, ca vitele slăbite. Seara, cu joagărul pe umăr, veneam de la pădure. Priveam și mă chinuiam să înțeleg ce se petrecea aici? Este drept că Ștefan cel Mare arase câteva costișe cu mândrii polonezi. Dar asta a fost la anul 1500. Robii de atunci nu erau protejați de Crucea Roșie internațională și de legile umanitare care se cunosc și se aplică în țările civilizate.

De neînțeles pentru mine era faptul că și colhoznicii trăgeau la plug. Mai marii colhozului făceau planuri, fumau mahorcă și cântăreau normele. Ceilalți asudau, trăgând în ham.

Și am constatat că era foarte interesantă istoria acelor zile. Și de necrezut.

*

Când ni-i sete bem seva din mesteceni. Ciocârliile cântă înalt - ca și pe la noi, iar cucul își cântă numele românește.

Blestemat amestec de primăvară și de chin. Bădița, la ora când ne rezemăm de trunchiurile de brad, stând la soare, își scoate fluierul de la cingătoare și ne cântă doinele de pe Rarău.

Dorurile noastre - sute - călătoresc spre apus, spre Țara de sub Carpați. Acolo ni-i inima și rădăcina.

10 JOCURI DE CĂRȚI

În lagăr se jucau cărți; iarna în boxa de lângă sobă, iar vara la mesele dintre bordeie. Fiecare bordei avea două intrări; coborai șase scări, deschideai încă o ușă și în față îți apăreau cele două poduri suprapuse - pe stâlpi - care închideau boxele și, în jurul blocului, coridorul; la fiecare intrare era câte o sobă. Deoparte și de alta a sobei erau două mici boxe. În una țineam gamelele - pe rafturi - și în alta era lumina unui opaiț. Vara problema era mai simplă; se juca la mese, afară, sau se întindea o pătură pe iarbă și jucătorii ședeau lungiți, ca niște romani veritabili și nu auzeau decât: pas, parol etc.

La Mănăstârca situația era la fel ca în celelalte lagăre. Jocurile de noroc erau oprite; dar lagărul era mare - 35 de bordeie - și controlul era greu pentru ofițerul rus. Carcera era mereu ocupată de „delincvenți“. Stăpânirea ne înștiințase că sunt permise: șahul, tablele și bridge-ul - pe care ei îl numeau „joc englezesc“. Toate celelalte jocuri erau aspru sancționate. Se pare, cu drept cuvânt, că jocul cel mai întâlnit la Oranki și Mănăstârca era bridge-ul; urma șahul și, pe ici-colo se mai distrau tablagii, zărănindu-și zarurile. Cărțile de joc erau confecționate din placaj subțire, sau din sită de plop sau tei, cu frumoase desene în culori - operă de migală din gama artelor minore. Pocherul, bacaraua, chemin-de-fer-ul erau interzise. Totuși, nu era bordei care să nu-și aibă pasionații lui și care jucau, seară după seară, cu riscurile și amenințările de care am amintit. Moneda? Foarte rar rublele - pentru că erau puține și fără valoare - și, în majoritatea absolută, jocul se făcea pe țigări. Când venea câte o secetă peste lagăr și țigările lipseau, atunci jucătorii deveneau morocănoși și irascibili. După trei, patru luni de astfel de lipsă, când reapărea tutunul, lagărul era în sărbătoare, în bordeie nu te mai puteai vedea de fum, iar atmosfera era de-a dreptul insuportabilă. Nefumătorii erau câțiva și din această categorie făceam parte și eu. Am cerut să ne ducem în bordeie separate, spre a scăpa de acest blestem. Mai ales mahorca era puturoasă, acră, insuportabilă.

Și pentru că veni vorba despre tutun, pot să afirm că fumatul este cel mai puternic viciu. Dacă m-ar fi auzit Bădița, ar fi dat aprobativ din cap; și el este doar un fumător pasionat. Nimeni în lagăr nu a murit de dorul nevestei, sau al logodnicei; nimeni nu s-a ofticit pentru că-i lipseau vinul și țuica. Dar tutunul i-a dus pe mulți la tuberculoză și la cimitir. Ca să vedeți cât de puternică este această patimă, țin să pomenesc că au fost fumate paieile din saltele - pe unde erau saltele - frunzele din copaci, fân de pe câmp. Pentru un stacan - un pahar de 1/4 litru de mahorcă - se dădea cămașa; pentru 2 stacane, vestonul; și alte cămăși sau vestoane nu mai erau. Gol, iarna grea, omul se îmbolnăvea și murea. Sau, pentru un chiștoc de țigară îți dădeai rația de pâine. Anemie, tuberculoză, sau distrofic și sfârșitul se știa. Nimeni nu și-a dat cămașa din spate pentru o stacană

de vodcă; s-ar fi găsit. Nimeni nu și-a sacrificat vestonul pentru vreo ticăloasă pornire animalică. Tutunul însă a ucis pe mulți.

Și iată, revenind, țigările însemnau o monedă foarte prețioasă.

Erau jucători care pierdeau și erau necăjiți de mama focului - dar erau și din cei care câștigau - mai puțini la număr, și care fredonau fericiți, fumând cu capul pe ranița plină de țigări:

„Aprinde o țigară...

Și-n fumul care zboară...”

În timpuri de criză, am văzut oameni care se mulțumeau să respire fumul de la țigară, rugându-l pe fumător să stea împotriva vântului - să ajungă până la nările lui, larg dilatate, mirosul de mahorcă.

*

A venit iarna și munca la pădure devine un chin. Zăpada înaltă de un metru. Cu lopata faci loc spre tulpina mesteacănului și cu joagărul îl tai la această înălțime; în cădere, cu vuiet prelung, repetat peste creste, mai dărmă încă cincisase copaci. De ger a înghețat și inima bradului, în cădere, dispare sub zăpadă. Ei, acu' începe chinul; îl scormonești cu mâinile și picioarele prin zăpadă; trebuie să-i tai la doi metri, să-i așezi în metri steri, iar crengile să le aduni. Și-i ger de trosnesc pădurile. Privești în sus și-i cauți pe Dumnezeu. Deasupra se mișcă vârfurile copacilor, căinându-ne: „Vai de voi, vai de noi”.

Când ajungi în bordei, cu bocancii toacă și hainele scoarță parcă se face liniște. Ești gata să-ți pierzi sufletul; se albesc umerii feții și lobii urechilor.

Sobele ard ca-n brutării; dar ce pot bietelesobe împotriva crivățului?

Pe pereții bordeiului stă promoroaca groasă, ca-ntr-un frigider. Și totuși, după cină, unii cântă acompaniindu-se cu chitara, alții povestesc încet trecute întâmplări. Cei mai bătrâni „torc” din amintiri; între tineri se nasc contrarii; ei nu au amintiri; mintea lor lunecă, proiectându-se în viitor.

Și-n semiîntunericul bordeiului, lumina vine de la gura sobei și de la câteva anemice opaite. Unul, nevăzut, anunță: „în seara asta, bacara la bordeiul 14” și pasiunea îi scoate din bordei și-i mână, prin viscol, la apele nestatornicului destin.

Rușii știu că seara se joacă cărți, pe bani și țigări. Din timp în timp fac control prin bordeie și se aleg, foarte adesea, cu bogate capturi. Vânătorul cel mai experimentat rămâne tot sergentul Hărmălaie. E supărat pe români de când cu cartofii și, la rândul lui, se ocupă, foarte îndeaproape, de bordeiele cu români. Și când dă peste o masă cu jucători înfierbântați, îi „atinge” usturător: confiscă țigări, cărți, bani și pe jucători îi duce direct la carceră.

Și nenorocita de carceră de la Mănăstârca-i blestem, nu alta. Tot un bordei, mai mic, cu boxe multe, despărțite cu scânduri, cu geamuri sparte și fără foc. Rația? O zi, chipitoc - apă fiartă, o zi, mâncare, porție redusă.

Și totuși, au fost oameni care au stat și o sută de zile într-o astfel de carceră.

Jucătorii se uitau la Niță cu subînțeles: „Scapă-ne, bre, de Hărmălaie“.

Se apropie Crăciunul. Gerul se mai domolește, în schimb

Zăpada cade deasă, ca niște pene mari de gâscă. Nicăieri n-am văzut fulgi de zăpadă atât de mari, ca aici. Când stau vânturile și încep ninsorile, fulgii coboară încet, alene, se învârtesc ușor și se așează în palma întinsă, acoperind întreg podul palmei; apoi se topesc ușor.

E seară; oamenii, obosiți, s-au culcat. Mi-a venit rândul să fac de planton, schimbul unu. La masa de după sobă, zece, cincisprezece jucători își încearcă ursita. Geamurile sunt complet acoperite de zăpadă, nu vezi nimic afară. Las' că e și noapte, dar nu poți fi văzut nici înăuntru.

Niță Hilchi înalt, slăbănog, cu mantaua pe umeri, stă rezemat de sobă; lângă dânsul se află un hârdău cu apă.

În liniștea bordeiului, doar ici-colo câte un suspin și, șoptite, cuvintele de ordine ale jucătorilor.

Când trec, pășind încet, prin dreptul lui Niță, îmi șoptește: Nu dai alarmă când vine Hărmălaie. Vezi-ți de serviciu.

- Bine, și trec mai departe, făcând ocol și întrebându-mă ce are de gând să facă.

Bordeiul este în întuneric; doar raze slabe de lumină, de la masa jucătorilor, întind umbre diforme până-n unghere. Să fie miezul nopții?

Deodată, observ că pe geamul din stânga intrării se arată o minusculă pată neagră. Pata se mărește repede, până la dimensiunile unei ruble de argint; observ o gură țuguiață care suflă de zor în geamul înghețat; pe buza de sus, o mustață cânepie. Apoi, în locul gurii țuguiate, apare un ochi-oblic ce privește - înghețat - spre masa jucătorilor. Eu stau la trei metri, în dosul unui stâlp și sunt atent. Cât privește ochiul, îngheață geamul și atunci iar apar buzele țepoase. Un minut, două, ochiul lui Hărmălaie a fotografiat scena cu jucătorii și apoi geamul îngheață repede. Hărmălaie trebuie să fie pe la ușă. Niță îmi face semn: „L-ai văzut?“

Dacă într-un bordei sunt 150 de oameni, se înțelege că și noaptea ușa de la intrare se deschide mereu. Așa că nu suntem surprinși, Niță și cu mine, când ușa se deschide ușor de tot. Hărmălaie, în pufoaică și pâslari, cu căciula legată pe sub bărbie, cu mii de precauțiuni, pășind pe vârfuri ca o pisică ne face semne cu două degete la gură, să tăcem. Eu zâmbesc. Niță, șiret, îl privește pe Hărmălaie în vârful căciulii.

Hărmălaie aruncă o privire fugară asupra oamenilor ce dorm - se vede în deplină siguranță și, înc-odată făcându-ne semn să tăcem din gură, se apropie de jucători; își pune mâinile la spate și privește pe sub subțioara unuia. E mic de statură; încercase să privească peste umerii jucătorilor, dar n-a fost posibil. Se vede că era un moment decisiv al jocului și toți jucătorii, inclusiv cel ce dădea cartea, se ridicaseră în picioare.

Hărmălaie se uită atent, foarte atent, cu respirația reținută. Pe masă, câteva ruble și un morman de țigări. Prada este bogată, îl văd că se ridică pe vârfuri, se

îndeasă printre jucători, își face loc, ridică o mână cu gheare rapace și fulgerător o lasă pe cărți cu un glas răgușit: „Stai așa“.

- Hărmălaie! Strigară speriați jucătorii și, val-vârtej, o întinseră, cine cum și unde a putut, în această vâlmășeală, masa a fost răsturnată, cineva, în fuga lui disperată, l-a îmbrâncit pe Hărmălaie și într-o fracțiune de secundă, mâna lui Niță l-a tras pe Hărmălaie înapoi; împiedincându-se, acesta a căzut cu fundul în hârdăul cu apă. Opaitul se stinsese, și-n întuneric, se auzeau tropotele fugarilor și țipetele disperate de spaimă ale celor treziți din somn: „Ajutor, ajutor, ne omoară rușii!“

Hărmălaie se căznea să iasă din hârdău, țipând necăjit:

- Planton, planton! Unde-i plantonul?

- Aici sunt, domnule Hărmălaie.

- Acolo ești? Lasă că-ți arăt eu ție. Aprinde lumina! Când aprind un chibrit, nu-mi vine să cred ochilor; ușile amândouă date de perete și în culcușuri, nici un om. Hărmălaie, fixat pe hârdăul cu apă, se zbătea să iasă, înjurând ca la nuntă: „Mama voastră de ofițeri români, las' că v-o plătesc eu!“

În timp ce eu aprind opaitul, Hărmălaie reușește să iasă din hârdău și cu apa șiroind după el se îndreaptă spre sobă.

Zgribuliți și speriați apar în bordei - cu pași neîncrezători - locatarii, desculți, în cămăși și indispensabili. Intraseră în zăpadă, până la brâu.

- Ce-i cu voi, măi? Întreb eu.

Dârdâind și de frig și de frică, răspunde Mitrache transilvanul:

- Am crezut că ne împușcă rușii și de frica morții am fugit până-n sârme. Mai să tragă ceasovoiul din prepeleac. Ce-a fost aici?

Niță caută căciula lui Hărmălaie și după ce-o scutură de marginea hârdăului, i-o pune, udă, pe cap.

- Îți mulțumesc Niță, îți mulțumesc pentru căciulă și celelalte; mâine te prezinți la carceră tu și plantonul și ceilalți de la jocuri, mama voastră de români, mama voastră de ofițeri români.

După ce lucrurile s-au lămurit - cu ceea ce se întâmplase în bordeiul nostru, căci se crezuse că rușii au intrat peste noi ca să ne execute și somnoroșii fugiseră peste paturi, călcând peste picioarele și capetele celorlalți - am râs, ușurați.

*

Când am ieșit din carceră și am intrat în bordei, toți l-au înconjurat pe Niță: „Măi, să trăiești că ne-ai salvat țigările; de cinci zile Hărmălaie n-a mai fost văzut în lagăr“.

Și nici în zilele următoare Hărmălaie nu trecea mai departe de clopotul de la poartă. Cum ne vedea, ne înjura mânios: „Mama voastră de români“.

11

SCRISORI DIN ȚARĂ

În lagăr la Mănăstârca bordeiele aveau pereții căptușiți cu scânduri. La interior erau două rânduri de paturi suprapuse. Mai corect, erau două podine de scânduri, pe tot interiorul bordeiului, rămânând un coridor îngust, roată în jurul pereților. Câteva ferestre dădeau o lumină palidă, insuficientă, iar noaptea ardeau opaițe improvizate de noi din cutii de tinichea. Pentru luminat, contribuia fiecare cu câte un pic de seu din rația noastră. Asta pentru timpul iernii. Vara lucrurile stăteau altfel. Ziua era extrem de lungă, cu lumină suficientă, dar opaițele rămâneau agățate de policioară, pentru iarna ce urma să vină.

Suntem atât de mulți în bordeie încât stăm în boxe precum stau sardelele „Robert“ în cutii - și dăm bătălii sângeroase cu ploșnițele.

Odată cu primăvara, încep să sosească scrisori din țară; bucurii și decepții. Războiul a trecut, cu distrugerii grele, peste țara noastră, aducând pe lângă prefacerile sociale și o destrămare morală, un dezmaț, cum pe la noi nu era în obicei.

Când pentru prima dată în viața lagărului s-a anunțat că la comisariatul politic au sosit scrisori din țară, mai întâi toată lumea a dat un chiot de bucurie; apoi s-a lăsat o tăcere de mormânt în bordeiul 14, unde domiciliam.

Patru ani de zile am fost total ruși de familii și mulți, mulți, cei mai mulți, au murit fără să mai fi știut ceva de acasă. Primele scrisori! Cine vor fi fericiți ce le vor primi, cei dintâi?

Din când în când, ni s-au dat cărți poștale ca să le trimitem în țară. Am scris mereu, dar cărțile rămâneau undeva, la păstrare.

Și iată, suntem la început de primăvară - 1946 - și comisariatul s-a decis să ne dea scrisorile venite de acasă.

Starșele¹ bordeiului nostru s-a dus la club împreună cu ceilalți starși să primească scrisorile.

¹ șeful

În bordei e liniște; dinspre apus bat în geamuri ultimele raze de soare. Stăm tăcuți, cu nervii întinși strună de vioară.

A trecut un ceas, dar nouă ni se pare că a trecut o lună, un an. Iată-l pe starșele nostru; apare după colț. Câțiva îi sar grăbiți în cale. Ceilalți stau pe marginea patului, cu suflelele chircite. Să fie adevărat?

De necrezut, dar în mâna starșelui, sus ridicată, sunt mai multe scrisori. „Liniște, domnilor - ca să citesc adresele...“. Până și ploșnițele își suspendă dizgrațioasele lor plimbări prin priciuri.

Vorbind rar, plin de importanță, starșele începe un discurs, interminabil,

despre grija Uniunii Sovietice pentru prizonieri, căroră nu știu câte feluri de binefaceri li s-au făcut... Și, iată acum, aceasta, cu scrisorile. Primit sfaturi de a ne împrieteni cu stăpânirea, de a ne înscrie în mișcarea antifascistă și alte comedii și când credeam că supliciul nostru este fără sfârșit, starșele se oprește, speriat de propria-i limbuție. Apoi, continuă, spunând că el este omul rușilor și că pe aceștia îi reprezintă în bordeiul nostru, iar noi luăm act de aceste declarații repetate și pararepetate - le știam pe de rost. În sfârșit, ridicând scrisorile în lumina de asfințit a soarelui, pronunță vârtos: „Domnilor, soarele ne-a adus scrisorile acestea, nu Dumnezeu“. Mai târziu am aflat că toți starșii de bordeie, inclusiv starșele lagărului - maior român, supranumit de noi pentru calitățile lui evidențiate de comisariat, Boul apis - se aflau direct, ca vizionarii de pe vremuri, sub inspirație nemijlocită a Comisarului Terlețchi². Obosit, după un discurs politic ca acela, cu voce maiestuoasă citește adresele, împărțind scrisorile celor în cauză. Rumoare, nervozitate; plicurile sunt cercetate pe toate fețele: scris, timbre, ștampilele oficiilor poștale - unele scrisori sunt venite de un an, un an și jumătate...

² evreu de la Cernăuți, politruc.

Mă uit la cei șapte aleși ai „soarelui“. Unul plânge, nu știu dacă de bucurie sau de durere; altul sărută iscălitura mamei, al treilea înjură furios. Soția l-a părăsit.

- Lasă mă, că-ți găsești tu o altă nevestă, nu s-a terminat neamul femeilor - încearcă să-L consoleze cei de aproape.

Mai departe, lângă geam, stă cu un plic galben în mână Ion Boerul³ de la Iernea, de pe Târnave. Plânge ușor, fără vaiete, fără scânceli.

³ medic veterinar - sublocotenent.

Mă apropii de el și-i pun mâna pe umăr:

- Ce-i, Ioane?

- Nu îndrăznesc să deschid plicul. Văd că adresa este scrisă de sora mea mai mică. Dacă va fi murit tata?

- Nu poți să tragi o astfel de concluzie, numai pe considerentul că altcineva ți-a adresat scrisoarea și nu bătrânul! Hai, s-o deschidem și ne lămurim imediat.

Încet, cu grijă, Ion rupe marginile plicului; scoate ușor din el o filă de caiet, se uită în josul paginii și strigă vesel: „trăiește“. Și izbucnește într-un plâns nervos. Suntem mai mulți lângă Ion și încercăm să-l potolim. Lacrimile lui stropesc și deformează iscălitura tatălui său. A răsuflat odată din adâncul pieptului, și-a șters ochii cu mâna, se uită la noi cu atenție: „trăiește, înțelegeți? trăiește tata“.

Privește scrisoarea, zâmbește și mi-o întinde mie. Citesc ce scrie acolo în

auzul celorlalți: „Dragă Ioane, când s-a primit scrisoarea de la tine, am plâns cu toții și cu noi a plâns tot satul. Mort ai fost și ai înviat! Noi cu toții, din mila lui Dumnezeu, suntem sănătoși. Tatăl tău, Valeriu.“

Mă uit la scrisoare și citesc „și cu noi a plâns tot satul...”

Două lacrimi mici, micuțe, cristaline, îmi împăienjenesc vederea.

*

Pe urmă scrisorile au început a ne căuta pe fiecare. Familii decimate, căsnicii distruse, foamete, lipsuri, boli. Oricum, prin ele, simțeam că țara stă la dreapta noastră.

Într-o zi, ajungând în lagăr, s-a aflat o minune: că unui locotenent austriac îi sosise un pachet de 5 kg cu alimente, de la Viena. Pe recipisă se arăta că pachetul fusese trimis de Crucea Roșie de la Viena, cu vreo 8 luni în urmă și că trebuie plătită la poștă o taxă de 800 de ruble. Austriacul s-a sfătuit cu prietenii lui și până la urmă a renunțat să-și scoată pachetul. Poate că-n 8 luni de zile alimentele se stricaseră. Apoi, 800 de ruble reprezentau solda a 80 de locotenenți pe o lună, ceea ce a părut extrem de costisitor.

A fost singurul pachet venit unui prizonier, în toată această lungă și grea captivitate.

12

AL 8-LEA SINOD ECUMENIC

Am constatat că în lagăre sau pușcării problemele religioase sunt de mare actualitate și pasionează, în condițiile de viață pe care le ai aici, cu primejduirea vieții la tot pasul - raporturile cu veșnicia se echilibrează și sufletul este pus pe primul plan.

Probleme de conștiință, probleme de întoarcere la Dumnezeu, de trăire în duh a legii morale și multe alte aspecte ale manifestărilor spirituale - reafirm, niciodată și nicăieri nu se pun mai insistent decât în locurile de chinuire.

Războiul s-a terminat; sufletele au fost răvășite și apoi își caută sprijin și pace în Dumnezeu. Salvarea pentru acum și pentru lumea de dincolo se caută și se află în Iisus. De aceea Biblia a fost cea mai întrebată, căutată carte în lagărele rusești. Copiată și difuzată, lumina sufletului, așeza furtunile, împăca pe om cu suferința.

În pușcării, problemele religioase erau aceleași dar Cartea ne lipsea. Tânjeam după ea. Și când puteam găsi câteva pagini din Sfânta Scriptură, acestea erau „sorbite” și treceau, cu mii de precauțiuni, din celulă în celulă.

Când, la o minuțioasă percheziție - la Aiud în 1955 - a fost găsită o astfel de

comoară - nu ne-a îndurerat atât pedepsirea lui Leonid, cât faptul pierderii iremediabile a sfintelor pagini.

O altă latură a problemei o formau în lagăre - Oranki, Mănăstârca - cercurile de ofițeri, care studiau și tălmăceau Sfânta Carte sub controlul activ al preoților.

Prin bordeie se nășteau discuții, mai ales în jurul problemei unității creștine. Contactul creștin cu lumea catolică și cea protestantă - de diferite nuanțe - ne-a pus în situația de a ne compara învățăturile și manifestările religioase. Trebuie să fac însemnare de faptul că, în lagăre, după ce ne-a fost permis serviciul religios, românii au organizat coruri religioase atât de bine puse la punct, încât la liturghiile de Duminică erau tot atât de numeroși protestanții și catolicii, cât și ortodocșii noștri. Frumusețea serviciului nostru divin a fost o revelație pentru bisericile apusului. La Mănăstârca ortodocșii slujeau pe la orele 8 dimineața; la cină - protestanții; la orele 9 se oficia missa catolică. Eram invitați la serviciul religios și ne duceam, cei ce înțelegeam ce se comemorează acolo. La orele 10 urma liturghia ortodoxă. Iarna, dar mai ales vara, când slujeam afară, pe platou, tot lagărul era prezent, ca la o manifestare cu drag așteptată, în duminicile de vară, de prin poiene apăreau femei, copii, moșnegi care stând la distanță, în afara sârmelor, se închinau, se rugau și îngenuncheau odată cu noi. Pe acolo era mare lipsă de preoți. Dar toți mujicii erau creștini; chiar dacă biserica era pusă la pământ.

*

An după an, această problemă rămâne vie și întrebarea se pune tot mai limpede, înțelegem; au fost multe cauze care au dus la ruptura dintre apus și răsărit, în anul 1054 și, mai apoi, despărțirea dintre catolici și reformați, începând cu Hus, cu Luther, Calvin și Zwingli, până la ultimii reformatori de mai mică importanță, înțelegem apoi, că prăpastia s-a adâncit cu timpul și pare imposibil de acoperit. Dar mai cu seamă acum, în orele prezente, când creștinismul - în întregul lui - este atacat, cu intenția de a fi desființat. Măcar în fața primejdiei comune, nu și-ar putea da mâna frățește, făcând front comun, toți acei ce-i mărturisesc pe Hristos ca Domn?

Salvarea culturii și civilizației creștine nu poate veni din afara lumii creștine. Deci, la luptă pentru unitate creștină și, apoi, la luptă pentru salvarea sufletului!

Și, dacă din sânul credincioșilor se fac tot mai des auzite aceste chemări la unitate, se înțelege că oamenii de răspundere ai bisericii trebuie să se miște.

Vag, ajunsese până la urechile noastre vestea că-n apus, pe la Strasbourg și pe la New York, sunt niște comitete de luptă creștine,

În care intraseră reprezentanți creștini de toate nuanțele. Ivestia, gazetă oficială, a pomenit odată sau de două ori despre o „Internațională neagră“ care atacă ideologia comunismului.

Iată, strigau pasionații problemei, creștinii de pretutindeni gândesc la fel, fie că trăiesc în America, fie că se află în Karaganda.

Într-o seară, era la începutul lui mai 1946 - pe o bancă între bordeie stăteam câțiva preoți români. Vorba noastră stăruia asupra unei încercări de discuție interconfesională, ca să ne lămurim atât pe noi, prin acest contact direct, cât și pe credincioșii ortodocși, despre ce se poate face în problema unirii bisericilor. Eram șapte la număr, în seara acelei zile. Și sorții au căzut pe mine; să merg să stau de vorbă cu celelalte „strane“...

Într-un bordei, aproape de mine, se aflau doi preoți italieni: un călugăr franciscan - don Armenie - de la o mănăstire din nordul Italiei și un preot secular - don Allai, din Roma.

Îl întâlnesc de don Armenie, seara - la o zi, două după ce promisem împuternicirea de la preoții ortodocși, și ne plimbam pe alea din fundul lagărului, de la Mănăstârca. Și-i întreb, după un timp:

- Don Armenie, mata ești catolic, iar eu sunt ortodox. Pe mine mă pasionează problema unirii creștinilor. Te rog să fii bun și să mă lămurești, cum vedeți dumneavoastră această problemă?

Don Armenie m-a privit cu teamă și mi-a răspuns:

- Să mă ferească blândul Iisus și fericita Fecioară ca eu să discut astfel de lucruri. Acestea sunt exclusiv de competența Părintelui, Papa. Numai el - sau împuterniciții lui pot pune și rezolva astfel de probleme. Nu pot, nu pot... Și, schimbând subiectul, povesti despre frumusețile munților din nordul Italiei. Don Armenie era alpin¹.

¹ vânător de munte.

Seara următoare stau de vorbă cu don Allai. Îmi povestește despre frumusețile Romei, de trei ori milenară, de trei ori imperială. Tot ce-mi spune este încântător și-mi întărește și mai mult dorința ca-n viitor - sperând că nu voi muri până la anul 2000 - să vizitez Italia. Dar timpul se scurgea și pe mine, deocamdată, altceva mă ținea aici.

- Don Allai, iartă-mă că te întrerup, vreau să te întreb ceva, care mie îmi stă la inimă. Uite, totul e bine și frumos, după voia lui Dumnezeu. Mata ești preot catolic și eu preot ortodox. Te rog să mă lămurești - ca lămurirea s-o duc mai departe la frații mei de-o lege și de-un sânge; în ce condiții se poate face unirea ortodocșilor cu catolicii?

- Vai de mine, o, Santa Maria, Iisus, Maria, iertați-mă, dar astfel de probleme sunt de resortul exclusiv al Sfântului Scaun.

- Bine, don Allai, îi răspund eu, dar părerile matala nu angajează catolicismul, după cum ale mele nu angajează ortodoxia.

- Știu, răspunde don Allai - dar la noi nu se pun astfel de întrebări. Presupunând totuși că aș vrea să discut cu dumneata problema unirii dintre noi, ar trebui să am o împuternicire din partea Părintelui, Papa.

- Exclus să o poți căpăta - răspund eu; nici nu are sens să pretinzi la Roma așa ceva. Eu însă nu am nevoie de o astfel de împuternicire de la București, sau

de la Constantinopol. Sunt preot ortodox și, fie că mă găsesc aici pe Volga sau la Arhanghelsk, eu reprezint în fața dumitale ortodoxia și pot discuta orice și concluziile mele nu angajează și nu obligă la nimic biserica. Dealtfel, discuțiile noastre nu ar avea alt caracter, decât acela de a schimba păreri. Și, de unde știi? Poate că aceste întâlniri dintre noi pot genera acțiuni frumoase în viitor.

Eu stau hotărât pe principiul că frontul e copt și-n această problemă trebuie făcut ceva; să ne apropiem, să ne unim în duhul dragostei Mântuitorului comun și a jertfei Lui mântuitoare, valabilă pentru toți cei ce cred în El.

Don Allai mă ascultă, dă din cap afirmativ, dar totuși conchide: „Ce pot să fac? Nu am împuternicire, adresați-vă Sfântului Scaun“.

Oare încercarea mea să se încheie atât de lamentabil? Nu, nu

Depun armele. Dacă Italia nu poate discuta, haidem în Germania. Cine știe? Poate acolo vom găsi mai multă independență de gândire, de acțiune.

Raționamentul meu a fost just. Părintele Dr. Aloia Ludwig - de la Bonn, căruia mă adresez, zâmbește auzind povestea încercărilor mele.

- Da, este un canon pus de Sf. Scaun pentru a frâna aceste discuții, care niciodată nu știm unde ajung, însă, eu personal cred că, contrariul canonului în speță, dacă accept propunerea unei discuții ea nu angajează catolicismul și nici ortodoxia, mai ales că - eu cred - ne vom mărgini la informații din lumea noastră și din lumea ortodoxă.

- Eu merg mai departe, Dr. Ludwig, și cred că dacă Dumnezeu ne-a pus față către față, pe atâți reprezentanți ai confesiunilor creștine, asta a făcut-o și cu scopul de a ne cunoaște. Și dacă ne vom cunoaște mai bine, s-ar putea ca gândul cel bun al unirii noastre să nu mai sperie pe nimeni. Dumneata la Bonn, don Allai la Roma și eu la București am putea arăta căldura dragostei cu care ni s-au îmbăiat sufletele în credința mării minuni. Cine știe? Punem și noi umărul să urnim carul istoriei, împotmolit la 1054. Apoi putem întinde o mână de frate și peste anul 1500.

Și am căzut de acord: pentru a fi scutiți de curiozitatea nedorită a Comisarului, vom discuta la o masă - între bordeiele 14 și 15 - trei preoți ortodocși, trei preoți catolici și trei preoți reformați.

Am plecat fericit la confracții mei și adunarea celor șapte, convocată ad-hoc, a desemnat încă doi reprezentanți pentru ședințele celui de al 8-lea „sinod“ ecumenic, în persoanele preotului Gh. Beșchea-Buzău și Const. Popescu de la Muscel.

Până noaptea târziu am lucrat la programul sinodului: probleme în discuție, materiale de comentat, traducători.

Totul trebuia făcut în secret.

Dimineată, în „piața robilor”² de la poarta lagărului, așteptând repartizarea la lucru,

² locul de adunare a brigăzilor.

mă caută Dr. Ludwig și luându-mă deoparte îmi spune:

- Știi că n-o să putem face nimic?

- De ce? întreb eu contrariat.

- Dumneavoastră, pe noi catolicii ne socotiți schismatici și, ici-colo, ni se aruncă o vorbă: că am fi eretici (din pricina dogmelor mai noi, pe care le avem). La rândul nostru vă socotim schismatici. Deci între noi putem discuta; nu-i nici un impediment. Ce facem însă cu reformații?

- Foarte bine, discutăm și cu ei: cât știu, ei sunt tot creștini!

- Ai dreptate; dar pentru noi și pentru voi ei sunt eretici. Ori cu ereticii nouă ne este oprit să discutăm - sub amenințarea pierderii preoției - așa că-i dificilă problema sinodului!

- Atunci, răspund eu, sinodul nostru va avea un dublu aspect; discuții între ortodocși și catolici și apoi între ortodocși și reformați; pe noi nu ne oprește nimic de la astfel de discuții.

- Prea bine - se luminează Dr. Ludwig. Așadar, pe mâine. Dar, vă rugăm, ca în discuțiile cu protestanții să arătați și, dacă se poate, să apărați pozițiile catolice. Aseară am discutat cu preoții catolici, germani, austrieci și unguri - și lucrurile le-am gândit întocmai, cum le stabilim acum noi doi. Constat - încheie Dr. Ludwig - pentru a mia oară, prezența Duhului Sfânt între noi.

10 mai, seara - adunare în sala de mese, cu discursuri și cântece. Se preamărește regalitatea română - un rege democrat - și strânsa colaborare cu forțele poporului, sub conducerea dr. Petre Groza. Ce ironie, ce caraghioslâc! Rege - larg democrat - în fruntea unui stat ce merge rapid la schimbarea formelor sociale. Cum mai poate să stea un rege pe tronul său? Peste un an va fi nevoit să plece.

Deci, *10 mai seara*. La o masă mare, acoperită cu un cearșaf - se deschid ședințele sinodului nostru. Față în față, delegațiile. De o parte cele conduse de Dr. Ludwig, Părintele H. Hartman de la Praga și Pr. D. Bader de la Fulda. De cealaltă parte, ortodoxia. La capetele mesei, profesor Profiru Pop de la Alba-Iulia - translator de limbă latină și, pentru limbă germană, colonelul Aurel Luncan de la Suceava și sublocotenentul N. Gabriel - teolog catolic din București. Pe masă, trei Biblii: una românească, una germană și a treia franceză, ediția Crampon. Deasupra noastră Cerul, iar la apus soarele.

Și discuțiile au început frumos, așezat, cuminte. Istoria celor două mii de ani de viață creștină a curs limpede prin fața sinodalilor. Doar noi, ortodocșii, avuseserăm în mâinile noastre cândva - nu-i mult de atunci - cărțile pe care-și făceau învățătura apusenii. Apoi, a doua seară și în celelalte care au mai urmat, până la numărul de 30 de ședințe - au însemnat serioase întâlniri și pasionate apărări de poziții. Ardea sufletul în mine cât eram la muncă, și așteptam seara ca pe A Doua Venire. Părintele Ludwig - înalt, alb la față ca hârtia, cu păr negru, lung, precis în informații și adânc cunoscător al bisericii sale, a observat just în argumentarea mea o sumă de contradicții. „Noi, zise el - ne fundamentăm gândirea pe Aristotel, iar ortodoxia pe Platon. Ortodocșii întrunesc spiritualitatea elină, iar noi ne legăm de moștenirea practic romană. Dar Hristos, același este și pentru noi și pentru voi. Când vor înțelege oare popoarele acest lucru?“

„Sinodul“ și-a ținut ședințele la aceeași masă și la aceeași oră, tot timpul. Dar secretul n-a mai rămas secret, în seara a doua, în spatele catolicilor au apărut câțiva nemți; lângă banca noastră, câțiva români și lângă translatori, nemți și unguri, în serile următoare asistența a crescut considerabil, încât cei ce nu ne puteau privi s-au suit pe bordeiele vecine. Când discuțiile s-au stins, în spatele delegației catolice, aliniați ca la paradă, făcând zid, stăteau o sută de preoți catolici și, în spatele lor, sute de ofițeri catolici.

În spatele nostru, încă patru preoți români-ortodocși și sute de ofițeri români, în spatele translatorilor, circa 200 de pastori protestanți cu credincioșii lor. Mai la un colț, cei doi preoți italieni.

Ședințele erau urmărite cu viu interes și au devenit chiar motiv de discuții interminabile, prin bordeie, până noaptea târziu. La ultima ședință, am rezumat concluziile la care ajunseseră sinodalii. Asistența din loje și de pe bordeie ne-a aplaudat frenetic - subscriind în felul acesta - hotărât - la concluziile noastre. Și când ne-am îmbrățișat - ortodocși și catolici, în ochi aveam lacrimi de bucurie. Peste capetele noastre plana, în razele soarelui ce apunea, Sfântul Porumbel.

Era primăvară-n toi; cald, frumos, vreme bună. „Sinodul“ își deschide la 10 iunie 1946 ședințele, pentru a doua întâlnire, dintre ortodocși și reformați - la aceeași masă, în aceleași condiții, cu aceiași translatori, cu aceeași asistență numeroasă. Pe banca din față iau loc Părintele V. Costaș, pastor calvin de lângă Budapesta (orașul Baia), Părintele J. Lendan, pastor luteran de la Hansburg și Dr. Sneider, pastor luteran din Regiunea Sudeților.

Și cu aceeași bună amicitie, dar cu un ritm mai vioi al discuțiilor, istoria reformei - cauze și consecințe - au trecut prin fața noastră. Se înțelege că inovațiile cu care a venit lumea protestantă în reforma creștinismului erau suficient de cunoscute pentru noi, dar în susținerea temelor respective au adus argumente noi și originale referindu-se adesea - cu libertatea caracteristică discuțiilor celor ce vin din lumea reformatilor - la pozițiile catolice pe care le atacau.

Temperam ieșirile mai tari, pentru că observam pe fețele și-n privirile rândurilor catolice ascuțindu-se oțelul.

Convorbirile noastre au ținut zece seri - zece ședințe, și încheierea lucrărilor a fost emoționantă. Părintele Costaș a afirmat lozinca dragă nouă tuturor: peste granițe și peste împerecheri de cuvinte, mai presus de toate, stă același Domn Iisus - mărturisit de toți creștinii, ca Dumnezeu unic.

La ora închiderii „sinodului“ al 8-lea, ortodocși și protestanți ne-am îmbrățișat și felicitat pentru reușita acestei întâlniri interconfesionale cu urmări rodnice - credeam noi, în viitor.

Era ora 11 noaptea și soarele se pregătea să apună. Peste păduri aburea o boare rece. Rugăciunea noastră de seară a adus mulțumiri lui Dumnezeu Tatăl pentru gânduri bune și cereri pentru împlinirea gândurilor luminoase.

*

A doua zi am fost chemat la comisariatul politic. La fel s-a întâmplat cu Părintele Ludwig și cu Părintele Costaș. Terlețchi „politicianul“ - ne-a ținut un discurs: „Ați făcut o adunare popească, călcând disciplina în picioare. V-am lăsat să o țineți; am știut de ea, dar ne-a interesat și pe noi spiritul nou, care domnește între creștini; noi nu avem specialiști care, ideologic, să vă combată și să vă arate netemeinicia credinței voastre despre inexistentul Dumnezeu. Dar ni-i vom face. Mai mult decât asta, ne-a interesat latura politică a acțiunii voastre de viitor. Concluziile la care am ajuns noi și autoritatea se vor aplica pe spinarea voastră. Vă dau eu unitate! Marș afară, umbre ale întunecatului trecut!“

Afară ne-am uitat unul la altul și-am râs dându-ne frățește mâinile. Noi ne-am ajuns scopurile și hotărârile luate vor rodi. Unde și în ce condiții și cu ce greutate de cheltuieli materiale și-ar fi putut da întâlnire trei sute de preoți ai marilor confesiuni creștine ca 40 de seri la rând, să discute problemele pe care le-am pus noi?

Iată prezența lui Dumnezeu în lume. El ne-a adunat aici la Mănăstârca și ne-a șoptit în inimi: „căutați-vă, căci Eu sunt cu voi și cu toți acei ce se adună în numele Meu.“

După voia lui Dumnezeu, ne-am găsit și ne-am înțeles frățește. Iată, zice Scriptura Sfântă: „nimic nu este mai bine și mai frumos, decât să locuiască frații împreună.“

Ș-apoi, că a știut Terlețchi de noi și de fapta noastră, nu e de mirare. Iisus a avut lângă El numai 12 oameni și unul din ei s-a numit Iuda. În lagăre - și-n pușcării - mișună închinătorii lui Iuda. Pentru Iuda, blândul Iisus a indicat creanga de măslin și spânzurătoarea.

*

La Mănăstârca a fost atunci o grevă de lucru, care pornise de la Oranki și răbufnise și la noi. Comisariatul politic, spre a sfârâma greva, ne-a adunat și înfierat pe greviști. Rezultatul a fost că, în timpul numărătorii de seară, pe cei

socotiți a fi în fruntea acțiunii ne-a ales imediat și ne-a răspândit pe la alte lagăre. A trebuit să plecăm cu saltelele în spate, Părintele Ludwig, Părintele Costaș și eu. Mai norocos decât celelalte loturi, cel de vreo 20 de români - la care am fost alipit și eu - a ajuns într-un ceas la Oranki spre izolare.

Stăteam lungit sub pat, pe o rogojină - într-o cameră bună pentru 10 oameni, dar în care eram ticsiți ca la „șerpăria“ din Jilava, 153 de oameni - și mă gândeam ce fericită ar fi creștinătatea dacă ar primi concluziile „sinodului“ nostru!

Lăsând la o parte, ca niște bunuri inalienabile, dogmele și tradițiile fiecărei confesiuni, ce fericire ar fi dacă peste toate acestea ar fi repus în funcție, ca în timpul bisericii de până la 1054 - sinodul ecumenic, care să diriguiască viața întregii creștinătăți iar hotărârilor lui să i se supună patriarhii, papii și superintendenții. Cine știe? Poate că într-o sută, două sute de ani se va putea ajunge și la unitatea creștină.

Posibilă este mai întâi unitatea de conducere. Primul nostru obiectiv - care se poate realiza integral - este sinodul ecumenic.

*

Peste doi ani eram din nou la Mănăstârca. La *8 iulie 1948* plecam spre Gorki și până la poartă m-a condus Părintele Ludwig; a lăcrimat pe umerii mei, șoptindu-mi:

- Adu-ți aminte de noi și de reformați, adu-ți aminte de „sinodul“ nostru.

- Peste câteva zile, voi pleca în Patrie. Scrie-mi acolo. Când apele se vor limpezi, să începem bătălia pentru realizarea gândurilor noastre bune.

Am plecat la drum lung; anii s-au scurs unul după altul și apele greu se așează, greu se limpezesc.

Din satul blestemat, în care îmi duc zilele, trimit un gând frățesc spre voi. În luminoasa viață de mâine, văd realizându-se unificatorul sinod al 8-lea.

13 SPAȚIU VITAL

La începutul lui iunie 1946, am revenit în lagărul de la Oranki fiind pedepsit pentru două lucruri: 1) pentru înjgheburile celui de al 8-lea „sinod“ ecumenic și 2) pentru o grevă de lucru, pusă la cale în lagărul Mănăstârca. Deci, cum am intrat pe poartă - mai eram cu încă vreo 20 de români - mă trezesc îmbrățișat de bădița Costache Bicioga care, fericit de această întâlnire, îmi ia salteaua din spate, cum ai lua samarul de pe măgar (așa era obiceiul în partea locului, când te mutai dintr-un lagăr într-altul, trebuia să cari cu tine, nu numai ranița cu lucrurile tale, ci și tot cazarmamentul).

Când se făceau astfel de schimbări de domiciliu, convoaiele de prizonieri păreau niște caravane din părțile arabe - cu saltea, cu pătură etc. Am fi renunțat la paiele din saltea, dar iarna, fără ele, riscam să dormim pe blat.

Așa se face că bădița Costache - care-i cu un an mai în vârstă decât mine și îmi pretinde să-i zic „bădiță“ - îmi luă salteaua din cârcă și, poruncitor, mă cheamă: „hai după mine“.

Celelalte nații din lagăr - italieni, nemți, unguri, spanioli, alături de români, se îngrămădiseră la poartă. După ce se lămuresc ei cu cine au de-a face - niște greviști, - se risipesc.

Românii, puțini la număr, vreo 50 de ofițeri, ne conduc cu alai spre corpul 7, în biserica de iarnă a mănăstirii, unde ne-o repartizase rusul de la poartă.

După orele 6, după numărătoarea de seară, prizonierii scăpați de grija zilei, se plimbă pe alei, fumează mahorcă sau picotesc sub brazi. Sus, cerul este albastru spălăcit și în jurul bisericii - decapitată de cruci, se învârtesc în zbor rapid sute de lăstuni ce fluieră supărător. Mă uit în dreapta, mă uit în stânga; situația aici este aceeași din 1943.

Clădirile sunt dărăpănate și primăvara care a ajuns și pe aici, nu reușește să ascundă urăciunile și coșcoveala zidurilor.

- Haide, mă, ce tot căști gura? Mănăstârca e tot așa cum o știi, doar că-n lagăr suntem ceva mai puțini; poate să fim o mie de oameni. O parte din locatari s-a mutat în Europa; așa că locuri pentru dormit se găsesc berechet.

Bădița merge în fruntea grupului nostru și când intrăm în corpul 7, de pe „crăci“, privesc cu vădită curiozitate, celelalte nații, care aflaseră că noi am făcut o grevă de lucru. „Auziți, îndrăzneală! Ei, da! Aici, unde nu se puteau imagina astfel de lucruri!? Grevă este posibilă în occident, dar aici, în răsărit? Așa ceva nu s-a mai pomenit de pe vremea «tătucilor»“

- După cum vezi, tot „crăci“, a cinci rânduri de paturi suprapuse...

Mă uit la oameni, la paturi; aici au stat, cu trei ani în urmă, două mii de prizonieri. Cred că în aceste cutii suprapuse, ca niște sicrie bune pentru trei oameni, să mai fie acum doar un sfert.

Privesc spre locul unde a fost altarul. Dușumeaua e ceva mai ridicată, iar în „boxe“ foarte puțini locatari.

Fiecare nou venit se așează pe lângă vreun prieten.

- Dumneata, unde stai Bădiță? întreb eu.

- Las' că vezi tu îndată, omul lui Dumnezeu.

Și văd că salteaua mea pleacă spre altar. Eu, cu ochii după Bădița. Ne oprim în dreptul unei ferestre mari, înalte, care deschide un larg orizont peste pădurile fumurii.

- E frumos aici, zic eu mulțumit.

- Bine, fârtate, că-ți plac locurile. Hai, sus după saltea.

Îl văd pe Bădița cum se cațără pe stâlpul dintre boxe, parcă ar fi electrician. De la înălțimea celor cinci metri - marcați pe platforma de la etajul cinci - mă îndeamnă: „hai, ce mai aștepti?“

Mă uit la „înălțimea“ lui, privesc împrejur și văd locuri libere, în boxele de jos, câte poftești.

- Nu viu, îi răspund hotărât.

- Ce face? Dar de când, mă rog matale, acest duh de răzvrătire, în subțirelul tău trup?

- Bădiță, e prea sus locul unde te-ai cocoțat dumneata. E greu de suit și coborât pe stâlpul acesta. Pot să cad de acolo și să-mi rup gâtul.

- Nici o pagubă - se grăbi să-mi răspundă Bădița. Grăbește băiete, și n-aștepta multă poftire.

- Hai să-ncerc, răspund eu nemulțumit, și-i dau ranița, pătura și mantaua.

Când ajung în dreptul boxelor de la trei, zic:

- N-ar fi mai bine să te cobori aici, Bădiță? Uite, locuri ar fi...

- Am spus eu că acolo nu sunt locuri? Ce tot te codești? Dă mâna încoace!

Când m-am văzut sus pe platformă, am răsuflat ușurat. Greu să te ridici până aici, pe stâlp geluit și încălțat cu bocanci.

Mă uit; în toată biserica, la etajul nostru, nici un alt locatar; numai noi doi.

Bădița, mulțumit de toate, îmi așează salteaua, din care se ridică praf uscat. Păiele vor fi fost puse în saltea, pe vremea când Bunul Dumnezeu făcea Pământul. Peste saltea a întins pătura; ranița a pus-o căpătâi și apoi către mine:

- Bocancii ți-i scoți și-i pui sub cap.

- Bădiță, curge praf în ochii celor de sub noi.

- N-au decît să se mute mai sus. Până ce-mi aprind pipa, poți să te uiți pe fereastră.

De la zidul ce înconjoară Mănăstârca și până la capătul pământului - oare nu-i acolo Vladivostokul? - pădure și numai pădure fumurie, taiga fără de hotare.

Mănăstirea e așezată pe o ridicătură și de aici de la înălțime se văd vârfurile brazilor și mestecenilor mișcându-se încet ca o mare liniștită, în depărtări, spre apus, cețuri violete. Parcă mă strânge pădurea de gât. Prea multă pădure, prea mult pustiu.

Pe alături de noi, voci stinse povestesc întâmplări ce-au fost, se aud cântece abia șoptite și fum, mult fum înecăcios de mahorcă, în mijloc, sub mica boltă centrală, atârână, de un fir lung, un bec ce împrăștie lumină slabă, palidă, mută.

Bădița și-a aprins pipa și trage dintr-însa cu vădită plăcere. Cu un zâmbet mulțumit, care-i luminează fața, zice:

- Mai întâi trebuie să-ți mărturisesc că te-am așteptat. Când am aflat de răzmerița de la voi, am bănuir că vei veni aici. Și mi-am zis că trebuie să te primesc frățeste și să te fixez aproape.

- Bine, zic eu - totuși puteai să te așezi ceva mai jos.

- Nu, băiete, căci aici e locul nostru și tu nu poți să stai decît lângă mine. Trei sunt motivele care m-au determinat să te aduc aici sus și al patrulea ți-i voi spune la urmă. Ai răbdare - eu încercasem să deschid gura - ai răbdare. Va trebui să răspunzi doar la întrebările mele. E adevărat că tu ești călugăr?

- Adevărat, Bădiță.
 - Pe cât știu eu, ești chiar preot.
 - Și asta-i așa, cum zici - răspund eu domol.
 - Și, mă rog, poți să-mi spui unde se cade să locuiască monahul și preotul?
- Eu ridic ochii întrebători.

- Lângă biserică, părintele, și anume chiar lângă altar. Și dacă aici oamenii dorm și fumează în biserică, apoi ție ți se cade să dormi în altar. De fumat știu că nu fumezi. Așa, să știi, omule, că te-am adus la loc priincios făpturii tale. Asta, mai întâi. Al doilea: să-mi spui tu, pentru ce-au făcut nemții acest război - pe care, după cum constați pe propria-ți piele - l-au pierdut?

- Cred că nu mai aveau loc acasă; trebuiau să roiască.

- Drept ai grăit; se cunoaște că citești încă din pruncie Sfintele Scripturi, și poruncile Domnului ți-au intrat în oase. Așa-i, cum ai spus. Nemții aveau nevoie de spațiu vital, au încercat să-și mărească apartamentul. Dar tu? Tu ce-ai căutat încoace? Ai vrut Basarabia, Bucovina, spațiu vital, nu? Nu poți să te plângi de rezultate. Ai din belșug spațiul vital.

Privesc peste păduri; pustiu și gol fără de sfârșit, fără margini. Peste taiga începe să bată vântul dinspre Volga. Simt în șira spinării, un fior rece.

- Alo, unde te uiți? Uită-te aici, pe platforma de la cinci; locuri multe, multe pentru tot natul. În fine, ți-ai atins scopul, ți-ai asigurat un bogat spațiu vital. Noi doi am câștigat bătălia. Eu cred că și nemții de acolo, ba chiar și italienii - care nu mai dovedesc să se încălzească de când au plecat de acasă - au suficient spațiu vital. Vezi, toți am pierdut războiul, dar în schimb am câștigat spațiu vital.

- Zi mai departe, Bădiță, îl îndemn eu curios.

- Mai departe... Să ți-l spun deci pe al treilea. Tu vezi că eu stau cu capul sus; am pus - drept căpătâi - toată averea mea. Fă și tu la fel, pune sub cap și bocancii și tinicheaua din care mănânci, ca să ții fruntea mereu sus, cât mai sus. În felul acesta găsindu-ne la al cincilea etaj și cu capetele în nori, oamenii vor înțelege că noi avem tendințe înalte. Chiar și când dormim, ne rezemăm frunțile de cer... Al patrulea motiv fiind de natură strict confidențială - personală - ți-i voi comunica mâine.

S-a lăsat întunericul peste păduri și-n poartă rusul a bătut clopotul pentru stingere, în prepelece ceasovoi strigă nopții cu glasuri aspre, mongole, în boxe vocile scad, tot mai puține se aud și, în curând, liniștea se așterne, ca o pătură ruptă. Unii tipă în somn, alții se vaită. Ne urmăresc în vise coșmaruri, lupte și icoane din îndepărtatele noastre cămine...

Dimineța, soarele-și trimite razele luminoase și-n boxele robilor; el răsare deopotrivă și pentru cei drepti și pentru cei păcătoși.

Bădița, ridicat într-un cot mă privește atent; îmi întoarce fața la dreapta, la stânga, se uită la mâinile mele și oarecum mulțumit zice:

- Acum ai înțeles, „cuvioase Daniele“, care a fost al patrulea motiv de bucurie între noi? Nu? Poftim, privește-te în oglindă!

Când m-am uitat într-un ciob dintr-o fostă oglindă, am înțeles; peste noapte

fusesem atacat de ploșnițe.

- Ei, vezi, așa mi-am făcut eu socotelile și așa-i drept, după iscusința mea, să împărțim necazurile cu ploșnițele pe din două. În fiecare noapte vei da tribut de sânge. Mă, zice Bădița, confidențial, nicăieri nu am văzut mai multe și mai lacome ploșnițe, ca la Oranki. Ne sug, nu altceva. Orice bătalie cu dânsule este pierdută. Le-am opărit, nimic. Le-am udat cu apă și astă iarnă le-am lăsat să înghețe la -50°, nimic. Rezistă la teren. Dar, tot stau și zic, punând în cumpănă lucrurile; nu se poate câștiga spațiu vital, fără să sângerezi.

Încercăm diseară altă stratagemă, dormim în submarin.

- Adică, ce vrei să spui?

- Las' că te lămuresc eu diseară. Acum nu-i vreme. Hai să ne mâncăm casa.

14

ȘI PE SCAUNUL AL ȘASELEA N-AU ȘEZUT...

În perioada aceea, la Oranki, nemții erau nație majoritară. Starșele de lagăr și toată administrația interioară erau nemțești. Noi, românii, formam o companie, cu efectiv redus și stăteam sub comanda unui căpitan. Comandantul nostru pus de stăpânire era omul rușilor - și era ținut, de noi, la distanță. Totuși, printr-însul primeam și executam ordinele stăpânilor. Nemții care „se înroșiseră” se uitau la noi ca la niște ciumați - era nemaiauzit pe-ntinsurile rusești, să existe greviști. Ceilalți nemți, italieni, unguri - care nu se convertiseră la comunism - se uitau la noi, cu o vădită admirație „îndrăzneț neam de oameni...”

Într-o sâmbătă, după ce am venit de la lucru - greva se încheiase, cu arma la picior, și ni se îmbunătățiseră condițiile de muncă - îmi spune Bădița:

- Vezi, că peste cinci minute, mergem la frizerie; e ziua noastră la bărbierit și tuns.

Ca în toate pușcăriile din orient, deținutul este bărbierit odată pe săptămână. Zic:

- Vin și eu, mai la urmă.

Peste umăr, Bădița îmi aruncă o vorbă pe care eu nu o iau în seamă.

- Păzește-te de scaunul al șaselea...

Și în acest serviciu erau nemții. Ca-n toate muncile din interior mai ușoare, și foloasele erau mai mari. Rupeau din rația noastră.

Când am ajuns la frizerie m-am așezat la coadă. La ușă stătea un neamț care, pe măsură ce se făcea loc liber, dădea câte o fișă, cu un număr de ordine. Cu numărul acesta, te prezentai la scaunul și frizerul respectiv. Frizerii nu erau de meserie și lucrau cum puteau. Săpun de rufe - cea mai de jos clasă - și nici un

pensoan. În frizerie ți se spunea ritos: „freacă-ți barba cu mâna; freac-o bine căci bricele-s de oțel sud-african, s-ar putea să rămâi fără piele.“

În aceste condiții, bărbieritul era o pedeapsă și nu o plăcere, ca-n Europa.

Cei care ieșeau din frizerie erau cu fața roșie, se pipăiau și înjurau cu necaz, înaintând spre ușă, sporovoiu încet cu Ioniță Hânguleșteanu. Atenția îmi era ținută la veștile dintr-o scrisoare a lui Ionică. Și tot înaintam câte un pas.

Bădița iese din frizerie - nu l-am văzut când - și, cu două degete, îmi ridică capela de la ceafă spre ochi:

- Fii atent, fii atent la ce ți-am spus...

Zic:

- Așteaptă-mă, că imediat ies de la măcelărie.

Iată-mă în frizerie: o cameră mare, scundă, cu zidurile mâncate de lepră, împrejur, 12 scaune cu gât de contrabas - strujite cu barda, din lemn de brad. Câțiva frizeri lucrează; cei mai mulți dintre ei așteaptă clienții, în timp ce mă săpunesc, privesc halatul unui frizer, mai de aproape, încerc să număr peticele și mă încurc; de fapt nu este un halat ci a adunare de petice, cusute unul de altul. Totuși neamțul l-a spălat - acest presupus halat - și a făcut chiar o încercare de a-l călca.

- Domnilor, ni se adresează, curtenitor, șeful frizeriei: frecați bine bărbile... Astăzi am avut multă clientelă și s-au tocit bricele.

Ionică - săpunit gata, îndreptându-se spre scaunul lui, zice tare, știind totuși că nemții nu-l înțeleg: „bricele sunt tocite încă din fabrică; așa li-i neamul“.

Eram singurul care mai rămăsesem; îmi săpuneam barba - ziceam eu - foarte bine și căutam din ochi, un frizer liber.

- Pardon, ce număr aveți indicat în fișă? Scot fișa și i-o arăt. Cu un gest - din ochi - îmi indică scaunul respectiv. Deocamdată fiind ocupat, aștept. Simt cum se strânge săpunul pe față. Încep iar săpunitul și, puțin contrariat - toate scaunele erau libere, în afară de cel indicat pe fișa mea - mă îndrept zâmbitor spre frizer, căruia îi cer favoarea de a mă bărbieri.

- Ce scaun indică fișa dumneavoastră?

Îi dau fișa. Neamțul purta niște ochelari groși, legați cu o ață neagră, în jurul capului, era înalt, uscat, străveziu, osos, de culoare leșietică. Întoarce fișa pe toate părțile - era un număr scris cu creion chimic, pe un pătrățel de placaj - și stă în cumpănă.

- Nu știi, spune el, e numărul nouă sau șase?

- Dumneavoastră ce număr de ordine aveți la scaun? Îl întreb eu, deși dacă aș fi fost atent aș fi văzut pe speteaza scaunului un șase cât o zi de post.

- Șase, îmi răspunde calm frizerul; însă eu cred, că fișa dumneavoastră este pentru numărul nouă și socotesc că acolo trebuie să vă adresați.

Mă duc - mulțumindu-i pentru indicație - la numărul nouă. Frizerul, mic, bondoc, albastru-n priviri și cânepiu la frizură - se uită la fișă și mi-o înapoiază imediat: „domnule ofițer, este pentru numărul șase“. Foarte mulțumit, salutându-l cu respect - mă întorc zâbind - la cunoștința mea de adineauri, frizerul de la

scaunul șase.

- Domnule frizer - zic eu - iată că nouă mă trimite la șase. Pofțiți fișa.

Leșieticul de la numărul șase ia fișa în mână, se uită la dânsa, surâde; nu-mi spune nimic, îl văd că se duce la numărul nouă și discută ceva. Fișa trece dintr-o mână în alta. E o mică neînțelegere asupra unui punct, ce-ar fi trebuit să indice - precis - dacă-i șase sau nouă. Cei doi frizeri, amabili, se adresează, pentru mediere șefului lor; șeful este un băiat tânăr, blond, subțirel. Se uită la fișă și apoi spune: „este pentru numărul șase“.

Ce bucurie pe mine! În sfârșit, voi fi bărbierit: frizeria era golită de clientelă. Frizerul de la șase îmi face semn să mă așez pe scaun. Fața mă ustură îngrozitor. Săpunul de rufe își făcea efectul.

Ceilalți frizeri se uitau - alene - pe geamuri. Privirile lor treceau peste păduri, ori poposeau obosite pe Oder, Elba, Nekar, Rin. Tare-s departe Heidelberg-ul, Feilda, Munchen-ul, Bonn-ul...

Ca un preot, în oficiul său, slujește frizerul meu. Ce gesturi largi, sacramentale! Îmi pune un fel de cearșaf în jurul gâtului - cearșaf să fie? Îmi fixează capul pe gâtul contrabasului și cu ajutorul unui ou de lemn - care a fost cândva penșon - mă săpunește; observase că pe fața mea, după atâta târguială, se uscaseră săpunul.

Ridică de pe masă un brici - singurul de altfel - și-i privește atent, cu ochi miopi. Se pare că briciul a ieșit bine la inspecție, deoarece neamțul nu-l mai trage pe curea. Cu un „ia“ - care nu spune nimic bun - își îndoaie șira spinării, se apleacă, mă apucă cu mâna stângă de barbă - cu degetele lungi și osoase ca de mort - și începe.

Ochii mi se umple de lacrimi; strâng, scrâșnind, din măsele, apropii genunchii, îmi înfig unghiile în scaunul pe care stau și îndur suferințe de martir.

Frizerul lucrează încet, calm; dă mereu cu penșonul și din când în când „ia, ia“; („da, da“) și dă cu scuipat. Ceilalți frizeri privesc tăcuți, spre al șaselea scaun. Când ajunge cu briciul sub bărbie, simt că trebuie să urlu și să fug. Neamțul îmi înțelege intenția și mă liniștește: „ia, ia“ („da, da“) și lucrează mai departe. Se pare că lucrul merge greu. Printre lacrimi observ pe fața neamțului broboane de sudoare. Ceilalți frizeri șoptesc ceva. Chinul e supraomenesc; satârul - pardon, briciul neamțului - este plin de sânge. Se apropie câțiva frizeri și privesc la mine. Ochii lor îmi spun că-i rău. Omul meu începe să tremure, nu mai este sigur pe brici și când ajunge la mărul lui Adam, harști! Rapid mi-l nivelează. Țip ca-n gură de șarpe, sar de pe scaun și țâșnesc, ca fulgerul, pe ușă. În urma mea rămân frizerii zăpăciți, cu gurile căscate.

Afară mă așteaptă Bădița și alți amărâți. Pricep, dintr-o privire, ce mi s-a întâmplat. Galop, cu mine la infirmerie. Doctorul mă spală, mă unge, mă cârpește.

Mă reazem afară, de un brad; în jurul meu mai toți românii mă căinează, îmi suflă zgomotos nasul; parcă m-am mai liniștit.

Bădița abia-și stăpânește râsul.

- Îmi pare că te-am prevenit! Deh, dacă umbli cu capul în nori. Măi, tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, ia spune-mi, ai citit tu vreodată Cartea psalmilor?

- Pe mine mă întrebi, creștine? Ripostez eu, mângâindu-mi fața scrijelită la măcelărie; desigur că am citit-o.

- Dacă-i așa, ții tu minte ce se spune în psalmul numărul 1?

- Desigur.

- Spune-l!

Și, eu, forțându-mi puțin memoria, recit: „Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor. / Și-n calea păcătoșilor n-a șezut, și pe scaunul batjocurilor nu s-a așezat. / Ci în calea Domnului va cugeta ziua și noaptea...”

- Destul... Am înțeles; tu ai rămas tot ortodox. Bădița ridică un deget și, adresându-se mie, spune ritos, ca la bară: „Din moment ce Luther a răsturnat conceptul dogmatic catolic, aderenții lui, mergând pe drumul trasat de reformator, au adus serioase modificări, chiar și Sfintei Scripturi. Mai aproape de timpurile în care ne găsim noi astăzi - luteranii se forțează să înnoiască creștinismul. Reforma merge într-acolo, ca însuși Hristos să fie decapitat. În cele mici, reforma se ocupă de lucruri de amănunt, în susținerea celor de mai sus, aduc și faptul că frizerul - măcelar este de profesie pastor luteran. Din cercurile luterane - pe care le frecventează Pop Porfirie - știu precis că pastorul măcelar se ocupă de modernizarea Sfintei Scripturi și, cu o muncă planificată - na, un termen nou - a ajuns cu adaptarea Sfintei Cărți, la capitolele cu psalmi. Dar de unde să știe un călugăr athonit - care trăiește și moare cu Scriptura încremenită sub - de trei ori - aminul Apocalipsei, și cu tradiția în sân - despre astfel de preocupări la nemți? Așa că, precuvioșia sa, precuviosul și mult pătimitorul Daniel de la Oranki cu nevinovăția caracteristică monahilor din Carpați - s-a dat în gura leului, cum făceau creștinii, sub Nero. Și leul l-a pișcat și l-a scrijelit. Socotesc eu, cu mintea mea cea nesocotită de moldovean, că dacă pastorul - măcelar ar fi știut ce miel nevinovat i-a venit sub satâr, i-ar fi tăiat complet beregata, punând la pământ ortodoxia.

Dar, se vede că ochiul lui Dumnezeu priveghează atent peste biserica strămoșilor noștri. Și doar așa, ca o încercare, l-a spârccuit puțin, prin intermediul briciului reformat, pe prea alesul nostru duhovnic și reprezentant al creștinismului celui adevărat. Și acum, cuvioase, fii atent și vino la realitate. „Vezi, să nu greșești din nou - zice Domnul nostru Iisus ca să nu ți se întâmple ceva mai rău” - să rămâi fără cap - de exemplu. Fii atent la povețele mele și nu disprețui nuiaua gurii mele, fiule - așa mi te-ai adresa mie, părinte ieremit, ca să-mi tălmăcești scripturile.

- Și eu ți-o întorc, și-ți fac cunoscut că Noua Scriptură, ediția modernă a reformatilor, la psalmul 1, sună așa: „Fericit bărbatul carele în frizerie nemțească n-a intrat, cu săpun de rufe nu s-a săpunit și pe scaunul al șaselea n-a șezut... Ci cugetă ziua și noaptea ca, după Legea Domnului, să-și lase barbă până la genunchi... Că știe Domnul calea călugărilor păcătoși, care își pun briciul în

barbă și scrijelirea gâtului este sfârșitul lor“... Învăță 1, căci poate să prindă bine. Amin, Bădiță, închei eu, râzând.

Se vede că Dumnezeu este ortodox. A făcut El ce-a făcut și pe pastorul luteran l-a dat afară de la frizerie.

Am răsuflat ușurat și mi-am făcut o mie de cruci, sub zidurile plângerii.

15 MINUNEA CU PEȘTII

La începutul primăverii anului 1946, mai mult de jumătate din prizonierii de la Mănăstârca au orbit. Cum apunea soarele, ni se puneau o ceață pe ochi și până la răsăritul soarelui, eram orbi de-a binelea. Și ziua aveam greutăți la vedere (în lumină ne jucau puncte negre) care ne oboseau îngrozitor, silindu-ne să închidem pleoapele. Dar nu se putea lucra la pădure, sau la colhoz, cu ochii închiși.

Azi unul se plânge de această boală, mâine se găsesc mai mulți; fapt cert este că, mai mult de jumătate dintre noi căpătasem, după spusa medicilor, tradus pe linia neinițiaților în probleme medicale, orbul găinilor.

În acest timp lucram la săpatul unei poieni de vreo 300 ha, unde era vorba să se semene cartofi și alte zarzavaturi. Lucrul era greu, căci săpam cu cazmalele într-o mlaștină. Din loc în loc, crescuse usturoi sălbatic și măcriș și verdețuri pe care le „pășteam“ imediat. Lagărul ne dădea la masă țărâte de orz, ovăz cu pleavă semi-coapte în forme, numite impropriu pâine, și la gamelă, țărâte fierte - „casa primitivă“. Avitaminoza era în floare.

Din sursă medicală - medicii erau tot prizonieri și lucrau la infirmerii sub controlul medicilor sovietici - a ieșit zvonul că infuziile de crenguțe de brad verde sunt salvatoare. Și toți cei atinși de orbire, pisam crenguțe, făceam și beam un fel de zeamă verzuie la culoare și grețoasă la gust. Răul era prea adânc, ca să poată fi îndreptat pe această cale. Ceilalți, ce rămăseseră întregi la vedere dăduseră într-o boală chiar mai grea decât a noastră; unii din ei se umflau, deveneau puhavi și, la apăsare, degetul se ducea până la os, lăsând un gol în mușchi - iar alții aveau pielea uscată pe oase, ochii erau mari și obosiți, buzele livide, fața galbenă-verzuie. Fățîș, candidați la moarte. Medicii ne spuneau că e distrofie și cașexie.

Primăvara a venit târziu... Abia pe la începutul lui iunie a apărut soarele și mestecenii au înflorit. Printre bordeie, distroficii care nu mai puteau fi puși la lucru - făceau plajă. Noi, orbeții, când reveneam în lagăr, de la lucrul nostru, amețeam când revedeam scheletele acestea hidoase, prăjindu-se la soare. Parcă ar fi fost câmpul plin de oase goale, din vedeniile profetului Ezechiel.

Venise o comisie rusească - medici moscoviți - care ne examinase sumar.

Tot examenul sta în aceea că ne trăgeau de piele pe spate și pe burtă, și totul rămânea, după plecarea lor, cum fusese mai înainte.

La infirmerie erau cozi nesfârșite. Toți erau bolnavi, în afară de comunarzi care, sub protecția stăpânului de la comisariatul politic, Terlețchi, foloseau ce era acătării din hrana celorlalți.

Într-o zi, întors de la lucru, îmi spune un paraltic O.K.-ist¹: „Du-te la infirmerie, a venit untură de pește și rusul vă pune această licoare în ochi. Ferice de voi orbeților, că a voastră este împărăția cerurilor“.

¹ O.K. - odihnă comandă. Era categoria celor mai slăbănogi dintre distrofici care după poruncă medical-rusească trebuiau să stea tot timpul întinși, în boxă, pentru „odihnă, la comandă“.

Supărat, mă uit cu atenție și îmi dau seama că glasul era al mult ispititului preot George Beșchea Mărăcineanu, ce se afla în aceeași orbire ca și mine. Venea din alt lagăr, unde viața era la fel. Puțin la trup și slab de îndelungi pătămiri și aspre posturi, cu ochelarii pe vârful nasului, cu o barbă mică, frumos îngrijită - avea foarfece și oglindă - vine la mine și îmbrățișarea frățescă ne unește inimile.

*

Aici, la Oranki, erau mai puțini orbeți. Totuși eram destui cei cărora doctorii ne picurau untură de pește în ochi.

Într-o zi Bădița a rămas în lagăr; n-a mers la muncă. Când vin seara, mă așteaptă la poartă și-mi spune fericit: „A venit un vagon de pește; gata cu boala, băieți“!

Și a doua zi dimineața, iată-ne în sala de mese. Nemții sunt bucătari, nemții sunt chelneri. Ne așezăm 16 inși la o masă și cel care stă în capul mesei ne împarte mâncarea, în fața fiecăruia dintre noi apare o grămăjoară de pești mici - hamzi - nespălați, cu mâl și frunze, așa cum au fost prinși din Volga. Luați cu lopata, puși în butoaie, tescuiți acolo, vor fi stat câțiva ani, știm noi pe unde? Și aceia, iată-i la masă, sub ochii noștri flămânzi.

Stăm pe la mijlocul mesei; în față, stă Bădița iar alături, la dreapta mea părintele Mitrache Bălășcuță - transilvăneanul (subțirel, delicat, 'nălțuț, cu ochii vii, bine dispus și mereu înconjurat de ucenici într-ale dogmaticii ardelene).

Mâncăm pești cu multă poftă, așa cum sunt, fără alegere. Și apoi, privindu-ne, ne râd ochii. Am scăpat de orbire.

E sărbătoare în lagăr; toată lumea e veselă; a venit peștele, s-a dus orbul găinilor. Chiar și comunarzii se bucură; în viitor vor vedea mai clar.

Porția de peștișori apărea în fiecare dimineață pe masă.

Într-o zi, după ce am mâncat 2-3 peștișori, restul l-am lăsat pe masă. Bădița se uită cu un ochi la mine, cu altul la peștișorii rămași. Mitrache mănâncă, atent,

peștișor cu peștișor. Am înțeles chemarea mută din ochii Bădiței.

- Poftim, mănâncă vecine, eu m-am săturat de pești.

- Auzi, s-a săturat de pește? Zice Bădița în auzul celorlalți, și ușor, mâna lui greblă se făcu.

Peste câteva zile, renunță și Mitrache la pește. Bădița mănâncă trei porții - circa 150 grame - nu-i curăță deloc, câte 5-6 peștișori dispăreau ușor în flămândul lui gâtlej.

Când termina cu peștii ne mulțumea călduros și repeta zi după zi admirativ: „Buni-s mări! Parcă aș fi la mine la munte; nici păstrăvii din pâraiele de sub Rarău nu sunt atât de dulci; bine că vouă nu vă plac!“

Eu și Mitrache eram foarte mulțumiți, pentru plăcerea pe care zilnic i-o făceam prietenului nostru.

Primăvara a fost scurtă, cu o repede înfruntare și înflorire și la început de vară, pădurea fumea sănătate. Peste taiga pluteau nori albi de vată și ceață, iar în lagăr viața era mai luminoasă.

Într-o duminică dimineață, cald, soare, cer albastru. Nu mergem la lucru, în sala de mese, animație. Bărbieriți, îmbrăcați, periați, ne aduceam aminte că și noi, cândva, am cunoscut binefacerile civilizației. Țara și căminurile erau departe. Gândurile, mai ales în zile de sărbătoare, poposeau pe crestele Carpaților, sau în luncile dunărene. Dorurile după Dunăre și după Ceahlău ne măcinau sufletele. Nu există nici un sentiment mai puternic, decât dorul de țară. Deschideam larg nările când peste păduri băteau vânturile dinspre apus și adulmecam - doar va ajunge până la noi, parfumul florilor de sânziene.

Duhul florilor și al amintirilor ardeau în noi, numai în noi. Țara cu munți și viori și cu ape albastre era departe, prea departe...!

Suntem la ceai și Bădița, cu aceeași plăcere își mănâncă întreita porție de pește. Mitrache se uită neîncrezător la casa din fața lui; eu beau ceaiul călduț.

Bădița mănâncă, se uită la mine, îl privește pe Mitrache și parcă ar avea ceva de spus:

- Zi, Bădiță - ce mai stai în cumpănă?

Bădița întrerupe masa, se uită la mine - fața-i este luminată de un gând interior, și spune:

- Părinte Dănilă, e adevărat că Domnul Hristos a făcut o minune și a înmulțit peștii?

- Desigur, Bădiță, așa este. La Sfânta Evanghelie se arată că Mântuitorul a binecuvântat 2 pești aduși de apostoli în fața sa și, în mod minunat, peștii aceia au fost suficienți ca să se sature cu ei câteva mii de oameni. Și acest lucru, s-a repetat încă odată. Prin omul Iisus, lucra puternic harul lui Dumnezeu.

- Tu crezi că a fost cu puțință, așa ceva?

- Tot la Evanghelie stă scris că ceea ce la oameni pare o imposibilitate, la Dumnezeu este o lucrare naturală. Desigur, eu cred ca realitate absolută tot ceea ce stă consemnat în Sfânta Carte. Dealtfel, Mântuitorul ni s-a adresat - mie și ție - și la alți întrebători - spunându-ne că dacă în sufletele noastre se află credință,

măcar cât un bob de mei, cu aceeași credință vom fi în stare să mutăm și munții. Vezi, El încheie - frumos de tot - cu această făgăduință: „toate sunt cu putință celor ce cred“.

- Și, tu crezi?

- Da.

- Bine, așa să rămână, cum zici tu. Te întreb mai departe: ai spus că prin har divin, Mântuitorul a realizat minunile care sunt pomenite în Biblie. Așa zic și eu. Mai departe: Mântuitorul și-a ales un număr de apostoli, cu scopul precis de a-i duce mai departe învățăturile. Mai mult decât aceasta, Domnul Hristos le-a dat din harul său și scrie la cărțile de după Mântuitorul, că prin mâinile apostolilor se făceau nenumărate minuni, la fel ca prin mâinile Lui. Așa-i cum spun eu, sau ba?

- Așa-i, zic eu, atent la argumentarea Bădiței.

- Bine ai zis. Știm apoi că sfinții apostoli n-au luat cu dânșii, în ceruri, harul primit de la Mântuitorul, ci, grijulii pentru viitorul omenirii, și-au ales numeroși urmași, cărora, prin punerea mâinilor, le-au predat și învățătură și har. Și așa au mers lucrurile de la apostoli la ucenici, de la ucenici la episcopi și prin episcopi la preoți până în zilele noastre...

- Dreptu-i cum le arăți, Bădiță; dar cu asta, mă rog matale, unde vrei să ajungi?

- Unde vreau să ajung? La tine vreau să ajung. Ei, bine, ești sau nu ești preot?

- Sunt, păcatele mele...

- Ești în ordine apostolică cu această preoție a ta?

- Fără nici o îndoială.

- Bine. Atunci o părticică din harul lui Dumnezeu ți-a revenit ție. Logic, nu?

- Mi-a revenit.

- Prin harul lui Dumnezeu s-au făcut minuni. Prin părticica de har care a ajuns până la tine, oare nu se poate face o minune - micuță - așa cum îmi trebuie mie?

- Mai întâi de toate, mata Bădiță, greșești un lucru; socotești că mie mi-a revenit o firimitură de har; realitatea este că, prin hirotonie, am primit de la Mântuitorul, prin intermediul părintelui episcop Tit, tot harul preoției creștine...

- Așa? Cu atât mai bine. Am înțeles. Eu mă mulțumesc cu o minune mică, bună doar pentru mine. Te rog fii bun și - aici - în fața tuturor românilor care ne aud și ne văd, fiind și sfântă zi de duminică - te rog, fii bun și înmulțește peștii aceștia, să văd și eu fapta și să mă satur odată și, din ceea ce-mi va prisosi, să împărțim celorlalți flămânzi. Așa ar fi și frumos și după pravila creștină. Nu scrie la Cane, să-i ospătezi pe flămând?

- Bagă de seamă, omule, zic eu că tot la Lege stă scris: „să nu ispitești pe Dumnezeuul tău“.

- Ei da, acum fugi de răspundere? Îți cauți o retragere creștinească? Cuvioase, cuvioșia ta, o mie de argumente nu fac cât o minune, oricât de mică ar

fi ea. Să te văd.

Mă uit la confratele meu, Mitrache Transilvanul; ortodox habotnic, se uită sperios în toate părțile și e gata să bată o mie de mătănii și să facă o mie de cruci pentru a îndepărta ispita de la noi.

Mă uit la ceilalți români, tăcuți și interesați. Toți așteaptă riposta mea.

- Bădiță, ceri minuni de la Dumnezeu?

- Cer...

- Bine. Mă ridic de pe scaun și ușor trag în dreptul meu - fundul de lemn cu peștele ce încă nu fusese mâncat de Bădița.

Privesc încă odată la comeseni. Mitrache este de-a dreptul îngrozit; ar vrea să mă oprească. Nu care cumva să fac vreo greșală și să mă pedepsească Dumnezeu. Ceilalți privesc la mine și la pește.

În tăcerea plină de semne de întrebare, vocea mea scăzută murmură: Doamne Iisuse Hristoase Mântuitorul lumilor. Tu care ai săturat, în pustie, cu puțină pâine și pește binecuvântat, mii de Galileeni flămânzi și s-au ridicat resturi suficiente de la masa acelor înfometați pentru a hrăni o companie de prizonieri în răsărit, ascultă-mă, în această zi și-n această oră, când ispita pune în cumpănă puținătatea harului meu și iartă-mă pentru ispitire. Mântuitorule, prea bunele, în fața Ta stă acum, un om al foamei și sufletul lui s-a lipit de peștișorii scoși din Volga. Fă, Doamne, te rog fierbinte, minunea pe care ți-o cere flămândul din fața ta și sature-l de pești, încât să mai rămână și pentru alți doritori. Iar noi te vom lăuda pe Tine, Stăpânul nostru și vom mări lucrarea Sfintei Treimi, pe care o cinștim în persoana Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh. Amin.

M-am închinat, am făcut semnul crucii peste peștișori și ușor, i-am împins în dreptul Bădiței.

Parcă un duh a trecut printre noi; l-am simțit cu o înfiorare.

În jur oamenii discutau în șoaptă. Mitrache privea țintă gamela, în sufletul lui se dădea o luptă cumplită. Nu cumva a asistat la ispitele lui Dumnezeu?

Bădița mânca tacticos, știindu-se privit de zeci de ochi; mânca, atent la mine. Zâmbea uneori câte unui gând ascuns...

Deodată, când mâncase doar jumătate din pește, se ridică de pe scaun și scoate din gâtleej un sunet dezarticulat. Fața-i devine palidă, gălbuie, ochii se măresc și cu arătătorul ne indică ceva, pe masă.

Privim și începem să râdem, de se cutremură sala de mese. Între peștișorii de pe masă, stătea o broască mare râioasă, turtită, veștejită, cu mațele afară...

În timp ce Bădița apăsă cu mâinile pe stomac și-și croia drum spre ieșire, eu totuși mai am timp să-i strig tare: Măi, Bădiță, pentru un creștin ca tine, se cuvenea o astfel de minune.

Cât a mai stat în lagăr, Bădița nu s-a mai atins de pește, înaintea lui stătea imaginea broscoiului râios. La aducerea aminte a acestei întâmplări, Mitrache Ardeleanu își făcea repetate cruci și murmura: „L-a pedepsit Dumnezeu; bine i-a făcut. Au nu scrie la lege? Să nu ispitești de Domnul Dumnezeul Tău? Vezi, tu, Dumnezeu nu doarme și mai ales nu se lasă batjocorit de oameni“. Și-și făcea din nou o cruce cucernică.

Știu eu ce să mai zic? O fi avut dreptate transilvanul.

16

DIN CERURI SE SLOBOADE PLOAIE...

Era pe la începutul lunii iulie, în 1946. Lucram cu Bădița și cu încă alți zece inși la stivuit lemnele în dosul lagărului. Acolo, în afara zidului dinspre răsărit mai erau câteva clădiri vechi - însă în bună stare - pe care le folosiseră pe vremuri călugării, în dosul acestor clădiri - locuite acum de administrație - era un lac mic și pe mal o clădire de cărămidă roșie cu etaj, unde locuia Țarul atunci când vizita mănăstirea. Lângă stăvilarul lacului, la cinci metri distanță, este o fântână largă, cu apă, zidită tot în cărămidă, la linia terenului. Din această fântână, din timp în timp, se ridică un zgomot surd, din afund, un isbuc care clocotește puțin la suprafață, apa se învâlturează și apoi încet, încet se așează. Fântâna aceasta o îngrijeam noi. Oamenii din partea locului ne spuneau că numai oamenilor buni li se arată isbucul clocotind și că, dimpotrivă, celor răi, ori de câte ori ar aștepta glasul izvorului, fântâna tace. Tot localnicii ne spuneau că izvorul acesta, Izvorul tămăduirilor - cum îl numeau ei, aduce, celor ce cred, vindecări miraculoase și liniște sufletească.

Pentru acest motiv, noi îngrijeam izvorul și cu sfială, stropeam fețele noastre necăjite. Gustam de fiecare dată, când ajungeam până aici, din apele izvorului.

Îmi aduceam aminte că era, lângă una din porțile Ierusalimului - pe timpul Domnului - un lac, în apele căruia, din timp în timp, se pogora un înger care unduia apele. Și cel care intra întâi în aceste ape, mișcate de aripa arhanghelului se făcea sănătos de boala sa.

Cu această aducere aminte cu rezonanță biblică, mă apropiam de izvor și așteptam; izvorul îndată fierbea și cu smerite închinăciuni beam din apa dulce și plăcută la gust și-mi stropeam creștetul, lăsând să curgă picăturile cristaline pe fața mea. Și toate suferințele care veneau peste mine, ușor mă ocoleau și eu am rămas tot timpul întreg și nevătămat de vreo stricăciune.

Pe malul lacului, de jur-împrejur, perdea de sălcii bătrâne și de plopuri uriași...

În anul acesta a fost secetă cumplită peste aceste locuri și mai departe.

Seceta a plecat de la apa Volgăi și a călătorit ca un curent peste toată Ucraina, oprindu-se tocmai în Țara Românească, prin preajma Bucureștiului. În urma ei rămase câmpul ars, holdele mici, rare și fără rod în spic. Frunza mestecenilor se făcea tutun. Deasupra, cer albastru iar între cer și pământ, vânturi aspre, pustiitoare. Norii se opriseră undeva deasupra oceanelor și mărilor; pe aici nu ajungea umbră de nor cu ploaie.

Apoi pământul a crăpat de secetă; poienile s-au uscat și vitele, ca și oamenii speriați de spectrul foamei, se uitau în sus și așteptau de acolo mântuirea. Dar cerul rămânea neînduplecat. Păcatul oamenilor era greu în cântarul divinității; urâciunea pustiirii fusese așezată pe scaunul Celui prea înalt și acum acestuia i se aduceau osanale, ca unui Dumnezeu: „Slavă marelui Stalin, dascălul și învățătorul popoarelor“.

Oamenii, triști, se gândeau la ziua de mâine; ziua de mâine însemna moarte chinuită.

Iar noi stivuiam lemnele care veneau din pădure, sub soarele acesta care pedepsea pământul. Când scăpăm de supravegherea ceasovoiului, ne repezeam până la izvor. Câmpul de ovăz și zarzavaturile din grădina colhozului se topeau și oamenii în zadar băteau cu sapele în pământul tare ca piatra. Seceta usca, ardea câmpuri și păduri.

Într-o zi, când soarele arăta ora nouă, din păduri, pe cărările ce duceau la izvor, au apărut cântând grupuri de bătrâni și tineri. Parcă la o singură comandă s-au pus în mișcare satele de prin poieni. Până la noi ajunge cântul lor implorator: „dăruiește, Dumnezeule, ploaie pământului celui însetat...” Grupuri lângă grupuri, oamenii se adună încet lângă izvor iar ceilalți care vin mereu se așează în spatele lor, până ce malurile lacului sunt acoperite de mulțimile care-i cântă pe Dumnezeu.

Pădurile trimit neconținut creștinii către mănăstire, către izvor.

Într-un ceas s-au adunat aici mii de suflete. Mii de voci într-o armonie naturală cântă lui Dumnezeu și-i roagă.

La fel făceau creștinii primelor veacuri. Ascunși de ochii persecutorilor, în catacombe sau prin păduri, se adunau și cântau imnuri în cinstea Dumnezeului om, Iisus.

Cântecul miilor adunate se ridică până la tronul marelui Dumnezeu. Un lucru cer aceste suflete înlăcrimate: „Doamne, nu ne pedepsi cu foamete pentru păcatele noastre și, pentru îndelungata Ta răbdare, îndură-te de nevinovăția copiilor și de neștiința animalelor. Pentru aceste suflete curate, dăruiește Mântuitorule, ploaie pământului celui însetat...”

În mijloc, lângă zidul izvorului, sunt așezate mai multe mese. Pe mese apar colivele cu lumânări și mirosul tămâii plutește deasupra mulțimii. Lângă izvor e un preot bătrân, șchiop, îmbrăcat în haine lungi. Părul alb, ca zăpada, iar fața brăzdată de riduri adânci. Din ce ocnă va fi apărut? Alături de bătrân, un preot tânăr, cu părul și barba roșie, cu ochi cutezători.

Mulțimile se închină și cu lumânări aprinse în mână îngenunchează.

Bătrânul preot se roagă și din ochi îi curg lacrimi. Poporul suspină și murmură cu umilință: Doamne miluiește... Amin“.

În timp ce rugăciunea continuă, mă uit împrejurul meu. Pe acoperișurile clădirilor din lagăr stau - ciucure - prizonierii; privesc tăcuți și se închină, în prepelece ceasovoi s-au oprit pe loc și nu știu ce să facă. Se închină, pe furiș, cu gesturi mici. De după perdele caută, iscoditor, ochii politrucului și ai celor din administrație. Ah, cu ce plăcere ar împrăștia Terlețchi această mulțime „proastă“! Comisarul se frământă ca-n frigurile morții; câteva minute stă la birou, apoi iese grăbit afară, caută spre izvor; îl supără mulțimea aceasta care se roagă și pe fața-i pistruiată apare sufletul lui negru, sufletul lui Iuda. Nu are nici o putere. Scrâșnește din măsele, înjură murdar: „proști, turmă, dobitoci“.

Mulțimea se roagă.

Ceasovoiul nostru s-a strecurat până-n dosul unui plop, s-a descoperit și stă în genunchi.

Noi stăm mai la o parte, sus, pe o movilită, lângă casa Țarului și, îngenunchiați ca și mulțimea, ne rugăm. Bădița, cu mâinile cruce la piept stă mut, extaziat de cele ce vede.

Icoanele strălucesc, auriu, în bătaia soarelui, iar chipul Maicii Domnului împarte binecuvântări peste capetele credincioșilor săi.

Serviciul divin s-a apropiat de sfârșit. Glasul preotului tânăr se ridică puternic, cu vibrații de bas pedalist, preamărind timpurile de glorie ale genialului general Stalin. Pentru că acesta a dat pace și libertate popoarelor și tot el asigură bunăstarea omenirii. Ascult și nu-mi vine să cred. Bădița se închină murmurând: „Ptui, ucigă-l toaca; credeam că-i preot, când colo iată unde s-a aciuit dracul...“

Așteptam ca tânărul preot să pomenească ceva despre ajutorul pe care îl așteptăm de la Dumnezeu și despre binefacerile care numai de la El pornesc. Din gura cuvântătorului ieșeau panglici și osanale pentru libertate și conducătorul popoarelor. Nici o frază în care să se pomenească despre acțiunea mântuitoare a Galileanului. Stalin a zis, Stalin a făcut așa, Stalin luminează orizontul.

Iar Bădița conchide: „Stalin a făcut lumea în șase zile și, ca atare, lui i se cuvine laudă - în Kremlin - pentru veci de veci“.

Terlețchi, lângă noi, cu șapca pe cap și cu mâinile în buzunare, ascultă, aprobă, se bucură: „Așa, așa, asta-i adevărul“.

La sfârșit e gata să-l aplaude pe vorbitor. Intră fluierând în biroul lui. Își freacă mâinile satisfăcut: „Prea a fost bună predica; ar fi fost păcat dacă nu se găsea cineva care să spună gloatelor despre ce a făcut marele Stalin. Și când stai și te gândești că acești preoți propagandiști se mulțumesc cu foarte puțin; o sută, două sute de ruble... Alți agitatori cer mai mult. Iată că biserica și-a înțeles rosturile ei sociale, în sfârșit, a înțeles că trebuie să stea în slujba poporului. Și cu propriile ei mâini să plece grumajii mulțimilor, să o supună stăpânirii și să o accepte nu ca pe un rău necesar, ci ca pe supremă fericire“.

Iată cum acest fel de preoți sapă, cu propriile lor mâini, o groapă mare, adâncă, lată, unde să fie înmormântate toate câștigurile și toate bunurile spiritualității creștine...

Tânărul preot încheie: „Lui Stalin i se cuvine toată lauda pentru toate binefacerile lui... Amin“. Și-și face o cruce mare, plină de cucernicie, până la pământ.

În timpul osanelor de mai sus, bătrânul preot a stat mut și surd, cu ochii la pământ. Mulțimile privesc pământul sleit de roadă și apoi caută spre înălțimea cerurilor. Vorbele predicatorului ajung supărător până la urechea credinciosului; dar în inimă ele nu au ce căuta, acolo tronează blândul Iisus și cuvintele lui stau săpate pe pereții inimii: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața... Rămâneți întru mine și eu întru voi; nu slujiți la doi domni. Nu-i slujiți lui Mamona - slujiți numai lui Dumnezeu.“

Bătrânul preot, cu pletele albe ca neaua de pe munte, încheie serviciul divin cu fraza: „Frații mei, căutați la înălțimea cerurilor. Inima mea, cea mult încercată, îmi spune că suspinele noastre au ajuns până la Dumnezeu. Și el va slobozi ploaie pe pământ... Lui i se cuvine lauda în veci de veci. Amin.“

Cu mâna dreaptă stropește în cruciș peste capetele descoperite, în rânduri liniștite, mulțimile se apropie, sărută crucea din mâna bătrânului și se duc iar pe vechile locuri.

A trecut de amiază. Dinspre apus începe să bată un vânt la început abia simțit, apoi din ce în ce mai tare. Peste păduri, departe s-adună norii ca niște cețuri plumburii la vedere. Vântul bate lin prin ramuri, iar mulțimile se-nchină.

Ploaia vine cu vuiet lung și tunetele se aud din ce în ce mai puternic. Cerul s-a acoperit de nori și soarele, cu o ultimă privire la icoana Mântuitorului, dispare după perdeaua norilor. Frunza plopilor fluieră și se zbate. Un fulger violent despică cerul în două și se face pentru o clipă o liniște de mormânt. Apoi, cu vuiet lung cad, repezi, trâmbele de ploaie.

Glasul mulțimilor, acompaniat de orga tunetelor și de freamătul pădurilor repetă, repetă mereu: „dăruiește Mântuitorule ploaie pământului celui însetat...“

Și ploaia cade repede, deasă, ca o revărsare de ape. Mulțimea descoperită stă în ploaie și pe fețe se citește biruința credinței.

Ceasovoitul de lângă noi, tot în genunchi, cântă și se închină. Politrucul dezorientat se încuie în camera sa.

Plouă mereu și mulțimile stau fericite sub ploaie, cântând

Lauda lui Dumnezeu. Bătrânul preot stă în picioare lângă izvor, iar ploaia îi spală fața veștejită de atâtea suferințe. Ceasovoi din prepelece se închină.

*

Ploaia a ținut un ceas, două, iar din urma ei a venit altă ploaie și tot așa, o săptămână, la rând. După o săptămână s-a arătat soarele, luminos și tânăr. Pădurea cu poienile înviorate și firul ierbii se arată verzi ca la început de

primăvară.

Minunea se făcuse; natura renăște. Ceea ce scăpase de arșița soarelui (ogoarele de ovăz necăjit și poienile cu cartofi) s-a redresat. La vremea coacerii, toamna, va fi ceva de cules. Bucatele nu vor fi suficiente, dar suferințele vor fi ceva mai puține, vor fi cartofi măcar...

În ultima oră a ultimei zile când mai lucram la stivuirea lemnului, am mers câțiva și-am pregătit izvorul pentru iarnă, făcând o prispă de nisip în jurul lui și acoperindu-l cu scânduri de mesteacăn.

Plopii își așterneau frunza polog, iar dinspre nord băteau vânturi reci de toamnă.

Izvorul avea să rămână singur, părăsit și troienit de zăpezi. Până când va ajunge și pe aici vânt cald de primăvară!

Și îngerul Domnului va atinge, cu pana aripilor, unda apei cristaline. Iar minunea se va arăta pentru oamenii buni. Ca să potolească suspinuri și dureri.

17

ȘI VODĂ CANTEMIR A FOST PE AICI

În noiembrie 1946 eram încă la Oranki. De vreo lună venise aici și Alexandru Muscă și fiind prietenul nostru, încercat pe întinderea celor 20 de ani, de când ne cunoșteam - cu zgomotoasă bucurie i-am făcut loc lângă noi, la etajul cinci - pentru aceleași motive, care mă fixaseră și pe mine aici. Și el plecase la război pentru spațiu vital și, ca atare, trebuia să-i facem porție de ploșnițe. S-a întâmplat că sus, câștigasem întrucâtva bătălia cu sângerosul nostru inamic. Făcusem rost de cearșafuri - umbre ale celor ce-au fost cândva - le cususem ca pe saci. La culcare ne băgăm în ei, legam gura sacului pe deasupra capului - și dormeam în „submarin“. Pentru aerisire, cususem un petec de tifon, în dreptul nasului.

Ploșnițele ne-au dat târcoale - le-am auzit fugind pe capul nostru o săptămână, două și apoi, extrem de amărâte, ne-au întors spatele, trecând la etajul patru.

Bădița avea vise rele; știi eu? Scena de pe front, alte aduceri aminte - fapt că într-o noapte s-a ridicat în picioare așa cum era în submarin, și-a strigat înfiorător, trezind tot dormitorul: Spune-mi, ești dracu' sau ești Dumnezeu?

S-a liniștit greu.

A doua zi, îmi spune: „Se făcea, în vis, că vine asupra mea un om, când îmbrăcat în lumină orbitoare, când în roșu de foc și cu coarne de țap. Din mâna luminoasă a omului ieșeau raze aurii, din coarnele țapului, numai limbi roșii de foc. Și această figură venea de departe, spre mine. Eu eram singur-singurel, pe un șes întins, gol, sub un cer încremenit... Și de spaimă am strigat...”

Acum iată-l pe Sandu lângă noi. Vom împărți cu dânsul bucuriile. Sandu nu poate suferi „submarinul“, se teme să nu se sufoce. N-avem ce-i face. Luptă-se, cum va putea, cu ploșnițele.

Sandu-i de statură mijlocie, spate bine legat, cu privire ce trecea dincolo de prezent. Umblă - vară și iarnă - cu căciulă, cu o bucată de pătură veche la gât, căreia el îi spune fular și cu genunchiere. Îl auzi mereu: „Curent, bre, curent“. Și Curent i-a rămas numele. Marele dușman al lui Sandu este curentul. „Ai putea să rămâi cu fâlcile strâmbate, bre...“ și pe acest temei, Sandu, care-i simpatic tuturor, este cunoscut nu sub numele patronic de Muscă, ci de Sandu Curent.

Mai are el o meteahnă, care pe noi ne distrează: e tobă de carte - așa zice el - și la dânsul alergăm după răspunsuri pentru istorie, literatură franțuzească, filologie și drept. Totuși, pasiunea lui e instabilă la această oră; o lună e istoric, și-n cea imediat următoare, se zbate învățând limba turcă sau japoneză. Recunosc, le știe pe toate. Mândru, îmi spune într-o seară: „Bre, l-am întrecut pe Dimitrie Cantemir, chiar și pe Iorga. Vorbesc mai multe limbi decât ei“.

Dar pasiunea cea mai mare a lui Sandu rămâne totuși istoria - el o spune, o afirmă tare, la diferite ocazii - dar nu orice istorie, ci numai a Imperiului roman. Este încântat la maximum de trecutul glorios al strămoșilor noștri. Până aici, nimic neobișnuit, în general, fiecare om are o pasiune sau chiar mai multe - și totuși rămâne, foarte plăcut cercului prietenilor săi. La Sandu, pasiunea romană s-a transformat într-o meteahnă. Bădița și cu mine ne căznim să-l vindecăm, luându-l când cu binișorul - căci doar ni-i prieten - când cu asprime - căci doar ne face de râs; mărturisesc că până la această oră, nu am reușit nimic.

Auțiți popoare și vă cutremurați, Sandu vrea să refacă Imperiul roman - pe toată întinderea lui, împingând pe slavi spre locurile lor de origine - iar capitala să o mute la Piscu. De ce la Piscu și nu în altă parte? Mai întâi, pentru că Sandu s-a născut la Piscu - și asta-i cel mai important eveniment petrecut în istoria acestui sat de lângă Galați. Al doilea, pentru că Dimitrie Cantemir în Descrierea Moldovei pomenește și notează în hartă - despre Piscu și în al treilea rând, tot atât de important ca și primul, pentru că satul Piscu este sat numai cu români, fără nici o liftă străină pe acolo. Prin urmare, Sandu se agită pentru refacerea Imperiului roman, cu reședința împăratului la Piscu. Despre cine va fi acolo împărat, încă nu se pronunță. Cine știe? O fi având el vreun gând și pentru acest scăunel împărătesc.

Încolo, Sandu-i băiat bun - bun român și bun creștin, ca și Brâncoveanu Constantin - fumează câte două kilograme de mahorcă pe lună și scuipă lat, printre dinți. Toți nefumătorii prieteni depunem rația de mahorcă la picioarele lui.

Și iată-mă acum la etajul cinci, cu Bădița la stânga și cu Sandu la dreapta. Bădița visează, este violent și mă tem că în furia lui mă va arunca jos de pe cracă, iar Sandu mă tămăduiește și noaptea cu miresme mahorciene. Dar dacă suntem prieteni - vorba lui Sandu - de pe vremea lui Han-tătar, se cade să ne îngăduim unii pe alții. Ce vreți? Am avut din pruncie aceeași soartă, ne-am

întâlnit la Universitate și am făcut politică la fel, războiul l-am făcut împreună și, pe cât se vede, și captivitatea împreună.

Seara, când ne întoarcem de la muncă, prietenii mei mă afumă, stând lungiți pe saltele, cu capetele sus. Pe urmă Bădița își scoate cavatul - făcut dintr-o țeava de alamă - și cântă doinele și horele din munții noștri.

În jurul nostru se adună, încet-încet, românii, ca să audă cântecele Bădiței. Și când încetează fluierul, prinde a povesti Sandu. Sandu-i bun povestitor, se entuziasmează de propriile-i imagini și nu așteaptă multă poftire.

- Vedeți voi pădurile și locurile acestea străine? Au întrucâtva legături istorice cu trecutul Moldovei.

Sandu se uită dincolo de geam; noaptea-i neagră și pădurile vuiesc. Își confecționează țigara dintr-o bucată de ziar, o aprinde și observând curiozitate în ochii noștri, se hotărăște să înceapă.

- Aș vrea să vă aduc aminte că, la anul 1771, a venit la cârma Moldovei cărturarul Dimitrie Cantemir. Și printr-o politică greșită, s-a atașat total de pulpana lui Petru cel Mare, țarul rușilor. Țaru' se prezenta drept protectorul creștinilor ortodocși și se căznea să scoată popoarele acestea de sub domnia otomană. Pe cât se înțelege acum, nu era vorba de-o libertate în care trebuiau să trăiască aceste popoare, ci de o trecere a lor de la domnia turcească, la una - cum zice cronicarul Neculce - moschicească. Se pare că gândul lui Petru era de a se apropia de mările calde. Pricepuse acest rus cu manifestări de geniu, și de brută, necesitatea ieșirilor la mări deschise. Dar el agita problema creștină, încercând o întârziată colaborare cruciată - cu scopul de a pune mâna pe Constantinopol - pentru ieșiri în larg. Ideea părea „ortodoxă“ - aceea a panslavismului, pentru întinderea lumii slave - sub sceptrul țărilor moscoviți, până la Marea Mediterană, Marea Baltică și Capul Nord.

Testamentul politic al lui Petru, vor căuta să-i realizeze pe rând toți țarii Rusiei. Se pare că acest gând, de dominație slavă, este încă și mai intens susținut astăzi. Mesianismul slav ortodox, mesianismul cu panslavismul și-au schimbat firma astăzi, dar tendințele sunt aceleași, de la Petru ce Mare încoace. Ba, pe cât se pare, noul mesianism rus - rușii sunt ținuți să ducă socialismul la popoare - este la acesta oră extrem de agresiv. Moscova nu mai este a treia Romă precum ziceau cei de până la 1918 și Moscova de azi pretinde dominația, indiscutabilă, peste cele cinci continente. Altă față a lucrurilor! Petru cel Mare a fost ceva mai modest. Moscova de azi îi execută ad literam testamentul și conform evidențelor îl depășește chiar în pretenții. Iată un nou imperialism agresiv, tutelar, dictatorial. Petru cel Mare poate fi mândru de urmașii lui.

Deocamdată, să ne întoarcem la povestea noastră. Deci, Dimitrie Cantemir primește asigurarea că familia lui va deveni ereditară pe tronul Moldovei și îl primește pe țar la Iași, cu muzică și urale. Țara Moldovei trece prin pârjol rusec. Doar armata luminatului împărat intrase în teritoriul unei țări, ce stătea în acest veac slăbănog sub tutela otomană! Că în realitate aici era un neam creștin, cu un domn român, pentru ruși nu avea importanță. De vreme ce turcii erau

suzerani, țara trebuia prădată și batjocorită! „Vai, vai și iar vai - se vaită cronicarul timpului - de așa dragoste creștinească; s-au bejenărit oamenii prin păduri și prin țările vecine, de a rămas biata Moldovă de izbeliște și ocară.“

Dealtfel - reflecta amărât Sandu - ori de câte ori rușii „ne-au ajutat“ împotriva cuiva, a fost vai de noi; ne-au furat ca-n codru și ne-au batjocorit sufletele, lăsându-ne doar ochi ca să plângem. Și nu s-au urnit de la Dunăre, până nu s-a găsit cineva mai tare să-i lovească peste bot; curat porci sălbatici, înrăiți la jir...

Și credeți voi că astăzi lucrurile stau altmintrelea? Vom vedea, de vom trăi. Prietenia moscovită-i extrem de periculoasă: te îmbrățișează, îți ia ceasul, te sufoci și, tu, prostit de spaimă și amețit de vorbe, nu mai stai să raționezi, ci urli ca nebunul, la mitinguri; e bine, e bine, ura, ura. Ce sistem de îndobitocire! Istoria încă n-a văzut așa ceva. Să-ți strângi cureaua de foame, să tresari în somn pentru nesiguranța vieții și totuși în stradă, tâmpit, idiot, să strigi: sunt fericit, să trăiască salvatorii!! Ce idioție! Curat idioție... Așa ceva încă nu s-a pomenit pe pământ.

Și să revin, bre. Războiul din iulie 1711, de la Stănilești, de lângă apa Prutului, a fost pierdut. Vodă Cantemir, cu întreaga familie, a plecat amărât, într-această amărâtă pribegie, la ruși. A trăit aici cum a putut și a murit la ceasul când i se pusese sorocul. Asta înseamnă că el a greșit și simțul politic nu-i prisosea. De aceea eu stau și zic: înțeleptul n-are ce căuta în politică.

Așa... Vodă al Moldovei s-a aciuat la Moscova și ostașii care-i urmaseră s-au topit acolo, în masa slavă.

Cantemir sta zgribulit, cu șuba pe umeri și scria cărți. Aici avea pricepere, iar Țarul, când se trezea din beție, trecea pe la Cantemir și stăteau la taifas. Așa s-au născut Academia și școlile rusești. Așa poate fi socotit Dimitrie Cantemir, ca un împărat cultural pe care l-am dat Rusiei, alături de Petru Movilă, Spătarul Milescu etc. Noi i-am ajutat cu ce-am avut mai bun, Ei ne-au răsplătit, de două sute de ani încoace - de când au apărut în istorie - numai cu obidă și cu lacrimi, strigând la noi: „zi mă că ți-e bine, s-audă lumea întreagă și să se crucească de dragostea noastră...“

Dimitrie Cantemir avea o față deșteaptă. Nu era frumoasă dar învățase carte multă la Constantinopol și cu inteligența ei naturală și, prin contactul cărțurăresc cu oameni aleși, cu care se vedea tatăl ei, se dovedise a fi superioară tuturor rusoaicelor care nu erau în stare să dezlege o buche. Petru - am spus că această brută avea momente de trezie și de sclipitoare inteligență - a observat fata, a discutat cu ea,

Rămânând uimit de cunoștințele ei și de gândirea ei sănătoasă. Vizitele la „ex vodă“ al Moldovei se îndesesc; ciocniri de pahare, vodcă, discuții.

Măria Cantemir devine amanta țarului și va rămâne până la moarte, „împărăteasa neîncoronată a Rusiei“. Așa o numesc istoricii ruși. Măria Cantemir îl domina pe țar, prin inteligență. Petru se vedea mic în fața ei.

După a mea părere, această rușine o suportă cu greu Vodă Cantemir. Dar el

și familia lui sunt absolut la cheremul țarului. Se înțelege că împărăteasa Ecaterina află de această prințesă moldoveancă care ar putea să dea țarului un urmaș. Atunci ia măsuri împotriva Măriei. Petru știa că Măria rămăsese însărcinată și-și făcea calcule că din unirea lui cu inteligenta prințesă moldoveancă va avea un moștenitor de geniu, care să-i ducă mai departe testamentul.

Împărăteasa Ecaterina - în timp ce țarul și Dimitrie Cantemir se războiau în Caucaz și la Astrahan - a otrăvit-o pe Măria.

În frigurile chinurilor Măria a născut un făt care nu era de toate lunile și a murit. Cu ajutorul vracilor, prințesa a fost salvată de la moarte.

Petru, întors victorios de la Astrahan, află imediat de toată întâmplarea și în văzul întregii curți, își bate nevasta cu cnutul, cum ar fi făcut cel din urmă mojiu.

Apoi, s-a liniștit. Și dându-și seama că Ecaterina va căuta să se răzbune pentru rușinea făcută, îndată l-a silit pe Dimitrie Cantemir să plece cu toată familia la Mănăstirea Oranki, unde va trăi între monahii cărturari, care-i vor sluji ca pe un Domn.

Și iată că Domnul Moldovei cu familia au locuit la Oranki cinci ani de zile și cu lege împărătească li s-au dat aici trei moșii de pe care să se hrănească el și casa lui. Pe cât înțeleg, pădurile, poienile, care se învecinează cu cele ale Mănăstirii, vor fi fost, acum 200 de ani - date în proprietatea Domnului Moldovei. Pădurea nici acum nu aduce mare folos, pe aici, dar acum două veacuri și ceva?

Aici, la Oranki, Vodă al Moldovei va fi stat la sfat cu înțelepții monahi și va fi fost ajutat la tiparniță. Iar fata a stat la canon - în căsuța hexagonală, cu etaj - de lângă zidul de lângă nord.

Pădurile și poienile l-au amărât pe Domnul Moldovei. Unde-i apa Nistrului și unde-i brădetul din Carpați? Și-n serile de iarnă aspră, la strănă, alături de călugări va fi psalmodiat nazal: „dorește să se sfârșească sufletul meu după tine Moldovă (Doamne) ca un pământ deșert și fără apă...” “Și-a așteptat, an după an, ca Țarul să-și adune oștile din nou și să le mâne împotriva turcilor.

Țarul a venit la un Paști - trecuseră cinci ierni și tot atâtea anotimpuri și după ce s-a închinat la Sfântul Altar, în timp ce clopotele băteau în clopotniță salutul pentru împărat - a venit la strana lui Dimitrie Voievod, a lăcrimat și și-a cerut iertare, pentru exil și pentru uitare.

Petru avea un moștenitor. Ecaterina îi născuse între timp pe viitorul țar Paul I. Amenințarea trecuse și când țarul se întoarse de la Moscova, cu dânsul pleca și Vodă cu toată familia. La vremea lor, la 1724 - vor muri și vor fi îngropați la Moscova, Dimitrie Cantemir și prințesa Măria. Apoi, așa precum știți, în 1935 trupul lui Vodă Cantemir a fost adus în țară și îngropat la biserica „Sfinților Trei Ierarhi” din Iași.

Și iată așa, peste veacuri, oasele domnitorului cărturar au revenit în patrie și se odihnesc în pământul Moldovei. Sufletul voievodului se va fi liniștit acolo, unde se află și acum. Și-a ispășit scump atașamentul de politica răsăritului. Țara

l-a primit cu cinste, culcându-l lângă țărâna strămoșilor ca pe „ale sale, dintre ale sale“.

Și acum, de ce să ne mirăm, când coborâm în poieni și tăiem pădurile de pe aici, că ne simțim stăpâni? Suntem în moștenirea lui Vodă Cantemir...

Afară bat vânturile iernii și-n depărtare vuiesc pădurile, în altar, în jurul nostru, se ridică nori groși de puturoasă mahorcă. Becul cu lumină galbenă, când se vede când dispare în cețuri. Prietenii mei fumează tăcuți, trăgând în piepturi sineliul fum înecăcios.

Bădița încheie:

- Mă fărtaților, hai la culcare; mâine mergem să-nșfacăm vreo sută de sănii de lemne din pădurile lui Vodă Cantemir. Ce ne-am face noi de lemne, pe o iarnă atât de cumplită, dacă n-am avea proprietăți pe aici? Cred că ăsta a fost motivul, de ne-au adus rușii la Oranki. Sandule, să-i întrebi tu, mâine, pe comisar, dacă-i așa, au ba? Să vedem ce zice Terlețchi de povestea ta?

18

ALEGERI ȘI REFLEXE

Eram la Mănăstârca când s-a terminat războiul. La 9 Mai 1945 - am fost duși în dosul lazaretului; așezați, în careu, așteptam. De sus ninge și plouă - norii erau jos, umezi, murdari. Parcă plângea cerul. O femeie apărui pe o estradă de pământ. Bătrâioară, ștearsă, comisara politică Gurlaciova citește o telegramă scurtă: „Germania a capitulat“.

În ochi se ivesc lacrimi, pentru înfrângerea de pe front. Cerul plânge alături de noi. Asupra lagărului s-a lăsat liniște de moarte.

Ne gândeam: pe ce mâini rapace a intrat Europa? Și cât va dura prăpădul?

*

Apoi, muncă de rob. Zile, și luni de zile sterpe, fără salturi, fără nimic.

A mai trecut un an și iar ne-am felicitat la 1 Ianuarie. A venit Paștele cu primăvara și iar am cântat „Hristos a înviat“.

Apoi greutățile lui 1946 - cu consiliul ecumenic și greva de lucru - și iată-ne iar la Oranki. Ceea ce se petrecea în politica românească - și peste graniță - mă interesa și nu prea. Vag, știam că la Paris, către sfârșitul verii, s-a ținut o conferință de pace și când veneam de la lucru, nu puteam rămâne nepăsător la informațiile pe care le purta unul sau altul, dintre cei ce lucrau în lagăr. Fiind în categoria slăbănogilor - cu pasiunea politică în ochi - ei te informau în cinci minute despre tot ce se petrece pe fața pământului și despre tot ce au zis Truman și Stalin.

Desigur că nu puteai rămâne indiferent la aceste informații și mulțumeai

admirativ pentru cele aflate. De altfel, lucrul era și simplu și clar. Comisarul Terlețchi aducea zilnic Isvestia în lagăr și perivocii (translatorii) o citeau la Club celor ce doreau să știe ce-i în lume. Și apoi, noi aveam acolo, prezenți la datorie, doi camarazi pasionați după noutățile politice - unul era căpitanul Costin Bucur de la Galați și celălalt, căpitanul Ghiță Stăncescu de la Buzău, între aceștia doi parcă era o concurență: care să fie mai precis și mai clar în informații. Ca nu cumva să se nască vreun diferent, își notau informațiile pe niște plăci de placaj și apoi, după ce le revedeau, ne cereau „puțintică liniște” și ni le citeau tare, răspicat. Surd să fi fost și tot îți intra în cap; te aflai complet informat, fără să fi mișcat un deget măcar.

Așa se face că, întinzându-ne osemintele pe așternut, discutam cu Bădița și cu Sandu politică.

- Ați auzit că la Paris s-a încheiat pacea? Zice Bădița către noi.

- Auzit, răspunde Sandu, trăgând dintr-o țigară de mahorcă, groasă cât degetul.

- Și, n-ai nimic de obiectat?

- Că nu m-a chemat și pe mine acolo?

- Ce vorbești, românule?

- Tu n-ai auzit ce-a făcut Tătărăscu acolo? Guță-pandurul, Guță-megafon a dat Basarabia și Bucovina ca pe ceva care îl incomoda. Nici n-a adus vorba de aceste provincii românești și de cetățile de pe Nistru, îmi pare că rușii au fost modești; trebuiau să ceară Țara până-n Carpați. Sigur că Guță le-ar fi oferit-o ca pe o țigară: „fumați Carpați?”

- Mă, Sandule, degeaba îți ciulești urechile la Isvestia. Ce le trebuie rușilor Carpații, când au în mână Elba și se plimbă pe ulițele Berlinului, ca la ei acasă. Degeaba filosofăm pe marginea informațiilor auzite! Nici o bucurie; asta, nu-i pace. După neînsemnata mea părere, ce s-a semnat la Paris este doar un intermezzo, o pauză, pentru ca popoarele să-și tragă sufletul și să-și ascută săbiile tocite. De vom trăi, vom vedea. Dacă vom muri, vor fi suficienți care să experimenteze această pace pe propria lor piele. Că noi nu ne bucurăm pentru actul semnat la Paris, este lucru ușor de înțeles, dar ceea ce observ eu - și nici voi nu sunteți chiori, stă în faptul că nimeni nu joacă de bucurie pentru o astfel de pace.

- Cam pesimist, Bădiță, cam întunecat îți pare orizontul, constată Sandu.

Stau cu mâinile sub cap și privesc peste păduri până-n hotarul cu cetății, până în apa Nistrului. Bădița are dreptate, între oameni nu-i bunăvoire.

*

Bat vânturi de toamnă și frunzele cad din copaci. Ion Bolnavul¹, slab, gălbejit, cu căciula trasă pe nas, le mătură și le duce la gunoi.

¹ învățător rămas bolnav după tifos.

Lui Ion îi pare rău pentru moartea frunzelor; pe cele mai mari le ia în mână, le întoarce și le privește nervurile vineții și fața galbenă de ceară. Apoi, nemulțumit pentru moartea verii, zvârle cu pumnii frunze veștede, în aer. Pe Ion îl îmbolnăvește chiar numai gândul că vine iarna.

- Când te gândești că la noi abia se coc strugurii în podgorii și începe culesul prunelor brumate pe dealurile Muscelului!

Ion suspină, după dragi aduceri aminte și lăcrimează pentru frunzele moarte.

Au venit apoi dinspre apus ploile reci și în noaptea următoare, peste păduri și peste noi a nins cu fluturi albi.

- Ce facem, bre, cu iarna asta?

- Luptăm, Sandule, ca-n poveștile cu Strâmbă-Lemne. Iarnă să fie, că are cine degera.

- Valeu, bre, că tare-i frig, n-ai o țigară? Și Sandu-și încălzește mâinile și vârful nasului, la cărbunele mahorcii.

Au început nopțile negre și lungi; în corpul șapte² plutește o duhoare acră și umedă; se usucă obielele și țoalele.

² camera 7 - un grajd al mănăstirii.

Stăm pe paturi cu mantalele pe picioare și ascultăm. La trei sau patru, sub noi, e discuție aprinsă. Pe ziua de 19 noiembrie vor fi alegeri parlamentare în România. Liberalii cu Dinu Brătianu³ și Maniu⁴ cu țărăniștii lui, vor lupta cu coaliția guvernamentală; comuniștii, socialiștii, tătarăscienii și o fracțiune de țărăniști, cu necunoscutul Anton Alexandrescu, vor candida pe listă comună. Lupta e grea, liberalii candidează separat și țărăniștii la fel.

³ Mort în închisoare la Sighet.

⁴ Mort în închisoare la Sighet.

Jos, discuțiile se învârtesc în jurul greșelii pe care o fac partidele istorice că nu colaborează. Frontul democrat - așa se numesc guvernamentalii - are sprijinul larg al armatei rusești și al autorităților de ocupație. Pe cât se pare, acum se dă bătălia politică de afirmare a comuniștilor. Dacă vor reuși, se vor scutura de resturile burgheze pe care le folosesc deocamdată ca trambulină și încet-încet, având timp, susținuți tare de Moscova, se vor trezi stăpâni pe țară. Se pare că partidele burgheze, care colaborează cu comuniștii - socotesc că, prin politica lor, îi duc pe comuniști și tergiversează sau întârzie procesul de îndoctrinare comunistă a țării. Nesocotința aceasta stă în aceea că nu-i cunosc pe comuniști, programul lor, tactica lor; vor vedea foarte curând de ce sunt în stare.

Discuțiile merg mai departe. Liberalii și țărăniștii înțeleg încotro este împinsă țara. Văd interesul Moscovei și fac gesturi neputincioase de împotrivire. Apusul - necunoscător al problemelor comuniste - tratează totul cu ușurință și

crede în vorbe și-n cuvânt. Cine știe când și-n ce condiții se va dezmetici acest Apus?

Deocamdată, pentru alegerile din 19 noiembrie, stânga este prezentă, mobilizată, pentru această hotărâtoare bătălie, iar partidele istorice, speriate de propaganda deșănțată care se face în țară, încearcă să facă ceva, încearcă să ajungă până la alegători, încearcă să vadă ce spun țărani...

Noi așteptăm rezultatul atenți, dornici de a fi așa cum ne este sufletul.

Am rămas și mai puțini aici. Pentru alegerile ce vin, pentru propaganda ce trebuie făcută, în vederea reușitei blocului de stânga, stăpânirea rusească, înțelegătoare, a făcut „cadou” țării douăzeci de mii de prizonieri; aceștia vor trebui să ajungă la București în preajma zilei de alegeri, ca să facă zarvă și propagandă.

Așa că am rămas și mai puțini; a plecat acasă marea majoritate a celor câștigați pentru comunism. S-au strecurat dintre noi, cu umerii căzuți, cu ochii în pământ, vinovați.

Terlețchi, la huiduielile noastre adresate vinovaților, în loc de „drum bun”, ne înjură în bloc, amenințându-ne: „vouă, imperialiștilor, aici au să vă putrezească oasele”.

- Da, îngână Muscă, scuiپând hăt, până la cinci metri. Auzi cine ne vorbește de imperialism? Noi am furat oare sudul Poloniei și am alipit Ucraina subcarpatică, care de o mie de ani așteaptă nefericită ora alipirii la scumpa mamă sovietică?! Noi am furat Karelia, Țările Baltice, Prusia Orientală, Bucovina și Basarabia?! Auzi, prostul, imperialism românesc..., și iar scuiپă Muscă, cu năduf.

Și dacă am rămas puțini, ne lipim și mai mult unul de altul; ca să simțim umărul vecin.

*

Da, astăzi e ziua de alegeri în România. Terlețchi trece prin fața noastră mândru; noi îl sfidăm. Simte și știe că nu-i iubim; îl disprețuim pe el și pe uneltele pe care și le-a recrutat dintre noi. Își dă toată osteneala ca să ne ingenuncheze. Munci grele, în condiții neomenești; carceră - așezată pe o ghețarie, cu ciment pe jos, bătai în biroul lui.

Dar noi stăm cu frunțile senine și când ne îngrămădim în carcere, cântăm tare cântecele noastre, de răsună în tot lagărul: „Nu-i temniță să ne-nspăimânte”.

Terlețchi ne-ar rupe-n colți, dacă ar putea. Scrâșnește din măsele, pândește și așteaptă. Așteaptă momentul potrivit.

Și așa a trecut ziua alegerilor; a venit noaptea și-n dimineața următoare, ca-n fiece zi, plecăm la pădure.

Când venim, după-masă, uzi de zloată, obosiți și flămânzi, pe ușa sălii de mese, pe un afiș mare, cu litere de-o șchioapă, citim rezultatul alegerilor: au învins comuniștii.

Simt un cuțit înfipt în inimă.

Ce-au făcut țărani?! Cu cine au votat?!

*

Nu-i timp pentru întrebări, nu-i cine să ne dea răspunsuri, în ușa comisariatului apare Terlețchi, rânjind turbat:

- Voi, voi câinilor, ați crezut c-o să reușească Maniu și Brătianu?! Da, le-a apus steaua! Am reușit noi! Ei, acum o să vă arătăm noi ce putem, în ham, fuga marș - și se repede în noi cu pumnii, cu picioarele, cu dinții.

- Stai, domnule, ce dai în noi? Doar venim de la lucru. Nici n-am mâncat astăzi.

- Las' că vă dau eu vouă mâncare, pui de cățea ce sunteți⁵. Noi ne ferim din calea lui și intrăm buluc în sala de mese. Și-am mâncat, dar vai de masa noastră!

⁵ Pui de cățea, adică fiii hrăniți de lupoaică - noi, urmașii lui Remus fi Romulus, Ana Pauker, Terlețchi și rușii dădeau un sens peiorativ expresiei.

Când am ieșit de la masă, Comisarul se îndrepta spre poartă. Noi am intrat în corpul 10 - un grajd - unde fuseseră mutați românii, de câteva zile. Frig, înghesuală mare, mizerie. Și acum așteptăm ce se va întâmpla. Terlețchi era beat de fericire, după victoria din alegerile recente.

De când așteaptă el un ceas ca acesta! An după an a strâns veninul în gușă și înțelegem că-i imposibil să se mulțumească cu pugilistica de odinioară. Din zilele căderii noastre în captivitate, noi am rămas aceiași: tari, rezistenți, inflexibili. Toate protestele la adunări și pe terenurile de muncă, împotriva neomeniei autorităților, de la noi plecau. Ne-am socotit în permanență în luptă cu comunismul.

Când în 1943 și următorii doi ani s-au dat bătălii ideologice pentru îndoctrinarea noastră, pentru formarea diviziilor „voluntare“ ce aveau să aducă sprijin militar partidului comunist, noi ne-am ridicat - fățiș - împotriva acestor acțiuni. Noi am lansat atacuri împotriva acestor acțiuni rusești, în ședințele provocate de agitatorii lor, și lămuriri de la om la om, între români. Și-am oprit prăbușirea! Ei, rușii, agitatorii, aveau toată puterea. Noi? Noi aveam credința în virtuțile neamului nostru și dinamita aceasta a înfrânt și încovoiat pe inamic.

Și-au urmat dislocări și trimiterea noastră prin lagăre mizerabile, cu tratament sălbatic, încarcerări, pe sute de zile și munci de rob.

Și când am socotit că muncile depășesc condițiile sclaviei, ne-am ridicat, cu prețul vieții și am spus: „nu mai lucrăm“.

Iată, au trecut patru ani. Atâtea frecuşuri, atâtea neînțelegeri trebuiau să fie plătite. Doar Terlețchi, numai acum câteva minute, ne scuiase în obraz: „Pui de cățea, acum, noi am biruit la voi acasă. Las', vă arătăm noi vouă“.

Stăm cu privirile pe geam, gândind; toate celelalte nații sunt disciplinate;

acceptă răul ca pe o fatalitate. Totuși, când li-i teamă, ne strâng mâinile cu entuziasm și se miră în dosul ochelarilor: „Ce fel de oameni sunt aceștia?”

- Vin! 70 de glasuri anunță, ca la comandă. Repede blocăm ușa și ferestrele cu paturile noastre. Și așteptăm, în dosul baricadelor. Terlețchi, cu câțiva ofițeri, tot personalul administrativ și un pluton de soldați vin în pas grăbit către Corpul nostru.

La noi e liniște, ca-n fața marilor bătălii. Se încearcă ușa și înțelegând că ne-am baricadat, Comisarul răcnește:

- Deschideți, că vă omor.

- Intră, îi răspundem noi, hotărâți. Și soldații pun umărul. Noi sprijinim baricada, pe dinăuntru. Cu niște pari în mână, soldații sfărâmă geamurile și cu lomurile sparg ușa. Pe deasupra baricadelor - printre paturi - începe bătălia; pumni, picioare, ciomege. Dau ei, dăm și noi; numai icneli și of-uri. Terlețchi, cu mâna însângerată, se retrage din luptă. Atacăm vijelios și-i respingem pe inamici, zvârlindu-i afară din „cetate”.

Baricadăm din nou ferestrele și ușa. Ne suflăm nasurile și ne pregătim pentru atacul ce se pregătește afară.

Apar încă două plutoane de ceasovoi și, la comanda unui locotenent major, cu bâte în mână, vin la atac. Și lupta începe, fără ca gornistul să fi sunat semnalul de bătălie.

Ne loveau pe unde nimereau; loveam și noi cu sete, cu năduf, cu obidă.

Pe care-i prindeau, îl zvârleau afară și târât de picioare sau de chică - cum s-a întâmplat cu Ion Vodă cel Cumplit - se trezea în afara porților.

Iată-mă că mă aduce și pe mine afară, după ce fusesem târât, ca o sanie; cei doi ceasovoi, mă lăsaseră în pace și zâmbeam gândind la toată întâmplarea: „măi, ce interesante-s și alegerile de parlament...” Nu băgasem de seamă când, dar iată-ne pe toți cei din cetate, cu excepția a șapte luptători, duși la spital. Iată-ne în fața colonelului Grisciuc, comandantul lagărului - sus pe parapetul podului; noi jos, înconjurați de o sută de ceasovoi.

- Căinilor, nu vreți să munciți?! - ni se adresează răstit colonelul. Las' că pun eu șaua pe voi.

Terlețchi cu vânătași pe față și plin tot de praf se frământă. Colonelul ne arată săniile cu mâna:

- În ham, fuga marș. Nu ne mișcăm nici unul.

- Așa?! Nu răspundeți la ordinul dat?! Bine. Tovarăși soldați - se adresează ceasovoiilor - începeți biciuirea cailor.

Și abia acum a început bătălia adevărată, „vifornița cea mare”. Puși la pământ, bătuți cu țepușele de la sănii, strângeam din măsele, răbdam și rar dacă de pe buzele noastre scăpa câte un vaiet.

Apoi, ceasovoi ne-au ridicat pe picioare și peste piepturi ne-au pus hamurile...

Până la miezul nopții, am făcut două transporturi. Cădeau ceasovoi de oboseală; nu mergeau săniile. Noi eram bătuți, înghețați și flămânzi. Trebuiau să

pună mâna și să ajute; altfel, horhăiau și ei toată noaptea în pădure.

Înjurau ceasovoi și împingeau la sănii. Noi abia ne țineam în hamuri; tremura carnea pe noi, și deasupra noastră înghețase cerul sticlos.

Peste vreo două zile, cu saltelele în spate, încadrați de ceasovoi, George Fonea, Aurel Stați, Mircea Rădulescu și alții pleacă la Mănăstârca.

Și acolo, ca și la Oranki, toată iarna, chiar și sărbătoarea, vor căra lemne, înhămați la sănii.

Terlețchi, de câte ori ne întâlnea, întorcea capul în altă parte. Noi, chiar înhămați, nu am acceptat zâmbetul stăpânului. Am fost bătuți, am răspuns la bătaie cum și cât am putut. Terlețchi simțea că suntem de fier, neînfrânți. Uneori, vânat de mânie, scăpa pe buzele lui subțiri, pastîșând pe „tanti“ Ana: „Pui de cățea, ah ce otravă v-ar trebui vouă. Las' că vă usuc eu sufletelele“.

Dar noi râdeam. Eram mai tari decât moartea, căci acceptaserăm moartea.

- Vezi, tu, măi Sandu Curent, cât de cuprinzător e proverbul cu „unde dai și unde crapă“? Alegerile-s la Dunăre și bătaia-i pe Volga.

- Da, Bădiță, proverbu-i cunoscut și pe la Galați. Arde-o-ar mama focului de politică; aș vrea să-i dau foc pământului și nu știu de unde să încep.

- Uite ce, măi Sandule, eu te știu viteaz mare - nu mă susțineai tu cu focul artileriei la Orhei? Eu ți-aș spune să te potolești și să-mi scaperi un foc pentru lulea. Poftim, fă-ți și tu o țigară. Și-apoi, cu prea cuviosul între noi, să cântăm marșul de bătaie al răzeșilor lui Ștefan cel Mare:

„Hai frați, hai frați

La năvală dați,

Țara v-apărați“.

- Hei, măi Bădiță - răbufnesc eu - pe Ștefan Vodă al Moldovei să-l aud din corn sunând și Moldova adunând! Tare mi-e dor de Nistru și de cetățile de la hotar!

„Măria ta, Ștefane Voievod, ridică-te din mormânt. Noi flăcăii neamului, te așteptăm. Treci în fruntea noastră și du-ne peste vaduri. La biruință. Vino, Măria Ta, vino, să rotunjim Țara.“

19

CÂND L-AM BOTEZAT PE MIȘA

În ianuarie 1947, s-a lăsat asupra regiunii un ger năpraznic. S-a înseninat și aerul a devenit transparent. Peste lagăr - la Mănăstârca - trec stoluri de corbi cenușii, mari cât găinile și răgușiți la glas, și din urma lor am simțit cum curge, peste ape și peste păduri, un curent rece.

Soarele e gata să coboare sub orizont și-n razele roșietice joacă stele verzi, joacă stele aurii. Frigul, gerul te cuprind și te mumifică. Simți cum acele înțepă

fața și plângi, plângi cu lacrimi mari. Îți treci un șervet peste față și peste cap, lăsând doar ochii să privească printre lacrimi. Picioarele ți le înfășori în cârpe și aștepți să te prefaci în stana de piatră - pardon, de gheață. Este ca și cum ai fi gol; cămașa și pufoaica se fac scoarță, și te miști în țeale - țeopăind, ca să te încălzești. Simți că în ele te-ai contractat și te învârti - micșorat - ca-ntr-un cilindru. Te miști puțin la dreapta, pufoaica rămâne țeapănă, te întorci la stânga, pantalonul stă pe loc ca un burlan. Pe șira spinării parcă te unge cineva cu spirt alb. Ferestrele bordeiului sunt bocnă, pereții sunt brumați și sobele ard, absolut neputincioase. Când se deschide ușa, frigul năvălește aburind, de nu se vede om cu om și imediat preface picăturile fine din respirația noastră în chiciură.

Afară s-a înnoptat, și-n gerul care curge ca o apă - spre sud, spre apus - totul tace. Oameni și animale stau la adăpost, o săptămână, două, până ce trece gerul. E o îndrăzneală necugetată să te avânți pe afară. Dacă localnicii s-au pus la adăpost, cu lemne, apă și hrană în locuință, și noi înțelegem că trebuie să facem ca ei.

Deocamdată mă uit la cerul încremenit; stele mari, bogate, lucioase, foarte aproape de capul meu. Pădurea e vânătă și de frig trosnesc copacii. Zăpada a înghețat și când arunc o cană de apă în sus, la picioarele mele cad picăturile imediat înghețate.

- Frig, măi băieți, frig de crapă pietrele - remarcă Mircea Rădulescu, mângâindu-și barba mare, lată și trăgând când de o mustață, când de cealaltă, auziți voi? Sunt - 56°C.

- Rămânem în bordei, care va să zică - răspunde unul, dârdâind.

Era lege pe aici ca, atunci când termometrul arăta sub -40°C să nu fim scoși la lucru. Nu de mila noastră, ci pentru că înghețau ceasovoi.

Mai trecusem noi prin astfel de situații. Păcat că din pricina gerului nu puteai nici să citești, nici să coși; un singur lucru îți era îngăduit: să tremuri.

A trecut o zi, două, trei, o săptămână și gerul stă pe loc; tremurăm, degerăm și ne consolăm: „frig, mă, dar o să treacă“.

*

Într-o seară, aproape de ora stingerii, vine la mine un băiat tânăr, într-o manta lungă nemțească și-mi spune că mă caută.

- Dacă pe mine mă cauți, eu sunt acela. Pot să știu cum vă numiți și pricina care v-a adus încoace, pe gerul ăsta?

- Deși am venit într-o misiune destul de delicată, totuși țin să vă spun că mă numesc Ion Ionescu - numele nu-mi spunea nimic - și sunt sanitar la spital.

- Bine, domnule Ionescu, vă ascult.

- Părinte, cred că-i bine să nu ne audă și să nu știe nimeni ce vorbim.

- Atunci, e ceva de mare secret... Și mă uit la Vili, care își dezgheață nasul la țigară, mă uit la Gioni, care lungit pe blat, tremurând, dezleagă probleme matematice. Mai încolo alții, fiecare cu preocupările lui. Poți fi liniștit domnule,

în bordeiul nostru lumea-i luminoasă.

- Nu mă îndoiesc părinte, deloc; știu eu cine stă în aceste bordeie de la margine. Dar e absolut necesar ca nimeni să nu cunoască vreodată obiectul întrevederii noastre.

- Bine, domnule Ionescu, să fie așa cum zici dumneata.

- Părinte, iată despre ce-i vorba. Un copil al unei familii din serviciul lagărului, de curând născut, e slab și se prea poate să moară.

- Și doctorii, ce zic?

- Zic că o să moară. Acum tatăl și mama țin, neapărat, să-și boteze copilul,

- Foarte bine.

- Și eu îi felicit pentru gestul lor creștinesc.

- Și-acum, de ce au nevoie?

- De un preot.

- Și n-au găsit?

- Dintr-o discuție cu tatăl copilului, am înțeles că, din pricina gerului, nu poate pleca la Gorki, să-l boteze acolo și nici nu crede că vor putea afla, pe o sută de kilometri în jur, vreun preot. Prin urmare, cu multă precauție, m-a întrebat pe mine, astăzi, după-masă, dacă nu cumva aş putea trata această problemă cu vreun preot din lagăr. El știe că sunt aici tot felul de preoți. Sigur, i-am promis că mă voi interesa. Și după ora șase, am început căutarea preotului. Vă rog să mă credeți că nu sunteți primul căruia mă adresez. Peste tot locul am găsit înțelegere și la catolici și la protestanți și la ortodocși, dar când a fost vorba să meargă cu mine careva, nu am găsit om. Vă spun că lucrul necesită oarecare curaj. Acum o jumătate de oră a venit tatăl copilului și m-a rugat - insistent - să mai caut prin lagăr, poate găsesc undeva înțelegere. Și iată, am venit până aici, la bordeiul din fundul lagărului, unde, cum spuneți, stau oameni luminoși...

- Bine, merg chiar acum.

- Mergeți părinte?

- Desigur, și citesc o mare bucurie în ochii tânărului sanitar. Ușor, îmi strecor în sân Sfânta Carte și o cruce de lemn. Mergem.

Când ieșim afară, intrăm ca-n spirt... Sus pe cer, o jumătate de lună, înghețată.

- Țin să vă avertizez, părinte, că veți ieși afară din lagăr; la poartă vă va aștepta un sergent, care vă va conduce la ușa locuinței respective. Vi se va face percheziție. Fiți atent, ofițerul de serviciu a dat aprobare, împotriva tuturor ordinelor, ca un medic să meargă să consulte copilul. Medicul sunteți dumneavoastră. Mai departe vă descurcați cum știți.

La o privire a mea - întrebătoare - reia:

- Eu mă opresc la spital, dumneavoastră vă duceți singur la poartă și anunțați-vă: „sunt medicul“.

Și Ionescu Ion dispăre după un bordei. Singur rămas, mă gândesc: N-o fi o ispită? Nu de la diavol, ci de la comisar?

Îmi fac o cruce mare, cucernică și c-un „Doamne ajută“, pornesc spre poartă.

În lagăr nu-i ți penie de om; mă mișc singur, ca într-un pământ pustiu și
lăcrimez de ger, nu de jale. Iar luna-i nesuferit de spălăcită.

Bat la poartă, o dată, de două ori...

- Intră, răspunde o voce joasă de dincolo. Și am intrat, dând bună seara.

- Tu ești doctorul? Mă privește iscoditor Hărmălaie.

Gata să-i spun adevărul: nu, domnule Hărmălaie, eu nu sunt medic, ci sunt
preotul cutare și dacă îmi dați voie să mă duc să botez un copil, care-i gata să
moară. Dar mă opresc și - păcatele mele - răspund curajos: da, da, eu sunt doctor
de copii.

Mă percheziționează cu multă atenție. Dar și eu mă întorc când cu spatele,
când pe o coastă și scap întreg cu Sfânta Cruce în sân - Cartea-i în grai
franțuzesc și Hărmălaie o socotește vreun manual de medicină. „Treci dincolo“,
și-mi face semn să ies în afara porții. E greu să fii medic, când în fapt ești preot.

Din dosul porții se dezlipește un ceasovoi gradat și către mine: „Să mergem
repede, doctore“. Și pornește pe o cărare înaintea mea. Trecem pe lângă gater,
apoi ne abatem pe o altă cărare, spre dreapta; acolo-s locuințele personalului.
Nămeții, înghețați bocnă, stau ca niște ziduri ce străjuiesc cărarea. Doar cu
capetele de ieșim deasupra zăpezii. Peste râu și până-n Șoniha, pustiu alb. Sub
picioare zăpada scârțâie strident. Am ajuns în fața unei case de lemn lungă și cu
uși multe. Sergentul îmi face semn, să mă apropii de o intrare, unde el bate încet.
La geamul de alături, e lumină palidă. La celelalte locuințe, lumea doarme, e
întuneric.

Tocmai e minutul când Hărmălaie bate în clopotul de la poartă

Ora stingerii și ușa de aici se întredeschide, în antreu e întuneric, și o voce
stinsă mă îndeamnă să intru. Ceasovoiul mă îndeamnă, „intră“. Fac un pas, ușa
se închide în spatele meu și o mână întredeschidă o altă ușa și-n lumină mă
trezesc în fața sublocotenentului Ivanov și al Soniei, comisară politică pe aici.

Străfulgeră prin minte: „iată o cursă bine întinsă; să vedem cum ies de aici“.

Privesc la Sonia, mă uit la Ivanov; văd în brațele femeii un copil și-i aud
scâncetul. Nu-i cursă. Dar ce-i atunci? Spun respectuos, bună seara.

- Pofțiți domnule părinte, intrați, nu vă fie teamă, mi se adresează femeia, cu
un zâmbet stins. Copilul e bolnav; s-ar putea să moară nebotezat, așa spun
doctorii, și noi nu vrem să moară nebotezat. Pofțiți mai aproape și ajutați-ne.

Mă uit la Ivanov, care întărește spusele femeii, repetând: „Așa-i, așa-i.
Dorim să botezăm copilul. E primul nostru copil. Și-am dori atât de mult să
trăiască! Poate că Dumnezeu ne va ajuta, ce credeți părinte?

În ochii femeii și-n privirile bărbatului sunt lacrimi. Copilul scâncește -
slăbuț - și se frământă.

Mă gândesc la Dumnezeu și le spun, încurajator: „Copilul va trăi“.

- Credeți părinte?

- Da.

- Ah, dacă ar vrea Dumnezeu să vă ajute!

Mă pregătesc pentru botezul copilului. Ivanov îmi aduce - la cerere - un

lighean curat și apă. Avea pregătită o lumânare.

În timpul acesta mă gândesc: sublocotenentul Ivanov este ofițer de carieră, erou al Uniunii Sovietice, cu fapte de bravură pe front și soția sa, Sonia, este evreică și pe deasupra comisar politic. Dar, dacă Dumnezeu vrea, se biruiesc rânduilele firii.

Sonia desfașă copilul și când aprind lumina, se aud niște pași grăbiți, sub geam și apoi câteva bătăi la ușă. Soții se privesc speriați. Bătăile se repetă și nu-i timp pentru tergiversări. Ivanov deschide ușa de la săliță și o trage discret după el, apoi se aude cheia în broască și

Prin ușa întredeschisă, întreabă cineva: „A venit doctorul? Ce-a zis? Vreau să văd și eu copilul...” Ivanov se apără de vorbăreața sanitară Asea. Cu greu reușește s-o decidă să plece și după ea încuie ușa, învârtind cheia de două ori în broască, vine la noi, zicând: „să facem lumina mai mică. Asea e o fată indiscretă”. (De fapt Asea era o fată mai mult decât indiscretă; era chiar foarte periculoasă, fiind informatoarea comisariatului politic, pentru sectorul spitalului). Sonia înțelege pericolul prin care trecem și pune repede o pătură în geam.

Sonia, la dreapta lui Ivanov, ține copilul în brațe - și eu officiez taina mântuirii: Botează-se robul lui Dumnezeu, Mihail, în numele Tatălui - amin, al Fiului - amin - și al Sfântului duh - amin. Ivanov, ca și cum ar trăi cine știe ce îndepărtate amintiri din copilărie, repetă cu mine „amin” și apoi „gospodipomil” (doamne-miluieste). Ivanov citește frumos, rar, Crezul (Verui), iar la citirea fragmentului evanghelic „mergând în toată lumea, botezați în numele Tatălui, al Fiului și al Sf. Duh”, soții stau în genunchi. Sonia ține brațele încrucișate pe piept. Ivanov se închină, cu cruci mari, ca orice pravoslavnic rus.

Serviciul botezului s-a terminat. Mama înfășoară copilul în scutece și-i ține în brațe, legănându-l ca orice mamă, „nani, nani puîșor”... Tatăl pune totul în ordine și mă copleșește cu mii de mulțumiri. Sonia îi pomenește despre un pahar de vodcă și când Ivanov e gata să toarne în pahar, se aud pași scârțâind pe zăpadă și bătăi în ușă.

- Cine-i acolo? Întreabă sublocotenentul.

- Eu, sergentul Ioachimov. Am venit după doctor.

- Bine, așteaptă tovarășe, și Ivanov se întoarce imediat, toarnă trei păhărele de vodcă: „Beți, părinte, un păhărel de rachiu, vă încălziți.”

Și ciocnim toți trei, cu urări de sănătate, pentru copil și pentru părinți.

*

Când ies în prag, mă izbește în față frigul năpraznic. Sus luna a leșinat de frig. Stelele clipeșc din pleoape și picură lacrimi de gheață peste lumi. Pe bolta cerească un cerc uriaș portocaliu, pe care se înscrie o cruce perfectă, albă, cu luna pe jumătate, exact la întâlnirea brațelor crucii.

Minunat fenomen ceresc, care se poate vedea numai în regiunea nordică și

pe timpuri de geruri mari.

Totul a încremenit, păduri și ape sub lumina palidă a lunii mărite, sub straja crucii de gheață mată de pe firmament.

Sergentul Ioachimov sare și își izbește călcâiele unul de altul „frig, doctore, frig, ca pe Decisei, și la răspunsul meu, ca-n baladă, „strașnic frig“ - încerc și eu figura cu călcâiele și cad în zăpadă.

Sergentul Ioachimov, înjurând frigul de mama focului, remarcă: „Doctore, nu știi cazaciocul. Las' că te învăț altădată; acum e prea frig pentru lecții de căzăcească. Hai fuga, că murim amândoi de frig“.

Și dăm buzna peste Hărmălaie, pe care-i găsim tropăind - jucând mărunț, lângă soba de tablă: „Mama ei de sobă, n-are nici o putere...“ și către mine: „Du-te doctore și te culcă; vai de oasele tale, românule!“

Cu un „sdrastvuite“¹, îmi iau rămas bun de la cei doi care se antrenează la joc, în jurul sobei - și mulțumit că am trecut pe aici fără percheziție - când intru în lagăr, printre bordei, o iau la fugă ca un alergător de fond și cu sufletul la gură - gata-gata să mă părăsescă, cobor bocănind în bordeiul 14. Aici, întuneric, miros acru, înghețat și plantonul doarme. Mai bine așa. Taina să rămână taină, până la o vreme.

¹ sănătate

Apoi gerul a plecat de la noi și trecând peste Urali, s-o fi oprit pe Decisei sau pe Obi. Mai departe nu ne privește ce s-a întâmplat cu gerul. Ne privește altceva, că noi am pus hamul la gât și hai la pădure; nu-i sărbătoare, nu-i zi de odihnă.

De câte ori, de departe, am văzut-o pe Sonia! Când intra sublocotenentul Ivanov de serviciu corect își vedea de serviciul lui.

Nici un semn. Ca din întâmplare, am trecut pe la spital. Sanitarul Ionescu fusese mutat la Oranki. Asea era prezentă, cu ochii ei iscoditori, de mongolă. Mă chinuia întrebarea: Ce-o fi cu copilul? N-aveam pe cine să întreb.

Până într-o zi. Era pe la sfârșitul lui februarie și începuse iarna rusească; ninge zi și noapte fără pauză, liniștit; și când ninge, nu-i atât de frig. E un viscol sănătos, cu rare răbufneli de vânt, care ține până către aprilie. Ninge, ninge, iar nămeții cresc cât casa.

Într-o zi dintr-astea, de iarnă sănătoasă, lucrăm la gater. Asta era chiar lângă lagăr și munca era ușoară; aduceam trunchiuri mari de brad până lângă ferăstraie; acolo le luau alții în primire. Și tot așa, cu lungi pauze. Eram puțini aici la lucru și aveam unde să ne încălzim; era o locomotivă care purta gaterul, iar lemne se găseau mai mult decât suficiente.

Brazii și mestecenii troieniți, așteptau dormitând raza primăverii, care să-i despovăreze de nămeți. Nici o pasăre, nici un iepure măcar. E prea lungă iarna, e prea înalt troianul; pier jivinele de foame. Toamna călătoresc și păsări și jivine pe ape, spre sud, spre soare apune.

Pe la ora două, trece în inspecție sublocotenentul Ivanov și se uită la noi;

împingem un trunchi uriaș, pus pe un cărucior, către ferăstrău.

Peste o jumătate de oră, în spatele nostru, un caporal din gardă întreabă de mine. Șeful gaterului mă cheamă.

- Eu sunt. Ce dorești?

- Eu nu doresc nimic - răspunde caporalul, însă te cheamă sublocotenentul Ivanov - și-mi pare că n-o să-ți fie prea moale.

Și-am plecat cu garda după mine, sub privirile compătimitoare ale celorlalți: „Săracul, iar o nimerește la carceră“!

N-am ajuns la, carceră; dimpotrivă, am ajuns într-un loc foarte plăcut.

Intrat în locuința sublocotenentului Ivanov, acesta mă primește la ușă cu priviri aspre și răstit: „Vasăzică tu ești, banditul? Ei, lasă că ne răfuim noi. Intră înăuntru“. Și către caporal: „Tu du-te tovarășe; îl aduc eu în lagăr“. Și caporalul a plecat, a făcut stânga-mprejur.

Am intrat în camera unde mai fusesem într-o noapte cu ger aspru și cu lună amărâtă. Și imediat, am dat de Sonia veselă, veselă, cu copilul în brațe:

- Pofțiți, părinte, bine-ați venit părinte, iată-l pe Mișenka: sănătos, voinic și râde. Îl aduce lângă mine; copilul se uită cu ochii mari albaștri; deschide gurița mică rumenă și dă un chiot, parcă mi-ar spune: „ura, trăiesc“. Trăiește părinte, e mare și sănătos, mânca-l-ar mama! Ce mulțumită sunt, Doamne!

Sublocotenentul Ivanov râde și mi se adresează: Nu se putea altfel; iartă-mă! Și râdem toți trei. Sonia pune copilul într-un coșuleț de nuielă și pricepută, expeditivă, așează masa. Bucate obișnuite, dar gătite ca acasă. Făceam comparație cu ovăzul din casa de seară. Doamne, pe lume se poate trăi și altfel decât cu varză fiartă și tarate coapte.

- Părinte, spune Ivanov - după toată rânduiala, astăzi, cum vezi, ne-am învrednicit să facem masa pentru cumetrie. Dumneata l-ai botezat pe Mișenka și tot dumneata ești cumătrul nostru. Hai să ciocnim un pahar de Cotnar. Și-mi pune dinainte o sticlă cu trei sferturi, din vin vechi românesc. Mă uit la etichetă, mă uit la vin și întrebător, la Ivanov.

- L-am cumpărat de la Moscova, dragă părinte, pentru sănătatea lui Mișenka al nostru.

Și-am ciocnit. Am simțit în cerul gurii buchetul și-n nări parfumul Grasei de Cotnari. Sorbeam picătură după picătură, parfumatul vin de lângă Dealul Cătălinei.

- Nu-ți place vinul, părinte? Mă întreabă amfitrionul.

- Cumetre, zic eu - asta nu-i vin; asta-i nectar ceresc; pe vremuri îl beau doar zeii; dar de când Olimpul a fost depozat de legendă, uite că-i bem noi, aici pe Volga. Cumătrul Ivanov pricepe, râde și spune:

- Eu am fost pe la Cotnari, în 1944, și cunosc valoarea vinului de acolo, de la fața locului. Eram cu războiul și satul fusese evacuat, trupele române se găseau la Târgul Frumos și la Podul Iloaiei, spre Iași. Am trăit acolo, la Cotnari, o așa viață, cum nicăieri n-am găsit în altă parte. Și doar am fost la București, la Praga și la Berlin. Era acolo primăvară și păsări multe, multe și cântau frumos și

pădurile erau verzi pe crestele de deasupra Siretului, iar vinul era ca mierea, așa cum îl vezi...

- Eu sunt de pe acolo, cumetre, și multe toamne le-am petrecut la cules de vii...

- Ei, da? Asta-i tare interesant! Era acolo o pivniță mare... Și încep o povestire cu amănunte despre Cotnari și bunătățile pământului, strânse în cramele de acolo.

Îl ascultam și mă gândeam: tare-i plină de cotituri viața omului! Iată, un om din toată lumea, pe care soarta l-a dus la pragul casei părinților mei, mă cinstește azi cu vin de pe dealurile noastre.

- Cumetre, zic eu, hai să vă arăt cum se bea Cotnarul, ca să-i simți tot farmecul. Mai întâi mănânci ce ai pe masă - și abia când ai ajuns la prăjitură, sau la plăcintă, cum e cazul nostru, torni așa, ca un degetar, în pahar și-i sorbi încet, picătură cu picătură, îți parfumezi sufletul nu alta.

Sonia râde veselă; băuse un pahar cu vin. Cotnarul își făcea efectul. Sonia remarcă, arătând sticla, că rușii beau direct cu sticla și nu se opresc până ce n-o golesc. Că după ce se amețesc - și asta-i toată fericirea lor - cântă, se sărută și plâng. Așa-i obiceiul la ei!

Cumătrul Ivanov mă lămurește:

- Sonicica e fată bună, dar ea n-a fost în Europa și nu știe cum trăiesc europenii. Am de gând să mă duc la București. Acolo o să vadă ea multe lucruri frumoase și-o să vadă că este și o altă viață decât a noastră. O să vadă și o să creadă.

- Nu cred, Vova, răspunde Sonia - cu fața serioasă. Poate că voi aveți dreptate, dar lumea merge după noi și poate că atunci când vom ajunge la București lucrurile să fie și acolo întocmai ca aici. Și, să beau vinul direct din sticlă.

Ivanov răspunde: Ce poți să știi? S-ar putea ca Sonicica să aibă dreptate!

*

La poartă, Ivanov mă predă în ordine lui Hărmălaie și trecându-mă prin ușiță în lagăr, îmi strigă de acolo: dacă înc-odată te mai prind cu vreo abatere cât de mică, te bag la carceră și acolo îți putrezesc oasele, bandit nazist ce ești! Pleacă la bordei!

Hărmălaie mă privește atent, atent: parcă m-ar cunoaște de undeva, își răsucesc mustața aspră, cânepie și întreabă: îl bag la carceră?

Ivanov îi face semn de lehamite, parcă ar zice: lasă-l în pace. Și-a luat el plata.

Cu buzunarele încărcate cu plăcintă - Sonia mi le pusese în buzunare - am intrat în bordei. Toți cu ochii pe mine. Vili mă întreabă compătimitor: Te-a bătut, părinte?

Eram roșu la față ca bujorul; am tăcut și m-am culcat. Auzeam primprejur

vorbe: săracu', rău l-a sfârâmat; nu i-ar mai răbda pământul de asiatici!

Târziu, noaptea, mă scol și-i trag de picior pe părintele Beșchia.

- Ce-i, Daniele, ți-i rău?

- Ba, mi-i foarte bine. Scoală și mănâncă.

Ia din plăcintă - în bordei e întuneric și dându-și seama că-i plăcintă - întreabă, cu gura plină: ce-i cu asta? De unde-i?

- Nu cerceta aceste legi, că-i periculos de le înțelegi. Mănâncă și să fii sănătos. Am să te lămuresc peste zece ani. Și pe nesimțite, m-am strecurat în patul meu.

*

În zilele ce-au urmat, dacă întâmplător Ivanov dădea cu ochii de mine îmi șoptea: Nașe părinte, finul e sănătos. Și mă bucuram. Pe Sonia o vedeam mai rar. Se uita atent în jurul ei și-mi făcea semn cu mâna: Mișenka e sănătos.

A venit primăvara, cu repede dezăpezire și iată că suntem la început de vară.

Lucram, în acea zi, în dosul locuințelor celor din administrație; nu-mi aduc aminte ce corvoadă făceam pe acolo. Și, după ușă, l-am văzut de aproape pe Ivanov, care mi-a spus bucuros:

Plec la București. Apoi a apărut Sonia cu Mișa în brațe și se juca cu el tot mai aproape de noi. A scăpat ceva jos. Eram mulți pe acolo, dar eu am înțeles și m-am apropiat repede de ea. Am ridicat de jos un pachetel. Sonia îmi șoptește: „pune-l repede în buzunar... Și apoi, părinte, dragă părinte, plecăm chiar acu în România; sunt bine; Vova spune că am să văd și să învăț acolo o altă viață; că pâinea e mai dulce și că se găsesc struguri. Dragă părinte, îți mulțumesc pentru ceea ce ai făcut cu Mișa. Și să fii bun ca să te rogi lui Dumnezeu pentru noi. Vova spune că dumneata ești omul lui Dumnezeu. Și eu cred că Vova are dreptate! Nici noi nu te vom uita. Eu cred c-o să vii repede acasă. O să-ți scriu acolo.”

Peste o oră, caporalul ce ne păzea ne-a trimis pe câțiva să ridicăm, într-un camion, puținele bagaje cu care plecau Ivanovii în România.

Când mașina a plecat, Ivanov și Sonia, cu mânuța lui Mișenka ridicată în sus, ne-au salutat pe cei de jos. Rușii socoteau că lor li se adresează salutul. Eu am înțeles că pe mine mă salutau, în brațele Soniei, Mișa surâdea gângurind. În ochi mi-au apărut două lacrimi calde, pentru călătoria spre sud, pe care cine știe când o voi face și eu către mânăsa țară dunăreană.

Mișenka se ducea să mănânce acolo struguri. Sonia să vadă o altă lume, iar Vova, cum spunea el deschis, să trăiască bine.

Eu? Mai am de tăiat pădure.

20

SĂ TRAGĂ ARTILERIA!

Pe front, când plecau rușii la atac și se apropiau de liniile noastre, infanteriștii cereau rapida intervenție a artileriei, spre a le frânge avântul atacanților. Strigătul lor, repetat în lungul frontului, până la Stalingrad, ne-a rămas înfipț ca un cui în creier: Să tragă artileria, să tragă artileria!

Este vara anului 1947. La poarta lagărului erau patru bordeie, unde era cazată compania de ceasovoi. Mai mulți ofițeri erau în serviciu aici. Fiecare cu calitățile și cu scăderile lui. Locotenentul Tihonov, tânăr, spălăcit, mai curățel decât ceilalți, la numărătoarea de seară îi plăcea să fie înconjurat de un întreg stat major de talmaci, starși și alți șefi de serviciu. Când, după ce bătea clopotul pentru numărătoare, companiile erau aliniate pe alea principală, starșele lagărului, Boul Apis - se ducea la poartă și-i poftea să numere. Venea, cu tot grupul amintit mai sus, până în dreptul bordeiului nr. 1. Aici starșele lua poziția și-i raporta în românește efectivul prezent și absent, din care, Tihonov, care stătea stană de piatră, cu ochii țintă la starșe, nu înțelegea nimic. Apoi, începea numărătoarea, companie cu companie. Tihonov pășea pe dinaintea noastră mândru și înfipț ca un mareșal. Pentru aceste nebanuite calități, noi l-am botezat Mareșalul Tihonov și așa i-a rămas numele.

Să nu uit. Unii ofițeri ruși, la numărătoare, ne cereau să ne așezăm în coloană de câte 5, alții de 4 și într-un singur caz, de câte 3.

Când afară era timp frumos, se mai producea câte o încurcătură la numărătoare. Cu voie - mai adesea, uneori din neatenție, ne așezam pe cinci, tocmai când era de serviciu ofițerul rus, care știa să numere până la 4.

Încurcătura era și mai mare dacă o companie era așezată pe 5 rânduri, alta pe trei și cea de alături pe patru.

Se înfuria rusul și striga la starșe: Eu am dat ordin să fie oamenii așezați pe cinci și când colo sunt companii pe câte patru!

Când era vreme urâtă, nu mai făceam nici o glumă; numărătoarea ținea o oră și uneori chiar două. În astfel de cazuri, ne interesam noi singuri ce ofițer intră de serviciu. Cel cu 5, cu 4 sau cu 3? Ca să le ușurăm numărătoarea.

Singur Tihonov nu se încurca, era tare la matematică.

Și așa, la numărătoarea de seară, pe care vreau să o amintesc, apare Tihonov. Statul major îl salută și în momentul când starșele îi dă raportul, se aude clar un strigăt: Vin rușii, vin rușii! Și, molipsiți de această nouă joacă, companiile din fundul aleii, strigă sacadat: Să tragă artileria, să tragă artileria.

Tihonov și statul major rămân de piatră. Privesc în toate părțile cu spaimă și nu înțeleg nimic. Ce-i aceasta, starșe?

Și starșele, speriat, încearcă să explice ceva că va lua măsuri, că nu se va mai întâmpla și apoi tace sugrumat de spaima răspunderii lui.

Un tălmaci se apropie de urechea lui Tihonov și-i povestește cum stăteau lucrurile pe front cu atacurile, cu infanteria și artileria...

Tihonov ascultă explicațiile - intrigat la început - și apoi își manifestă o vădită simpatie, pentru această glumă: Tot ofițerii români au făcut-o și pe asta! Și, făcând cu ochiul la starșele prostit de întorsătura lucrurilor, înjură și râde cu gura căscată până la urechi: Harașo, bună glumă.

Și Tihonov a dat următoarea dispoziție: Când intru eu de serviciu și vin la numărătoare, companiile de la poartă să strige: „Vin rușii, vin rușii“, iar cele din fundul aleii să răspundă: „Să tragă artileria, să tragă artileria“.

Și contractul dintre noi și ruși - adus la cunoștința generală - s-a executat întocmai. Trei mii de oameni strigau de la poartă, către pădure „vin rușii, vin rușii“ și dinspre pădure către poartă „să tragă artileria, să tragă artileria“!

Nemții și ungurii strigau doar atât: „artilăria“, „artilăria“ și era o frumusețe de petrecere prezidată de Tihonov. Vuiău pădurile de strigătele de război. Tihonov se bătea cu mâinile peste burtă, vesel nevoie mare, iar ceasovoi din prepeleac strigau în corul general; „artilăria“, „artilăria“.

21

DESPRE PLANIFICARE ȘI ALTE NECAZURI MUNCITOREȘTI

Aseară a venit la mine George Ciurel - supranumit primul oltean din lume. Asta nu înseamnă că Georgică e primul om din clanul indo-european care a pus piciorul pe pământ oltenesc! Nu, ferit-a sfântul! Dar este primul oltean deportat pe Bărăgan. La scurt timp după el, a venit Costică Stanciu, al doilea oltean împământănit aici, la Dunăre. Și acum cei doi olteni îl așteaptă pe cel de-al treilea. Ca să fie - zicea Georgică - „trei Doamne și toți trei“... Georgică e profesor de gimnastică; înalt, bine legat olteanu', și caută să se însoare. Vorbește tot timpul; știe o mulțime de lucruri pe care le tălmăcește oltenește și pe fața lui nu s-a văzut umbră de îngrijorare. Numai ce-i auzi: las' că-i bine.

Cum zic, intră la mine. El vorbește, iar eu tac și ascult.

- Îți mai aduci aminte părinte, de „sfânta“ noastră Rusie și de băieții de acolo?

- Desigur, câte ceva îmi mai amintesc; unele lucruri au trecut însă în umbră; deocamdată vine Crăciunul, dragă Georgică și sunt contrariat de un lucru pe care îl înțeleg, dar nu-i pot rezolva.

- Care anume?

- Anume că eu caut la cooperativă zahăr și vânzătorul îmi oferă sare; când întreb de ulei, îmi arată că se găsește suficient oțet iar când, speriat că nu mai am ce arde în lampă, întreb dacă este gaz, vânzătorul ridică din umeri și-mi recomandă totuși să cumpăr o perie pentru bocanci. Lângă mine, o femeie a

cerut chibrituri, alta un fitil de lampă, un altul, mai îndrăzneț, a întrebat de o baterie pentru lanternă. Vânzătorul, ca trezit din reverii, îi răspunde invariabil: „așa ceva n-am văzut de mult; cred însă că mai târziu, vom avea suficiente. Mai treceți pe aici...” Trec eu, dar degeaba trec. Vorba din bătrâni despre sărăcie și despre capete pătrate: când e sare nu-i mălai și...

- Să nu uit, am să-ți povestesc un fapt petrecut în Rusia despre această planificare. Și nu-i de mirare că la noi lucrurile se petrec aidoma. Cum e stăpânul, așa-i și sluga. Mai ales că sluga românească este slugarnică față de stăpân până acolo încât linge și... mâna stăpânului care-i lovește cu nuiaua peste șira spinării. Să vezi aici întâmplarea cu planificarea și cu roadele ei.

Lucram în port la Gorki (Nijni-Novgorod) cu o brigadă de români. Descărcăm niște șleपुरi sau vapoare care veneau pe Volga. Asta nu înseamnă că numai noi făceam pe hamalii. Mai erau - separate - brigăzi de nemți sau unguri și, la o parte, hamalii lor; erau mai multe femei decât bărbați; ciolănoase, deformate de muncă, porcoase la vorbă; femeia de azi, eliberată din sclavie și căreia i s-au acordat toate drepturile, în deplină egalitate cu bărbatul; iată, deci, femei - hamali, după cum în altă parte am văzut femei - fierari sau femei - fochiști pe locomotivă. Eu stau și zic: dacă femeile doresc astfel de ocupații, nu au decât să le facă. Totuși, înclin a crede că în statul pe care eu îl visez - va trebui ca bărbatului să i se asigure un beneficiu de pe urma muncii lui, astfel încât soția să rămână acasă și să-i țină casa. Chiar dacă se vor supăra femeile pe noi - socotesc că legiuitorii nu se vor speria de manifestările lor de stradă - trebuie ca ele să fie lipsite de „drepturile” de a deveni hamal, fierar, fochist și să se întoarcă la ocupațiile lor naturale: căminul și copiii. Cum e mama, așa vor fi și copiii. Pe noi ne interesează la maximum acești copii; copiii de astăzi sunt țara de mâine. Nu vezi dezmățul și dezorientarea celor ce se ridică acum? Dragă părinte, grea muncă ne așteaptă mâine; redresarea generației viitoare și întoarcerea femeii la bunele sale îndatoriri.

Hai, socotesc că, în societatea de mâine se va găsi loc pentru femeie, pentru orele ei libere, în artă, în învățământ, la spital... Da, sunt ocupații care se potrivesc cu gingășia ei naturală, însă nu vreau să mai aud de femei-milițian sau anchetator de securitate.

Dar m-am îndepărtat prea mult de la subiect. Cum spun, eram hamal în port; asta se petrecea în primăvara anului 1947. Lagărul în care nimerisem era tocmai la marginea sudică a orașului, cu bordeie căptușite cu ploșnițe. Veneam cu mașina și plecam, seara, tot cu mașina. Orașul era oraș - pentru că străzile erau pietruite și avea lumină electrică, dar viață de oraș nu exista. Uneori întârziem la lucru până la zece, unsprezece noaptea; veneam spre lagăr, străbătând tot orașul care era pustiu; toată lumea, supraobosită și flămândă, dormea. Din loc în loc, câte un milițian fluiera ca să nu adoarmă.

În vitrinele restaurantelor - frumos expuse, pâine albă, mezeluri, fructe de lemn vopsit. Era mare foamete. Statul era neputincios și slăbănog; încărcă vitrinele cu lemne și pietre colorate, așteptând ca să se producă minunea;

lemnenele și pietrele, la invocarea dascălului popoarelor, trebuiau să se prefacă în pâine și cârnați ca poporul să se sature măcar odată în viața lui - și apoi întâmplă-se ce-o vrea bunul... Stalin.

În port, când era de lucru nu aveai timp de fumat o țigară de mahorcă iar când venea pauza, apoi putea să țină ziua întreagă. Cu ochii în zare, peste întinderile apelor Volgăi și peste Oka, așteptam vapoarele. Primăvara târzie - era prin mai - scosese colțul verde al ierbii, iar sălciile și plopii se îmbrăcaseră în haine noi. Malul drept era înalt, abrupt și de la fața apei până sus se ridicau trei sute de trepte. Malul stâng se pierdea la orizont în mlaștini și păduri. Apa bătea în malul drept. Aici, într-un loc mai larg, mai liniștit, era portul cu administrația, cu magaziile, cu hamalii. Pe o placă mare era anunțat mersul vapoarelor de pasageri spre Astrahan sau către Moscova; dar vapoarele nu se puteau ține de orarul fixat pe această placă; veneau când puteau și ajungeau la destinație când voia natura. Aici, nimeni nu era grăbit și mai ales respectarea programului nu intra în obligațiile răsăritenilor: „facem ce putem și când putem, timp este berechet“. De ani de zile aud mereu acest refren, de la ceasovoi și până la nacealnic, încât a devenit o obsesie: „domol, domol, vreme este berechet și Rusia-i mare!“ De la o vreme ne lăsaserăm și noi la voia întâmplării și nu ne mai speteam cu lucrul. Căram ce căram din vapor, și numai ce striga unul: nada pauza! - și rusu', bucuros, accepta vesel, adăugând: „trebuie pauză, trebuie să fumăm”, și aștepta o țigară de mahorcă de la noi. Hârtie nu era, și atunci, conform locului, făceam un cornet din *Isvestia* sau din *Pravda*, turnam în el o mână de lemne tocate - rădăcină de mahorcă - îi dădeam foc la un capăt și pufăiam întinși pe iarbă.

Lucrând în port, am observat că toată lumea fura; fura ce putea: un lemn, un kil de sare, făină, pește etc., mă rog, nimeni nu pleca spre casă cu mâna goală. Ca și la colhoz. Găsisem aici un șofer, de prin Cernăuți, ucrainean de neamul lui - care aducea cu camionul făină în port. Pleca de la moară încărcat cu saci și pe drum îi dijmua; spre oraș se întorcea cu sare sau cu pește și operația cu dijmuirea se repeta. „Dacă te prinde, măi, Colea?“ îl întrebam eu. „Domnule ofițer - mă lămurea Colea - nu se poate trăi altfel; toată lumea fură. Furi și nu-ți ajunge, dar dacă ai mai fi și om cinstit?! Mori sigur de foame! Dacă mă prinde, mă judecă și condamnarea o fac tot pe mașină, așa-i obiceiul aici. Numai că schimb locul. Dacă-s condamnat, pot fura mai liniștit; nu mă mai judecă. Dealtfel, liber ori condamnat, aici, în Rusia, e tot un drac. Dacă ești liber, te miști pe o suprafață mai mare - așa se presupune - deși ocupația te obligă să faci același lucru, în aceeași zi, pe același teren, dacă vrei să mănânci. Și după cum vezi, de dimineată până seara, e un du-te vino, încât nu ai timp să gândești la ce se petrece în jurul tău. Seara cazi obosit și adormi undeva pe un pat suprapus, trântit ca un animal. Sâmbătă seara te îmbeți - dacă ai adunat ceva din furat căci dacă-i vorba de salariu, apoi nici de țigări nu-ți ajunge. Din salariu oprește statul pentru cantină, pentru dormit, haine, rufe, baie, încălzit etc.... Și la chenzină primești de la contabil o hârtie explicativă. Vai de tine dacă ai cumva femeie și

copii! Stau și mă gândesc că parcă tot mai bine-i să fii condamnat; cel puțin în aceste condiții statul îți asigură existența: casă și masă. Deocamdată uite că sunt liber și fur. Pe cât se știe, aici hoțul care nu-i prins e socotit negustor cinstit. Domnule ofițer, ca un om care am cunoscut multă lume căci am trăit sub trei stăpâniri, ei, bine, zic că nicăieri nu se fură ca aici și sub acest regim; parcă ar fi apărut o lege de stat strigată la difuzor: furați, cetățeni, furați, că al nostru este pământul și roadele lui. N-ar fi rău dacă Sovietul Suprem - parlamentul nostru - ar lua în dezbatere articolul 12 din Constituția stalinistă și l-ar modifica așa: «cine nu fură, nici să nu mănânce!» Iar în *Pravda*, Ilia Erenburg al nostru să scrie articole mari asupra „dreptului la furat“. Atunci ar înțelege bine Europa pentru care motive rușii numesc „trofeu“ lucrul de furat.”

Colea a plecat de lângă mine, încântat de convorbirea avută, ochind ce putea „substitui“ pe drumul de la port la moară. Auziți, părinte, ce pretindea cetățeanul sovietic Colea - și nu era singurul - legiferarea furatului!

- Să se facă și asta. N-ai citit articolele de fond din *Pravda* semnate de - vorba lui Colea - Ilia al nostru? „Ați auzit ce s-a zis celor de demult: iubiți pe aproapele vostru. Iar eu - adică «Ilia al nostru» - vă spun: urâți pe aproapele vostru“. După a mea nesocotință, Kremlinul cu „dascălul poporului“ ar putea modifica integral Biblia și atunci Decalogul ar trebui să sune așa: Să negi pe Domnul Dumnezeu! Să-ți faci chip cioplit - sau de ghips - și să-i așezi în parcurile publice, la răscruci de ulițe, sau prin gări și să strigi cât vei putea: „Slavă marelui Stalin, dascălul și învățătorul popoarelor“. Să-ți urâști părinții și la vreme de foamete să-i mănânci fierți, în căldare. Să te odihnești la 1 Mai și la alte sărbători „roșii“, muncind ca un rob. Să furi! Să ucizi! Să minți cu nerușinare! Să juri fals! Să întinzi mâna la bunul aproapelui, să-i despoi și apoi să-i arunci în stradă... Așa se limpezesc zărilor și se precizează țelurile. Iar în școli, să se deprindă copilul cu „marile virtuți“: ura, minciuna, hoția; să știe că dacă-i revoluție, apoi revoluție să fie. Să înțeleagă toate popoarele că revoluția pretinde întoarcerea omului la viața primitivă. Și biserica, alături de sinagogă, să cânte „slavă marelui Stalin, pe pământ războaie și între oameni revoluție permanentă“.

Georgică râde zgomotos:

- Ce-ar fi să trimiți astfel de propuneri Sinodului de la București? Cred că te-ar surghiuni Iustinian, la schitul din Rarău - să trăiești acolo numai cu pâine și cu apă.

- Ei, acolo măcar așa avea lemne cu ce să fac focul.

- Tocmai, vreau să te întreb părinte, de ce nu închideți ușa? Vă e prea cald?

- Aș! După părerea mea e mai cald afară, decât înăuntru la mine; și atunci, înțelegi tu Georgică, las ușa deschisă ca să intre căldura de afară.

- Îmi pare că-i frig aici la matale.

- De unde! Înclin a crede că-i abia răcoare. Vom vedea noi ce vom face cu ușa la iarnă.

- La care iarnă? Peste câteva zile vine Crăciunul și pe cât înțeleg, Crăciunul

cade iarna. Dați-mi voie să închid ușa; nu de alta, dar m-am învinețit de frig.

- Închide-o Georgică și hai să încercăm, poate-om ajunge la planificare...

- Să încercăm. Unde rămăsesem cu povestirea? Da. Deci fumam mahorcă și vedeam primăvara că ajunsese și la Volga de sus. Într-o după amiază, portul s-a umplut de lume; femei și fete, copii și moșnegi, grupuri, grupuri, se așezau pe iarba și tăcuți priveau în lungul apei. Cu privirile voiau să străbată zărilor și să ajungă până la Caspica. Ce era cu atâta lume în port? De ce atâta agitație? Parcă tot orașul își dăduse întâlnire aici. Venea vreo persoană simandicoasă? Nu se vedeau steaguri! Era vreo manifestație pentru ziua apelor, cumva? Nu se vedeau pancarte. Și totuși lumea era din ce în ce mai numeroasă, oamenii stăteau ciucure, ca în stadion, la o întâlnire sportivă internațională. „Uite-l că vine“ - au izbucnit mulțimile cuprinse subit de o veselie nebună, în zare apăruse un vapor. Vaporul venea încet și creștea greu la orizont. Sus, pe faleză, cânta o armonică și tineretul dansa în stradă. Dansau - numai câte două fete. Nu erau băieți suficienți. Vaporul se apropia ocolind spre malul stâng, apoi, trecând pe la revărsarea Okăi cu un sunet răgușit, de stepă, a ancorat la chei. Miliția stăpânea cu greu mulțimile: „Ce-i domnule? Ce-i cu mulțimea aceasta?“ întrebăm pe un moșneag din apropierea noastră. „Ce să fie? După cum vezi e mare bucurie în orașul nostru. Vaporul, care acum a ancorat, aduce mei de la Cazan. Și se împarte populației, aici, pe loc“. „Ei, da, catadixim noi a spune, mare bucurie, mare, vor avea oamenii de mâncat cașă bună“ și ne vedem de treburi.

Rapid s-au format, una, două... zece cozi și până noaptea târziu funcționarii desemnați cu această treabă, au împărțit populației cota de mei. A doua zi aceeași operație, până ce vaporul a fost complet măturat, în oraș era veselie. Toată lumea era fericită și discuțiile au ținut o săptămână despre cașă de mei: cât este de hrănitoare și cum găinile se ouă mai mult - chiar de două ori pe zi - dacă mănâncă mei.

Când s-a cercetat cu de-amănuntul, s-a aflat ca-n tot orașul nu se găsea nici o găină. Doar la președintele unui colhoz din apropiere „mai trăia un clapon bătrân“ care mai apucase vremuri de foamete - he, he, pe vremea tătarilor - și care se spăria de „înnoirile“ epocii noastre.

Neavând găini pe care să le hrănească cu mei spre a dubla producția de ouă - și după ce întreg orașul a constatat că claponul nu este numai bătrân, dar nici nu e bun de ceva, tot orașul, zic, nevoit de această întâmplare, a mâncat cașă de mei.

Femeile, ca și fetele, erau vesele că nu s-au aflat găini care să le mănânce din rație. Trăiește lumea și fură ouă, dar fără mei nu te poți mișca.

Trecuse o săptămână și lumea parcă nu mai era atât de veselă. „Ce-i moșule, ce stai pe gânduri?“ îl întrebăm noi într-o oră de pauză pe moșul Vasea, care mătura prin port.

Moșul ridică din umeri, se uită peste ape și înjură. Sperios, privi în jur; nu l-o fi auzit cineva? La necaz, omul înjurase statul. Și aici Statul are o mie de urechi care prind vorba și o duc la securitate. Acolo te bate și te chinuie ca pe

Hristos. „Ei, spune moșu' Vasea, ce te doare?” „Ce mă doare, întrebați dvs? Mă doare prostia altora. Gândiți-vă singuri. A venit vaporul de la Cazan și a adus mei. Toată lumea și-a primit porția și bucuroasă a pus-o la fiert în oală. Apă este, slavă lui Dumnezeu, că mai avem fântâni; căci dacă ar fi vorba să te mulțumești cu apa de la conductă - apoi ar trebui să alergi ca nebunul și să te adăpi din Volga... Așa, pe la margine mai avem fântâni, neîngrijite, așa cum se prezintă, dar se cheamă că avem apă la îndemână...

Și cum vă spuneam, am fiert mei cu apă; fără pic de grăsime și fără o mână de sare. Mâncăm așa - când ți-i foame nu alegi - o zi, două și pe urmă te îngreșezi, nu mai merge. Măcar sare dacă s-ar găsi. Când te întâlnești cu un prieten pe stradă, îndată, în loc de „bună ziua“, te întreabă: n-ai puțină sare? Ridici din umeri și te duci

La alimentara din colț întrebi pe tovarășul vânzător, îți dai seama că strici doar o vorbă. Acesta îți răspunde: «a fost, dar s-a isprăvit», în altă parte, la o altă alimentară, tovarășa vânzătoare te chestionează ce vrei să faci cu sarea!? Mormăi nemulțumit o înjurătură la adresa sării, din care vânzătoarea înțelege că vrei să o bagi undeva și te duci, ca năucul mai la centru. Peste tot locul, același neschimbat răspuns: «nu-i sare dar în planul nostru luna aceasta trebuie să primim; mai veniți pe aici, peste vreo zece zile». Plictisit și necăjit te lași de întrebări cu răspunsuri negative și mănânci meiul fiert în coaja lui și când nu mai poți, scuipi supărat și pleci la lucru. Și mai este încă un neajuns. Hai să zicem că eu lucrez opt ore și găsesc timp ca să mă plimb pe la „alimentare și să caut ce-mi lipsește. Dar după cum vezi, mai peste tot se muncește câte 12 ore - de, construim socialismul și sacrificăm o generație, două, pentru fericirea celei de a treia, care doarme încă în ghiocul ghiocului celui care azi a ieșit din ghioc - și bietul om, necăjit, după 12 ore de muncă de rob, când să apuce și el un pic de sare, bate în zadar la ușa alimentarei; e închisă; alimentara lucrează și ea un anumit număr de ore, care sunt exact aceleași din fabrică. De aceea îi spuneam eu aseară lui Mișa, care doarme în patul de deasupra mea: «Mișa, tovarășe drag, trăiască planificarea. Dacă n-ar fi ea, oamenii ar trăi mai mult». Mișa însă, care a făcut pușcărie de două-trei ori, nu poate răbda și înjură zdravăn: de mama mă-sii și de toți dumnezeii care rabdă blestemățiile pe pământ“. Și moșul Vasea, uitându-se în josul apei mai adaugă: „trebuie să vină un vapor cu sare, nu se poate altfel, trebuie să vină...” și trece, șchiopătând, la datorie. Mătură, hârști-hârști, cu măturoidul și se uită peste ape.

*

Într-o dimineață, când am ajuns noi în port, sosise un vapor și lumea se bătea cu distribuitorii de sare.

Moșul Vasea ni se alătură și cu ochii veseli îmi spuse: „Ei, nu ți-am zis eu că vine vaporul? Iată, avem și sare acum, e bine“.

Binele n-a durat mult; sare era destulă dar, între timp se isprăvise meiul. Și

sarea nu se putea mânca așa cum se mănâncă zahărul. Moșu' Vasea se întristase și nu mai stătea bucuros de vorbă cu mine. Cu greu îl scoteam din muțenie și din ursuzenie: „Na, zice el, sare am dorit, avem sare să ne punem și în ochi. Te duci la o alimentară și vânzătoarea, dacă întrebi de zahăr, făină, ulei, ridică din umeri și repede: «alo, tovarășe, te putem servi cu sare». A venit vremea de ni-i scârbă și de sare; zahăr, da, ei zahăr dacă ți-ar mai da, Cine știe când vom mai gusta și dulceața zahărului!“ Și moșul Vasea, amărât, mâna tomberonul mai departe - ronțâind o coajă de pâine, primită de la noi.

Mi-aduc aminte, dar să nu-mi uit cuvântul - reia Georgică povestirea - că în vara trecută, coseam la ovăz, la un colhoz, nu prea departe de Oranki, în urma noastră femeile îl adunau cu greblele, îl legau snopi și-i făceau clăi. La amiază - ni se aducea mâncarea. Odată, câțiva copii, mai îndrăzneți, s-au apropiat de noi. Flămânzi, se uitau în gurile noastre. I-am chemat mai aproape și le-am dat și lor din mâncarea noastră. Dincolo de cordonul de pază colhoznicii ospătau și ei. Am scos dintr-o cutie puțin zahăr și am vrut să-i dau unui copii, care părea mai vioi. Copilul s-a uitat la zahăr și l-a refuzat. L-am îndemnat să mănânce, explicându-i că-i dulce și foarte bun. Copilul n-a acceptat. Atunci mamă-sa a strigat, de dincolo de cordon: „Mănâncă, Mișa, mănâncă, aceasta-i zahăr și-i tot ce-i mai bun pe lume!“ Mișa a pus puțin zahăr pe limbă și când i-a simțit bunătatea, a mâncat repede tot zahărul oferit și apoi râzând m-a întrebat: „mai este, nene?“ „Nu mai este Mișa, să vedem dacă stăpânirea ne dă mâine!“ Mamă-sa ne-a spus: „Să nu vă fie de mirare, copilul e încă mic și n-a gustat zahărul până azi“. Mișa avea însă 7 ani.

- Georgică, hai să revenim la subiect.

- Las' că-i bine și așa. Iar vorba lui moșu' Vasea s-a adevărit întocmai. Adică nu chiar întocmai. E adevărat că într-o după-masă de mai frumos, către sfârșitul lunii, a sosit iarăși un vapor cu alimente pentru oraș. Veselie, muzică, voie buna și dans, sus, pe faleză. Orașul era în sărbătoare; venise un vapor cu pește sărat, „Na - zicea moșu' Vasea. Trântindu-și șapca de pământ - aștepți făină, zahăr, ulei și când colo dai peste pește sărat. Ce bine că avem sare. Îl sărăm încă odată și apoi bem la apă, să ne umflam. Pe urmă strigăm ura!“

- Peste câteva zile, cătrănit rău, moșu' Vasea se destăinuie cu ciudă: „nu-i pește sărat cum poate ați crezut, ci-i pește otrăvit de sărat. Cu zece ape reci și alte zece ape călduțe și tot nu-i poți scoate sărătura. Atâta sare i s-a turnat acolo la Caspica, încât sarea a mâncat și carnea peștelui. Nu alegi mai nimic din el. Atât doar: toți cetățenii din Gorki au făcut spuză sub nas. Fântânile pe la noi au secat iar statisticianul de la uzina de apă a dat un comunicat că consumul de apă în această săptămână este de trei ori mai mare decât cel de la Londra - pe toată luna trecută. De atâta sărătura, îmi simt limba mereu cleioasă; cere apă, altfel mor. Iar burta mi-a crescut enorm și abia o port la lucru, nici nu mă pot apleca să ridic gunoiul. Ce vreți oameni buni? Torn în fiecare zi în burtă o vadră de apă. Peștele înoată vesel în stomacul meu. Pute orașul a pește sărat“. Și moșul Vasea - aici vesel, peste o clipă întunecat, ne asigură: „mâine, ei, lasă, mâine vine și

făina“.

În sfârșit, vaporul așteptat de moșul Vasea sosise în port. Să-i fi văzut pe moșu' Vasea stând sprijinit în coada măturoiului, privind-ne cu ochi strălucitori de fericire, în fine, cu făina pe care o va primi își va face câteva turte pe vatră și le va mânca, așa fierbinți. Să simtă și el în cerul gurii pâinea caldă.

Lumea forfotea în port și în imediata lui vecinătate. Pe buzele tuturor se auzeau cuvintele magice: făină, zahăr, ulei.

Cozile se și aranjaseră și oamenii, presați unii într-alții, ca sardelele în cutie, așteptau, comentau, se felicitau.

Când cei ce răspundeau de planificare au luat contact cu căpetenia vasului, au leșinat. Câte planuri, ce triumf pe cei ce planificau în slujba poporului, dacă în vapor ar fi fost făină?! Sau măcar ulei?! Când colo, auziți dumneavoastră batjocură! Vaporul adusese pentru frumusețile Nijni-Novgorodului, lenjerie intimă, femească.

„Na, am plesnit-o mai rău decât cu peștele sărat - protestă repede moșu' Vasea. Când să-ți îndulcești și tu sufletul cu un pic de zahăr, sau să-i ungi cu ulei, poftim ce-ți pică sub nas! Chiloți, cămăși și alte nenorociri. Măi domnilor ofițeri români, turbez nu altceva; mai ales că-mi pute sufletul de pește sărat și, pe deasupra se adaugă acum și chestia cu chiloții. Mă duc să mă dau cu capul în Volga, să scap odată de planificare, mama ei de viață...” „Potolește-te, potolește-te moșu' Vasea, las' că trece și asta. Dacă mâine sosește vaporul cu ulei și dumneata ești înecat, ei, atunci ce te faci? Dacă ți-i sete, poftim și bea din bidonul meu“. Moșul Vasea bea toată apa din bidon, se uită la rundul lui, îl scutură și oftează, of, of, of și iar of! Nu mai spune nimic; se duce încruntat la meseria lui. Îl văd cu câtă mânie mătură; e-n stare să ridice și pietrele de pe drum. „Lasă, moșule, pietrele în pace și nu mai fi supărat, mâine sau poimăine sosește vaporul cu zahăr și va fi bine“. Moșul scutură din cap și înjură oltenește: „Mama lor de chiloți și cine-i poartă“. Apoi râde singur, vorbește singur: „na, mă rog, îți pune sub nas chiloți muieresti - numai că, aici s-a amestecat dracul“. Și își varsă necazul pe tomberon, apoi pleacă cu tomberonul, la canal.

Stând culcați pe iarbă, la fața apei, unde briza aduce miros acru de mâl și mormoloci, nu știu cine, citind în *Isvestia*, la rubrica de știri interne, ne-a atras atenția asupra următoarei informații: „Pe bordul unui avion de transport, au fost aduse din Caucaz la Moscova, o tonă și jumătate de cireșe. Transportul s-a efectuat în bune condiții, iar populația Moscovei a primit cu vie satisfacție știrea despre acest succes al aviației noastre de transport“.

- Și? Citește mai departe.

- Nu mai scrie nimic.

Ne gândeam că e luna iunie și orice căruță cu doi cai transportă pe piața Bucureștiului câte o tonă și jumătate de cireșe pietroase și aici se publică la Știri - de importanță mare că, în luna iunie, serviciul planificării a reușit să aducă pentru populația Moscovei o tonă de cireșe? În vitrine și în abecedare copiii Moscovei văd zugrăvite două fructe frumoase colorate, cu codițe lungi și cu

frunze verzi-negre, sub care scrie caligrafic: „acestea sunt cireșe“.

*

- Și acum, încheie Georgică - mai doriți ceva, Părinte?
- Nu mai poftesc nimic. Cum a fost acolo, este acum la noi.

Astăzi am citit în „România liberă“ - și titlul acesta este un banc - cum un gazetar se plânge că în București nu găsești ciorapi de iarnă și că în schimb vitrinele sunt bogat asortate cu șosete bărbătești. Vezi, planificarea a ajuns la concluziile bunicilor: să-ți faci car din iarnă, că la vară nu se vor găsi șosete, în schimb vei putea cumpăra ciorapi de lână pentru iarnă.

Cum mă voi scula mâine, mă duc la cooperativă. Am zărit acolo ceva lumânări, bineînțeles dacă nu le cumpără altul până ajung eu acolo. Dacă nu-i gaz, ard lumânări și când se vor termina lumânările, îmi fac opaiț. Iar dacă povestea cu opaițul se va sfârși, atunci știu eu ce am de făcut: mă culc devreme și mă scol târziu. Deh, am și eu socotelile mele; bune, planificate.

Georgică, înalt și drept ca un brad, se ridică, îngândurat. Cine știe? Poate că moșu' Vasea mătură și acum prin port la Nijni-Novgorod. Poate că așteaptă cu aceeași speranță, mereu înșelată, dar renăscută din propria cenușă, mereu vie, poate că așteaptă vaporul care să nu-i înșele speranțele. Să se sature și el odată de pâine albă, proaspătă, rumenă, iar pe limbă să simtă dulceața zahărului. Pe urmă poate să dea ochii chiar cu Tatăl ceresc. Căruia să-i exprime mulțumiri, pentru realizarea integrală a planurilor sale.

Georgică s-a topit în noaptea de cărbune. Pe deasupra bălților, dau chiot nopții negre cărdurile rătăcite de găște sălbatice.

Dunărea vuisse surd sub biciuirea vântului de iarnă. Și, ca mâine, Ajunul. Moș Crăciun, ce-i de făcut?

22

FOAMEA STRIGĂ LA DRUMUL MARE

Urmele secetei din anul 1946 s-au resimțit puternic, mai ales în vara anului 1947. Faptul că Ucraina a trecut prin pârjol, ea fiind grâнарul Rusiei - a însemnat o calamitate generală pentru întreaga țară. Aplicând defectuos sistemul de planificare și sprijinindu-se numai pe schimburi interioare, s-a ajuns la situația că au murit mii și zeci de mii de oameni. Flămânzi, slăbiți, oamenii se umflau - fenomenul de cașexie este cunoscut în astfel de epoci - și apoi mureau, care pe unde-i apuca sfârșitul. Cu privirea pierdută, la vestea că în Cuba s-a făcut pâine, sau că pe fluviul Amur e bine și se găsește de mâncare, omul, înnebunit de lipsuri, pleca la drum. Și pentru că nu erau bani, oamenii călătoreau pe

acoperișul vagoanelor, sau pe tampoane; mureau ca muștele prin gări, se prăpădeau în aceste lungi călătorii.

Mai întâi au mâncat ce s-a mai găsi pe acasă. Apoi s-au adresat colhozului - prin magaziile căruia fluiera vântul a pustiu și a gol și, când totul a fost terminat, și-au părăsit satele și hai, la drum, spre ținuturile mai norocoase. Statul neputincios în fața unei astfel de probleme și insensibil la suferințele mulțimii, ridica din umeri a nepăsare. Statul - prin stat înțelegându-se partidul și autoritatea administrativă - mânca pâine albă, zahăr și unt. Mujicii crăpau de foame sub ochii vicleanului stat. Mujicii își mâncau copiii, iar vârstnicii își fierbeau în oală părinții.

Nici o veste nu trecea dincolo de hotare care să arate lumii prăpădul de aici. Dimpotrivă, gazetele se ocupau de ajutorul în grâu, pe care țara Sovietică l-a dat României. Grâul furat din România trecea Prutul pe la Reni și se întorcea pe la Ungheni. La Iași se strigau lozinci pentru a lăuda mărinimia rusească, în acest timp, în Basarabia, și de aici până la Stalingrad, foamea striga la drumul mare. Foamea îi mâna pe oameni la furturi. Organizați în bande, atacau magaziile de prin gări - unde erau depuse cotele țăranilor, bieții de ei, scuturați până la ultimul bob de mei - și pe la magaziile alimentare. Soldații de pază erau omorâți și acolo urma prăpădul; armata trăgea și culca la pământ pe înfometați.

*

În acea vară a lui 1947 eram la Mănăstârca; lagărul trecea prin mari lipsuri alimentare, totuși nu ne lipsea rația de pâine neagră ca pământul, cu pleavă de orz în ea. În ciorbă, urzici amestecate cu alte ierburi, așa cum fuseseră cosite de prin șanțuri. Casa de ovăz, jumătate decorticată și altă jumătate în teci. Mâncând, ne răneau gingiile și cerul gurii scuipând tecile la fiecare îmbucătură. La pădure, pășteam măcriș. Totuși se chema că avem cu ce trăi. Din când în când veneau butoaie cu pește împutit, putred, sau vagoane cu carne de cămilă - putredă, strică. Putea atât de cumplit, încât nu te puteai apropia de bucătărie. A trebuit să facem scandal enorm ca să nu se mai pună la cazan și să nu ni se mai servească astfel de putreziciuni.

Tot pe timpul acesta ne sosiseră, în gară la Soniha, câteva vagoane de varză crudă. Veneau de la Astrahan; plecaseră acele vagoane din toamna anului 1946 și au ajuns la noi în luna mai 1947. Era putredă și băloasă. Medicul rus a poruncit să se pună la cazan; vai de mâncarea noastră! Câtă gălăgie, câte intervenții, până când rușii au fost nevoiți să renunțe la varză și s-o arunce la șanț.

Totuși, deși nu era pic de ulei și de zahăr, rația noastră era asigurată. Și sensibili la suferințele celor de dincolo de sârme, tăceam și rodeam cu suspinuri pâinea robiei.

Altădată, când plecam la lucru și ne întâlneau copii de școală, aceștia, sub directa îndrumare a învățătorului, ne strigau: „moarte fasciștilor“. Cei mai mici

copii fugeau de noi, ținând speriați. Așa li se spusese, că noi mâncăm copiii fripți pe cărbuni. Ani de zile, până s-a terminat războiul, acesta fusese raportul dintre noi și copii.

Dar a venit vremea aceasta de foamete și copiii și-au învins spaimile. Cum ne vedeau ieșind din lagăr, alergau înaintea noastră până lângă cordonul ceasovioilor și cerșeau: „dă-ne nene, o bucățică de pâine, căci murim de foame“. Ne uitam la ei: mici, slabi, gălbejiți, neîngrijiți și cu lacrimi în ochi. Măinile lor mici, slabe, numai oase, se întindeau, tremurând, spre noi. Glasurile lor erau ca ale unor pisici, aruncați la gârlă. „Dați-ne o bucățică de pâine, în numele lui Hristos“... Soldații îi fugăreau, înjurându-i. Noi scoteam din buzunar o bucată de pâine - era viața noastră - și le-o aruncam pe iarbă. Se repezeau ca uliul asupra porumbelului.

Și acest lucru se petrecea în fiecare zi. Noi nu puteam rămâne insensibili la suferințele lor; împărțeam cu acești micuți duminatul nostru.

Dar cei mai în vârstă, ce făceau?

Mai întâi au scotocit pământul, căutând cartofi, pe locurile unde fuseseră semănați anul trecut. După aceea, au adunat brațe de usturoi sălbatic - dar numai cu atât nu se putea trăi. Au început a paște, în rând cu noi, măcriș. După aceea ne-au concurat la urzici și când au apărut ciupercile, îi vedeam pe la rădăcina brazilor, scormonind frunzarul.

Pe măsură ce înaintam în vară, foamea devenea și mai cruntă. Numai cu buruieni de câmp, nu te puteai ține. Cartoful nu dăduse încă în rod, varza încă nu înverzise, iar morcovul era ca un fir subțirel. Caprele fuseseră mâncate, păsările - puține, câte mai fuseseră, de mult nu mai erau, iar ovăzul, frumos la pai, încă nu făcuse bob.

Și totuși, în fiecare zi trebuia să mănânci ceva. Munca, la colhoz, mergea greu de tot; cei ce nu muriseră aici de foame, plecaseră spre sud după hrană; tinerii se găseau sub arme iar moșnegii și babele își făceau cruci și, resemnați, așteptau moartea.

În această epocă, lucram, împreună cu alte câteva sute de oropsiți ai soartei, la grădina de zarzavat, în partea de vest a lagărului fuseseră defrișate cincizeci de hectare de pădure și, de câțiva ani, pe acest teren se cultivau zarzavaturi. Vorba vine că erau zarzavaturi, pentru că, în fond, nu se semăna aici decât varză, pe aproape toată suprafața și într-un colț, un hectar, două, de morcovi, încolo, nimic. Ba, să nu mint, într-un an au fost semănate aici și pătlăgele roșii, însă vara-i scurtă, căldură puțină, și roșiile nu s-au roșit, ci au rămas verzi.

Lucram deci la această grădină de zarzavat. Munca nu era grea: prășeam varză sau răream morcovii, în jurul grădinii, pe latura din fund pădure de mesteacăn, și brădet pe celelalte laturi. Cum intrai în pădure, la dreapta se făcea un drum care ducea, câțiva kilometri, până la o moară de apă.

Pe acest drum au apărut într-o zi mai multe femei și câțiva moșnegi. Stăteau dincolo de cordon și așteptau ca ceasovoi să întindă cordonul și fiecare să se ducă la postul lui.

Când am început prășitul, femeile și moșnegii s-au apropiat de noi, într-un colț unde grădina intra chiar în pădure. Supti de foame, veștezi, întindeau mâinile spre noi, cu capetele descoperite și ne implorau: „În numele milostivului nostru Dumnezeu, ajutați-ne fraților! Nu ne lăsați; dați-ne câte o coajă de pâine, că pierim!“

Și le-am dat ce aveam noi. A doua zi, mai mulți flămânzi au apărut din păduri și cerșeau cu voci slăbănoage: „Ajutați-ne fraților, nu ne lăsați...!“

Ce puteam să facem noi, pentru potolirea flămânzilor, care creșteau la număr, pe zi ce trecea? Ceasovoi îi înjurau și-i goneau. Nenorociții se retrăgeau - împleticindu-se pe după copaci și în dosul brazilor cerșeau și așteptau...

Și ne-am hotărât să-i ajutăm organizat. Erau o mie cinci sute de români aici, toți ofițeri; și cuvântul de ordine a plecat din bordei în bordei; dimineața, în sacii de merinde duceam ajutorul nostru flămânzilor din pădure. De pe buzele lor plecau spre noi binecuvântări: „Dumnezeu să vă răsplătească. Mântuitorul să vă aibă în sfânta lui pază, voi sunteți frații noștri, voi sunteți creștini... Vă mulțumim, domnilor ofițeri...“

O lună, două, trei am purtat de grijă oamenilor pădurii, până când cartofii au înflorit, floarea lor s-a veștejit și-a căzut la pământ și mâinile flămânde au prins a scotoci în cuiburi. Apoi a venit un vânt uscat și paiul de ovăz s-a înălbit. Spicele au fost frecate în palme și boabele fierte în gamelă. Atunci oamenii pădurilor s-au întors la viață...

A venit toamna cu roadele și cei ce-au scăpat de la moarte le socoteau ca un dar de la Dumnezeu.

Toamna, copiii ne ieșeau în cale ronțâind morcovi cruzi - alte fructe nu se aflau pe aici - și ne conduceau, până departe, cu veselia lor zgomotoasă și cu sensibile manifestări prietenești. Bărbații și femeile râdeau spre noi fericiți: „mulțumim domnilor ofițeri, vă mulțumim pentru viață...“

Politrucul era de-a dreptul speriat pentru această pactizare a populației cu „inamicul“.

Oamenii ne citiseră inima noastră bună și înțelegerea noastră pentru nevoile lor; puteau să facă deosebire întră falsă propagandă politică și între fapta noastră. Un bătrân, la culesul cartofilor, la nagoda, îmi spusese deschis: „Voi sunteți oameni întregi; voi aveți suflet. Stăpânirea noastră-i fără suflet“.

*

Tot în toamna aceea, pe la începutul lui octombrie, cu încă vreo treizeci de pleni¹, am fost dus la Gorki. Mult n-am stat acolo și peste vreo zece zile, poate chiar mai puțin, am revenit la „bază“, la Mănăstârca.

¹ prizonieri

În gară, la Gorki, lume puțină; peronul aproape pustiu. E seară cu slabă

lumină electrică; trenurile trec spre Moscova sau către Siberia. Pe acoperișurile și pe tampoanele vagoanelor, lume multă, ciucure, în interiorul vagoanelor, puțini călători. Ca să intri în vagon trebuie să ai bilet. Și ca să ai bilet, trebuie să-ți plătești; biletul costă scump, prea scump pentru punga anemică a țăranului, sau a lucrătorului. Dacă însă te sui pe acoperiș sau te fixezi pe tampon, poți călători fără plată, cu riscul vieții, cu mii de accidente. De aceea vagoanele sunt goale, iar acoperișurile lor și tampoanele sunt arhiocupate.

Stau, privind la un astfel de tren, care merge spre Astrahan și mă gândesc: unde ești Europă să vezi pe cine ți-ai ales de stăpân și cu ce binefaceri vrea să te ferească lumea răsăritului?

Câțiva indivizi, zgribuliți în hainele lor de doc, încearcă să se urce pe tampoane și nu reușesc. Nimeni nu se mișcă, nimeni nu-i ajută, nimeni nu le face loc. Înjurând, necăjiți, se reîntorc pe peron și când ne zăresc pe noi, cunoscând cam ce neam de oameni suntem, strigă să audă toată gara: „Mă, când veți ajunge acasă la voi, să spuneți Europei că noi, aici, murim de foame. Nimeni nu ne ajută, nimeni nu ne acordă drepturile câștigate cu sânge; murim de foame, murim ca niște câini pe drumuri.“ Lumea îi ascultă și se uită la ei în tăcere.

Spre capătul peronului, un invalid, târându-se pe două buturi, oferă cumpărătorilor cruciulițe și iconițe. Asta-i o mare noutate pentru noi și pentru mentalitatea sovietică. Iată, într-o gară se vând cruciulițe! Cumpăr una, oferind chiar mai mult decât mi se pretinde. Ceilalți fac la fel. Noi avem cruciulițe săpate-n os de cămilă; noi le sculptaserăm și aveam pretenția că acelea reprezintă artă. Cruciuța pe care am cumpărat-o de la invalid este de plumb, fumurie, neșlefuită și cu brațele inegale. O întorc, pe dosul ei citesc: „Să se ridice Dumnezeu și să risipească vrăjmașii săi“... De acord, gândesc eu; ar fi timpul ca Dumnezeu să-și facă dreptatea Sa. Varga mâniei Lui ar trebui să lovească peste spinarea nebunilor...

Cumpăr și o cârtică de rugăciuni; hârtie proastă, bună de împachetat măslina, iar litera mâncată de carii. Mă uit la tipar. Tiparul este al Patriarhiei din Moscova. Trag concluzia că la Patriarhie-i multă sărăcie sufletească și nepricepere. Oamenii de acolo se tem să se arate pe poziție ortodoxă, în haină sărbătorească, creștină, încearcă să se strecoare, în așa fel încât lor să le fie bine și vânt de bănuială să nu-i atingă, în prefața cărțuliei cei de la conducerea bisericii rusești - sinodul - se ostenesc să umple câteva pagini, preamărind „libertatea în care progresează biserica, sub conducerea genialului conducător de popoare, în comparație cu lipsa de libertate în care trăiau oamenii până la 1918 și mai cu seamă, cu jalnica stare de lucruri din Europa apuseană și mai ales din America...“

Mă gândesc: ce tragedie sufletească să trăiești în situația în care ești obligat să te miști aici și să încerci să te minți pe tine - că-i bine așa cum e - iar pe cititor să-l socotești de-a dreptul idiot.

Îmi pare mai reușită inscripția de pe dosul cruciuliței: „să se ridice

Dumnezeu și să risipească vrăjmașii săi...” Da, începând această risipire a inamicilor lui Dumnezeu, chiar cu sinodul rusesc.

Când trenul nostru se pune în mișcare, invalizii iar strigă la noi: „Măi, să spuneți Europei că ne înăbușim aici; murim, crăpăm de foame, și cât de bine-i aici... Mă, să spuneți Europei...” iar vântul nopții bate aspru dinspre Volga către Oka, purtând spre apus frânturi din gemetele înfometaiilor: „măi, să spuneți Europei...”

23

COLHOZUL IAGODA ȘI FERICIREA OPINCII

- Ce-ai spune tu, frățioare de la munte, dacă noi doi am merge, începând de mâine dimineată, la coasă? Mă chestionează Bădița.

- Mai întâi, ți-aș spune că nu merg - dacă-i vorba pe ales - și că prefer joagărul cu care parcă m-am înfrățit. Al doilea, știu din moși-strămoși că muncă mai grea decât coasa, la țară, nu există. Și, în al treilea rând, asta mi se pare că-i principal - nu știu să cosesc. Am cosit de câteva ori la tata acasă, dar totdeauna i-am rupt coasa tatii. Numai ce punem mâna pe ea, o învârtam de două-trei ori prin lucerna și, cu ochii după vreo ciocârlie din înaltul cerului, înfingeam coasa, cât ai zice pește, într-un mușuroi... N-a avut ce-mi face bietul tata! Uitându-se în lungul câmpului plin de rod, îmi spuse într-o seară, amărât: „Măi băiete, nu ești bun de nimic...” Și dacă am văzut eu că nu-s bun de nimic, am plecat la drum, lăsându-mi părinții la porțiță cu ochii înlăcrimați pe urma mea, și-am bătut la poarta sfântului schit de pe Rarău. Și iaca așa, pentru că n-am fost bun la coasă, am devenit locuitor al pădurilor dând război cumplit cu săgețile cele înveninate cu poftire la păcat ce pleacă din arcuri diavolești. De aceea, Bădiță, eu rămân la pădure - fiind și dintr-un neam de oameni pădureți - iar mata, du-te la coasă, dacă într-acolo te mână vrerile Celui de Sus.

- Cuvântul e bun și plin de mireasmă duhovnicească, părinte Daniel, dar, pe cât se pare, ai uitat că te găsești în țară străină și că vrerea noastră-i hotărârea străinilor - nu-i vrerea robului, ci-i vrerea domnilor - și tot așa, pe cât observ, ai uitat cuvântul cronicarului moldovean: „nu-i vremea sub mâna omului, ci bietul om sub mâna vremii...” Și ca să fiu mai limpede înțeles, mergem la coasă pentru că acolo am fost repartizați. Și anume, mergem la colhozul din satul Nagoda. Să nu te sperii; mai întâi că lângă unul ca mine și alții - care știm să mânuim coasa, vom cosi și unuia ca tine - care nu-i bun de nimic; veți aduna din urma noastră. Bun cuvânt am spus, cuvioase schimnice, din taiga rusească?

- Bun, Bădiță, la o astfel de muncă mă prind și eu; cred că aici, cu o greblă în mână, voi putea să-mi fac norma, bătându-o-ar porțile iadului și pe cei ce-au inventat-o...

- Oprește, cuvioase! Până la acest ceas, al erei noastre, care a început cu anul nașterii Mântuitorului, nu s-a aflat că vreun monah să fi blestemat vreodată; fă-ți cruce, închină-te. Uite, necuratul - ucigă-l toaca, cruce de aur, ducă-se pe pustiuri, îți dă târcoale, te îmboldește la păcat. Ca să înfrângi ispititorul, mâine, drept canon, să faci două norme.

- Așa, așa se cade să fac, Bădiță. Iată, vezi, când eram la schit, în pădurile Rarăului, ispitele erau mai lesne de biruit; mai tămâie, mățanii cu sutele și prin apropiere, bătrânul duhovnic, în plus, fiind acolo mai mulți nevoitori, și diavolii trebuiau să se împartă și se mai încurcau în planurile lor. Pe când aici, de la Nistru și până la Vladivostok, vezi bine, eu singur sihăstresc. Mai mult decât asta, fiind pe aici țară mare și întinsă cât nu vezi cu ochii, diavolii sunt atât de numeroși, încât au ajuns să se ispitească unii pe alții și să se vândă marelui Scaraoțchi. Când diavolii din părțile acestea au mințit că peste Nistru a pășit un sihastru din Carpați, au dat alarmă, sunând din negre trâmbițe, și-au adunat oștirea încornorată. Și acum, Daniel sihastrule, luptă-te cu silniciile din taiga. Norocul meu stă într-aceea că, încă din tinerețile mele, am simțit aripa ocrotitoare a marelui arhanghel Mihail. Când îl văd la dreapta mea, diavolii leșină...

- Ei, lasă, dacă te vei încurca cumva în normă, nu te-om lăsa și te vom scoate la liman. Plata o să ne-o faci la schit, cu bureți în oțet și câțiva păstrăvi afumați. Poate-om găsi acolo și un pahar, două de rachiu de afine.

- Nu cred, nu cred c-ar putea să se mai afle așa ceva pe acolo. Sunt ani de când „lăcusta“ paște munții, dealurile cu podgoriile și șesurile cu roadele... Poate apă să se mai găsească și aer; dacă nu cumva și astea-s puse la porții.

*

A doua zi ieșim pe poarta de la Oranki, în timp ce un neamț slab și lung, cu ochelari de miop pe vârful nasului țipă ascuțit: „zu fir naine hîrn, zu fir“ (pe patru, domnilor, pe patru...). Și după ce ocolim lagărul, trecem pădurea cu stejari - încovoiați și noduroși de aspre ierni - și apoi, o luăm pe un drum de țară (toate drumurile din Rusia sunt așa cum au ieșit din barda lui Dumnezeu). Omul încă n-a îndrăznit să se gândească că ar putea să aștearnă piatra pe ele. Pătrundem în pădurea de pini și haide, haide, cu ceasovoi pe lângă noi. După zece kilometri, ieșim într-o poiană largă unde, pe cursul unei ape, se înșiră casele de lemn ale satului Iagoda. În poiană un lan de grâu, alături o tarla de ovăz, apoi lângă apă, grădina cu cartofi și varză. Ne oprim la școală. Peste drum, o magazie, două grajduri și o remiză pentru mașini agricole, toate cu acoperișul spart, în curtea colhozului, câteva pluguri ruginite, câteva căruțe bune de pus pe foc și gunoi, mult gunoi, împrăștiat prin toată curtea. Nu mă mir deloc, de cele ce văd la Iagoda.

Făcând războiul prin Ucraina, prin Caucaz și până la Stalingrad și având condiția de rob, am văzut suficiente colhozuri și destule sovhozuri - ferme de

stat. Peste tot murdărie și proastă administrație. Pese tot se fură ca-n codru. Iar munca, toată munca se face în derâdere. Și atunci nu e de mirare că toate colhozurile și toate fermele de stat sunt falimentare, într-o vreme, comisarul politic ne dădea ziarul să-l citim la bordeie. Era vorba de oficiosul *Isvestia*. Toată distracția noastră erau informațiile de pe a II-a și a III-a pagină - despre hoțiile de pe la colhozuri, de pe la alimentare și despre falsificările contabilicești. Aflând politrucul că noi ne băteam joc „despre cea mai avansată agricultură din lume“ ne-a interzis ziarul și, venind el în persoană la club, indica translatorului ce să ne citească. De câteva ori am cerut să ni se aducă *Pravda* - oficiosul partidului. Comisarul, strâmbând din nasul lui coroiat - toți comisarii pe care i-am întâlnit eu prin Rusia aveau nasul coroiat și fața pistruiată ne răspundea, plin de importanță: „ăsta nu-i pentru nasul vostru...”

Totuși nu mai simțeam nevoia de a fi informați din pagina II-a și a III-a. Doar noi lucram pe la colhozuri și vedeam cu ochi noștri ce este acolo. Oricât ne țineau de izolați, nu se putea ca, în timpul muncilor, să nu luăm contact cu populația locală. Nu era nevoie să-i întrebăm nimic. Când erau doi sau trei de față, laudau regimul, ca și cum ar fi fost superfericiți. Dacă-i întrebai așa, în glumă, pe colhoznici, de ce poartă opinci din coajă de tei, se uitau speriați unul la altul, puneau ochii în pământ și tăceau. Când în fața ta rămânea unul singur, după ce se uita atent în toate părțile și după ce se încredința că nu-i ascultă nimeni, răsufla ușurat și-ți spunea tot, Așa cum ne-a spus nenea Grișa: „Și noi am fost oameni, care purtau cizme și pe masa noastră se găsea o bucată de pâine dulce ca mierea, încât puteam primi pe flămând și pe călător. Am ajuns să purtăm acum opinci de tei și să întindem mâna pentru o coajă de pâine la dumneavoastră. Rău ne-a bătut Dumnezeu! Ce frumos era la noi în sat, când aveam și noi pământul nostru, vitele noastre de muncă. Ce plăcute erau sărbătorile Crăciunului și ale Paștelui! Pe atunci era cozonac și la noi pe masă. Casele stăteau drepte, nu ca acum, într-o rână și toate curțile aveau gard primprejur; în grajd erau o vacă, oi și un porc sau doi, de tăiat la Crăciun și păsări multe, multe. Dacă mă crezi - încheie nenea Grișa - am și uitat gustul ouălelor. Numai ovăz și varză iar pâinea - și asta când este, că mai mult nu-i - e neagră ca pământul, cleioasă și amară. Și la noi a fost bine pe vremuri și avea gospodarul la masă și un pahar de vodcă. Pe vremea aceea în Rusia era loc și pentru Dumnezeu. Acum, parcă toate s-au stricat, și om și pământ și toate s-au sălbăticit. Numai hoție și foamete. Omul, întrebai de ce muncește prost, îți răspunde: „cacoii interes?”¹ Dacă ogorul rodește mult, tot ce-i peste ce-ar fi trebuit să producă, îl ia statul.

¹ ce interes am?

Dacă-i mai puțin, statul îți ia întreaga lui parte și pe tine, colhoznic, te lasă muritor de foame. Uneori, statul milostiv îți lasă ceva în magazie, sub formă de împrumut. Vei plăti la anul cu dobânzi, omenește. Anul viitor vin alte angarale,

alte obligații și așa rămâne treaba cu datoriile an după an, dobânzile cresc și statul nu se poate lăsa păgubit. Vine într-o zi și-ți scutură magaziile și cenușa din vatră, îți ia toate vitele și „la bună vedere“ tovarăși - noi rămânem să roadem mestecenii din pădure. Iată, nu mai departe, ci chiar cu colhozul nostru, așa o să se întâmple în astă toamnă. De zece ani datoriile noastre tot cresc la stat. Și doar știți dumneavoastră că o datorie veche-i comoară nesfârșită. Așteptăm cu spaimă apariția statului, să-și ia drepturile după lege. Iar noi ne-om duce să căutăm de lucru pe la orașe și bărbați și femei. Vai de viața noastră! Vai de țăran! Și când te gândești că dictatura proletară ne socotește părtași la domnie! Noi, țăranii, însă știm bine că cuvântul nostru încă nu ni l-am spus. Ne uităm seara și dimineața la opincile de tei și înjurăm „natura“. Când va veni vremea să ne spunem și noi cuvântul, vom încălța cizme de iuft, noi-nouțe, iar pe masă vom avea pâine albă plămădită cu lapte de la vaca noastră. De ne-ar scăpa Dumnezeu odată de „natura“ asta, care ne sufocă cu atâta dragoste.“

Și nenea Grișa - om de cincizeci de ani, cu bărbuță și mustați cânepii, zâmbește cu ochii plini de lumina zilei, în crucea amiezii, și încheie: „Tineretul nostru, băieți și fete, nu pricepe nimic din viața oamenilor de ieri; dacă s-au trezit într-această stare de lucruri și cum nu cunosc alta ca să o compare, trăiesc așa ca animalele și uite-i colo cum se zbenguiesc fără să priceapă rostul vieții... Pentru ei, tot una. Totuși, tot eu stau și zic: băieților noștri care au ajuns în Europa, trebuie să li se fi schimbat puțin gândurile. Vor fi văzut ei pe acolo altă lume, altă viață. Nu poți să rămâi nesimțitor în fața unei vieți care se trăiește dincolo de hotarele rusești. Dealtfel, eu am luptat în primul război - ca prizonier prin Germania. Acolo am văzut orașe și sate, fabrici și mașini și drumuri ca-n palmă. Stau eu și zic, ca un om de nimic: ce-o fi prin America? Mai anul trecut, după războiul care acum s-a încheiat, statul a trimis la vatră câteva contingente. Peste o lună de zile, aceste contingente au fost rechemate sub arme și trimise la granița Chinei. Am înțeles că oamenii aceștia, care văzuseră Europa, vorbeau tare frumos despre acele locuri și despre viața oamenilor din Europa. Și statul a văzut că lumea celor tineri, ținută până ieri sub obroc, s-a molipsit de bine, că deschisese ochii mari și vedea altceva decât îi era îngăduit să vadă - și el, statul, a înțeles pericolul. Războiul s-a terminat de 2 ani și nici un soldat nu e slobod să vină acasă. Se primesc din când în când scrisori de prin Siberia; acolo li se face reeducarea...“

La umbra unul pâlce de mesteceni, un grup de tinere femei își plâng tinerețile și viața lor ticăloasă.

„Bărbatul e dus la graniță...

De șapte ani nu l-am văzut

Și moara nu macină

Of, of, și iar of.“

Mai vorbim noi într-altă zi, părinte, îmi spune nenea Grija, dându-se mai la o parte. Un ceasovoi se apropia de noi.

Lucram la Iagoda de o săptămână. Cosașii puneau iarba la pământ și noi, cei ce mânuiam greblele și furcile - o adunam în căpițe, din căpițe făceam stoguri. Alți cosași tăiau ovăzul; erau colhoznici și colhoznice. Toată munca o făceam în revărsatul zorilor și către seară, când cădea soarele spre apus.

Bucuria lui Bădița era mare. La adunat era ușor și, în rând cu ceilalți, reușeam să-mi fac norma. Dacă terminam lucrul, ne culcam pe fânul proaspăt cosit, parfumat de florile câmpului și tăifăsuiam.

La toate îndemnulurile președintelui colhozului - bine îmbrăcat, bine hrănit, cu șapcă de piele pe cap, și cu manta până la călcâie - de a face supranormă, noi am rămas surzi și muți. Nu se plătea.

Mirarea noastră era mare când vedeam colhoznicii apărând la lucru pe la ora 8; lucrau până la ora 4 după-amiază, apoi plecau la stalovaie (sala de mese). Adunau ovăzul exact când nu trebuia. La orele acelea, când soarele bătea puternic, la coasă, ca și la adunat și legat, ovăzul se scutura pe brazdă. Munca ar fi trebuit să se facă dimineța și seara, până târziu. Ovăzul a fost cosit și legat, apoi clăile au început a fi cărate și făcute cirezi. Lucrul era aproape terminat. Ne uitam că cireada mai avea nevoie să i se facă acoperiș din snopi. Către ora patru veni de peste păduri o ploaie mare. Norii au acoperit tot cerul. Furtuna a cuprins pădurea și colhoznicii - pentru că era ora patru - au lăsat cireada neacoperită și au plecat lălăind spre sat. A venit o ploaie repede de vară care a spălat totul și care a pătruns până în mijlocul cirezii. După ce norii s-au scurs spre sud, la orizont a apărut o a doua ploaie; atmosfera s-a răcit; pădurea a cerut alte ploi și trei zile apele s-au scurs molcom pe pământ.

Când cerul s-a înseninat și noi am revenit la Iagoda colhoznicii înșirau snopii uzi de pe tot câmpul. Apa străbătuse prin cireada până la pământ.

Nenea Grișa, când găsește un ceas potrivit, se apropie de mine și stăm la soare lângă o căpiță de fân. I-am adus o cruciuliță de os pe care el o sărută respectuos și apoi o bagă în sân. Îmi strânge mâna mulțumit: „spasiba, spasiba, batiușca“.²

- Nene Grișa, ce-ai pățit cu ovăzul?

- Ei, ce-am pățit! Nu știi că noi, aici, lucrăm ca la birou; de la 8 la 4? Că se strică vremea și pot veni pagube după asta? Cacoi interes?³ Dacă-i mult și bun, statul îl ia tot; dacă-i puțin și muced, tot statul îl ia tot. Cacoi interes? Lucrăm ca la birou. Dacă face rod, este rău și noi n-avem nici un folos; dacă nu se face nimic, este tot atât de rău ca și atunci când se face mult. Cacoi interes? Pe noi statul ne ține strâns în brațele lui „părintești“ și ne dă mâncare cu lingurița, cu porțioara ca să nu ne îngrășăm. Îi e teamă statului că dacă ne mărește porția, prindem putere și începem să gândim. Ori noi nu trebuie să gândim. Aici, gândul e pericol pentru stat. Așa. Îți dă porția astăzi; dacă mâine gândul îți încrețește fruntea și încerci să-ți exprimi o părere proprie, te pune la post, nu-ți mai dă porția și așa îți frânge vrerea. Asta nu-i numai cu noi, colhoznicii; lucrul

stă la fel și poate încă mai rău cu lucrătorii din fabrici. Eu lucrez grează în robota⁴ în fabrică. Muncitorul scrâșnește din măsele și-și înghite amărăciunea în murdare sudălmii.

² mulțumesc, părinte.

³ ce interes avem?

⁴ muncă la negru

Pe vremuri, și-o îneca în băutură. Acum, cu salariul muncitorului obișnuit, pe o lună, poți cumpăra patru sticle de vodcă! Dar trebuie să te gândești și la mâncare, îmbrăcăminte, nevastă, copii. Dumneavoastră, europenii, nici nu vă puteți închipui ce viață chinuită duc lucrătorii noștri. Locuință proastă - dormitoare comune, murdare, păduchioase; dacă ai o cameră, în ea pot locui pe paturi suprapuse, și două familii cu copii. Apoi, asta-i viață? Mai rău decât la pușcărie. Pe deasupra, muncitorului i se spune mereu că el este stăpân pe fabrica sa și că trebuie să asude făcând supranorme pentru ca poporul să aibă ce mânca. Nu știu ce să mai zic! Fabrici sunt, lumea lucrează și totuși pe piață nu se găsește ce cauți. Și dacă găsești lucrul căutat, este de proastă calitate. Apoi mărfurile noastre, dacă nu sunt bune și suficiente pentru interior, vor putea vreodată să se impună pe piețele internaționale? Vor putea să le facă concurență? Ferit-a sfântul! Uită-te dumneata la secerile și coasele cu care lucrăm aici. Cele noi sunt de fabricație rusească. Cele vechi - pe care a trebuit să le depunem când am intrat în colectiv - au ajuns ca ațele de subțiri și totuși colhoznicii se bat pe ele. Ce vreți, părinte, acestea sunt marfă veche, nemțească. Știm, ne dăm seama și noi ce e bun. Am vrea să purtăm și noi haine de lână țesute în apus și să lucrăm cu unelte ieșite din fabricile europene... La școală, la club, se preamărește stăpânirea sovietică și regimul proletar. Proletarilor le chiorăie mațele de foame și nu pot striga pe ulițe că li-i foame. Aici, grevă nu se poate face. Împotriva cui? Dacă-i regim muncitoresc și dacă noi muncitorii conducem țara, împotriva cui să facem grevă...?

Ei, vezi, în aceste condiții, muncitorul scrâșnește din măsele, iese la l Mai în stradă și strigă ura, ura, trăiască nu știu cine și tot strânge cureaua pe buric. Asta-i viața muncitorului sub regimul „muncitoresc“. Și tot la club ni se spune: «țara noastră-i mare - a 6-a parte a globului - este foarte bogată, avem de toate, suntem fericiți! Nu numai că noi suntem fericiți, dar ne ostenim să exportăm și peste graniță din surplusul fericirii noastre.» Vai de bietul lucrător apusean - amăgit de propaganda noastră, hrănit cu propaganda plătită din sudoarea noastră. Vai de tine lucrător apusean, cuprins de „nebunia roșie“! Vai de viața ta și a copiilor tăi!

Nenea Grișa oftează, răsuflă și încheie: Te duci la club, agitatorul politic îți spune că „este tovarășe, este“. Te duci fericit la magazin, că, în sfârșit, este ceva. Acolo vânzătorul imperturbabil îți răspunde: „nu mai este tovarășe, a fost, dar s-a terminat.“ În țara asta, țara păcatelor - așa ar trebui numită, toți mint: te mint

de la obraz, cu nerușinare; învățătorul la școală spune copilului minciuni, și-i crește în minciună, ură și desfrâu; când iese din școală și pășește în viață, toate instituțiile îl iau în brațe și-l adorm în melodii mincinoase.

- Nene Grișa, cu intelectualii cum stați?

- Cum stăm? Citește statistica. Nu sunt pe lume ațâți învățători, doctori și ingineri câți sunt - se scrie la gazetă - la noi în țară. De aceea suntem țara cea mai avansată din lume. Știi dumneata unde a fost descoperit cel mai mare arici din lume? Ei, vezi că nu știi?

Eu râd și privesc în ochii lui inteligenți.

- Să-ți spun tot eu; ei bine, cel mai mare arici din lume, la noi s-a găsit. A fost găsit pe lângă Tiflis și a fost adus la Moscova. Acum trăiește între zidurile Kremlinului.

Nenea Grișa râde zgomotos, pe urmă se uită speriat împrejur. Deasupra noastră-i cer albastru și toată lumea se odihnește pe lângă căpițele de fân, sau lângă clăile de ovăz. De mâine trecem la ovăz, la cosit și adunat. Nenea Grișa zice:

- În sat sunt foarte puțini bărbați și la lucru mai greu, oricum ar fi, nu e locul femeii. Acum, vara, lucrez pe câmp, însă iarna, plec iar la fabrică.

- Te întrebam, nene Grișa, despre intelectuali.

- Să nu crezi c-am uitat, dar categoria aceasta de oameni nu-mi este prea bine cunoscută. Dacă-i vorba de învățător, de moașă comunală, de felcer și agronom, ei, da, pe ăștia îi cunosc ca pe buzunarele mele: fricoși, supuși, terorizați de stat. Încolo, pe la orașe, cât se pare, dacă cineva știe să iscălească, devine imediat membru al Academiei din Moscova și statul îl decorează cu titlul de savant emerit. Iată, eu citesc gazeta. O citesc în fiecare zi, până ce simt că otrava mi-a ajuns la beregată; atunci scuipt, tai gazeta felii, felii și o pun în buzunar; mi-aduc aminte, că n-am altă hârtie pentru fumat. Am citit în gazetă că marea savantă - să-i zicem Rașela Davîdova, că i-am uitat numele cel adevărat, a descoperit, uitându-se pe cer, o stea puțin cunoscută. Eu înțeleg să descoperi ceva necunoscut, dar să ții morțiș că savanții sovietici au descoperit telefonul, electricitatea și radioul - asta nici eu, dedea Grișa, nu pot să cred; cei de peste graniță se strâmbă de răs când citesc gogomăniile din cărțile și gazetele noastre. Uită-te și dumneata la cea mai avansată agricultură din lume. Mie mi se pare că se lucra mai bine pământul pe timpul țarului Ivan cel Groaznic, decât astăzi. Și totuși la gazetele noastre scrie altfel. Iată, *Isvestia* spune în numărul de ieri că recolta medie record, atinsă în Ucraina pe timpul domniei sovietice este de 1 200 kg grâu la hectar. Apoi, eu, dacă aș fi „stat“, n-aș publica astfel de lucruri. Asta-i record? 1200 kg la hectar...?

Nenea Grișa fumează, vorbește, dar cu ochii dă ocol împrejurimilor. N-o fi Iuda pe aproape?

- Părinte, eu sunt om prost - așa cum mă vezi, încălțat cu opinci de tei. Dar am umblat mult prin țara asta și cum ți-am spus am trecut și granița ca prizonier. Că am umblat, nu-i mare lucru, dar mi-am dat osteneală să văd și să înțeleg ce se

petrece în lume și cum trăiesc oamenii. Pe la începutul îmbolnăvirii țării rusești, eu m-am opus destul de hotărât și din această pricină am fost prin închisori și deportat. Acolo am cunoscut multă lume cu carte și de la ei am deprins eu multe lucruri bune. În Siberia, la oamenii deportați am găsit scrieri multe și cărți de valoare. Am citit mult și unde nu mă pricepeam, oamenii aceia îmi arătau și așa, în 10-15 ani de pedeapsă, eu m-am luminat, întors acasă, după o absență îndelungată, nevasta se măritase cu altul. Copii n-am avut și iată trăiesc și eu cum pot. Ridic ochii la cer și aștept milostivirea lui Dumnezeu. Mult nu aștept eu de la viață. Totuși aș vrea să trăiesc și să văd luminându-se și cerul rusc. După aceea mi-aș lua Biblia în spate și m-aș duce la mănăstire. Acolo, să-mi răcoresc sufletul, să scap de otravă și apoi acolo să fiu îngropat.

- Nene Grișa, dacă Dumnezeu vrea, poate, când El va socoti că paharul blestemățiilor s-a umplut de răutate, va găsi un om, sau un popor, prin care să se refacă echilibrul lumii.

- Eu mă rog seara și dimineața lui Dumnezeu spunând: Doamne, vino și judecă pământul.

Ochiul atent al lui nenea Grișa îl ține sub observație pe președintele colhozului, și-i urmărește pașii. Când socotește că pericolul s-a îndepărtat, reia firul discuției.

- Vedeți, părinte, președintele de astăzi nu-i altceva decât proprietarul de ieri. Ba, pe cât cunosc eu, aceia erau mai cu milă pentru nevoile țăranului. La aceștia nu găsești înțelegere. Colindând eu prin temnițe, lucrând la fermele de stat sau prin fabrici iar acum aciundu-mă la colhozul de aici, după atâta viață și după atâta frecuș cu lumea, am ajuns la convingerea că în lume nu va putea fi niciodată dreptate. Iată, la noi în țară s-a făcut o revoluție împotriva țarului și a stăpânirii lui. Se spunea la revoluție că stăpânirea trecută a fost tiranică și exploatare. Că trăiau bine proprietarii de pământuri și de fabrici iar poporul făcea foamea. Eu ce observ astăzi? Că trăiesc bine directorii de fabrici și președinții de colhozuri. În locul vechilor proprietari s-au ridicat alții noi. Iar aceștia, cu ajutorul securității - exploatează și mai crunt pe muncitor, care nu crâcnește, iar pe țăran l-au adus la opinci de tei. Adică s-a întâmplat așa: „ridică-te tu din capul mesei, ca să mă așez eu“. Cei ce au luat locul fiind mai flămânzi decât ceilalți, mănâncă tot, iar poporul striga ura! la 7 Noiembrie. Am mai înțeles că bogăția pământului nici pe departe nu se împarte egal între muncitori. Nici vorbă da așa ceva! Cei care trăiesc bine în țară la noi, sunt mai întâi membrii de partid. Aceștia, pornind de la Tătucu în jos, până la președintele colhozului Fogada, au luat locul Țarului și al vechilor proprietari și dorm chiar în paturile lor; bine îmbrăcați, bine hrăniți, în posturi de răspundere, cu lefuri mari, trăiesc, benchetuiesc și se îngrașă, au mașini și trăsuri la scară. Ei reprezintă poporul și trăiesc împărătește în numele poporului. Iar poporul rabdă, în toată țara sunt aproape șase milioane de șefi. Exact de zece ori mai mulți decât proprietarii de pe timpuri, înțelegeți părinte, că pe spinarea noastră nu-i un singur om - proprietarul, ci sunt zece. Pe timpuri proprietarul avea un vechil și

un contabil și lucrul mergea bine la moșie; astăzi pentru administrarea colectivei noastre - circa 1000 ha - există pe lângă președinte încă 15 oameni; casier, contabili, ajutori de contabili, brigadieri, pontatori. Aceștia toți au leafă. Pe urmă, mai pune la număr pe cei ce conduc efectiv munca, șefii de tarlale, șefii de culturi, șefii de echipă, care nu pun mâna la muncă, dar care trag din norma lucrătorilor și vei înțelege ce jaf e pe spinarea bietului țăran; toți îl întind și-i fură cum pot. De ce crezi că scrâșnesc eu din măsele? De bine? Eu nu pot sta degeaba; legile lor îmi spun să supraveghez munca. Dar nu pot să-i văd pe oameni muncind și eu să le fur din sudoarea lor. Și atunci, pun umărul alături de ei. Apoi, după membrii de partid, trăiește bine armata. Când zic armata, mă refer la cadrele ofițerești și la subofițeri. Dar în fruntea lor trebuie puși cei din securitate. Pe securitate se sprijină regimul și de aceștia se îngrijește partidul încălzindu-i la sânul părintesc. Aceștia sunt viperele veninoase, cu limba despicată, cu pumni tari și cu mașină neagră cu care ridică noaptea din așternuturi pe cei ce îndrăznesc să gândească, în al treilea rând vin funcționarii - intelectualii - toți intră aici - cu lefuri și cu pensii.

Noi, țăranii, nu avem nici cea mai mică încredere în ei; instabili, fricoși și trădători. Pentru lefușoara lor, sunt în stare să-și vândă și mama.

Urmează lucrătorii din fabrici căroră, dacă tac și ascultă câinește, li se asigură o locuință de mizerie și masa la cantină. Le este greu, țipă foamea-n burta lor, nu-și pot rezolva lipsurile, dar nu au încotro - e regimul lor; n-ai cui pretinde vreo îmbunătățire, nu poți ieși în stradă.

În fabrică, pe zidurile fabricii și în stradă se plimbă securitatea, atentă. De altfel, doi lucrători când stau față în față, chiar dacă e tatăl și feciorul, nu fac altceva, decât laudă regimul. Lucrătorul este tutelat de propria-i dictatură și din pricina botniței care i s-a pus la gură și a cătușelor de oțel care i s-au pus la mâini, tace, rabdă și de câteva ori pe an, strigă pe străzi, lozinci...

Și, în sfârșit, țăranii cu opinci de tei în picioare, care asudă pe ogoare pentru fericirea reprezentanților poporului. Am auzit că în India este o pătură socială căreia i se spune „paria“. Ei, bine, aici noi, țăranii, suntem paria. Noi muncim pământul, tragem în plug mai rău decât vitele, dar de roadele lui noi nu ne bucurăm; alții se îngrașă de pe urma noastră.

Sus, la conducere, să vezi ce se întâmplă. Să zicem că Ivanov a ajuns director de fabrică, fiind membru de partid. Pe feciorul lui l-a dat la școală și azi este inginer. Foarte bine, trebuie și ingineri. Când s-a însurat feciorul lui Vanea - inginerul - a căutat o fată cu carte și a găsit pe doctorița Lidia. Ei au doi copilași, care cresc altfel decât copiii colhoznicului Teodorov, pentru că părinții au cu cei crește; îmbrăcați, hrăniți, educați. Și asta-i bine. Copiii nu trebuie să simtă lipsurile. Inginerul și cu doctorița - unul fecior de lucrător și ea fiică de țăran - și-au uitat repede originea pentru că au lefuri mari - trăiesc bine și se gândesc să-și facă, la rândul lor, copiii ingineri sau savanți. Și asta-i bine, țara are nevoie de savanți. Răul începe abia ele aici. Până anul acesta, orice copil inteligent, bun la carte, era trimis pe cheltuiala statului la școală. Așa că mulți băieți de la țară sau

dintre feciorii de lucrători au învățat la școli pe seama statului și astăzi au rosturi bune în administrație. Dar la Kremlin s-a dat acum o lege care reduce numărul burselor în școlile de toate gradele. Deci o bursă se va obține prin concurs. Stau, citesc și mă gândesc. Băiatul lui Teodorov, Mișa, învață foarte bine, scapără de inteligență. Să presupunem că tatăl său îl duce la concurs. Aici, la liceu, sunt puține burse și vin nu numai copii buni la carte. Mișa lui Teodorov stă la concurs alături de copilul inginerului Ivanov. Mișa-i inteligent, dar nu este educat. El paște oile. Ivanov tot inteligent este, dar este și educat. La concurs Mișa, care n-a cunoscut altă lume decât satul său și oile, ametește și se pierde. Ivanov, care poate-i mai puțin inteligent decât Mișa, dar a trăit și a fost educat într-o casă de intelectuali, reușește la concurs și ia bursa. Mișa se întoarce la oi iar Ivanov devine inginer în locul tatălui său. Legea, acu' apărută, mai spune că cei ce nu pot lua bursă, vor putea învăța carte, plătind taxe școlare. Presupunând că feciorul lui Ivanov n-a reușit la concurs, ei, bine, în acest caz, părinții lui, având bani îl vor da totuși la școală și-i vor forma o carieră. Dintre feciorii celor ce se găsesc în posturi de răspundere, nici unui nu se mai întoarce la seceră și la ciocan. Mișa rămâne de azi înainte să înfrunte viața cum va putea. Statul nu-l mai ajută; și-a format suficiente cadre și din mijlocul acestor ajunși se recrutează cadrele de mâine. După părerea mea s-a format, în timp relativ scurt, o nouă clasă care a împrumutat de la nobileme cravata de la gât, și de la burghezie masă bună și salariu gras. Ei, împotriva lor vor trebui Mișa și ceilalți feciori de țărani să-și facă revoluția lor. Pentru că țăranul, care e majoritar în țara aceasta, încă nu și-a spus cuvântul.

Toamna am fost trimiși la colhozul din Iagoda ca să scoatem cartofii. Ce bucuros a fost nenea Grișa când ne-am revăzut. Ceasovoi erau departe, pe marginea tarlalei, și noi doi ne-am așezat pe o movilă de cartofi.

- Nene Grișa, cum se face că n-ați treierat nici acum?

- Cum se face? Asta-i legea pe aici, întâi să putrezească cirezile și după aceea treierăm. Nu sunt batoze. Cele care sunt la stația de mașini din apropiere, încă n-au fost reparate, poate pe după Crăciun să fie bune de lucru. Eu, cum se termină scosul cartofilor, plec la fabrică. Nu mai stau nici un ceas. Dealtfel ceea ce am eu de primit de la colhoz în urma muncii mele, e mai nimic. Trebuie să scurm în altă parte.

- Nene Grișa, fii bun și lămurește-mă ce cote aveți de plătit și cu ce rămâneți în palmă, la urmă?

- Despre cotă mă întrebi? Și cu ce se alege colhoznicul toamna?

- Desigur, despre asta te întreb; am citit o carte despre colhoz și foloasele lui, însă mi s-a părut că autorul exagerează.

- Dumneata părinte, te ferești de a spune neadevărului minciună. Eu însă care am citit mai multe cărți și broșuri despre colhoz și fericirea colhoznicului, îți spun direct: toate cărțile lor spun minciuni. Și acum, hai să te lămuresc. Noi avem aici o mie de hectare. Statul a venit și a clasificat pământul pe categorii: I, II, III și IV. Pe urmă ne-a dat un plan de însămânțări și sămânță selecționată.

Apoi ne-a trimis la S.M.T. și-am făcut contract să vină mașinile să are și să treiere. Toamna, după cules, la socoteli, statul și S.M.T.-ul sunt prezente. Statul ridică drept cote cuvenite 33%, iar S.M.T.-ul 17%. Mai rămâne pentru colhoz 50%. Destul de bine; ca la boier pe vremuri - nimic nu s-a schimbat; a plecat boierul și a intrat în locul lui Statul. Dacă ai rămâne cu jumătate din produse ar fi bine și colhoznicii ar avea ce mânca. Ce se întâmplă însă? Se întâmplă că Statul vine apoi și-ți ia sămânța 2% - asigurarea recoltei 3% - pensie pentru bătrânii colhozului 2% - până acum nici un colhoznic bătrân nu primește pensie de la colhoz și moșneagul dacă nu muncește moare de foame - apoi pentru casă 3% și apoi pentru Armata Roșie 11%. Vasăzică mai rămânem, noi, colhoznicii, cu 29% din produse. Conducerea colhozului reține 10% ca rezerve pentru anii secetoși, sau pentru vremuri de calamitate, 5% pentru reparațiile grajdurilor și micilor unelte agricole, 2% pentru club și restul - 12% - se împarte pe zile lucrătoare și ni se dă sub formă de porțioară. Așa ar trebui să fie după lege. Căci, fără lege, lucrurile stau așa: Statul a venit cu inginerii și specialiștii lui și-au spus: pământul de calitate I-a de la nagoda trebuie să dea 2 000 kg la hectar, cel de calitate a II-a atâta și așa mai departe. Toamna nu se ține cont de recolta reală, ci vine statul și din presupusele 2 000 kg îți ia 666 kg drept cotă, S.M.T.-ui la fel, și celelalte procente - așa cum le-am arătat mai sus, se calculează tot după planificare. Nu vă mai fac socoteală. Nu numai că nu rămânem cu ceva, ba încă ne și îndatorăm. Așa se explică de ce colhozul nostru e dator vândut. Păi, socotiți singuri dumneavoastră dacă noi realizăm nu 2 000 kg ci 1 000 kg la hectar, recolta noastră nu poate acoperi cotele cerute de stat. Statul nu stă la discuție; îți scutură magazia și-ți ridică și cel din urmă bob de grâu.

S-a întâmplat ca într-un an bun, bun de tot, din mila lui Dumnezeu, să realizăm 2 500 kg la hectar. Ne făceam noi socoteală: e bine, vom mânca pâine până la iarnă. Când colo, ce să vezi? Statul și-a luat frumusele cota planificată pentru 2 000 kg - și după ce s-au reținut toate cotele și procentele - zâmbind, a ridicat în întregime cele 500 kg pe care le realizasem peste plan. Noi am rămas fluierând a pagubă. Muncim dar nu ne putem hrăni de pe urma muncii noastre. Statul ne împrumută cu propriile noastre grăunțe. Și de aceea vezi dezinteresul pentru muncă al colhoznicilor - aş putea afirma chiar batjocură în muncă - și nu găsim nici o scăpare; fugim la oraș și căutăm acolo de lucru.

Statul, marele proprietar și marele capitalist a făcut o lege, care acu' îl jenează: s-a obligat să ne dea de lucru. Eu am ajuns la convingerea că satul este un prost organizator și administrator și că el este cel mai mare hoț. Un hoț care, dictatorial, „își face singur legile după care haiducește“.

Nu mai pot părinte! Mă înăbuș și mă doare când văd indolența fraților mei! Oi bune pentru mulș și pentru abator. Unul nu-și ridică fruntea să vadă cât de frumos e cerul. Toți, în opinci de tei, cu umerii aduși în față, ca niște găini prinse de holeră și cu nasul în pământ... Ca să nu izbucnesc cumva, plec în lume, chiar mâine plec în altă parte. Vă rog să nu mă uitați părinte și să mă pomeniți în rugăciunile dumneavoastră. Nu-l uitați pe dedea Grișa Mihailovici...

În anul care a urmat, am trecut - cu lucrul - prin Iagoda. Întrebând de nenea Grișa mi s-a spus că plecase de cu toamnă și că n-a mai revenit acasă. O bătrână care știa cine sunt mi-a șoptit speriată: „a ajuns iar la pușcărie, părinte, nu putea suferi slăbiciunea noastră...”

Da, nenea Grișa Mihailovici de la Iogada privea cu drag cerul albastru și gândea. Statul însă își avea socotelile lui și ținea morțiș ca lumea să se încovoie la pământ. Cum apărea un gând, îndată îi și încarcera.

Nene Grișa, dumneata ești poate la muncă în pădurile Siberiei sau în Urali, cine știe unde-ți porți răzvrătirea și gândurile! Iată, eu nu te-am uitat și de aici, din satul părăsit, de la marginea Bărăganului unde ucenicii dunăreni, copiind pe dascălii moscoviți, ne-au trimis, ca să încercuiască gândul nostru și să-i ucidă, îți trimit o caldă salutare.

Să știi că și la noi închisorile gem de obidă și de răzvrătire; și la noi se încearcă răstignirea gândului curat. Dar peste vremuri, peste vreri și peste cazne, gândul nostru triumfă luminos.

Nene Grișa, ascultă cântecul înalt al ciocârliei. E cântecul biruinței gândului albastru.

De aici, de la Dunăre, din închisorile și deportările noastre te salută muncitorul strungar Stan Tăicuțu și țăranul Nicolae Cenușă. Noi toți gândim senin, privim cerul și ne place cântecul ciocârliei. Vino cu noi. Te-am simțit că ești din lumea noastră. Vino...!

24

VINE TEATRU-N SAT LA NOI...

Când am început cositul și strânsul ovăzului la colhozul din Iagoda, după lungi deliberări cu stăpânirea de la poartă, ne-am înțeles ca, pe tot timpul acestei campanii de lucru, să rămânem în sat. Până atunci, făceam în fiecare zi zece kilometri dus și alți zece kilometri la întors, către Oranki. Drumul era lung și obositor. Pe deasupra era și munca. Când însă ni s-a dat învoirea de a rămâne în sat - rapid ne-am instalat la școală; am pus paie pe jos, deasupra păturile și la căpătâi bocancii.

Era pe la sfârșitul lui august și școala nu funcționa. Sergentul și cu ceilalți ceasovoi, ne păzeau atent; se temeau să nu evadăm. De aici era ușor de plecat la drum, dar n-aveam ce mânca! Nici populația nu avea ce fierbe în cratiță! Și totuși, chiar în aceste condiții grele, evadări au fost...

Stăteam la școală. Printre mesteceni am instalat un căzănel și pe cei mai

priceput în arta culinară, l-am lăsat bucătar. Produsele le primeam săptămânal de la Oranki. Colhozul nu ne dădea nimic.

Dimineța, până pe la ora 10, ne făceam normele și până seara timpul era al nostru. La toate presiunile de a depăși norma, la toate avantajele ce ni se promiteau - de exemplu foi de varză în ciorbă - la toate laudele pentru felul nostru conștiincios de a munci, noi am rămas de neclintit. Atunci ne-au lăsat în pace și stăpânii și ceasovoi și președintele de colhoz. Odată norma făcută, Bădița fluiera încetarea lucrului și cu instrumentul de „tortură” pe umăr, ne ducea în jurul bucătăriei de campanie. Aveam cu noi cărți, iar Bădița pe lângă fluier mai purta cu dânsul și câteva dălți; în orele de repaus, sculpta.

Seara, numărați de sergent, eram închiși în școală. Pe lângă uși făceau de gardă ceasovoi. Lumină? Un opaiț cu seu de oaie.

Și iată, duceam viață rurală, fiind atenți la bucuriile și tristețile satului din taiga. Câini nu sunt în sat; cu ce să-i hrănească oamenii? Ici-colo, câteva capre și altceva nimic.

Cum se făcea seară, lumea se culca; dormea sănătos! Casele toate de lemn - brad încheiat în cepuri și printre bulumaci, bătut mușchi de copac. Pe dinăuntru, lipit, vărut și câteva sărăcicioase boarfe. Peste tot, în toate casele, multe icoane spre răsărit. Candelile nu ard demult, nu-i ulei. În jurul caselor, încercări nereușite pentru grădini de zarzavaturi; nici un fel de gard; pustiu și bălării. Fete și băieți, până la 16 ani. De la 16 ani băieții sunt plecați la armată. Bărbații sunt la graniță. Doar câțiva bătrâni, care te miri cu ce se țin.

Școala, la marginea de răsărit a satului și, nu departe de ea, dărăpănăturile colhozului. La colhoz, un clopot luat de la vreo biserică și în mijlocul satului o șină de fier atârnată de un țăruș. La anumite ore sună clopoțelul și bate toaca. Atunci colhoznicii pleacă pe brigăzi, la lucru. Pe urmă mai sună odată clopotul și toaca, iar brigăzile se întorc în sat. Ce fac oamenii în casele lor? Stau și privesc pe geam afară. Ce să lucreze, când înăuntru și afară e gol?

Duminica și în zilele de sărbătoare - oamenii țin sărbătorile creștinești - toată lumea se îmbracă mai curățel. Dimineța nu-i nici o mișcare în sat. După-masă însă, pe la ora 4, tineretul se adună la o margine de sat, sub niște sălcii bătrâne, în jurul unei armonice. Se cântă ceva și toată lumea ascultă. Pe urmă, după ce s-au adunat toți băieții și toate fetele, începe „gulaiul”. Și gulaiul pleacă la drum, ca într-o preumblare, de la o margine a satului până la cealaltă. Fetele se iau de braț, în șiruri cât lățimea drumului - un șir, două, trei - câte sunt; în spatele lor stă cântărețul din armonică. Urmează șirurile de băieți la braț, ca și fetele. Mărșăluiesc încet, prin sat. Muzicantul cântă ceva. Fetele strigă ceva tare, să audă tot satul. Băieții răspund, pe același ton. Apoi în acordurile armonice răd: ha, ha, ha. Și tot așa, plimbare cu chiuituri. Răgușiți de atâta țipat - pe aici, rușii nu știu să cânte - gulaiul se consideră încheiat și oprindu-se sub sălciile de unde plecaseră, începe dansul. Odată cu noaptea, petrecerea se termină; nu mai auzi nimic până la miezul nopții când dă un „cucurigu” voinicesc cocoșul de la colhoz, singurul cocoș supraviețuitor în acest sat.

Când am văzut prima dată guliaiul și când am auzit urletele de junglă, m-am gândit la Tarzan. Pe urmă am fost mai atent la strigătele lor. Observasem că întâi spuneau ceva fetele și abia după aceea răspundeau băieții. N-or fi cumva niște strigături, ca la horele noastre?

Așa a fost; tineretul își făcea autocritica și critica satului. De exemplu, strigau fetele; „Ce-a făcut Mișa aseară?” Și băieții răspundeau prompt: „Sta cu Zoia sub mestecăn“. Și, fetele: „Unde-a fost primarul ăst' noapte?” Iar băieții: „La Nadiușa lui Colunea.“ Și tot așa, până ce se încheie critica, cu o recunoaștere generală a celor două tabere - băieți și fete - că „nicăieri pe lume celovecul nu trăiește mai liber și mai fericit ca-n Uniunea Sovietică”. La auzul acestei concluzii, Bădița totdeauna fluiera a mirare. Bădița nu credea - sub nici un cuvânt, că, aici, trăiește cel mai fericit om din lume. Cum auzea pornirile guliaiului, striga vesel: „ca-n junglă, mă, ca-n filmele cu Tarzan“. Iar cocoșul, nepăsător, cânta fără greș, la miez de noapte. Bădița asculta cele trei-patru cucuriguri, și-mi spunea: «ăsta știe să cânte, nu ca „Africa“...»

Nenea Grișa-i tare mulțumit că stăm în sat. Și mulțumit că află de la mine cum mai e viața în lume. Nu-i mult până ce vom termina și cu ovăzul. Va trebui să ne întoarcem în lagăr.

Într-o zi - era sâmbătă - îmi spune nenea Grișa:

- Știi că mâine, vine teatrul în sat la noi?

- Nu, n-am știut până acum nene Grișa. Mă bucur. Să vedem și noi cum stăm cu arta teatrală.

- Vedeți că serbarea va fi la școală... Căutați și veniți, și prietenul nostru se duce în treburile lui.

- Bădiță, zic eu - mâine mergem la teatru!

- La care teatru?

Uite cum și uite ce - și-i relatez Bădiței tot ce-am aflat de la nenea Grișa.

- Ascultă, române, strigă Bădița peste lan, să-l audă întreaga brigadă - mâine după-masă e teatru la școală. Și către șeful nostru, inginerul de păduri Codreș: Vezi, aranjează cu ceasovoiul cel cu grade...

Ceasovoiul cel cu grade - sergentul - nici nu vrea să audă de cererea noastră. Dis-de-dimineață ne scoate din școală, cu toate boarfele și ne instalează lângă bucătăria de sub mesteceni.

Era o duminică ca la început de toamnă, cu o lumină dulce, molcomă, sub un cer albastru, înalt. Peste păduri pluteau cețuri viorii și vârfurile copacilor stăteau în nemișcare, așteptând evenimentul. Veneau artiștii de la Nijni-Novgorod să descrețească frunțile colhoznicilor amărâți.

Învățătorul adunase copiii de la școală și cu ei încerca să facă curățenie prin curte. Scosese ră băncile afară și pe bănci improvisaseră o scenă în aer liber, rezemată de peretele școlii, în față o sârmă și două cearșafuri, în restul de bănci vor sta privitorii. Cei ce nu vor avea loc, vor putea să stea pe iarbă, jos.

În preajma amiezii a început forfota prin sat. Tot satul se adună în curtea

școlii și așteaptă, învățătorul se frământă. Președintele colhozului privește peste sat, cu mâinile lungi adânc înfipite în buzunarele pantalonilor bufanți, iar primarul asudă. Au mai văzut iagodenii lui spectacole la club, dar să vină artiști adevărați în satul lor, asta încă nu s-a întâmplat. Să improvizeze arcuri de triumf? Să scoată steagurile? Nu știe ce să facă. Nimeni nu-i dă vreun sfat și atunci neavând și negăsindu-și un rol precis pe la școală, aleargă prin sat, bate toaca, îndeamnă pe oameni să vină la serbare și transpiră: „Of, de-ar trece și asta!“ Auzi dumneata, ce onoare pe satul nostru. Artiști! Artiști adevărați, ca la Moscova! Ce cinste pe noi, ce onoare pe satul nostru!

- Bădiță, ce facem? De mâncat, după cum vezi, am mâncat, soarele arată că-i după-masă, artiștii presupunem că vor veni; dar noi, ce facem? Mergem, ori ba?

Și iar începem negocierile, tratativele de grea diplomație, cu sergentul nostru. Dacă ar fi măcar rus! Poate că ne-am înțelege cu el! Dar cu un calmuc e greu să te înțelegi. Mereu se apără că, dacă fugim de acolo - de la serbare - intră el în pușcărie... Că, oare ce va zice colonelul de la Oranki când va afla că ne-a dus la teatru? Auzi, tu, nemaipomenit! Un sergent al armatei roșii să ducă prizonierii la serbare? Și asta iară învoire scrisă de la Kremlin. Unde mai este autoritatea Sovietului Suprem? Auzi, tu, pretenții pe prizonieri, să meargă la teatru?

Și calmucul se frământă ca-n fața unei probleme pe care nici O.N.U. cu toată autoritatea ei nu e în stare să o rezolve. Inginerul Codreș îl ia mai deoparte și-l lămurește că nu vom evada. El garantează cu viața pentru asta. Vom sta mai la o parte, pe iarbă și sub paza ceasovailor. Dacă nu ne duce la teatru, noi intrăm în grevă, să ne ducă la Oranki. Noi nu mai lucrăm la colhoz.

Calmucul încearcă să înțeleagă ce anume vom face dacă nu ne duce la teatru. Târziu, pricepe despre ce este vorba; își dă un pumn în cap și aleargă la școală, îl vedem gesticulând în grupul învățătorului, primarului și al președintelui.

Toți patru, ca la o comandă se întorc și vin grăbiți spre noi.

- Ce doriți dumneavoastră, domnilor ofițeri? Ne întrebă ironic președintele.

- Cerem gărzii să ne ducă la teatru - răspunde Codreș,

- Nu se poate. Dumneavoastră sunteți prizonieri și nu puteți să vă bucurați de binefacerile de care au parte cetățenii sovietici. Dacă dumneavoastră ați fi oameni înțelegători și-ați face...

- Domnule președinte, răspunde Codreș - noi nu suntem subordonați dumneavoastră. Dacă aveți vreo autoritate asupra gărzii noastre, atunci determinați-o să ne ducă la teatru. Dacă nu ni se aprobă această neînsemnată cerere a noastră, e bine să știți că ne considerăm în grevă chiar din acest minut, și-n consecință cerem să fim duși imediat la Oranki.

- Ce grevă? Ce fel de vorbă-i asta? Ovăzul așteaptă să fie cosit și dumneavoastră vorbiți de grevă? Știți că pentru aceste vorbe puteți ajunge la judecată?

- Nu-i nimic, mergem la judecată și ne vom lămuri acolo cu judecătorii. La coasă suntem buni? Dar binefacerile cu teatrul nu sunt și pentru noi? Cerem încă

odată să fim trimiși în lagăr.

Hotărârea noastră-i pune în mare încurcătură pe notabili. Pleacă tăcuți din mijlocul nostru; se opresc în răstimpuri și gesticulează.

Stăm pe fân și-i ascultăm pe Bădița. Fluierul lui mângâie apele, pădurile.

Aproape că am uitat de teatru, când deodată plăcuta muzică românească este zgomotos întreruptă de strigatele guturale ale sergentului:

- Hai să mergem, că vin artiștii. Dar să nu fugiți, vă rog să nu fugiți și să nu le faceți nimic artiștilor... Lăsați-i să joace frumos.

- Nu fugim, fii fără teamă; garantăm pentru viața artiștilor... Ne-am așezat pe iarbă jos, cu doi ceasovoi de pază. Lumea se uită la noi; ne cunosc colhoznicii de la muncă și copiii pentru pâinea care o capătă de la noi.

În scurt timp se arată un camion, din care coboară șase bărbați și trei femei. Satul, în picioare, îi primește ca pe o minune. Primarul și celelalte autorități se frământă, vorbesc, transpira. Pe scenă se urcă școlarii, învățătorul trage cortina - cele două cearșafuri - și ține un discurs puternic despre teatru și despre arta sovietică, de la care omenirea nu știe ce are de învățat. Corul cântă ceva cu „întinsă țară avem noi și nu-i pe lume altă țară în care cetățeanul să respire atât de liber ca aici“. Apoi vorbește președintele colhozului: „Iată cetățeni grija de mamă a regimului nostru; ne dă teatru și ne înalță sufletele...“

Ochii lui nenea Grișa mă caută și parcă ar spune: „mai bine ne-ar da pâine și ne-ar lăsa sufletul în pace“.

Primarul vrea să spună ceva; se uită în ochii unei actrițe grăsuțe, îmbrăcată cu haine europene, se încurcă în ceea ce ar fi vrut să spună și atunci strigă disperat: „trăiască dascălul și învățătorul noroadelor, generalisim Stalin“, Corul îl salvează, cântând „Mulți ani“!

Cortina cade și se înțelege că suntem în pauză. Privesc publicul, în față stau fetele și băieții; mai în fund bătrânii. Copiii, pe unde pot. E drept, tot satul s-a adunat la spectacol. Deasupra cerul e limpede și soarele domol.

Când se ridică cortina, înțelegem că a început piesa. Câțiva bărbați și câteva femei, pe scenă - reprezentând un grup de partizani, se căznesc cu gesturi largi, teatrale, să ne facă să înțelegem mărețele lupte pe care le-au purtat și strălucitele victorii ce le-au câștigat împotriva fasciștilor. Lumea îi ascultă la început cu atenție. La al doilea act, interesul scade și în timpul ultimelor scene, înainte de căderea cortinei, teatrul se transformă în comedie. Pe scenă, singură, artista grăsuță, în haine militare, cu pieptul plin de decorații, povestește cu patos bătăliile ei cu nemții și arată cum punea la pământ câte un regiment de fasciști, așa, ca pe niște muște.

Bătrânii tac și ascultă. Notabilii, lângă scenă, îi sorb orice cuvânt și cu ochii după fiecare gest care-i scot în evidență formele carnale.

Fetele și băieții își fac cu ochiul și zâmbesc negativ. La un gest al artistei care arată cum a ucis, la un pod, un grup de fasciști, dinspre grupul băieților se aude „huia“. Fetele chicotesc, notabilii, rapid, sâsâie și artista continuă povestirea. La un alt pod, o divizie întreagă cade răpusă. De pe altă bancă se

aude iarăși: „huia“. Și pe măsură ce artista se înfierbântă, băieții și fetele strigă: „huia, huia“.

Nu se mai înțelege nimic; artista dezorientată, speriată, se oprește; sufleurul iese, cu cartea în mână de după cearșaf, toți artiștii intră în scenă, să vadă ce s-a întâmplat. Băieții și fetele, cântând pe melodia lui Șaliapin Luntrașii de pe Volga repetă mereu același cuvânt porcos huia, huia.

Spectacolul a căzut. Tineretul se încolonează pentru guliai cu armonici la mijloc. Pleacă spre locul de adunare, sub sălciile bătrâne, urlând melodia lui Șaliapin. Copiii se zbenguie și se fugăresc printre bănci, în timp ce bătrânii cu mâna la gură sau cu ochii în pământ întreabă: „ce mai fu și asta“?

Artiștii cer explicații, se aud cuvinte despre artă și muzică, despre educație și stat sovietic. Autoritățile, consternate, caută explicații și nu găsesc, nici măcar în buzunarele adânci ale tovarășului președinte de colhoz.

Soarele mirat și el de-o astfel de întâmplare dă din cap a neînțelegere și trece peste păduri; obosit de-atâta drum, se culcă după o căpiță de fân, într-o poiană.

Când camionul cu artiști dă să plece, din grupul nostru pleacă, frenetic, aplauze către artiști. Aceștia nu înțeleg: e batjocură? Ca să nu rămână cumva datori, din mers ne salută: „pa, pa, la revedere“.

*

A doua zi cosim, adunăm și treaba merge strună. Nenea Grișa, găsind un moment prielnic, se apropie de mine: „Ai văzut, părinte? Tineretul nostru nu-i chiar așa năuc, cum îl cred autoritățile; e sătul până în gât de atâta propagandă și, cum ai observat, nu o mai poate suferi și a reacționat așa cum s-a priceput. Tineretul ascultă la o muzică străină, vede o revistă sau un ziar care vin din Europa; și cei care au fost pe front s-au luminat; și la întorsul lor acasă, n-au tăcut. Acum îi reeducă statul în Siberia. Degeaba; lumea noastră s-a „îmbolnăvit“ de europenisme. „Doctorii“ de la Kremlin, alarmați de Jdanov, au prescris măsuri „medicale“ și-au pornit să tămăduiască tineretul de influența străină: cărți, filme, haine, tehnică etc. Și să trâmbițeze zi și noapte prin toate mijloacele că cei mai mari savanți ai lumii, cei mai valoroși artiști etc. La noi sunt! Tineretul așteaptă nerăbdător să se ridice cortina. Să-i spună lumii tot dorul lui după libertate. Și să cunoască toată viața cea adevărată. Să se adape de la această nouă viață.“

DE VORBĂ CU VOLODEA DESPRE DREPTATE ȘI SATUL LUI

Lucram la Iagoda; patruzeci dintre noi trăgeam la coasă, iar zece adunam fânul în căpițe. După aceea colhoznicii veneau cu căruțele, îl încăreau și undeva, mai lângă sat, clădeau stoguri; să aibă la iarnă pentru vite și pentru oi. Însă lucrul mergea încet, încet de tot. Venea câte o ploaie repede și răpăia peste păduri. Stogurile, fără vârfuri, se udau de ploaie. A doua zi, peste fânul ud se puneau alte paie de fân uscat, și tot așa, până într-o zi când am observat că din stoguri iese fum; se încinsese și fumea acru. Întinde din nou fânul; alege-l, care a mai rămas bun, neputrezit și fă-l din nou stog. Și atunci, nu-i de mirare că primăvara vitele colhozului trebuiesc ridicate de jos cu parii.

Mi-aduc aminte, că într-o primăvară, în Oranki, am fost aduși să curățim bălegarul din grajdurile colhozului. Nu ne venea să credem: când am intrat înăuntru, bălegarul era până la genunchiul vitelor. Slăbite din cauza inaniției, câteva vaci au fost ridicate cu niște otgoane de tei - legate de două ori pe sub burta vitei și apoi, capetele funiei înnodate de grinda de sus.

Doctorul veterinar, la fel ca și doctorul uman, împărțiseră vitele în patru grupe: grupa I și a II-a erau socotite bune de lucru, grupa a III-a la tăiere și grupa a IV-a - cele distrofice - bună de trimis la gărlă. Hrana li se dădea conform acestei catalogări medicale.

La Iagoda. Lucrurile stăteau la fel ca și în alte sate. Pentru iarnă, vitele rumegau paie și fân putred, mucegăit.

Și Doamne, ce pășuni bune erau! O minte chibzuită și cu tragere de inimă, ce-ar fi putut scoate din poienile acestea! Ce folos, dacă Dumnezeu îți dă și tu nu știi să te folosești de mana pământului?

Nenea Grișa ofta: „Când erau ale noastre vitele și poienile, altă făină se macină la moară. Acum praful și pulberea să se aleagă de toate.“

*

Era în preajma Adormirii Sfintei Marii; trăgeam cu grebla și mă gândeam. Acasă, în copilărie, la fel ca acum, mânuiam grebla cu colți de lemn. Ușoară ca o pană, fânul uscat la fel de ușor, și de jur-împrejur pădure sănătoasă.

Într-o după-masă, văd că se apropie de mine un ceasovoi tânăr, foarte tânăr, să fi avut 17-18 ani. Slăbuț, cu ochii albaștri, roșcovan; în picioare avea cizme de pânză. Mi-a dat târcoale, mai pe departe. Pe urmă, s-a apropiat mai mult. Parcă ar fi vrut să-mi spună ceva și se ferea. M-am oprit din lucru, m-am uitat la dânsul întrebător și am așteptat. L-am văzut încurcat și i-am făcut semn cu mâna,

- Sănătate! Mata ești părinte?
- Da, sunt preot.
- Chiar ortodox?
- Da, sunt ortodox.
- Dar nu aveți nici păr mare, nici barbă și sunteți tânăr.
- Se poate. De bună seamă nu am barbă, nici plete, sunt chiar tânăr și totuși sunt preot și anume preot ortodox.

- Pe la noi preoții - pe unde mai sunt - poartă barbă și haine lungi.
- Când eram liber - acolo în țara mea - aveam și eu haine lungi, preotești. Aci, după cum vezi, în picioare sunt încălțat cu bocanci românești, pantalonii sunt nemțești, tunică italiană și capela ungurească, adică sunt îmbrăcat în uniformă de prizonier. Și totuși, așa cum vezi, sunt preot ortodox și, după legea mea, mă închin Mântuitorului Hristos.

- Da, înțeleg acum; nu se poate să fie altfel, doar sunteți prizonier, însă până acum eu nu am văzut decât unul sau doi preoți de-ai noștri și am socotit că așa trebuie să se poarte toți preoții din lume, cum i-am văzut eu pe ai noștri. Am auzit că sunt în lagăr și preoți nemțești. Dar eu am vrut să cunosc un preot ortodox, din Europa...

S-a uitat la mine, m-a măsurat din cap până în picioare și apoi, cu un salut de „sănătate“, s-a retras.

Peste vreo jumătate de oră a reapărut ceasovoiul meu, cu un buchet de flori într-o mână și-n cealaltă cu mure coapte. Mi-a zâmbit timid și mi le-a oferit zicând:

- Eu sunt creștin, părinte. Tata, mama, surorile și frații mei, toți suntem creștini. Ba, pot să vă spun că tot satul nostru este creștin. Avem și biserică; revoluția i-a dat jos crucile și a făcut din ea magazie; dar tot satul se sfătuiește acum să o facem iar biserică, pe urmă o să căutăm un preot să se roage pentru noi.

- Cum te cheamă?
- Acasă îmi spun ai mei Volodea - se înțelege că mă numesc Vladimir.
- Îmi dai voie să-ți spun la fel ca familia dumitale?
- Da, părinte, parcă-i mai creștinește așa.
- Bine, Volodea, așa să rămână cuvântul între noi. Faci de mult cătănie?
- De un an.
- Da. Spui că tot satul vostru e creștin. Eu auzisem că voi rușii v-ați păgănit!
- Ei, da, s-a făcut multă propagandă ca să ne lăsăm de credință. Și peste satul nostru au trecut suferințe grele; au murit destui pentru credință, alții se găsesc încă și acum, dacă vor mai fi trăind, prin Siberia sau pe la canale. Taie păduri, fac terasamente de cale ferată sau leagă prin canale mărilor și apele unele de altele. Se chinuie săracii, mor, dar nu-și vând sufletul. Și au așa face la fel ca ei, dar acum revoluția s-a mai potolit și nu mai este persecutat, în mod direct, nimeni pentru credință. La școală, la club, în armată, peste tot, este batjocorită credința. Dar nimeni nu te mai ia de gât să te trimită la canal sau să te împuște.

Zice propaganda lor ca-n fața științei progresiste credința va muri singură. Tot așa stăpânirea se căznește să facă tineretul ateu. Însă și eu am făcut școală, sunt chiar agronom, am terminat școala medie și vedeți, n-am devenit ateu din pricina lui Darwin. Eu, în timp ce profesorii își făceau propaganda lor, mă gândeam de ce dascălii noștri, în loc să facă spume la gură demonstrând că ei se trag din maimuță - eu nu am nimic cu dâșii dacă se mândresc cu o astfel de descendență - nu repetă la începutul fiecărei lecții „Elevi, iubiți-vă unii pe alții! Toți sunteți frați și fii ai aceluiași Părinte creator“!? Cred că atunci omul ar deveni om.

Noi, băieții de la țara, suntem mai sănătoși la suflet. Sunt și alții pe la orașe, pe la mahalale, care nu cred în nimic. Singurii care se bat cu pumnii în piept, pentru necredința lor, sânt membrii de partid. Dar membrii de partid sunt puțini la număr. Aceștia, prin instituțiile lor, aleg un număr limitat de tineri, de care se ocupă mai îndeaproape, pionieri și apoi comsomoli, din aceștia vor să-și facă pentru mâine cadre.

Deocamdată, după cum se vede, dacă ne-au lăsat în pace, iată ca tot satul nostru se gândește să repare biserica și să aducă un preot. Mai înainte părinții se închinau în ascuns, se temeau de copiii lor, școlari. Au fost cazuri când, întrebați de învățător de învățători, copiii și-au divulgat părinții că au icoane în casă și cărți sfinte. Destule necazuri de pe urma unor astfel de învățători și a unor copii ca aceia pomeniți mai sus. Acum lucrurile s-au mai potolit și eu cred că Dumnezeu, ca un bunic de treabă, înțelege și rabdă până la un timp. Pe urmă te bate cu nuiua la fund în satele noastre - și la orașe la fel - învățătorii au otrăvit generația care s-a ridicat acum. Pe ei s-a sprijinit stăpânirea în propaganda „progresismului“ și lor li se datorește dezmățul și dezorientarea generației tinere. Eu, când trec pe lângă un învățător, scuip: iepure, lingău, slugă, neam de robi.

- Volodea, dar în armată cum stați cu credința?

- La fel ca-n sat la noi. Cei mai mulți sunt feciori de țărani și credem în Dumnezeu; ne închinăm sub pătură. Ne ferim de cadre. Propagandă ateistă se face destul. Ne frige inima când se vorbește de rău biserica. Nu avem ce face, răbdăm. Seara, în așternut ne rugăm Domnului, să ne ajute pe noi și să-i lumineze pe îndrăciți. Eu, părinte, cred că este drac, adevărat drac, care se amestecă între oameni și-i mână la rău. Știm de la tata că dracul nu face mănăstiri. Și dacă nu zidește așa ceva, apoi le dă rămă. Iar noi ne împotrivim.

- Dar rugăciuni cunoști, Volodea?

- Da, știu mai multe pe de rost. Acasă aveam o carte veche cu molifte și o Biblie, pe care le-a scăpat tata cum a știut el. Pe peretele dinspre răsărit, avem 12 icoane, frumoase și o candelă. Pe policioară, ținem o cruce de metal, pe care a adus-o bunicul de la Kiev. Tata citește în cărți seara și de sărbători. Noi, copiii, citim, la fel. De la părinți am învățat rugăciunile. Eu am citit Biblia de două ori, toată, iar partea creștină de mai multe ori. Totuși, trebuie să vă mărturisesc că sunt multe lucruri neînțelese pentru mintea mea. Tata spune că mai înainte erau cărți făcute de sfinți, care-l lămuresc pe om despre lucrurile greu de înțeles, din

carte. Așa ceva mi-ar trebui și mie. Dacă am avea un preot, în sat, l-aș întreba.

- Poți să-mi spui „Tatăl nostru“, „Crezul“?

- Pot. Și Volodea, parcă ar fi în biserică. Se descoperă, stă cuviincios, privește spre cer și se roagă cu mâinile cruciș pe piept: „Tatăl nostru carele ești în ceruri... “ Apoi „Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl atotștiutorul, făcătorul cerului și al pământului... “ și în continuare „Născătoare de Dumnezeu fecioară, bucură-te, ceea ce ești plină de daruri...“ Când pronunță, abia auzit, ultimul amin, peste noi și peste păduri am simțit pacea lui Dumnezeu.

*

A doua zi Volodea n-a venit; l-am așteptat. Abia peste trei zile l-am văzut rezemat în armă, lângă pădure. Stăteam pe un braț de fân. Volodea a venit la mine iar cu flori, iar cu zmeură:

- Pofțiți, părinte!

- Mulțumesc, Volodea. Iată ți-am adus și eu ceva. Și din colțul batistei scot două bucățele de anafura.

- Sfânta anafura! Aici în pădure, iată am găsit Sfânta anafura! Vă mulțumesc, părinte, vă mulțumesc mult de tot.

Volodea ia firimiturile de pâine sfințită, le înfășoară într-o bucată de ziar și apoi le pune în buzunarul stâng. Apoi, către mine:

- Să vedeți, părinte, ce-am pățit noi la Paști, tot satul, nu numai familia noastră. Tot postul l-au ținut bătrânii, așa cum se scrie la lege. Dealtfel, stau eu și mă gândesc dacă ici seama la lipsurile de astăzi - toată lumea postește, însă, după socotința mea, asta-i post forțat și n-are nici o valoare morală, nu-i o jertfă din inimă, așa cum am înțeles de la tata că trebuie să fie postul, ca să-l primească Dumnezeu.

Eu de Paști - așa a rânduit Dumnezeu - am fost în concediu. Tata plecase la Moscova. Noi suntem destul de aproape de Moscova - la vreo trei sute de kilometri spre răsărit - și tata, dorind să se spovedească și să se împărtășească, a plecat la Patriarhie. Acolo sunt vreo doi călugări credincioși. Dealtfel tot satul tânjea pentru sfintele taine. Și când a plecat tata, i-au spus oamenii: „Venea, frate, să nu ne lași; vino cu Sfânta anafura. Noi nu ne înfruptăm până ce nu te întorci la noi. Și tata a plecat cu această făgăduință. Dealtfel, la fiecare Paști, de câțiva ani încoace, pleacă un om sau doi din sat, până la Moscova și aduc Sfânta anafura.

Satul nostru-i frumos și mare, are vreo 200 case, are câmp pentru semănături și apoi pădure. Oamenii se pregătesc de Paști. Din ce au, din ce nu au, pregătesc ceva de mâncare mai deosebit - pe vremuri se făceau cozonaci - colorează ouă și tinerii pregătesc dansul. Toți ne îmbrăcam cu ce avem mai curat. Chiar dacă nu avem tot ce ne trebuie, totuși satul e în sărbătoare. Eu parcă nici nu pot să-mi închipui primăvara cu flori și lăstuni fără Paști. Pustie ar fi viața fără sărbătorile creștinești. Noi ținem zilele Crăciunului - avem cântece frumoase cu nașterea

Mântuitorului Iisus Hristos, ne felicităm la Anul nou, iar la Bobotează mergem la râu. Râul și fântânile le sfințim cu apă sfințită la Moscova. Tata spune că înainte era încă mai frumos. Noi cei tineri ne mulțumim cu ce este. Ce știm noi despre viața cea adevărată și despre frumusețile ei? De la tata știu o întâmplare, cu trei oameni din satul nostru, care s-au dus pe jos la Ierusalim și acolo s-au închinat la Sfântul Mormânt. Când povestește tata despre călătoria lor spre locurile sfinte, tot să stai și să te minunezi... Oamenii aceia bătrâni, vor fi murit în Siberia. Stăpânirea i-a ridicat într-o noapte și i-a dus.

E greu să fii creștin în zilele noastre! De o bucată de vreme, să fie vreo trei ani - odată pe an, ajunge și-n sat la noi un preot călător. Rămâne la noi câteva zile și botează pe cei nebotezați, cunună pe cei necununați, iar la cimitir citește rugăciune morților. Apoi, într-o dimineață dispare, mergând spre alte sate. Tata spune că-i bine și așa, dar e puțin. Tânjim după cuvântul Mântuitorului și după rugăciune. Simțim că nu-i de ajuns ceea ce facem noi...

Și cum vă spuneam, tata a plecat la Moscova și rămas acolo până duminică dimineața, ca să ia sfânta anafura pentru tot satul. Povestea el, după ce s-a întors, că mulțumit de reușita lui și cu sufletul limpede, venise la gară târziu, pierzând un accelerat. A mai așteptat o oră, două și s-a urcat într-un personal. Dar personalul merge încet, abia pe la miezul nopții s-a dat jos în gara noastră, în vreo două ore de mărșăluire prin pădure a ajuns acasă. Era luni de dimineață, tocmai la răsăritul soarelui. Cum au aflat de sosirea lui, toți consătenii s-au grăbit la ușa noastră și primeau din mâna tatei sfânta anafura și câte un pic de aghiazmă. Oamenii de închinau și plecau pe la casele lor. Și noi dealtfel, spălați, curat îmbrăcați, după ce ne-am închinat, cântând de trei ori Hristos a înviat, am primit de la tata câte o bucățică de anafura și câte o picătură de apă sfințită. Numai după aceasta, am ciocnit câte un ou colorat și ne-am așezat la masă.

Vreau să vă spun că am postit chiar în prima zi de Paști și nu ne-am îndulcit decât după ce a venit tata cu anafura. Și tot satul a făcut la fel ca noi.

*

Într-o zi îmi spune Volodea:

- Zilele acestea plecăm la unitate; ne vin schimbășii. Mie îmi pare rău. Am atât de multe lucruri să vă întreb și văd că timpul s-a scurtat. Nu știu cum să mă exprim; mă frământă mereu întrebarea: pentru ce Dumnezeu îi îngăduie pe cei răi și nu-i trăznește odată; să vadă și orbii puterea Lui?

- Volodea, planurile lui Dumnezeu nu sunt la fel ca ale oamenilor. Și e greu ca noi, cu mintea noastră puțină, să descifrăm gândurile Celui Atotputernic. Răul e tot atât de necesar, ca și binele. Numai cu ajutorul răului se lămurește virtutea și numai alături de întuneric strălucește lumina. Pe câmpurile lui Dumnezeu crește și grâu dar crește și neghină. Grâul va fi adunat în magazinele cerești, iar neghina trece la foc. Pentru cei răi sunt pregătite caznele fără de sfârșit. Pentru credincioși se deschid pentru veșnicie ușile cerurilor. Sunt epoci

în viața omenirii când păcatul, răul și aderenții lui triumfă, pentru un timp. Dar lui Dumnezeu să nu-i pretindem nimic; în general lucrează tot prin oameni, sau prin intermediul popoarelor. Și vremurile de cumpănă pentru credință înseamnă pedeapsă cerească pentru abaterile noastre de la linia morală, sau, știu eu ce să zic? Uneori pedepsele sunt trimise de Dumnezeu pentru încercarea rezistenței noastre sufletești.

Cine nu rezistă se prăbușește, dar cine rezistă până la sfârșit, acela se mântuiește, îmi pare mic ca acum Dumnezeu caută în lume un om, sau un popor, prin care să echilibreze lucrurile. La orizont se arată, prietene drag, zorile unui veac de întinsă trăire spirituală. Poate că atunci - pentru oamenii ce vor trăi în acei ani - îngerii lui Dumnezeu se vor pogori pe pământ și vor intona, alături de noi: „Hristos a înviat din morți“.

Eu înțeleg, Volodea, că sufletul tău strigă după dreptate - pentru că observi că nedreptatea triumfă pretutindeni, în aceste zile de aspră lăncă dintre duh și materie. Și arunci ridică-te cu mintea până la ușa cerului și vezi ce-i acolo. Dacă aici nedreptatea a triumfat și cei răi își târâie nestingheriți existența lor murdă pe pământ, dacă aceștia, răi fiind, calcă în picioare dreptatea și obișduiesc pe semenii, apoi, înțelege tu, că undeva, dincolo de lume, trebuie să se găsească cineva Atotdrept care să facă dreptate, răsplătind virtutea și palmuind păcatul. Pentru aceasta sufletul tău îl caută pe Iisus și-i cere dreptate pentru pământ.

Dumnezeu care ține în mână sa cumpăna vieții, își va face la ora pe care n-o știu nici îngerii din cer dreptatea sa. Până atunci fericiți sunt cei ce rabdă prigoanele...

*

Volodea a plecat chiar în acea seară. Disperat, a venit până la mine să-și ia rămas bun. În mână i-am strecurat o cruciuliță de os. S-a uitat la ea, a sărutat-o și atent a băgat-o în sân, lângă inimă. Pe creștet i-am pus mâna binecuvântării și i-am șoptit: „Răbdare, Volodea, multă răbdare. Sunt semne că Dumnezeu nu ne-a uitat! Privește spre Apus. Dintr-acolo vine mântuirea!“

26

CE-A VĂZUT DOCTORUL VASILIEV ÎN EUROPA

Pe soldații și gradații din gardă - ceasovoi - nu-i cunoșteam și mai ales nu aveam nici un interes să-i cunoaștem. Pe urmă, ca nu cumva să pactizeze cu „inamicul“, îi schimbau destul de des. Veneau de la unitățile lor, își îndeplineau rosturile cum se pricepeau - cu înjurături, ghionturi - forțându-ne la muncă „bîstreii, bîstreii“¹ - și în memoria noastră rar dacă se înscria câte un nume

propriu. Pe ici, pe colo, printre ei se găsea și câte un om care se purta omenește, sau chiar încerca să fie civilizat. Dacă, cine știe pentru ce întâmplare, vreun ofițer, sau vreun ceasovoi îți căra ceva pumni în cap, ca prin farmec, rusul se oprea holbat - rămânea cu mâna ridicată - mârâia încă o înjurături printre măsele și te lăsa în pace. Așa că, de câte ori începea, vreun antrenament pugilistic pe spinarea noastră, sau repezeau câinii pe noi, numai ce strigam a mirare: „unde vi-i cultura voastră“?!

¹ Repede, repede

Dealtfel nu puteai pretinde soldatului uzbek, sau mongolului, comportament civilizat. Deși purtau guler scrobit, sub gulerul vestonului, asta ca să ne impresioneze pe noi „europenii“ - știam că acest guler iasă un sector gol, până la veritabilul guler al cămășii. Pentru că acesta n-avea guler; avea un croi special al hainei - gâtul și umerii pe jumătate goi. Cam la aceasta se rezuma civilizația lor; gulerul scrobit. La vremuri de conflicte, din mulțime se găsea câte unul care să-și aducă aminte și să-i apostrofaze: „păcat de gulerul tău scrobit“.

Recunosc - rar de tot - se găseau totuși printre ceasovoi și oameni corecți. De exemplu doctorul Vasiliev. Eu nu l-am cunoscut personal, dar la lucru - mai corect spus, în timpul repausului - venea în grupul nostru și ne povestea multe. Noi știam, de la dânsul, că făcuse războiul în Europa și ne interesau impresiile pe care i le făcuse lui această Europă.

Tânăr, înalt, blond, sergent. De felul lui era de prin regiunea Moscovei. Făcuse medicina veterinară la Moscova și războiul l-a găsit proaspăt laureat. A plecat la război; l-au făcut locotenent și când s-a încheiat războiul, fiind demobilizat, a avut parte de o lună de concediu, întors acasă, în sat, la familie, lângă Moscova, vechilor lui colegi le-a povestit cele văzute prin Europa. Se pare că se arăta entuziasmat de contactul cu civilizația apuseană - și acest fapt a fost observat de unii din prietenii lui, care, pe căi întunecoase, l-au dat pe mâna securității. Entuziasmul lui i-a fost fatal. A fost trimis pentru reeducare în lagărele de la granița chineză - unde se găsea toată armata ucraineană - contaminată de europenism și care, se pare, ar fi mișcat - în frunte cu mareșalii ei - pentru o independență ucraineană. Din locotenent, l-au făcut sergent și după doi ani de frecătură, cum se exprima el - iată-l în gardă la noi. Vesel, tot timpul fredonează - fals - ceva melodii învățate în Europa.

Noi coseam, adunam fân și Sura Vasiliev ne cânta. Pe urmă, obosit de atâta cântare, striga să-i audă și morții: „nada pauza,“ trebuie pauză - „veniți încoace să fumăm“.

Nenea Grișa „l-a citit“ - și se dădea la o parte bucuros, înțelegător. Președintele colhozului mereu îl apostrofază: „ce atâta pauză, tovarășe sergent?“ Sergentul Vasiliev se făcea că n-aude.

Tomiță Popa - pe care Vasiliev l-a îndrăgit din pricina vocii sale frumoase - stătea lângă rus și-l îndemna: „ei, domnule doctor, ce-ați mai văzut în Europa?“

Vasiliev atât aștepta; nu se lăsa prea mult rugat.

- Mai întâi să ne cânte domnul slt. Tomiță ceva frumos, ca la dumneavoastră acasă - și după aceea vin eu la rând.

Tomiță, odată voinic ca un brad, uscat acum ca un schelet - nu-i place ovăzul cu teci fiert în apă de Volga - cu mânecile suflecate și cu cămașa desfăcută la piept începe:

În zbor trec peste mine anii
Depart'e'ntre străini mă frâng
Îmi plâng de milă maghiranii
Și romanițele mă plâng...
Tu vântule cu șoapte line
Ce aromești a busuioc
Du și tristețile cu tine
Și cânt și dor și nenoroc..

Sergentul Vasiliev ascultă - cuvânt nu înțelege, dar pricepe răzvrătirea și nenorocul nostru. Tomiță trece prin romanța bădiței Nicoară:

„Dar în portul trist
Nu mai fluturau
Măinile ce atât se-nclinau;
Te văd cum te rogi zbuciumată;
Să nu mă mai vezi, niciodată?“

Și cu gândul întors la vatra părintească, strigă aprinse răzvrătiri:

„Căărăuie, căărăuie, care duci la București,
Tu să știi că pe la vetre, întorcându-ne într-o zi,
Te-om zidi, dar nu cu pietre,
Cu dușmani te-om netezi...“

Ultimul acord îl obliga pe Vasiliev să se trezească din reverie; vară plăcută, fân proaspăt cosit și vocea de aur a lui Tomiță!

- Eu - începe doctorul - am fost la București. Trebuie să vă spun că orașul dumneavoastră este vesel. Lumea circulă, pe străzi zi și noapte. Am văzut acolo și mașini multe și foarte frumoase. Pentru mine a fost curios faptul că mașinile stau pe stradă parcate - chiar și noaptea, și nu le fură nimeni...

Noi facem ochii mari: „Cum să le fure domnule? Ce, suntem pe timpul tătarilor?“

Doctorul nu înțelege în miezul ei riposta noastră, dar reflectează cu amărăciune: „La noi la Moscova sunt puține mașini - nu așa luxoase ca ale dumneavoastră. Dar noaptea stau sub lacăt. Dealtfel, la Moscova - și-n general în orașele noastre - lumea doarme obosită. La București, lumea petrece. Sunt multe restaurante, iar băutură de ajuns. Româncele sunt ochioase, dar să vă spun drept, fugeau de noi. Cum ne zăreau, treceau pe celălalt trotuar. Am fost și la teatru, dar acolo n-am înțeles nimic. Am văzut câteva filme apusene. Sunt sătul până în gât de filmele noastre, cu colhozuri și partizani; nu-i nimic vesel în ele. Să nu uit! Cu multă greutate, dar totuși într-o seară am reușit să intru la

„Tănase“. Mare artist, domnilor ofițeri! Am răs atunci, de m-au durut fălcile o săptămână.

Să vedeți cum a fost. Mai întâi, la Moscova, nu am văzut niciodată acest gen de teatru. Am auzit ca-n apus sunt teatre de operetă și de revistă. Asta, pe când învățam la institut. Dacă am ajuns la București, iată am avut plăcerea de a vedea o revistă cu Tănase. Am încercat să le-o povestesc prietenilor mei, la întoarcere; s-au arătat foarte încântați de acest gen de teatru. Dar eu stau și mă gândesc acum; acest teatru trebuie să-i vezi; în timpul spectacolului râzi, te distrezi și după aceea uiți ce-au spus, sau ce-au cântat artiștii, dar rămâi pentru mult timp cu inima veselă. Așa am înțeles eu revista și de atunci cânt mereu vesel.

Știți, la sfârșit, a ieșit Tănase pe scenă, îmbrăcat ca un soldat rus; la gât avea un ceas mare și pe amândouă mâinile, multe ceasuri de diferite mărimi.

Spectatorii când l-au văzut, s-au cutremurat de răs. Când aplauzele s-au potolit, artistul a spus:

„Greu era cu der, die, das
Da' mai greu cu davai ceas”

Lumea a leșinat de răs. Tănase iar a spus:

„Am spus eu ceva?
N-am spus nimic...
Tac, tic, tac, tic
Tic, tac, tic, tac,
Iaca, tac!”

Așa de vesel am fost, încât în entuziasmul meu, am aruncat căciula până-n plafon. Căciula a căzut pe nasul unei babe care, supărată, atât doar a spus: „vai, asta nu se face“! Nu se face - înțeleg și eu - dar era prea târziu, o făcusem deja. Prietenii mei de la Moscova au spus că-i vorba doar de o glumă foarte reușită, în susținerea părerii mele, m-am folosit de o poezie a lui Victor Hugo în care se povestește că, după bătălia de la Borodino, câțiva soldați ruși l-au înconjurat pe mareșalul lui Napoleon, Ney - și nu i-au făcut nimic altceva, decât i-au luat ceasul. Vezi, rușii au pasiunea ceasurilor și mai ales a ceasurilor cu bătăile puternice. Așa că Tănase a priceput dragostea noastră fără limită, pentru ceasurile cu tic-tac-ul tare.

- Dar cu vinurile, cum te-ai împăcat?

- Noi, rușii, nu suntem băutori de vinuri; la ruși, stacanul de spirt; asta da. Să-i simți până mai jos de ficat. Am trecut pe la Cotnari; spuneau oamenii locului că acesta-i cel mai extra vin românesc.

Pe urmă am stat la Focșani - acolo era un lagăr de nemți - am trecut apoi în Banat și pe acolo am băut o țuică fiartă de două ori; asta era bunicică; se apropia de spirt. Ceea ce mi-a plăcut cel mai mult în România, dar mai ales în Banat, au fost colhozurile de acolo.

- Ce colhozuri, domnule? În România nu există așa ceva!

- Ba, sunt peste tot locul...

Ne gândeam: uite că, în câteva luni după catastrofa de la 23 August, țăranul

român a și trecut, rapid, la colectivizare.

- Și cum arată, domnule doctor, aceste colhozuri? întrebă neîncrezător Tomiță.

- Ah, arată foarte bine.

- Adică, fiți bun și ne spuneți ce înseamnă „foarte bine“.

- Iată cum sunt colhozurile din Banat. Credeam că până la această oră, ați aflat despre ele.

Noi ridicăm din umeri.

- Acolo în România, am văzut colhoz lângă colhoz. Fiecare casă are gard împrejur, grajduri și magazine, căruță; plug și alte unelte agricole. Apoi, în curte sunt cai, vaci, porci și păsări multe, multe. Oamenii fac pâine mare, albă și-o mănâncă cu slănină. După aceea beau țuică tare.

- Și sunt multe colhozuri așa?

- Peste tot locul, în fiecare sat, casă lângă casă și colhoz în curte...

- Atunci e bine, doctore, râde Tomiță și, alături de el, izbucnim și noi în râs vesel.

- Era chiar foarte bine. Când le-am spus acest lucru prietenilor mei de la Moscova, mi-au spus că așa făcuseră românii, numai pentru propagandă. Că în realitate țăranul din Europa trăiește mizerabil, moare de foame. Eu le-am răspuns că și eu aș vrea să mor de foame, cu pâine albă, slăninuță și țuică. Prietenii mei se uitau neîncrezători la mine. Tata și mama și alți oameni din satul nostru m-au crezut și spuneau: „și la noi a fost așa mai de mult; avea omul gospodăria lui cu vite și păsări în băătură. Pâinea pe acele timpuri și băutura erau ieftine”. Tata spunea însă ca el se teme de ceva; el crede că și-n România și peste tot locul în Europa se vor face colhozuri adevărate și va fi și acolo ca și la noi; toată lumea la porțioară; toată lumea la cantină... Mă tem că tata are dreptate. Am văzut țara dumneavoastră destul de bine. Sunteți oameni bogați: sare, grâu, petrol și oameni cu inimă bună.

- Din cauza bunătații firii noastre, unele popoare și străinii pripășiți la noi, ne socotesc proști și sug, sug ca ploșnițele bogățiile noastre și mana țării noastre. Noi, aceștia mai tineri, am înțeles lucrul acesta și luăm atitudine hotărâtă împotriva celor ce ne fură viața, făcând din stăpânul acestui pământ, robul hrăpăreților și neomenoșilor străini.

Românul așa a fost: bun cu cel ce cere milă și adăpost. Dar miluiții noștri nu cunosc măsura; s-au îngrășat la masa noastră, s-au făcut stăpâni pe casa noastră; i-au adus pe oameni la sapă de lemn, îngrădiți de legi făcute de ei, sau strecurându-se printre paragrafele legilor, storc mana pământului nostru: munți, ape, câmpii și trimit peste graniță.

Domnule doctor, noi avem un mare poet, cel mai mare talent al literaturii noastre, Mihai Eminescu. El are poezia intitulată: Doina. Acolo plânge el jalea românului în fața cotozirii străine, și tot el aruncă asupra noastră cel mai greu blestem pe care l-a rostit cândva gură omenească:

Cine-a îndrăgit străinii,

Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia,
Și neamul, nemernicia...

- Înțeleg, înțeleg - răspunde doctorul - am văzut oameni la voi, în țară, care nu seamănă cu românii; făceau negustorie, aveau fabrici și strigau: Ura! Ura! Când am intrat noi în Iași. Și pe la noi sunt, dar mai puțini. Trebuie să-i cauți pe undeva, prin posturile de sus...

După trei zile, grupa sergentului Vasiliev face iar de caraulă în jurul nostru, în aceste zile pauzele sunt foarte numeroase și lungi; ceasuri întregi. La îndemnul președintelui de colhoz, doctorul ne ia apărarea cu „lasă tovarășe, este timp destul“.

Garda stă departe, rezemând pădurea. Sub căpița de fân, povestea cu Europa se desfășoară mai departe.

- La dumneavoastră este bogăție multă și multă veselie, reia doctorul Vasiliev, firul povestirii. Am fost doar la câteva botezuri și la o nuntă - m-am îmbătat tare - și a fost foarte bine. Frumoasă țară, buni oameni! Abia după ce am trecut în Ungaria, am văzut că acolo se macină altă făină; nu mai era bogăția și bunătatea românului. Era mai greu cu mâncarea, iar de băutură trebuia să te ferești; puneau otravă în ea. Pe urmă câmpul acela era gol, îmi aducea aminte de stepele ucrainene.

Mie mi-au plăcut munții; sunt mari. Până la Carpați eu n-am văzut munți, dar asta nu-i de-ajuns. Am fost la Sinaia - satul regelui dumneavoastră - și-am vrut să mă ridic până la vârful unui munte. Am obosit și m-am oprit la o stână. Acolo un moș frumos la chip mi-a dat să mănânc mămăligă caldă cu brânză. Știți că-i bună?

În Cehoslovacia am văzut drumuri bune - asfaltate, iar țăranii mergeau la prășit cu bicicleta. Mă gândesc la opincile de tei, cu care se-ncață tata și la drumurile noastre, care-s așa, cum le-a croit natura.

Am fost la Bratislava și la Praga. Frumoase orașe, fără mahalale, așa cum se văd pe la noi...

Când am intrat în Germania, abia atunci am înțeles ce înseamnă civilizația și tehnica avansată. Autostrăzile largi, lustruite, periate cu du-te-vino al mașinilor. Toate drumurile-s asfaltate. Satele, ca niște mici orașele, cu casele aliniate, mari, frumoase, spațioase, tot pe lângă fabrici. Nu este sat fără o fabrică sau două. Cu adevărat o țară industrială. Și totuși neamțul este un individualist; îți vorbește de fabrica lui, de atelierul lui, de casa lui. Însă neamțul, e neamț; ordin, curățenie, punctualitate. Războiul abia se încheiase și ei, fără să aștepte biciuirea străină, au și prins a-și reface casele, fabricile și celelalte stricăciuni. Nemții nu ne iubesc. Dealtfel, astea sunt raporturile - normale - dintre învins și învingător. Nici eu nu-i iubesc pe nemți, înțeleg că sunt mulți și le e greu acasă; dar nu sunt de acord cu ochiul liber, care se uită - lacom - spre grânarul ucrainean. Aici, ne ciocnim, încolo ar fi posibilă o înțelegere; ei să ne dea mașini, iar noi să le dăm pâine. Mai întâi, să avem noi, pâine... Cred că numai așa, noi, rușii, ne vom

putea înțelege cu nemții.

Am fost și la Berlin. A fost stricat rău de bombardamente și de artilerie. Ceea ce te uimește la nemți, în orașele și satele lor, este perfecta simetrie: străzi, case și oameni, toți sunt trași la rindea. Toți nemții gândesc la fel despre politică și despre lume. Curios pentru mine, acolo, în Germania, nimeni nu-l condamnă pe Hitler pentru politica lui; dar îl condamnă până și copiii, pentru că a pierdut războiul. Tot la Berlin am văzut soldați englezi, americani și francezi. Sunt și ei oameni ca noi, numai că fumează țigări de foi. Am vorbit cu un cizmar neamț. Pe față mi-a spus că el îi urăște pe englezi. La întrebarea mea, pentru ce-i urăști atât de mult, mi-a răspuns flegmatic: „dacă englezii cu americanii lor nu v-ar fi ajutat, noi vă băteam măr“!

Am răs amândoi și din acel minut ne-am socotit prieteni, în Germania nu te sature de pâine, iar băutura, numai bere. Tinerii fac sporturi și duminica toată lumea iese din oraș.

Când am plecat de la Berlin într-un camion spre patrie am trecut prin toată Germania, până la granița poloneză. Aceeași bună impresie pentru o țară civilizată; neamțul însă tace și se uită la noi chiorăș.

Cum am trecut în Polonia, mi-am dat seama că mă aflu în altă lume. Satele mai așa, șoselele doar pietruite, iar pe lângă orașe, multă mahala. Și o sărăcie cruntă.

Dacă am pășit în Uniunea Sovietică aerul era sărbătoresc, ca acasă, înțelegi graiul, te salută omul. Dar nu-i autostradă și nu-i oraș european și satele sunt necăjite și sărace, parcă noi am pierdut războiul. Stăteam într-o zi și reflectam. Lumea din apus este înaintea noastră cu cinci sute de ani. Noi lucrăm așa cum nu-i firea noastră. Totuși, vrem să ajungem într-un tot al apusului; ba, chiar, să-i depășim. Vorba e: oare apusul va sta pe loc, așteptând mersul nostru, ca de melc?

*

Apoi sergentul Vasiliev a dispărut într-o zi, fără să mai fi primit răspuns la ultima întrebare.

Tomîță conchide: Bun băiat, a priceput ceva. N-a vânturat degeaba Europa. Bădița adaugă: E periculos să gândești liber...

În lagăre erau oameni de toate vârstele și de toate gradele. În timpul liber fiecare grad avea preocupările lui. De bună seamă că tineretul ducea greul muncilor; dar, tot acest tineret era în fruntea inițiativelor de tot felul.

S-ar putea crede că preocupările celor din lagăre erau ținute departe de manifestările sportive, din pricina muncilor mărunte la care erau supuși. Și totuși, n-a fost așa. Contrar celor afirmate de știința medicală despre hrană și rezistență, despre calorii etc., războiul și nenorocirile care au urmat au dovedit că omul, cu potențialele lui fizice, se adaptează și supraviețuiește condițiilor vitrege care în viața normală l-ar răpune. Puterea de a rezista în aceste condiții vine din altă parte; vine din puterea cuvântului, puterea sufletului și încordarea voinței, voința de a birui și de a te depăși. A trăit omul și în condiții foarte bune - de abundență, cu calorii și vitamine, dar din pricina unui moral scăzut nu a rezistat, s-a pierdut.

Așa stau lucrurile și cu sportul. Sportul cere antrenament și consum mare de energie.

Când a început a se juca fotbal în lagăr, a fost ca o glumă. Era primăvara lui 1944, pământul se uscaseră și doi, trei tineri, pe terenul dintre bordeie, băteau cu picioarele o minge de cârpe. Lovită cu piciorul, mingea se deplasa câțiva metri și apoi încremenea. Jucătorii încercau să facă ceva, dar mingea rămânea pe loc, tot de cârpă.

La grupul celor doi, trei, s-au alăturat alții și când într-o duminică s-a anunțat un meci de fotbal, toți am zâmbit și am zis cu neîncredere: „hai să mergem, să vedem ce comedie poate să mai fie și asta“.

Cele două echipe, cu un arbitru între ele, au început jocul; noi, ceilalți, așezați pe iarbă - la peluză sau sus pe bordeie la tribună - priveam încercarea sportivă de pe teren.

Cele două echipe loveau mingea de cârpe care nu reușea să ajungă până la poartă. În timp ce jocul se frământa pe loc, în jurul mingii, apărarea stătea pe iarbă și fuma frunze de paie. După vreun sfert de oră, înaintarea a obosit încât jucătorii nu mai erau în stare să lovească mingea. Atunci au trecut cei din apropiere în locul lor. La sfârșitul primei reprize, amândouă echipele stăteau frânte pe iarbă, cu mingea la un pas de ele. Arbitrul înțeleghător, a fluierat sfârșitul meciului. Iar noi i-am adus pe jucători la bordeiele lor, pe brațe; nu pentru frumusețea jocului, ci, pentru motivul că nu-și mai puteau urni picioarele din loc.

După vreo două săptămâni, s-a anunțat un alt meci, de data aceasta întâlnirea era internațională; românii i-au provocat pe nemți. Ținând seama că întâlnirea era atât de importantă, tot lagărul a fost prezent.

Meciul începe și jucătorii încearcă să facă ceva. Nu e un joc propriu-zis, ci o mișcare stearpă în jurul mingii care cu greu se decide să se miște un pas la dreapta sau la stânga. Nemții atacă masiv - extremele fug în jos, în sus, în funcție de intențiile cu care cei de la centru încearcă să le trimită mingea. Portarii rezemați de bare, lâncezesc; apărarea se joacă cu pietricelele de pe teren. La centru, jucătorii transpiră.

Și iată de undeva, de peste păduri, se arată un nor prizărit, străveziu și, când ajunge deasupra lagărului, stropește cu dărnicie terenul.

Peste cinci minute soarele apare vesel de după geană și ne invită să ieșim din bordeie. Meciul e mediu și după toate regulile jocului, pe timp ploios, disputa continuă, până când cronometrul arată ora sfârșitului.

Pe teren sunt băltoace; mingea s-a încărcat de noroi și de apă, tricourile jucătorilor sunt ude learcă, iar la lovitură, mingea îi împroașcă pe jucători cu noroi pe picioare, pe mâini, pe față. Mingea a devenit și mai nesuferită. Jucătorii o lovesc, punându-și mâna în dreptul ochilor, și aceasta, nesimțită, îi stropește și se așează leneșă, ghiftuită, în vreo băltoacă alăturată. Gică Dumitrescu, mic, slăbuț, numai inimă, o roagă stăruitor: „hai draga mea, ieși din băltoacă, să te bag odată-n... poarta mă-tii, că ne-am săturat de fandoselile tale“. Mingea nici nu clipește. Stă în baltă și jucătorii se-nvârtesc în jurul ei, neîndrăznind să intre după ea.

Un neamț tânăr, blond, uscat, încearcă apa cu vârful bocancului spart - și conform proverbului românesc că udul nu se sperie de apă, intră odată în băltoacă, apucă mingea de ceafă și fuge cu ea spre poarta românilor. Ajuns în fața porții, se oprește la doi metri, o așează jos, în timp ce portarul s-a dat la o parte ca să vadă ce va face neamțul cel uscat; acesta se dă trei pași înapoi și, cu o viteză de fulger, lovește puternic mingea pe direcția porții. Mingea, umflată și deformată, nu înțelege intențiile neamțului de a înscrie golul, se mișcă fleșcăită și se oprește la picioarele portarului. Neamțul înjură de mama focului: „unde o trimit și unde ajunge.“

Toată asistența, cu echipe și arbitri, râde de încercarea neamțului. Meciul se sparge cu acest rezultat nedecis iar jucătorii sunt băgați în baie.

*

Până în primăvara anului 1946 nu s-a mai jucat fotbal. Atunci, pe teren, a apărut o minge care voia să spună că este o veritabilă piesă pentru acest joc. De undeva se făcuse rost de o cameră de la o roată de automobil și cu ceva petice de pe la cizmărie s-a înfiripat o minge. Pompă de aer nu era, dar se umfla cu gura. Când se considera suficient de umflată, apărea privirilor ca un dovreac lunguiet. Totuși, reacționa la lovituri. Și chiar dacă nu se ducea acolo unde dorea jucătorul să o trimită, totuși pe sus, țopăia la atingerea cu pământul și undeva tot ajungea. Dacă vântul era mai puternic, apoi această minge plutea ca un balon de la Moși și se oprea prin copaci.

În fiecare duminică, pe timp frumos, mergeam la meciuri. Nu ne interesau nici jucătorii, nici rezultatele finale; toți eram cu ochii la figurile și la șicanele pe care le făcea mingea. Când primea un șut puternic, pleca glonț din piciorul jucătorului și toată înaintarea, după ea. Mingea se oprea în aer, se învârtea câteva clipe nedecisă, privea șăgalnic la jucători și apoi o cotea la dreapta sau la stânga, după dispoziția inimii ei. Jucătorii înjurau, n-aveau nici o siguranță în ea. Când se rostogolea pe jos, se mai ținea de treabă, dar cum se ridica în aer câțiva metri, toată lumea se uita la dânsa. Ce va face? Încotro o va lua? Jucătorii, socotind ca le citește intențiile, alergau după cum se mișca mingea pe sus. În sfârșit, decisă, se așeza pe capul sau în brațele cuiva de la peluză. Acesta, cu un șut, încerca să o trimită în teren. Mingea, supărată pe nedibăcia jucătorului improvizat, se hotăra brusc și intra întins, între sârme. Meciul se încheia, pe loc. Urmau discuții și multă diplomație cu stăpânirea până ce mingea se reîntorcea acasă. De obicei, deformata sculă fotbalistică rămânea până seara la ceasovoi, care încercau cu ea un fel de cazacioc. Lovită în mod barbar de nemiloșii ceasovoi, sfârșea lamentabil cu un sâsâit scurt, sunător, de gânsac supărat. Se spărgea și rămânea în mâna lor o otreapă. Abia atunci ne-o aruncau peste sârme. Aici, o lua în primire jucătorii și după ce o lipeau pe unde se găurise camera și o coseau pe unde crăpase anvelopa, era unsă cu seu de cămilă și pusă la odihnă, pentru spectacolul următor. Și așa a mers, o vară întreagă.

Peste iarna, înhămatul la sanie era singurul sport practicat de noi. Ne întindeam în hamuri de ne plesneau ochii. Sportul acesta de iarnă era un fel de încercare a puterilor. De obicei se solda cu sănii sfărâmate la cotituri și cu picioare rupte. Când stai și te gândești la plăcerile săniușului și la bucuria ele a te ști transformat în cal: se știe doar că mâncăm ovăz. Trăgeam în ham și ne căzneau să înlocuim calul.

*

A mai trecut un an și a venit iarăși primăvara. S-au uscat băltoacele și terenul de fotbal s-a uscat.

Când am revenit la Mănăstârca am găsit o situație înfloritoare; fiecare nație își avea mingea de fotbal. Ba chiar, mai la o parte, se juca volei, și pe lângă porți baschet.

Sandu mă lămurește:

- Să vezi în fiecare seară câte 22 de nebuni care fug după o minge mare, cât o lună! Iar duminica, anunțuri peste anunțuri: Mare meci de fotbal sau de handbal - asta-i boală nemțească - între reprezentativele austriacă și cea japoneză, sau între nemți și români. Mă rog, nu-i chip să te ții de alte treburile; tot lagărul s-a îmbolnăvit de sportomanie.

- Măi Sandule, nu care cumva și tu te repezi ca „zărghitu“, după minge?

- Eu? Da' ce-am căpiat? Eu învăț acum limba japoneză; nu mai am timp pentru ocupații atât de periferice.

Și totuși, într-o duminică, ne-am dus amândoi la meci. Jucau românii cu ungurii, în prima repriza românii au înscris două goluri. Ungurii erau nervoși. Sandu, cu fața radiind de bucuria victoriei, strigă mai tare decât toți:

- Bravo Gică, ura Tălpășanule, ține-te bine Dragoș... Ai văzut cuvioase, cum se apără culorile românești? Bravo băieți! Trebuie să-i hrănim...

- Cum să-i hrănim, Sandule?

- Cum? Nu știi? Hai să-ți spun ce facem. Când se anunță un meci internațional cu participare românească atunci, noi toți românii, punem mână de la mână și-i hrănim pe jucători, cu o săptămână înainte, îi scutim și de muncă - le facem noi lucrul lor - și-i pregătim pentru ca la întâlnirea anunțată să țină sus culorile...

- Minunat, Sandule, subscriu la această necesară inițiativă. Te pomenești că de la tine a plecat ideea?

- Da' de unde? Îmi pare că mă iei peste picior. Hotărârea a plecat din altă parte și de vreme ce-i solidară, eu o respect.

Între timp, începu repriza a doua. Ungurii atacau înverșunați și tot jocul se purta pe teren românesc. Apoi ungurii au marcat un gol. Sandu înjura și dădea din mâini. La scurt timp, ungurii au egalat și la sfârșitul meciului scorul era doi la doi. Echipa românească era obosită, extenuată, iar ungurii, veseli și mulțumiți pentru acest rezultat.

- Vezi, bre, reia Sandu după ce s-a calmat puțin. Noi nu avem rezistență de lungă durată. Ungurii păreau lălâi în prima repriză dar în următoarea s-au redresat și joacă admirabil. Totuși eu continui să cred că va trebui să le mărim rația de zahăr fotbaliștilor. Mai mult chiar, va trebui să le asigurăm băieților câte o porție respectabilă de zahăr, în pauza de după prima repriză.

- Măi Sandule, îmi pare rău că nu-i Bădița să te audă. După cum văd eu te-ai îmbolnăvit rău de sportomanie. Parcă văd că-n viitoarea întâlnire cu ungurii apari și tu în chiloți și tricou, în înaintarea românească.

- Nu cred. Mă voi mărgini să fac două lucruri: să dau zahăr, grăsime și pâine pentru băieți și la meci să susțin, ca unul din galerie, nația și culorile noastre. Crezi că asta poate fi socotită gripă infecțioasă?

*

Cea mai bună echipă de fotbal a rămas până la urmă tot cea românească; nemții, în schimb, fie că erau vienezi sau berlinezi, erau imbatabili în handbal.

În vara anului 1947, de trei ori s-a întâlnit echipa românilor cu cea ungurească. După a doua întâlnire, rezultatul a rămas tot nedecis, cu toate că a doua repriză a fost prelungită cu un sfert de oră. Ambele echipe au plecat de pe teren, sfârșite de puteri.

Tot lagărul știa că această întâlnire se disputa cu atâta înverșunare pe teren, din cauza interesului politic, în spatele românilor era Transilvania.

Sandu îmi spune: „Bre, aici apărăm hotarul de la apus. Ungurii își dau seama

de acest lucru, iar nemții vor să vadă cine învinge.“

Apoi a venit o duminică frumoasă cu cer înalt și cu tribuna plină de rusăraie. Terenul de fotbal este complet închis de cei trei mii de spectatori europeni. Amândouă echipele, cu oameni tineri, sănătoși, viguroși, joacă elegant. Parcă e o întrecere de artă sportivă între București și Budapesta. Loviturile de pedeapsă sunt foarte rare. Este cel mai frumos meci internațional văzut aici. Maiorul Vuia, de profesie arbitru internațional, arbitrează cu o corectitudine și o suplețe care impun respect. Pe teren nu se aud decât loviturile.

Prima repriză se soldează cu scorul de 2 la 2. Spectatorii freamătă. Echipele, reconfortate după regula introdusă de Sandu, reîncep. Mingea extrem de ascultătoare se supune tuturor ordinelor ce pleacă din picior sau din cap. Ilarion Stănescu, Aurel Gulan cu Gică Dumitrescu, într-un triunghi perfect echilibrat, duc mingea până la poarta ungurească și, cu o măiastră lovitură peste cap, Gică înscrie perfect a treia lovitură în favoarea României. Furtuni de aplauze, de freamătă pădurea. Panică în echipa ungurească, care trece cu totul în apărare, înaintarea noastră bate, fără pauză, la poartă. Ungurii și-au pierdut cumpătul și încep a juca dezorientați, trimițând mereu mingea afară.

Cu trei minute înainte de încheierea meciului, Aurel trimite o minge puternică, în unghiul din stânga sus, și arbitrul fluieră pentru al patrulea gol înscris de români. Două minute de zăpăceală la poarta ungurească urmate de fluieratul prelung al arbitrului care anunță sfârșitul meciului. Galeria, în delir, aplaudă și aruncă cu șepcile în aer.

Sandu cu mâinile întinse ca o pasăre prinsă de furtună strigă: „bravo Gică, ura Aurel, să trăiești Ilarion. A noastră-i Transilvania...”

Rând pe rând, lot după lot prizonierii au plecat spre țările lor, ducând cu dânsii rănile hamurilor, dar și amintirile luminoase.

Sub pleoape văd întâlnirile spectaculoase de la Mănăstârca, sau de la Oranki.

Iar în urechi răsună strigătul de biruință al lui Sandu: „A noastră-i Transilvania...”

Să audă tot natul, măi! A noastră-i Transilvania!

Dunărea duce către mare apele sale înghețate. Dinspre răsărit bat aspre vânturi cu spic de ninsoare. Sunt singur! Și mâine-i Crăciunul!

28

CONCURENȚA ARTISTICĂ

Față de celelalte nații români au fost cei mai tari atunci când s-a ascuțit lupta politică prin lagăre - în legătură cu comunizarea noastră și cu formarea de unități militare, voluntare, care urmau să plece pe front, pentru eliberarea României de „români” și pentru întronarea Anei Pauker la București.

Românii erau în fruntea tuturor națiilor și prin atitudinea bătaioasă față de comisariatele politice și de administrație ale lagărelor.

Mândria noastră se sprijinea, poate în primul rând, chiar pe viața noastră spirituală și pe frumusețea acestei trăiri și pe manifestările de cultură și de artă. În condițiile acestea de „concuranță internațională“, ceea ce ne-a scos pe noi în evidență a fost unitatea de nezdruccinat care, de mulți ani, ne plasase pe o trăire curat românească și creștină. Nemții, italienii și ungurii, la fel japonezii au fost obligați să recunoască unitatea cu care veneam noi în lume - punerea accentului pe viața spirituală și pe manifestările uluitoare ale acestei trăiri: renunțări, suferințe, atitudine hotărâtă, iar între noi frăție, unitate, o inimă. Dacă era cineva bolnav în spital, ajutorul nostru îl salva. De intra cineva la carceră, cu mii de greutatea i se strecura acolo hrana. De pleca cineva la drum, în sacul lui de merinde i se punea ajutorul nostru. Nu existau suferință, lipsă, pe lângă care noi să trecem nepăsători; conform moralei noastre, îi ajutam și pe inamici, punându-i pe picioare.

Cărțile noastre de preț erau: Sfânta Scriptură, Memorialele lui Pârvan și altele, găsite pe la prizonieri; circulau din mână în mână... Duminica și de sărbători, toți ca unul, eram prezenți la rugăciune. Corul nostru religios și liturgiile noastre săvârșite ca-n prima eră creștină - cu greutățile acelei epoci de grele persecuții - i-au câștigat pe toți străinii de partea noastră.

Cei ce păstraserăm viața românească în sufletele noastre - așa am rămas, neclintiți, până la urmă. Dintre cei ce-au căzut sub greutatea, și au dat crezare propagandei comuniste, pe unii - mulți la număr - am reușit să-i salvăm, trăgându-i de guler, afară.

Stăteam de vorbă odată la Mănăstârca cu profesorul Kaufman, de la Viena - profesor de limbi neo-romanice - și-mi relata că-n universitățile germane se crede ca noi reprezentăm o mișcare spirituală, mai bine zis o mișcare de revoluție morală în sânul bisericii ortodoxe. El socotea că nu-i suficientă și nici completă această definiție: ar fi mai aproape de realitate dacă s-ar defini atitudinea noastră față de viață ca o mișcare de redresare morală și politică, în sânul poporului român și ca o tresărire, o revoluție înnoitoare, în sânul întregii biserici ortodoxe.

Profesorul Kaufman avea dreptate.

În ochii națiilor de la Oranki sau de la Mănăstârca - am crescut și din pricina reușitelor noastre manifestări artistice. La un an după încetarea războiului, pe rând, pe măsura pregătirilor făcute cu multă atenție, fiecare nație, care era în stare să organizeze o serbare, o șezătoare, o expoziție de artă, se prezenta pe scenă în sala de mese, iarna, iar vara, în dosul spitalului. Românii au fost cei dintâi care au încheat o orchestră cu viori, chitare, contrabaze - confecționate din placaje, sârmă electrică și cozi de cal. Din aducere aminte s-au refăcut notele, scrise tot pe placaje, în doi ani orchestra noastră număra 50 de persoane, iar corul, admirabilul nostru cor bărbătesc, perfect pus la punct, număra o sută de persoane. Au încercat și celelalte nații să alcătuiască cor și orchestră; n-au

reușit. Totuși, sunt obligat să recunosc că vienezii au înjghebat la Oranki în 1948 o orchestră care s-a plasat imediat după cea a românilor. Au încercat și ungurii un taraf de țigani, destul de reușit - dar acest gen de muzică nu putea susține un spectacol... Singurul cor pe toată Rusia, a rămas până la urmă corul românesc, în fața lui, toate națiile și-au plecat capetele.

*

În vara anului 1947 la Mănăstârca s-au înmulțit ungurii. Numeric erau cei mai mulți. Totuși, administrația interioară a rămas până la urmă în mâna antifasciștilor români. La Oranki conduceau nemții.

Fiind, din punct de vedere numeric superiori, ungurii au socotit că vor putea să ne concureze la manifestările artistice din lagăr. Conform obiceiului, au organizat o șezătoare, în dosul spitalului, pentru după-amiaza zilei de 1 august. Rușii din administrație erau prezenți la locul de onoare iar în spatele lor, pe iarbă, marea majoritate a prizonierilor; scena, de pământ, înaltă de jumătate de metru, în colțuri patru stâlpi de brad, sârme sus și cearșafuri în toate cele patru laturi.

Șezătorea începe. Orchestra cântă frumos, languros, muzică de stepă, muzică țigănească.

Între „diplomații locali”¹, apăruseră două persoane - soț și soție; s-a aflat că sunt unguri și că fuseseră funcționari superiori în ministerul de externe de la Budapesta.

¹ eliberați de ruși și aduși în lagăre.

După o pauză - în care fumul de mahorcă acoperise cerul - se reia spectacolul, și în mijlocul celor 25 de orchestranți apare o femeie cu părul alb ca zăpada de pe munte, slabă și nemâncată. La semnul din baghetă al dirijorului - din gâtleejul uscat al femeii iese un fel de cântec subțire, ca un fir de mătase. Cântecele e însoțit de viori și de țambal. Femeia cântă „Ave Măria” - Bucură-te Măria - iar țambalul și viorile încercau să imite orga.

Ascultăm încordați. Da, „Ave Măria”, *ava pro nobis*²! După muzica țigănească, nu ne vine a crede că, acum, aici, o femeie cântă un concert prin natura lui religios. Când vocea, subțire, subțire ca un fir tăiat în două, s-a stins, am lăsat capul în jos și-am așteptat verdictul „sălii”. Aplauze jenate - în sectorul unguresc. Foarte discrete, în diferite colțuri din careu. Mai mult pentru a mulțumi îndrăznelei bătrânei femei de a fi apărut între noi și de a fi cântat ceva, ca la biserică.

² „Bucură-te Măria, roagă-te pentru noi”.

Încă nu se risipise această jenă generală când orchestra atacă un săltăreț

„ceardaș“. După „Ave Măria“, prin urmare, un joc național maghiar, în încheiere, marșul revoluționar al lui Kossuth.

Și apoi, toată mulțimea, aplaudând - mulțumește pentru spectacol, îndreptându-se spre bordeie.

Stăteam în bordeiul 14. Deasupra, pe blat, la doi, erau Vili Popescu și lângă el Mircea Rădulescu. Abia intrasem în bordei când l-aud pe Mircea, foarte revoltat, zicând:

- Auzi, tu, măi Vili, să ne batjocorească în halul ăsta; se poate? Și Mircea își răsucește nervos mustățile ungurești, încâlcindu-și degetele în barba lui de arhimandrit.

- Ce-i chestore? Cine te-a supărat? îl întreb eu, încântat de felul cum își scărmana barba.

Mircea fusese numai comisar de poliție, dar noi îl necăjeam cu „hai înainte, la înalta treaptă de chestor.“ Îi plăcea cariera de polițist și noi nu aveam nimic împotriva lui. Lasă să fie și un polițist cinstit și de vocație între ei. Trebuie să fie și poliție, dacă este stat. Când nu va mai exista stat, în faza superioară a comunismului, atunci fiecare va sta, noaptea, cu bâta la ușă; poliție nu va mai fi. Ce bine vom trăi atunci! Ca în era pietrei necioplite (paleolitic, parcă așa-i spune). Se pare că Mircea nu va trăi până într-această eră, dar el speră să ajungă chestor.

Mircea s-a potolit. Nici n-a luat seama la întrebarea mea. S-a suit pe „cracă“ și stă acolo, ca o găină la țară în prepeleac; din timp în timp sforăie zgomotos pe nări, ca un cal ce-și azvârle tecile de ovăz, intrate pe nări.

Vili se așează lângă mine și mă lămurește:

- Auzi, părinte, ce s-a întâmplat! Abia s-a terminat spectacolul și dirijorul orchestrei a spus tare în auzul ultimilor rămași, în „sală“: „ei, acum le-am arătat noi puturoșilor de valahi, ce-nseamnă artă, artă majoră...“ Uite că ungurii, aroganți, aroganți așa cum îi știm, uitând că noi i-am învățat să poarte pantaloni acum o mie de ani, când au invadat Transilvania - ne aruncă mănua.

Auzi, pe noi, „puturoșii de valahi“, să ne învețe ei artă majoră! După cum vezi, problema Transilvaniei îi frige la inimă! Ce facem acum? Ce zici?

- Desigur, dacă ne-au provocat, la batjocura lor noi trebuie să răspundem civilizat. Să pregătim un spectacol de răspuns.

- De acord! Mă duc să văd ce spun ceilalți.

- Merg și eu... Răspunde Mircea și sare jos de pe cracă.

*

Apoi, despre această poveste nu s-a mai auzit nimic două săptămâni. Orchestra și corul făceau repetiție într-un bordei, în fiecare seară. În lagăr, viața curgea normal cu meciuri de fotbal în fiecare seară, iar în ziua de Sf. Măria, după ce am comemorat marinarii morți pe ape, sărbătorind patronul marinei, am făcut invitație prin bordeie pentru o șezătoare pe care o dăm noi, românii.

Au venit rușii, toți „diplomații” și toți prizonierii. Până și bolnavii din spital au asistat, înfodoliți în halate și pături. Lagărul părea pustiu. Scosesem băncile din sala de mese și pe ele stăteau o parte din spectatori, în spatele lor se afla marea majoritate a publicului.

Începe spectacolul. Pe scenă, în față, orchestra iar în spatele ei, corul. Dirijează Haralambie Papadopol. Pe scenă, 170 de persoane. Programul cuprinde o singură bucată: „Poemul Iancului”. Sub privirile vrăjite ale spectatorilor sună tulnicile pentru revoluție. Din munți coboară moții cu Avram Iancu în frunte și plătesc obida iobagului pentru toate împilările grofilor. Ard castelele celor trei nații ale Transilvaniei; românii - a patra nație - cer drept la viață în propria lor vatră strămoșească. Iobagii români, cei mai numeroși pe pământul transilvănean, își spun - răspicat - cuvântul, trecând prin foc și sabie împilarea venetică. Răscoala Iancului adună în jurul ei tot natul transilvan, de la vlădică până la opincă și zguduie oameni și stări de lucruri ce păreau încremenite pe veșnicii. Răsculații mășăluiesc în sunete de cimpoaie și de buciume, în timp ce tot natul transilvan jură:

„Murim mai bine-n luptă
cu glorie străbună,
Decât să fim sclavi iarăși
în vechiul nost' pământ...”

Spectacolul se încheie în acordurile - puternice - ale marșului de la 1848.

Furtună de aplauze, triumf. Tot lagărul își manifestă mulțumirea pentru acest unic spectacol. Avusesem grijă să rezumăm pentru străini paginile de glorie pe care le conține poemul. Și străinii au înțeles marșul glorios al revoluției lui Iancu. Dar aceștia erau entuziasmați de masa corului și a orchestrei și de perfectă lor punere la punct ca orchestrație, în condițiile de acolo - refăcând poemul din aducere aminte - era nespus de dificil să ții atenția publicului două ceasuri. Și la urmă să te acoperi de aplauze. Românii au înțeles actul nostru de curaj, iar ungurii - din Ardealul de nord - care știau românește, au fost cei mai lămuriiți.

Peste păduri a prins a bate vânt de toamnă. Iar în apus stăruie abia conturat, inclusul lunii noi.

A doua zi, în bordeiul 14, suntem pe punctul de a pleca la lucru; forfotă, fum de mahorcă, vorbe.

În bordei intră cinci ofițeri unguri - corect îmbrăcați în uniformă armatei lor și întreabă de Valentin Mănescu. Mircea tresare, privește musafirii, și-l face atent pe Valentin. Valentin coboară și le iese înainte.

- Eu sunt cel căutat, domnilor. Cu ce vă pot servi?

- Domnule Mănescu, ne adresăm dumneavoastră și prin dumneavoastră celorlalți ofițeri români... Colonelul ungar care vorbește - lasă timp pentru tradus translatorului, un slt. din Ardealul de nord. Ne adresăm dumneavoastră și, în numele ofițerilor maghiari, vă cerem scuze pentru insulta pe care v-a adus-o dirijorul orchestrei noastre, pe de o parte; pe de altă parte am venit să vă

mulțumim - în numele acelorași ofițeri, pentru lecția ce ne-ați servit-o prin spectacolul de ieri. Lecția am simțit-o, ne ustură, dar e justă. Scuzele noastre, domnilor ofițeri.

Cei doi ofițeri și-au întins mâinile; nu purtăm ură, iar raporturile de bună vecinătate s-au putut menține, până la capăt.

29

CEI CARE AU MURIT...

În prima fază a prizonieratului mortalitatea a fost extraordinar de mare. Cine a scăpat cu viață, după primul an de adaptare la foame, sete, frig, tifos exantematic, dizenterie, la toate acestea adăugându-se și munca neomenească, acela, apoi, a rezistat până la capăt. Mortalitatea apoi s-a îndepărtat. Doar TBC-iștii, cărora nu li se acorda nici o asistență medicală și distroficii - mai ales toamna și primăvara își plăteau tributul vieții. Degerați, flămânzi, palizi, la 1 ianuarie al fiecărui an, ne felicitam, constatând: „care va să zică, am mai pășit peste un an“.

Dar, mai întâi, în prima fază, au umplut cimitirele 60% din ofițeri iar la soldați procentul a fost mai mare, atingând 80%. Cei care au pierit aproape toți au fost spaniolii - scăpasera vreo 13 ofițeri - apoi italienii, din corpul lor expediționar supraviețuind circa 200 de ofițeri, situația din rândul soldaților fiind încă mai rea. Pe nemți i-a decimat foamea și tifosul, apoi dizenteria; greu s-au putut adapta la ovăzul și meiul pe care ni-l serveau rușii la masă.

*

Era iarnă și foame și frig de crăpau pietrele; și păduchii bolnavi - se plimbau în voie pe trupurile noastre slăbănoage.

Eram la Astrahan în iarna acelui an, 1943. Volga, cu o mie de guri, fără pauză, adapă nesățioasa mare și când n-a mai putut rezista nici ea gerului, a înghețat. Pe întinsul acesta gol, fără copaci, fără vegetație băteau vânturile, spulberau nisipurile și troieneau potecile cu mormane de zăpadă. Pământul crăpa de ger și rușii spuneau: „cumplită iarnă, cumplită iarnă“!

Lagărul era la marginea orașului, lângă un cimitir; în bordeie nu aveam cu ce face focul. Păduchii mișunau ca la ei acasă, mulțumiți pentru victoria ce-o raportaseră asupra noastră și pe care o exploatau sângeros, neomenos.

Mureau oamenii și nimeni nu se interesa de cel ce-a murit. Ba, să nu uit, cel mai adesea, mortul era ținut ca viu - la control, încă două-trei zile și chiar mai mult, pentru ca vecinii lui să-i primească porția de mâncare.

Erau dese cazurile când vii și morții zăceau la un loc, până când mortul

începea să intre în putrefacție și putoarea nu mai era de suportat; în acest caz, trebuia să se renunțe la porția de mâncare în plus și mortul era scos afară, gol pușca și stivuit.

Lui Sandu nu-i venea să creadă că lucrurile s-au petrecut așa cum le povesteam. „Norocul“ meu că, acolo, cu mine, au fost mii de oameni, care au văzut stivele de morți. Așa cum se așează lemnele în stive - prin gări - așa au stat stivuiți morții în lagăr la noi până în primăvară, când am putut să-i îngropăm.

Iarna era grea, aspră, geroasă și pământul nu putea să fie săpat; cu târnăcoape, cu lomuri, cu toate încercările noastre, nu reușeam decât să așchiem pământul. Morții erau mulți, pământul înghețat și atunci stăpânirea a dat ordin sanitarilor să facă stive din morți, goi, buhoși, hidoși la înfățișare, fără nume, fără număr. Sub ger, au înghețat toacă, s-au mumificat. Toată ziua treceam pe lângă stivele de morți. Noaptea, când bătea vântul prin schelete, sau când luna gălbuie păta maldărele de stârvuri, te cutremurai; era ca-n proorocirile lui Ezechil; teribilă imagine de apocalips!

Când a venit primăvara, am săpat sub un mal o groapă adâncă, lată, și acolo i-am înmormântat, grămadă, pe morții din stive. Sub bătaile călduțe ale razelor de soare, corpurile gelatinoase se înmuiau, se desfăceau, oasele ieșeau pe la încheieturi cu tendoanele vinete, burțile plezneau răspândind un miros pestilențial de-ți vărsai și mațele din tine. Port și acum în nari și parcă și-n haine turbata putoare de stârvuri în descompunere.

Și-am numărat noi atunci, nouăsprezece mii trei sute doisprezece morți, din toate națiile Europei.

Și lucrul a stat la fel și în celelalte lagăre. Stivele de morți au stat în acea iarnă sub ger și zăpadă - la Oranki ca și la Ela-Buga, la Sverdlovsk ca și la Urali.

*

Andrei Mihalache, cu manta de piele pe umeri, cu basca pe cap și cu cizme de cauciuc în picioare, trece spre Dunăre, după apă. Înalt, drept ca bradul, drept la suflet, îmi amintea seara trecută despre niște lucruri pe care eu le uitasem aproape.

El căzuse prizonier la Cotul Donului, în noiembrie 1942 și până să ajungă la Oranki, trecuse prin diferite lagăre, de ajustare, improvizate.

Ceea ce mi-a amintit el este întocmai cu ceea ce eu singur am văzut, și ne-am cutremurat. Soldați care tăiau pulpe sau fese de la morți, le frigeau și apoi le comercializau; alții amestecau cine știe ce coajă de pâine, primită ca hrană de la ruși, cu excremente omenești, o coceau din nou la foc și o vindeau flămânzilor.

La focurile improvizate în țarcuri, seara, oamenii își frigeau centurile sau tălpile de la bocanci, le mâncau scorjite și a doua zi mureau...

Coloana de prizonieri pleca în zori, mai departe, pe jos, către Urali. Greu prin viscol și pe zloată. Drumul era presărat de morți. Slăbănogul se

descotorosea de boarfe, își făcea cruce și, zicând „iertăți-mă, măi fraților, eu nu mai pot, rămân aici...” se așeza jos, în genunchi, la marginea drumului și aștepta. Ceasovoiul îi trăgea un foc în cap și omul mulțumit, se lipea de pământ.

Ici rămânea unu! În șanț, colo un altul, iar către seară, focurile de armă erau tot mai dese.

Pe deasupra coloanei noastre, se roteau corbii. Depart, în înserarea fumurie, coloana zărea acoperișuri; satul era aproape; ochii străluceau, picioarele se înviorau și cei ce-și făceau socotelile pentru ultimul ceas al vieții lor, șopteau: „nu mă lăsați, nu mă lăsați“!

Și-i duceam cu noi, cu mâinile încheștate de brațele noastre.

De ger, de foame și de boli, când, în zori plecam mai departe,

Coloana noastră se făcea și mai mică. Mureau oamenii ușor, ca găzele.

Pe deasupra lagărului se roteau, croncănind, corbii.

Și dacă a trecut un an, cei ce-au fost ca să moară, au murit, iar ceilalți, supraviețuitorii, căliți la temperaturi joase și la încercări cumplite, ne-am ridicat drepti în fața Domnului și i-am mulțumit mai întâi pentru încercări, apoi pentru ajutorul ce ni l-a acordat ca să biruim greutățile și-n al treilea rând, pentru viața pe care El ne-a păstrat-o.

Pe urmă, ne-am adus aminte de oameni, de întâmplări și de morți, de moartea acelor oameni care trăiseră alături de noi, și-am zis: trebuie să ne îngrijim de aducerea lor în amintirea noastră, nu pentru că ei ar avea nevoie - acolo unde se găsesc - de înțelegerea noastră - ci pentru că așa ne-a șoptit inima, să ne purtăm frumos cu mormintele lor. Și cu insistență, trecând peste piedici și neînțelegeri, ne-am apropiat de mormintele lor, le-am îngrădit cu garduri, la cap le-am pus cruci de mesteacăn alb, în timp ce buzele noastre murmurau: Doamne, odihnește-i cu sfinții tăi, unde nu sunt dureri. Aliluia.

*

În lagăr la Mănăstârca, la începutul toamnei anului 1947, pentru cei ce muriseră aici, la Oranki și la Schit, s-a ridicat troiță, frumos lucrată, sculptată de mâini meștere. O vară întreagă s-a lucrat la ea. Din stejar și mesteacăn legat în fier, cu acoperiș frumos, în solzi șindrilit și cu o inscripție pe placa de aramă, fixată pe cele patru fețe ale tulpinei, pe care sta scris în limbile română, germană, italiană și rusă: „Ridicatu-s-a această sfântă troiță în amintirea ostașilor prizonieri care au murit în aceste lagăre, cu gândul la patria lor; noi ne închinăm adânc în fața jertfei lor!“

Purtată pe brațe, cu imnuri ortodoxe, cu delegații restrânse de la toate națiile prezente la Mănăstârca, și cu un singur preot, admis de comisariat, Constantin Popescu, această sfântă troiță, monument de artă sculpturală, a fost așezată în cimitirul Poiana Morii. Ca să slujească la căpătâiul acestor morți fără nume, care și-au înfrățit trupul lor cu florile poienii. Și când va trece vântul prin mesteceni, să le suspine, de ei doar auzit, de dânșii doar înțeles, imnul îngenuncherii

creștinești.

E tot ce-a putut face inima noastră de frate, pentru acești nemângâiați: cimitire, cruci și flori. Până când iernile vor troieni și nepăsarea va risipi cimitire, cruci și flori.

Și dacă urma lor n-om mai cunoaște-o, în gândul nostru ei vor trăi veșnic, în sufletele noastre rămâne mereu în picioare, înfruntând crivățul și furtuni, troița de la Mănăstârca. Lângă umărul nostru simțim umărul celor ce-au căzut. Peste țărâna lor, noi punem ingenuncheri de heruvimi.

30 EVADĂRI

Toate lagărele erau înconjurate cu garduri înalte de sârmă ghimpată prevăzute cu reflectoare electrice și telefon. Lagărele mai izolate - cum a fost de exemplu Mănăstirea, lagăr de pădure, avea șase rânduri de sârmă, cu intervale între ele arate și greblate, iar în afara lor se întindea pe 10 metri de jur-împrejur o plasă de sârmă. După părerea rușilor, cu astfel de fortificații și cu paza reglementară în prepelece, din astfel de întărituri nu se putea fugi. Poate că rușii vor fi avut dreptate. Din lagăre s-a evadat totuși, trecându-se peste aceste impedimente ghimpate, făcându-se canal pe dedesubt. Asta, numai ca să se demonstreze că dorul de libertate, când te scoate la hat, îți înlesnește și căile de evadare, în general, europeanul are cap și asta s-a văzut și în felul cum au fost executate cele mai reușite evadări.

Iarna nu puteai să te gândești să pleci la drum. Ger cumplit, zăpadă mare, foame, golătate. Paza - totuși - era la fel de atentă, ca și vara.

Noi le spuneam ceasovioilor: „Duceți-vă naibii, la lagăr, venim noi singuri și batem la poartă“, într-adevăr, în acest anotimp și cea mai încălzită minte se răcorea sub bătaia crivățului, așteptând primăvara. Dacă ne-ar fi lăsat în pădure - unde lucram - am fi venit, galop, până la poarta lagărului. Totuși, paza era cu atenție mărită. Se temeau rușii de contactul nostru cu populația civilă. Ca nu cumva, ziceau stăpânii, populația civilă să nu ne „linșeze“. Ce idiotie comisărească! Populația civilă întindea mâna - miloagă - ori de câte ori ne zărea. E drept, că odată, lucrând alături de condamnații politici, câțiva dintre aceștia ne-au înjurat spunând: „Mama voastră de impotenți, noi v-am așteptat treizeci de ani ca să ne salvați de sub stăpânirea satanei și când colo voi v-ați predat, aruncând armele. Așa vă trebuie. Vă e greu? Lasă, trăiți acum la pădure, măi feciori de strâmbă lemne, ca să experimentați pe propria voastră piele binefacerile regimului. Să le comunicați și americanilor că și pentru dânșii sunt pregătite hamuri noi... Mama voastră de nesocotiți...“

Primăvara, când plesnea mugurul, mai plesnea și câte un creier: „Ai auzit,

mă, că Silvestru a înnebunit?“ Dar de evadat, nu se evada nici acum. Ce să mănânci, la drum?

Venea și vara cu bucuriile și speranțele mărite că poate ne vor da drumul acasă.

Apoi, când începea pe la 15 august să bată vânt de toamnă și cartoful era copt, cine avea de gând să o întindă, pleca la drum. Peste sârmă? Pe sub sârmă? Copilării! La ce bun să-ți mai faci de lucru cu foarfecă sau cazmaua? S-au încercat și aceste metode. S-a reușit să se treacă de gard, pe urmă obosit, extenuat, cădea omul frânt, la 10-20 km pe drum.

De evadat frumos, corect, așezat, gospodărește, asta se putea de la pădure, sau de la colhoz, sau de pe orice șantier unde eram duși la muncă.

Mai întâi, trebuia să fii bine antrenat la mers. Dar asta nu putea fi o problemă. Dacă toată ziua lucrei, trăgând în ham, sau cu joagărul la pădure, acest exercițiu chiar ne prisosea. Al doilea, trebuia să-ți faci rost de încălțăminte rezistentă pentru drum lung. Gândiți-vă că până la cea mai apropiată graniță aveam de străbătut, cu o mie de pericole pe care le prezentau pădurea și golurile imense nepopulate, cel puțin trei, patru mii de kilometri, îmbrăcăminte - având în vedere ploile care în nord sunt destule și dese și reci, și iarna care vine repede. Apoi, un sac cu alimente precis planificate, pentru cel puțin zece zile. O busolă, cremene și amnar și ceva bani de buzunar. Pe deasupra un cuțit și mai presus de toate, un curaj mare. Trebuia să trăiești hoștește, ferindu-te de orice contact cu populația. Populația era infiltrată cu prea multă securitate.

Drumul trebuia făcut noaptea, iar ziua, ascuns undeva, te odihneai.

Câteva din aceste evadări au fost atât de perfect puse la punct și cu scrupulozitate gândite, dar ajunse la punctul final, în preajma graniței, ca în filme, se petrecea câte un neprevăzut și expediția cădea. Eroul era adus cu însoțitor, cu oasele sfărâmate.

Am să povestesc doar câteva din aceste evadări.

La Schit, lucrând la prășit de varză, trei ofițeri austrieci au evadat; un colonel, un căpitan, un sublocotenent. Enervare mare pe ruși. Noi râdeam. Pe la ora zece ziua au plecat evadații și în aceeași zi colonelul s-a predat unui cioban, căpitanul a adormit pe o căpiță de fân și sublocotenentul a fost prins la gara cea mai apropiată, chiar în hainele lui nemțești.

Trei unguri, în anul 1946, au plecat de la pădure. Și au mers o lună de zile. Au ajuns până la Krasnodar, sub Caucaz, și acolo, într-o gară mică, au fost descoperiți. Stând de vorbă cu șeful de gară, la întrebarea absolut dezinteresată a acestuia: „încotro mergeți?“ cei trei unguri au răspuns: „ne ducem acasă, în Armenia. Din Armenia, socoteau aceștia, mai ușor vor trece în Turcia. Șeful de gară s-a bucurat și cum sunt armenii, ca și evreii, s-a apropiat și mai mult de ei și a început să spună de una de alta, dar în limba lui maternă, în grai armenesc. Ungurii au făcut ochii mari; nu înțelegeau nici o boabă armenească și cu „scuzați, căci suntem grăbiți“ - au și plecat peste linie către pădure. Șeful de gară, armeanul cel veritabil - a trimis îndată miliția pe urmele lor și către toamnă

cei trei unguri au fost readuși - numai umbră și vis - la Mănăstârca. Ei, vezi, nu e suficient să știi limba rusă; pe cât se poate e necesar să cunoști și graiul populațiilor de pe graniță.

Când eram la Karaganda - de acolo erau șaizeci de kilometri până la granița chineză - mă băteau gândurile să evaderez și să trec în China. Toată ziua mă uitam la vârfurile munților și la furtunile de zăpadă de pe creste. E drept, China era aproape, dar munții și zăpezile veșnice de pe creste mă înspăimântau. Mă uitam la munți și... Până la urmă am rămas cu privitul. Renunțând la o vizită prin China, m-am hotărât să înlocuiesc această dorință a mea de drumetrie, cu o vacanță în Italia.

Să nu-mi uit cuvântul. Alte evadări care să merite însemnarea lor aici au mai fost în vara anului 1947. Gheorghe Militaru - de prin munții Râmnicului Sărat și cu Costache Ciutea - pare-mi-se de pe lângă Vaslui, au plecat la drum dintr-un lagăr dinspre Urali. Și au mers o zi, două, nouă, o lună și când au ajuns la Volga, foame, țăntari și smârcuri. Nici o ieșire. Pădure de sălcii ruginii, trestie și papură. Ciutea a căzut; moartea, în bălțile cu grinduri noroioase, râdea hâd la cotitură. S-au predat, au încasat pe deasupra o bătaie care i-a dus la un pas de moarte, și apoi, „galbeni ca făclia de galbenă ceară“, ni i-au făcut plocon nouă, la Mănăstârca.

- Cum a fost Ghiță? îl întreb eu curios.

- Ascultă părinte, după experiența mea, e mai bine să pleci de unul singur. Pentru că, dacă ești unul singur, se întâmplă... Și înșiră o mulțime de lucruri care dovedesc că o evadare pe cont propriu e mai acoperită de riscuri.

Mă gândeam la Sandu, care se pregătea să plece în companie cu alți doi fărtați. Când s-a lămurit că e necesară și limba armeană, pe lângă cea turcă și în lagăr nu se găsea nici un armean; în vara următoare era gata, gata să evadeze, dar exact în ziua cu pricina l-a apucat o diaree tembelă - de nervozitate, sau poate că mâncase vreo coadă de pește intrată în putrefacție. Prietenul său a plecat la drum singur, socotind că ar fi de prost augur amânarea călătoriei. Sandu, slăbit de pântecarie, se uita peste păduri, întrebându-se pe unde o fi Andrei.

Tot în acele zile, fiind la coasă, au evadat Costache Manolache și Ioan Bogdan. Au reușit să ajungă până la Moscova unde au fost prinși.

Sandu mă întreba în fiecare seară: Pe unde o fi acum Andrei? Ridicam din umeri a neștiință. Vedeam că se frământă. Purta în suflet o mie de regrete și blesteme.

Andrei Stăcescu, tânăr avocat din Basarabia, evada pentru a doua oară. Prima dată în 1945 - fusese prins după jumătate de zi. Căinii i-au dat de urmă prin pădure, deși trecuse el și prin apă de mai multe ori, dar degeaba. Trântit la pământ de câini l-a luat în primire comandantul lagărului lt. Ilicov - poreclit „Mucea“.

La infirmerie a ajuns o masă de carne sângerândă. Totuși tinerețea a biruit și Andrei s-a refăcut.

A mai trecut un an și în a doua vară - 1947 - pe la începutul lunii august, Andrei s-a dus la lucru, lângă lagăr, la grădina de zarzavat. Pe la orele două după-amiază, Andrei a ieșit din cordon și cu o traistă în spate a pornit la drum. Seara la numărătoare se constată că lipsește Stăcescu. Îndată au plecat cu câinii în urmărirea lui. Câinii au mers pe urmă, până la râul din apropiere și aici s-au încurcat. Venind noaptea, rușii s-au culcat, urmând să-l caute a doua zi. Și a început urmărirea pe drumurile care duceau în Europa.

Sandu, privind peste păduri, se întreba în fiecare seară: oare pe unde o fi ajuns Andrei? Fuseseră prinși toți evadații; Comisarul politic, Terlețchi, organizase un miting, pentru înfierarea îndrăzneților de bandiți, care stricau raporturile de frăție, cu sora mai mare, U.R.S.S., dar mitingul s-a transformat în comedie, ofițerii români solidarizându-se în bloc cu cei evadați și problema a căzut baltă. Andrei nu mai apărea. Ne gândeam la el; slăbuț, fără alimente, cu foamea ce bântuia atunci Rusia - s-o fi prăpădit pe drum. Stăruia totuși și gândul subțire, plătând, ca un fir de iarbă la început de primăvară, stăruia o caldă dorință ca Andrei să treacă hotarele în țară. Sigur și acolo-s rușii stăpâni. Mare lucru nu poate face pentru noi. Dar, poate, că va găsi undeva, să spună o vorbă despre noi, și despre viața de robie în care trăim.

Poate că Andrei a trecut hotarul. Cine știe? Pe la București, vor fi ceva englezi sau americani? Să te înfățișezi cu plângerea-n proțap la Petru Groza? Păi, cumătru Pătru ar fi tare mulțumit dacă am pieri toți aici. Noi ne rugăm seara și dimineața la Dumnezeu: „Doamne, du-l pe Andrei până la americani, să stea de vorbă cu dâșii. Poate ne-or înțelege“.

Într-o dimineață, străbate o veste fulger. Andrei a fost prins și se găsește în carceră la Oranki.

- Na, zice Sandu, toate planurile noastre s-au prăbușit. Dacă nici Andrei n-a ajuns în țară, arunci sunt inutile alte încercări!

Era toamnă și norii plumburii se aninau de vârfurile brazilor. Măi, măi și mult mai era până când da frunza verde. Opt luni de iarnă, opt luni de moarte și pe urmă? Ce va mai urma?

Andrei a ieșit din carceră și-a venit la noi, slab ca un sfânt bizantin, cu ochii albaștri mari, cu părul blond. S-a așezat pe pat, s-a întins și-n cinci minute a adormit. S-a trezit a doua zi pe la ora 12, a mâncat ceva și iar s-a culcat.

Peste trei zile, înviorat, întremat, ne spune: Am ajuns până la Cernăuți...

- Bre, bre, se miră Sandu, și de-acolo te-au adus înapoi?

- După cum vezi, românule, nu s-au rușinat; de acolo m-au adus înapoi, la Mănăstârca.

- Măi, Sandule, i se adresează Petre Lisandru cu politețe subțire - nu ești de părere ca noi toți să păstrăm tăcere și să-l lăsăm pe Andrei să ne povestească?

- Să încerc, bre, să încerc, dar eu nu garantez. Doar și eu trebuia să plec cu Andrei; dacă n-ar fi fost pântecăraia, ajuungeam la Iași...

- Așa, ai ajuns la closet... Remarcă unul din popor.

- Pardon, pardon, se repede Sandu, nu-ți permit, înțelegeți?

- Măi, Sandule, închide pliscul și deschide-ți urechile. Poate să înveți ceva bun de la Andrei, pentru la anul, puse capăt discuțiilor Ștefan Tumorug.

Andrei ne învăluie pe toți într-o privire de frate:

- Spre deosebire de ceilalți evadați eu, după ce am mers vreo cinci kilometri prin apă - am plecat, nu spre Europa, ci spre Urali. Bănuiam că într-acolo n-o să mă caute nimeni. Și bănuiala mea a fost întemeiată. Ceasovoi și milițienii m-au căutat repede pe drumurile care duc spre sud și spre vest și n-au dat de mine.

Am călătorit ziua, fluierând de dorul țării, iar noaptea ca tot omul, dormeam pe la margine de sate, pe câpițe de fân. Am avut și norocul unor săptămâni fără ploaie. Când am socotit eu că urmărirea s-a mai domolit, am ieșit la o gară, m-am lămurit încotro duc căile, ca orice om cuminte am scos un bilet de tren și iată-mă la Moscova. La început mă ispitea păcatul să călătoresc pe tampoane, pe acoperișuri de vagoane. E o prostie. Pentru că la garile mari, miliția de pe acolo legitimează pe cei fără bilete. Și eu căutam să fiu cât mai discret; nu-mi plăceau ochii milițienilor. Cu bilet, așezat comod pe bancă - aici nimeni nu te controlează de unde și încotro, cu mâinile în buzunare, stăpân pe situație - mă plimbam prin vagon, iar noaptea mă întindeam pe bancă și dormeam.

În vagoane, după cum știți, puțini călători. Ajuns la Moscova - am căutat direcția gării pentru Kiev (Kievscăia) și-ncerc la casă un bilet de accelerat. Nu găsesc pentru ziua aceea și la fel, casiera îmi spune că abia peste trei-patru zile voi găsi un bilet pentru Kiev. Trei-patru zile m-am plimbat prin Moscova și am văzut ce se putea vedea. Am cumpărat câte ceva de mâncare, iar de dormit, am dormit în sala de așteptare. Rufoși, ca de-alde mine, mai erau destui. Totuși, miliția controla mereu și eu trebuie să fiu atent.

Cu biletul perforat de taxatoare, urc în vagon și acceleratul înghite distanțele.

La Kiev, alte greutăți, alte câteva zile de așteptare și în sfârșit pornesc spre Cernăuți. Banii se împutinaseră simțitor iar în desagă doar o bucată de pâine neagră. Călătoria cu trenul - îmi ziceam - e plictisitoare, dar cu piciorul durează mult și e legată de o mie de riscuri. De la Liov nu pleacă nici un tren accelerat spre Cernăuți; trenuri personale sunt totuși. Dar foarte aglomerate. Cu biletul pentru Cernăuți în buzunar, încerc să pătrund într-un vagon, încerc în al doilea, nimic. Ce mă fac? Până la Cernăuți sunt 60 de kilometri. Să mă duc pe jos? Nu! Să mai încerc.

La coada trenului, direcția căilor ferate atașase trei vagoane de marfă, cu bănci, probabil rămase așa de pe vremea lui Tata Averescu - și luate drept trofee de război. Mă cațăr într-un astfel de vagon. E noapte, în vagon nici o lampă. Oamenii fumează, tușesc și înjură pe Dumnezeu că rabdă atâta. Am trecut de Sneatin și iată, pe la Grigore Ghica-Vodă intru în țară. Unii coboară, alții se urcă. Multă vorbă de galițieni și mai tăcut, resemnat, graiul românesc. La lumina chibriturilor, văd frumosul nostru port național bucovinean și intru în vorbă cu un moș cu pletele până la umeri, coborâtor dintre plăieșii lui Ștefan cel Mare. „De unde ești, moșule?“ „Apoi, de unde să fiu, nepoate? Ia, din țara aceasta necăjită, din Boian, dacă-i auzit vreodată de numele aista!“ „Am auzit

moșule, ba chiar am fost pe acolo; frumoase locuri, omenoși oameni!“ „A fost o vreme când toate erau cu rânduiala, dar acum, de când am fost dați rușilor, toate s-au stricat; nu mai este țara, țară și legea, lege...“ Mă gândeam la zisa poetului nostru: «Din Boian la Vatra Dornei / A umplut omida cornii...!»“ întocmai. Trenul nostru mergea domol; are timp. Abia în zori va ajunge la Cernăuți. Nu-i nimic; să mă văd eu în Cernăuți - îmi ziceam - și până la București mai e un pas. Trec granița pe la Rădăuți; iar trenul de acolo - la vale - și gata; mâine mă plimb pe Calea Victoriei. Moșul pufăia dintr-o lulea, repetând; „e rău nepoate, e rău cu lifta străină! Nu știu cum vom mai da de capăt. Rău ne bate Dumnezeu. Ne-a trimis și rus și secetă. E rău nepoate...!“ Se luminează de ziuă. Până la Cernăuți mai sunt zece kilometri. Unii dorm de-a binelea, jos pe podea, alții picotesc pe bănci. Ce se întâmplă înțeleg ceva mai târziu. Trenul încetinește mersul și când vagonul se oprește, ciocnindu-se cu vecinul în tamponare, în vagoane strigă unul: „puneți mâna pe hoț“ și se încinge o busculadă, la care iau parte mai mulți călători. O femeie strigă disperată: „Mi-au furat banii! Alta: „unde mi-i geamantanul?“ Vacarm, ghionti, gâfâieli. Câțiva se căznesc să-i lege pe hoți; aceștia se apără și când dau să sară din tren se trezesc în brațele milițienilor: „Ce-i mă, aici?“ întreabă un milițian. Douăzeci de voci, încearcă să lămurească povestea. Câțiva hoți, „lucraseră“ - la întuneric - pe drumul Liov spre Cernăuți. Cu ceva au greșit acești pungași, căci iată pe trei prinși, legați și predați miliției.

Am simțit că aici e bucluc. Dacă încercam să plec repede, trecând peste orice obstacol, miliția m-ar fi crezut unul din bandă și m-ar fi urmărit. Mai bine stau pe loc. Ce-o fi, o fi!

Vin mai mulți milițieni, blochează ușa de la vagon și pretind legitimațiile. Eu de unde să le ofer legitimația? Mai erau și alții în situația mea.

Hoții au fost prinși, noi ce fără „pașaport“ am fost poftiți să coborâm, și trenul de Cernăuți se vedea la un pas de mine! Mai întâi am amețit, apoi redresându-mă, mi-am zis: „băiete, păstrează-ți calmul“. Mi l-am păstrat când am fost introdus în biroul miliției. Cu perfectă stăpânire am pus sub nasul șefului o dovadă șampilată în regulă - din care reieșea că cetățeanul Andrei Mateiciuc a lucrat la fabrica de cherestea „Bradul Roșu“, din regiune Gorki și că acum mă întorc acasă la Rădăuți. „Bun, zice milițianul - alt act mai ai?“ „Nu am!“ „Așează-te colo pe bancă și așteaptă.“ M-am așezat pe bancă. Am așteptat. Seara am fost băgat la beci. Am așteptat: o zi, două, o săptămână. După o săptămână, milițianul îmi spune: „De la Rădăuți ni se răspunde că nimeni nu te știe pe acolo, iar regiunea Gorki ne comunică că acolo nu este nici o fabrică cu numele de pe dovadă.“ Mă gândeam - în timp ce milițianul mă lua cu duhul blândeții - că nu poate exista o astfel de fabrică de vreme ce eu și cu Sandu o fondasem! Noi făcusem ștampila și tot noi o botezasem „Bradul Roșu“!

Am trecut prin Cernăuți, dar nu așa cum am dorit, ci cu escortă. De acolo am fost trimis la Moscova. De data aceasta gratuit - și acolo, la Ministerul de Interne nu mai era nici o posibilitate de tăgăduială. S-au crucit toți de felul măiestru cum am ajuns până în țară.

Acum iată-mă între voi. Stau și mă gândesc. Dacă îmi ascultam inima, plecam la Liov pe jos. Actul era bun; nu avea nimeni nimic cu mine. Lăcomia, parcă trasă de nerăbdare... Voiam să ajung cât mai repede la București... Acum, ce zici, Sandule, încercăm și la anul?

- Să crap, dacă nu merg - șuieră Sandu - amărât că nu a trecut și el pe la Cernăuți.

Dar n-a mai fost nevoie de așa ceva. Andrei și Sandu, cu cei mai mulți dintre români, au plecat spre țară la 1 Mai 1948.

Pe Andrei l-am întâlnit la Canal. L-am întrebat: ce zici Andrei? Încercăm?

- Părinte, bat-o focul de Americă, tare-i departe. Să mă mai gândesc! Poate până atunci vine America la noi.

- Andrei, prietene, lung e drumul... Să vedem ce-o mai fi și la anul. Ai răbdare...

31 ARTĂ

În epoca războiului, oricât ai fi căutat, n-ai fi găsit hârtie. Iar dacă din întâmplare descopereai o coală de hârtie, aceasta constituia obiectul unei admirații generale. Oamenii o pipăiau, o miroseau și pronunțau, ca o invocare: „hârtie, hârtie“.

Am reușit odată să cumpăr o jumătate de coală. M-a costat solda mea pe trei luni. Dacă o descoperea administrația, pe lângă faptul că o confiscă, urmau și diverse pedepse. Adusă la bordei și trecând din mână în mână, ne-am convins, în fine, că în U.R.S.S. s-a descoperit hârtia și că marilor ei savanți li se cuvine brevetul.

De obicei foloseam papirusurile, ca vechii egipteni. Mesteceni erau destui. Doar noi tăiam pădurile. Tăiam, pe dimensiuni mici, tulpina mesteacănului și apoi îi desprindeam coaja argintie. În bordei, cu atenție mărită desfăceam coaja până la foițele subțiri, fine, ca hârtia olandeză. Tăiată pe dimensiuni mici și cusută cu ață, formam volume, extrem de atrăgătoare. Papirusurile noastre erau de culoare albă, roz-pal și adeseori galben-verziu, ca gălbenușul oului de rață. Ca să citești trebuia, cu atenție mărită, să dezvălui filă cu filă. Volumul se usca și dacă umblai cu neglijență, foile se măcinau. Noi am reeditat pe de-a-ntregul povestea papirusurilor Alexandriei, până la finele captivității numai pe această hârtie am scris, și multe volume de acest fel au reușit să fie aduse în țară.

Pentru cei care învățau limbi străine, erau mai la îndemână scândurile și placajele. Ba, chiar mi-aduc aminte că în iarna lui 1944, un poet necunoscut umbla prin bordeie cu o scândură lungă de 2 metri pe care, cu un cui, își tipărise opera și-și citea poeziile, dacă erai dispus să-i ascuți.

Matematicienii și inginerii foloseau cărămizi și pietre lustruite.

Lipsea total cerneala. Cine avea un vârf de creion chimic, parcă ar fi avut o mină de aur.

Cu multă greutate, totuși, puteai să faci rost de un creion, pe mahorcă. Numai ce vedeai câte un școlar de 10-12 ani că te ispitea cu un creion bont. Începea târgul și până la urmă intra în lagăr încă un creion.

Până în primăvara anului 1947, a fost o epocă de înflorire a papirusului cum nu s-a cunoscut nici în evul antic, însă în primăvara aceluia an „se descoperise” hârtia. Foile de mesteacăn au fost încet-încet părăsite. Se întâmplase o minune, în lagăr s-a înființat o cantină și, în urma unei inspecții ministeriale de la Moscova, la cantină au apărut hârtie, creioane și anilină pentru cerneală. Hârtia era de calitate inferioară, din aceea care se așternea pe mese la cârciumile periferice și destul de scumpă. Dar noi eram bucuroși că, în fine, puteam să scriem pe hârtie; pentru noi a fost o surpriză tare plăcută. Pe această hârtie se putea vedea - în zare - marca fabricii de la Bușteni. Bucuria noastră a fost și mai mare când am citit pe ambalajul unui val de hârtie cuvântul „Letea”. Ei, ziceam noi: „scumpa noastră țară nu ne uită, dă tot ce are celor ce nu au nimic.”

Războiul se terminase de doi ani, ba, se făcuse chiar și pace cu Germania și noi încă trăiam în pădure. Soarele lucea, cerul era albastru și ciocârlia cânta în înălțimi, în aceste condiții, cu toate dorurile neostoite și cu gândul întors veșnic către Carpați, când a plesnit mugurul în mesteceni, a sunat și coarda sensibilității în sufletele tăietorilor de păduri. Și pe colile de hârtie, prefăcute în carnețele, au început să se înșire cuvinte care încercau să spună ceva; doruri, speranțe, melancolii și ici-colo câte o idee. A apărut poezia, a apărut proza și, ca o necesitate organică, s-a înființat brigada caligrafilor, au apărut legătorii și cei ce scriau titlurile în relief. Parcă s-ar fi ridicat din morți bătrânul Eliade, cu al său îndemn: „Scrieți băieți, scrieți numai”. Și băieții oftau și scriau. Și deoarece poezia era mai la îndemână, trebuia mai puțină hârtie, iar ideile se puteau condensa în câteva strofe, și pentru că toată lumea cunoștea prozodia, toate gradele, până la căpitan - inclusiv - cultivau versul, iar de la maior în sus, proza; proza presupune maturitate, experiență în conducerea condeiului pe hârtie, cunoașterea oamenilor și felul de a construi. Maturii lagărului, de la maior în sus, scriau deci romane, vezi bine, în timp ce „imberbii” făceau poezie.

Și așa se face că, aducându-ne aminte de justa constatare a bardului de la Mircești „că românul e născut poet”, zi după zi și lună după lună am ajuns, spre toamnă, după o statistică riguros controlată, ca din două mii de ofițeri români, o mie aveau sub căpătâi un volum frumos caligrafiat, ca o ediție de lux, pe care, în colțul din stânga sus, scrisese - „bun de imprimat”.

Cealaltă mie de români de împărțea așa: opt sute de prozatori, o sută care juca table, cincizeci de cartofori, zece matematicieni, zece nebuni și treizeci oameni de omenie.

Și așa cum erau împărțiți pe diverse preocupări, viața ar fi curs frumos dacă scriitorii ar fi fost oameni de treabă. Nu știu de unde apăruse o idee printre poeți

și prozatori - că un poet ca să rămână pur, original și să iasă de sub orice influență străină, trebuie să nu citească nimic. Mai ales nu trebuia să citească ediția definitivă a vecinului. Așa se explică că în lagăr, în această perioadă de timp, toată lumea crea dar nimeni nu citea. Or, poeții - așa e natura lor - sunt foarte măguliți cu aprecierile superlative. Dar ca să ajungi la cuvinte măgulitoare trebuie mai întâi să citești opera. Abia cum începea nenorocirea noastră, a „oamenilor de treabă“. Deoarece scriitorii își zâmbeau protocolar și se disprețuiau reciproc, s-au uitat împrejur și și-au zis: „trebuie să găsim cititori, ca să ne aprecieze și să creștem în admirația lor.“

Și au plecat din bordei în bordei, în căutarea oamenilor de omenie. Din pricina zăpăcelii în care se complăceau, uneori nimereau la câte un tablăgiu, rugându-l: „citește, rogu-te, genialele mele poezii sau romanul meu ultramodern“, și li se răspundea: „da!, lasă-mă domnule în pace cu prostiile astea! Altceva nu ai de lucru? Învață limba japoneză. Așa, măcar te perfecționezi la desen“. Și bietul poet, extrem de iritat, pentru că era neînțeles zicea printre dinți: „Așa a fost întotdeauna. Geniile n-au fost înțelese de contemporani. Abia posteritatea dacă le recunoaște meritele, îi declară academicieni post-mortem și le ridică statui.“

Sandu le-o reteza net: „Mă, nu vezi că scrii prostii? Nici fond, nici formă, nici armonie; ca să-ți citesc idiotiile, înseamnă să renunț la limba turcă - Sandu era pasionat pentru limba turcă către finele captivității. Te rog să mă slăbești cu poezia ta. Dacă vrei o țigară, poftim“.

Poetul pleca amețit, parca lovit cu leuca în cap. Se întorcea la patul lui, deschidea caietul și privea: hârtie bună, scump plătită - caligrafia clasa I - și fondul, ce să mai zicem?

Sandu avea pretenția că a făcut studii de estetică. Dar toată estetica lui se reducea acum la memorarea dicționarului turcesc, ajutat de Galip Abdulah Haeredim, de la Medgidia (It. Reg. 6 Vânători).

În bordeie e liniște amarnică. Nici musca nu se aude. Când te miști, pășești precaut, în vârful bocancilor. Sus, pe cracă, un poet cu barbă până la brâu, stă cu ochii în bagdadie, vede el ceva acolo. La o măsură jos, romancierul, cu creionul între dinți, meditează asupra felului cum trebuie să-și omoare eroina infidelă. Colo, unul rezolvă o problemă, iar părintele Mărăcineanu se frământă cu versificarea parabolilor evanghelice.

Sunt foarte mulțumit de această liniște, pe care n-o impune nici o autoritate, însuși șeful bordeiului nostru citește și rezumă „Bazele leninismului“. Se pregătește să devină om politic.

Mi-a căzut în mână o carte bună. Cine știe cum a ajuns până la Mănăstârca! E vorba de Memorialele lui Pârvan. Mă opresc la fiecare frază. Fiecare cuvânt e pus la locul lui, șlefuit, ca o piesă rară; Constat că nimeni, în graiul nostru, nu a cultivat stilul prețios așa cum l-a făcut Pârvan. Citesc cartea cu nesaț. După Evanghelie, vine Pârvan. Aici stau izvoarele trăirii noastre românești. Toți cei ce-au citit unul din eseurile cărții rămân în admirația acestui mare suflet de

gânditor român.

Pârvan a fost cel mai citit, după Sfânta Carte; copiat și multiplicat, studiat și comentat, a însemnat cea mai prețioasă lectură pentru români. Nu aveam totdeauna suficiente cuvinte de laudă cu care să-i facem recomandarea prin bordeie.

Tocmai citeam De Parentalia, când se apropie de măsuta mea un poet tânăr - fără barbă, politicos, cu haina peticită.

- Părinte, m-a trimis Sandu până la dumneata. Mi-a spus Sandu că aveți o deosebită înțelegere pentru poezie. Am venit să vă rog să citiți câte ceva din opera mea.

- Păi, eu sunt călugăr, dragă domnule, și cu poezia stau rău. Dacă mă întrebi ceva despre canoanele Sfântului Vasile, apoi eu te lămuresc, cu dragă inimă. La poezie nu mă pricep. L-am citit, zilele acestea pe Lope de Vega și când am ajuns la poezia intitulată „întoarcerea învinșilor“, mi s-a părut că acolo e vorba de noi și-am închis cartea. Tot așa mi-a căzut în mână un volum de Victor Hugo și, la fel, m-am oprit când am citit că rușii, după Borodino, îi iau ceasul mareșalului Ney. Iată, l-am citit și pe Arghezi și m-am oprit la „Psalm“! Constat că n-am puterea să merg până la capăt. Du-te la Mănescu Valentin, el se pricepe.

În timp ce Valentin duce tratative cu poetul, eu stau și mă gândesc: Doamne, ce prăpăd va fi la Societatea Scriitorilor când, numai din Rusia se vor întoarce o mie de poeți și opt sute de prozatori! Dacă mai adaug la numărul lor și pe cei ce se vor întoarce din apus, să vezi atunci bătlăie pe locurile din Parnas!

Într-o zi, m-a pus păcatul și am cedat stăruințelor unui prozator. Din acea zi mi-am pierdut toată liniștea. Mi s-a făcut reclamă, și reclama a prins repede, că sunt om de treabă, nu scriu nici poezie, nici romane și că în schimb citesc. La asta s-a mai adăugat că sunt călugăr și, ca atare, am o deosebită înțelegere pentru slăbiciunile omenești.

La început ziceam și eu că, în definitiv, a scris omul trei sute de pagini, le-a pus un titlu și sub titlu cuvântul roman. Ei, și? Ce, a omorât pe cineva? Așa am crezut la început. Apoi însă am văzut că lucrurile altfel stăteau. Las' ca-n romane toate personajele mureau împușcate, otrăvite sau înecate - ca și cum viața nu se putea încheia și frumos - dar pericolul, pentru umila mea persoană, era extrem de mare. Am fost la un pas de a mă intoxica cu aceste lecturi. Nenorocirea mergea încă mai departe. Romancierul citit - mândru, plin de importanță, anunța în cercul lui: „m-a citit părintele călugăr și mi-a spus că, cu scrisul meu, revoluționez literatura română. În mod sigur voi fi tradus și în limbile popoarelor din apus...“ în sufletul lui se umfla și plesnea de aroganță, îl vedeai plimbându-se pe aleea din fund, cu manuscrisul la subțioară. Era posibil ca un invidios să i-l pună pe foc.

Făcusem, păcatele mele, câteva aprecieri măgulitoare... De aici a urmat toată tulburarea mea. Poeți, prozatori, esești făceau coadă la patul meu și-mi ofereau spre citire, operele lor. Politicos și smerit le primeam și vrafal manuscriselor crește pe masă, pe pat și, când n-au mai avut loc, le-am mutat la Valentin sub

grindă.

- Ce facem, Valentine?

- Citim, părinte, citim.

Muscă râdea. Dintre toți oamenii de treabă, numai el scăpase de poezi. Noi, ceilalți 29, citeam și împărțeam laude, în dreapta și-n stânga.

Până într-o zi, când am simțit așa, ca o rușine, pentru ceea ce făcusem. Și i-am atras atenția lui Valentin: „e timpul să le spunem oamenilor adevărul gol, goluț. Astea nu sunt romane, și nici caietele nu cuprind poezii“. Valentin a râs: „încearcă părinte!“

Am încercat. Mi-am ridicat în cap tot lagărul. Norocul meu a fost că mi-au sărit în ajutor Valentin, George Fonea, Haralambie Țugui și încă câțiva. Am stat noi la sfat de taină și am hotărât să punem ordine în literatura română locală. Nimic nu ne îndreptăța să facem acest lucru, dar, la fel, nu se găsea nimeni care să ne împiedice.

Două luni de zile am selectat cele mai bune poezii și câteva pagini de proză. Aceste lucruri le-am copiat într-un caiet în care am mai adăugat câteva poezii din literatura universală pentru lămurirea stihuitorilor lagărului a ceea ce însemna poezia de calitate și cinci prezentări de romane - din care, prozatorii noștri puteau înțelege care-s regulile de construcție pentru romane. Am tras două ediții după acest caiet, pe care le-am pus în circulație, sub formă de fascicule. Sus, pe copertă, era scris, semnificativ, „Florile dalbe“. Iar în seara de Crăciun, acest caiet stătea sub ramurile bradului.

Paralel cu aceasta, am împrumutat de la celelalte nații câteva zeci de cărți de valoare care s-au tradus în graiul nostru. Dintre acestea amintesc: „Viața lui Iisus“ de Giovanni Papini, „Focul“ lui D'Annunzio, Enciclopedia de istorie, din 1936, scrisă la Berlin, câte ceva din Teodor Birt („De la Homer la Socrate“) și altele.

În iarna care a urmat, până în primăvara lui 1948, s-a scris mai puțin și mai cu atenție. Lucruri însă care nu rămân.

Apoi a venit momentul ca românii să plece spre țară. La 1 mai 1948 autoritatea rusă a hotărât eliberarea noastră, după un ordin al ministrului de Interne. Am plecat acasă fără nici o hârtiuță scrisă. Câtorva încercări de a camufla „opera“ li s-a răspuns prompt, cu reținerea autorului în lagăr.

Atunci, între bordeie, s-au aprins focuri. Iar Sandu, marțial, striga: „bre, a venit vremea de apoi! Se reeditează acel strămoșesc «opus ignis, auctor patibulos»“¹

¹ cartea pe foc, și autorul la spânzurătoare.

Lui Sandu îi părea rău după caietul cu „glosalalie“ (felurite limbi). Dar eu îmi ziceam, cuminte: Dumnezeu a ferit literatura română de o pacoste. Toate producțiile ardeau în timp ce autorii își plângeau caietele.

Acum, după trecerea anilor, cred că ar fi fost valoroase aceste caiete - de

orice natură ar fi fost cuprinsul lor, pentru o expoziție documentară.

Dar postumele regrete rămân simple regrete.

Focul a mistuit și gânduri și simțiri omenești. A fost secolul lui „opus ignis“ de teamă ca nu cumva „auctor“ să ajungă în „patibulas“.

În muzică au fost câteva încercări reușite. De numele lui Haralambie Papadopol este legată amintirea unui „poem rustic“ cu care orchestra de la Mănăstârca ne-a făcut cunoștință într-o duminică din iarna lui 1946. Tot Haralambie a compus, lucrând ani de zile, răspunsurile mari la liturghia ortodoxă și un concert religios pe tema prohodului Domnului, din Vinerea patimilor. Este atât de temerară această încercare a lui Haralambie și atât de nouă în conducerea subiectului încât, dacă el va fi reușit - urmează ca specialiștii să-și spună cuvântul - vom avea pentru muzica noastră religioasă, primul oratoriu ortodox.

Arta minoră a înflorit și ea; mă refer la sculptură. Câteva nume vor rămâne mereu treze în amintire. De numele lui Nicolae Chivulescu sunt legate splendide realizări în lemn de măr pădureț sau în os de cămilă. Amintesc de o cruce, de 25 cm înălțime, lucrată numai în os, cu o broderie de flori și figuri săpate, care îi va pune în mare încurcătură pe renumiții călugări - frații Urmă de la Neamț. Apoi căpitanul George Stoica, din mâna căruia au ieșit giuvaeruri, cruciulițe, casete frumoase etc.... Îmi aduc aminte și de o iconiță pe lemn de mir, care reprezenta pe Sfânta Fecioară cu pruncul în brațe. Iconița a fost singura realizare în acest gen - ieșită din talentul și priceperea lui Teodor Dan. Dar Teodor Dan avea școală înaltă în materie, fiind un rafinat estetik; dovadă, încercările lui poetice...

Dar cea mai frumoasă realizare stă sub bătaia crivățului, la căpătâiul celor ce căzuseră, în Poiana-Morii - troița de mesteacăn și stejar, frumos sculptată de migala meșterilor români.

Poate că vânturile și iernile grele vor fi culcat-o la pământ. Păcat... O astfel de troiță ar fi trebuit să fie închisă într-un clopot de sticlă și păstrată pentru generațiile viitoare. Nu se putea imagina ceva mai armonios, mai suplu, mai desăvârșit.

Nemții când au văzut-o, au expus-o mai întâi în mijlocul lagărului, și ceilalți străini spuneau: „Aceasta-i artă mare! Ce patente zac, încă nebănuite, în sufletul românesc!“

Avea dreptate Valentin Mănescu când afirma: „Părinte, noi ne dezvoltăm, aici, ca o insulă românească. Facem și artă, după putința locală. Chiar dacă nu e perfect reușită, trebuie apreciate încercarea și năzuința“.

FLORILE DALBE CU TRISTEȚILE LOR

Când veneau sărbătorile, ni se topeau inimile după Țară. Dacă dorul nostru călătorea spre pajiștile înflorite de lângă Dunăre, culegeam viorele și toporași pentru ca, în Vinerea patimilor, să le aducem jertfă lui Iisus cel răstignit.

Iar în dimineața învierii, făceam buchete de ciuboșica cucului și le puneam la icoane, în pădurile bătrâne de pe la Himosu, frunza crudă înverzea, iar sub poala codrului ninge roz-albul florilor de măr. În acele zile de la începutul primăverii trăiam chinuri, care ne duceau până la pragul nebuniei...

Venea iarna cu viscole și zăpezi cât omul de mari și rămâneam blocați, până la topirea nămeților. Și iată că în mijlocul iernii, făceam popas, cu aduceri aminte în cinstea lui Moș Crăciun și al bădicăi Traian. În acele zile uitam că suntem în lagăr și trăiam tradițiile, ca în satele noastre de sub Carpați.

Și pentru că tradiția înseamnă viața spirituală a unei nații cu bogatele și adâncile ei manifestări și legătura cu trecutul glorios al neamului și cu manifestările lui religioase, Comisarul politic nu era de acord cu păstrarea acestor tradiții în lagăr. Însă aici s-a izbit de o așa rezistență, că a dat înapoi. Și au încercat, peste tot, aceste comisariate să preia și să organizeze oficial - în lagăre - aceste serbări, în locul colindelor care au plecat, acum două mii de ani, de la stâna baciului Crăciun, comisariatele introduceau colinde și cântece populare „progresiste“, în dosul fiecărei fraze muzicale, vedeai acțiunea politică a stăpânului. Steaua avea doar cinci colțuri, iar Moș Crăciun își schimbase identitatea, poreclindu-se Moș Gerilă.

Așa a fost în fiecare an.

Dar în fiecare an, paralel cu ceea ce organiza stăpânul la club, noi sărbătoream în bordeiele noastre, păstrând curate, ca aurul lămuit prin foc, colindele străvechi și plugușorul, cu împăratul Traian.

La Crăciunul lui 1948, în lagăr, la Mănăstârca, în toate bordeiele ardeau feștile, între ramurile pinilor. Între ramuri atârnav jucărele confecționate din placaj și carton. Pentru cine erau toate aceste nimicuri? Inimile celor ce împodobiseră bradul le închinaseră copiilor care, în colțul de sub icoană, alături de mămica lor, îl implorau pe Moș Crăciun să-i aducă pe tatălul înapoi.

În bordeiul 15 ne adunam și lângă bradul din colț, la lumina opaițului, cântam colindele Pruncului născut în Betleemul Iudeii. Ușor, liniștit, ca într-o poveste spusă de bunic, se depăna firul sfintelor amintiri. Ultimul colind aducea rouă în ochii tuturor roboșilor. „Sub fereastra amintirii ne-adunăm, Sufletul de altădată-l colindăm Cad nămeții și pierim Fără cruce, fără țară, velerim! Trec în caravană magii dorului, Peste fruntea rece a luptătorului. Brazii ard în vatra vechiului cătun Noi purtăm colindul unui nou Crăciun. Gândul nostru-n gândul țării să-mpletim Flori de gheață-ntr-o cunună, velerim!“ Cu sufletul greu de

amintiri și sub biciuirea crivățului zburlit printre nămeți, ne întorceam la bordeiele noastre.

În seara dinspre Anul Nou, la fel adunați, îl aduceam în bordeiul nostru pe bădica Traian, îl gospodăream în Dacia și-l pofteam să se apuce de arat și semănat „pe câmpiile mănoase de sub mărul rotat.“ Și, la culesul recoltei, toți eram prezenți, apoi treieram, mergeam la moară și gospodinele scoteau din cuptor „un colac mare frumos, ca și fața lui Hristos“ - din care ne făceau și nouă parte dreaptă. Toată plugăria noastră și întâlnirea acestui popor de țărani cu „fața lui Hristos“ o desfășuram ca în „înșiră-te mărgărite“ în plugușorul daco-roman, stopit cu busuiocul misionarilor creștini.

De aici se trăgea toată rezistența noastră, ca neam. Din tradiții, pe care nu le întâlnim la vecinii noștri, din ortodoxia românească care, păstrând pură și neatinată dogma, se manifestă după înțelegerea noastră, umanizându-l pe copilul Iisus și încreștinându-l pe bădica Traian.

A doua zi, porneam pe cărările unui nou an, cu sufletul curățit de zgură și de cenușă.

Dar la Anul Nou 1948, n-a mai fost așa.

De la club, de la Comisarul politic, din casa stăpânilor a fost trimisă repede vestea, care a coborât în sufletele noastre tristețe de moarte: regele fusese înlăturat de la domnie.

Ultima rezistență a neamului fusese îndepărtată. Neamul rămânea singur să se zbată, să sângereze, să umple închisorile.

De mii de ani noi am avut voievozi și domni la cârma țării. Regele, care le-a urmat, a însemnat stabilitate și așezare. Iată-ne, în pericol, pe timp lung și greu, sub dominație străină. Un nou val de întuneric peste țara noastră, care primise lumină de la popoarele apusului și care strălucise tânără, radiind prospețimea. Acum intram sub influență euro-asiatică; ne întorceam forțat, în întuneric. Sub bagheta mongolului de la Moscova, trebuia să repetăm, până la năucire: trenul era inventat de ruși, radioul de Popov și altoiul de Miciurin, iar ariciul cel țepos stătea în grădina Kremlinului.

Copiii Țării au început să repete lozinci sforăitoare, făcând cozi în fața brutăriilor. De când nu mai ară bădica Traian, nu mai este pâine în „țara pâinii“. Mana pământului dunărean hrănește și îndoapă goliciunile asiatice. Trenuri după trenuri duc spre răsărit bogățiile nepoților dacilor.

Bădica Traian, pregătește-ți legiunile și, cerând ajutorul lui Hristos, vino de ne mântuiește de balaur. Să împletim iarăși un colac din grâu arnăut, tot atât de frumos ca și fața lui Hristos și să-i mâncăm pe iarbă verde, la umbra mărului rotat al țării noastre, ciocnind bărdacele cu vinul spumos de la Năpădeni. Bădica Traian, la tine-i speranța.

În seara acelui An Nou, n-a mai fost voie bună în bordeiele noastre. La palida lumină a opaițelor stăteam tăcuți, duși pe gânduri. Aurelian, împins de barbari, părăsise Dacia. Venise peste țară un val de întuneric. Ne aflam, oare, la începutul unui ev mediu?

¹ greva foamei

Sunt zeci de ani de când în Rusia nu s-au mai pomenit greve.

Poporul, după ce a luat puterea în propriile sale mâini și după ce și-a instituit o dictatură proprie - o „democrație“ cum nu s-a mai cunoscut încă în istorie - cuprins de fericire, victorios și stăpân, a băgat gâtul în ham și hai la drum. Că e rău? Că ți-i foame? Că nu ai unde te oploși cu ai tăi? Astea sunt probleme care se vor rezolva, tovarășe! Răbdare, răbdare, țara e bogată! În pământ sunt multe bogății și toată lumea va fi fericită. Mai întâi vom sacrifica două, trei generații și pe urmă, pentru cele ce vor urma, vom organiza raiul pe pământ. Lucrătorul, ca și țaranul, rabdă, stă la rând în fața magazinului unde își primește porțioara. Porțioara aceasta i se dă, planificat, de împuterniciții lui, aleșii poporului, care însă nu au nici un motiv să-și sacrifice prezentul lor opulent, în favoarea celei de-a cincea generație.

Dimpotrivă, organizând regimul muncitoresc, recomandă acestuia să-și îmbunătățească situația, lucrând ore în plus, depășind norme și supranorme, iar rezultatul final, pentru omul de rând, stă în aceea că trebuie să-și strângă cureaua pe buric, în acest timp, cei ce împart prada, pun osânză. Răbdare, tovarășe, răbdare, foarte curând poporul nostru va avea parte de atâta fericire, cum nici nu visează burghezii. Și, în fond, este cineva împotriva regimului? Să se ridice în picioare! Nimeni nu se ridică în picioare. Nimeni nu protestează. Noi singuri, muncitorii, am instituit acest regim. Putem ieși în stradă? Putem face grevă? Să nu fie! Până și din dicționare a fost scos cuvântul grevă. Da, grevele merg în țările apusului, unde proletariatul duce lupta cu capitalismul, cu dorința de a-și lua soarta în propriile mâini. Dar, la noi grevă?! Împotriva cui? Împotriva noastră?

Așa argumentează „osânza“ și poporul tremură în așternut de frica securității.

Țăranul umblă cu opinci de tei și lucrătorul stă într-o cameră cu pereții de scânduri - ca să-i audă vecinul că îndrăznește să ofteze - cu paturi suprapuse, copiii dormind pe lângă pod, hrăniți cu mei și varză de Karelia, iar intelectualul fricos ca un iepure se strecoară cum poate, fără gânduri, fără opinii - fiind mereu de acord cu statul: „da, da și nu, nu“ după cum primește comanda.

Pentru a se mânui oamenii aceștia trebuie învățați să trăiască liberi, să gândească, să se miște.

În iunie 1946 aram cu cazmaua poienile de ia Șoniha - câteva sute de hectare. Hrana zilnică consta din varză murată, urzici conservate și tărate coapte

sau fierte.

Mare mirare a fost pentru stăpânire când, într-o zi, cei de la Oranki au refuzat să mai iasă la lucru, în ziua următoare s-a molipsit și Mănăstârca. Au început izolări, încarcerări, dispersări prin alte lagăre. Unitatea dintre români era încă sfărâmată pe considerente politice și greva nu a reușit. Toată vara aceea au fost ciocniri cu autoritatea. După alegerile din noiembrie 1946 când rușii s-au văzut stăpâni în România, muncile au devenit din ce în ce mai grele și regimul tot mai neomenos. Eram duși la muncă chiar în zile de sărbătoare. Grevă noastră, totuși, a fost o încercare de protest. Chiar dacă n-a reușit pe de-a întregul - încă rămâne ca un gest de omenească răzvrătire împotriva regimului comunist.

Apoi s-a făcut pace la Paris. Comuniștii, care fac tărăboi pe tema imperialismului, ne-au luat Basarabia și Bucovina - gurile Dunării și, intrând în Cehoslovacia, au luat Ucraina subcarpatică - pentru că cine stăpânește masivul Boemiei, e stăpân pe Europa centrală, au luat sudul Poloniei până sub Cracovia - fără nici un fel de justificare, împingând pe polonezi pe Oder, pe Elba. Cehilor le-au luat Ucraina subcarpatică - care de mii de ani așteaptă plângând încorporarea la Patria Mamă. Tot comuniștii au luat finilor Karelia și regiunea Petsamola, chiar s-au întins și în nordul Norvegiei, căutând o ieșire spre Atlantic. Pe urmă, a fost bine. Armata e la Berlin, la Viena, la Adriatică și numai la 30 de kilometri de Constantinopol. Hai să organizăm greve în apus, cu pâinea de la gura flămânzilor noștri, hai să mâncăm coloniile, cu aurul furat - de unde s-a putut, și corul brotăceilor de la Moscova să strige asurzitor: „pace, pace, luptăm pentru pace“, încheind cu „coexistența pașnică“.

În februarie 1947 s-au ratificat tratativele de pace cu țările învinse și noi trăgeam mereu la ham.

A venit vara. Speranțele cresc, în lume e pace, dar lumea se pregătește de război. Noi lucrăm pe la colhozuri. Nu pleacă nimeni spre țară. Apoi a venit toamna și am cules ceea ce nu era de cules. A venit iarna și a plecat regele. După ce am cântat colindele, zăpezile s-au așezat mari cât casele și noi, conservați în geruri, ne întrebam: „mă, au trecut patru ani de la armistițiu, s-au pus tot felul de iscălituri pe o mulțime de acte, e drept că nu soarta prizonierilor este principala problemă pentru anul 1948 - dar și aceasta trebuie rezolvată“. Ba, noi, fiind direct interesați, socoteam că de mult trebuia să fim pe la vetrele noastre. Mereu întrebam, Comisarul politic ne răspundea: „țara voastră nu vă vrea“. E drept că nici noi nu-i vrem pe Pătru cel Groaznic. Dar ce era comun între Țară și Groza?

Țara gemea sub călcâii străin și ne aștepta cu brațele deschise, iar Groza reprezenta sluga stăpânirii. Țara ne aștepta - erau familiile noastre, satele și munții - dar sluga nu ne vroia. Simțea că noi i-am citit vrerile, știa că noi vedem întunericul ce venea peste țară. Se temeau - Groza și partida slugilor - că noi le-am pune piedici în vânzare. Pricepusem că înțelegerea dintre stăpân și slugă era să ne macine acolo, în păduri și în hamuri. Unii, încercând politica stăpânului, ziceau: „Dacă țara nu ne vrea, atunci trimiteți-ne în America“. „Nici asta nu se

poate - răspundea politrucul, speriat. Voi puteți face rău și acolo. Schimbați-vă ideile, fiți alături de noi și vă trimitem în țară. Acolo vă facem oameni mari. Altfel, mai stați aici. Este destulă reacție în România. Voi, dacă vă duceți acolo, măriți numărul potrivnicilor noștri.“ „D-apoi, nu-i Uniunea Sovietică prezentă în România, chiar cu armata, iar guvernul nu este al vostru...?!“ „Da, dar nu suntem încă destul de consolidați. Și voi ne sunteți dușmani. Mai rămâneți aici și gândiți-vă la propunerea noastră. Uniunea Sovietică este tare, puternică, generoasă, nu-i pasă de voi, totuși vrea să vă ajute. Iar voi îi întoarceți spatele. Treaba voastră!“

Îmi aduc aminte că la Oranki, când Ana Pauker se căznea să rupă unitatea noastră, un colonel rus, Novicov, care o însoțea, ne-a spus o scurtă istorie, ca exemplificare pentru nehotărârea noastră de a trece de partea pauker-iștilor. Zicea el că, după reușita revoluției - în 1918, la Petrograd au fost luați captivi câteva mii de ofițeri, cărora li s-a făcut propunerea să treacă de partea armatei roșii. Aceștia au cerut timp de gândire. Pentru că gândirea se simte mai liberă când depui un efort fizic, acești captivi împrăștiau bălegarul dintr-un grajd unde erau adăpostiți, iar a doua zi, îl adunau la loc, grămadă. Și tot gândeau. De vreme ce la desele întrebări care li se puneau, răspundeau că nu sunt încă hotărâți și că mai au nevoie de timp, pentru o matură reflecție, regimul comunist, înțelegându-i perfect, le-a legat câte o piatră de gât și i-a aruncat în Lagoda. Oamenii aceia gândesc și astăzi, în fundul lacului. Ana Pauker fuma o țigară de mahorcă și adăuga cu glas spart, de bețivă: „pui de cățea - eram feciorii leoaicei de la Roma -vom trece peste cadavrele voastre...!“

Și iată, trecuseră cinci ani. Ana Pauker era ministru de externe și țara nu ne vroia.

Odată în viață am gândit just și ne-am hotărât singuri soarta - să mergem așa, până la moarte. Puneam chiar viața noastră preț pentru dragostea de Dumnezeu și neam.

Ajunseseră în țară „voluntarii“ - procomuniștii - și până la noi a ajuns vestea că acolo ei împărațeau.

Noi trăgeam la ham și doineam de dorul Țării.

Puternic este sentimentul ruperii de pământul strămoșilor tăi! Chiar dacă, ajunși acolo, ne-or băga în ocne, noi doream să ajungem acasă. De-om muri - cu frunțile senine - mormântul să ne fie lângă biserică, în pământul dunărean; să ne odihnim oasele, alături de bunici... Am hotărât să mai facem o încercare.

Era la începutul lui februarie. Frig, ger cumplit, trudă de rob. Țara era departe!

Seara în bordei la lumina opaițului, unul câte unul ne îndreptam către comandantul bordeiului. Tăcute, mâinile așează în fața lui hârtii mici pe care era scris: „din acest minut intru în greva foamei, până ce autoritatea sovietică îmi va răspunde, în scris, care este data până când vom fi repatriați noi, românii!“ Apoi oamenii se lungeau pe paturi.

- Ce-i asta, domnilor? întreabă comandantul bordeiului.

- Este ceea ce scrie în declarație...

Aceasta aleargă cu declarațiile la stăرشie - comanda interioară a lagărului. Aici, se adună, unul după altul, șefii de bordeie, cu declarațiile.

Starșele speriat aleargă la comisar. Comisarul galopează la colonelul Verbișchi - comandantul celor două lagăre, care hotărăște: „Să-i lășăm în pace, se vor sătura de grevă, se vor plictisi și o vor sparge singuri.“

S-a lăsat de mult noaptea neagră, dar telefonul zbărnaie spre Nijni-Novgorod, spre Moscova.

Ofișerii ruși, în alarmă, trec cu pași de pâslă, prin bordeiele românilor. Aici e liniște adâncă; toată lumea doarme.

Suntem la Mănăstârca 1500 de români, dintre aceștia 300 sunt voluntari antifasciști, iar restul, 1200 români, nevoluntari.

Dimineață merge zvonul că suntem șapte sute în grevă.

Vine colonelul comandant. Vine procurorul Vîlcov, vine Comisarul, cu ofișerii de la poartă.

- Ce vreți, domnilor?

- Termen, pentru repatriere.

- Credeți că puteți forța mâna Uniunii Sovietice?

- Cerem să ne repatriem...!

Amenințări peste amenințări, încercări de a ne rupe din unitate; nimic.

Peste 24 de ore intră în grevă încă trei sute, iar a treia zi încă trei sute. Lucrurile iau o întorsătură gravă. Greva continuă și în bordeiele noastre e o tăcere adâncă, de moarte. Mai vine o zi și după aceea o altă zi și-n cea de a șaptea seară, intră în grevă și bolnavii din spital. Chiar și mare parte dintre voluntari intră în grevă.

Suntem slăbiți, suflăm greu. În gură vine miros de putreziciune. Greva continuă. Noaptea visez - poate că nu dorm - la frumusețile de pe valea Bistriței și de dincolo de opaiț apar și dispar înlăcrimați ochii mamei, în față, pe perete, stă o cruce mare de mesteacăn, îmbrăcată în crenguțe verzi de brad. Când îmi fac cruce, mâna îmi cade, ca o aripă rănită.

În gură simt gust de cocleală.

Seara și dimineața, Iisus - din spatele crucii - mă îndeamnă: „rabdă, omule, până la sfârșit; vei birui.“

A opta zi, zarva la ruși. Cine poate să se mai miște ajunge la sala de mese. Acolo mulți domni și mulți militari cu stele mari ne întreabă:

- Ce vreți?

- Să mergem acasă!

- Credeți că ne puteți forța mâna?

- Nu credem nimic; dați-ne în scris termen pentru repatriere. Furios, roșu la față ca un rac fiert, generalul Vladimirov ne amenință cu pumnii.

De vreme ce noi am acceptat moartea cum ar putea să ne mai înspăimânte?

Mă lungesc pe pat; nu mai simt foame, nu-mi mai este sete. În primele zile, gheare de lup rupeau din stomac. Acum totul s-a potolit și o căldură dulce mă

înfășoară ca într-un scutec de copil; mă hrănesc din propriul meu trup. Minte mi-i perfect lucida, aud și recepționez totul, ba chiar rar de tot ies până afară, sprijinindu-mă de pereți.

Și Vladimirov ăsta, cu subalternii lui, nu se mai astâmpăra. Mereu, prin bordeie. Și ne supăra el și subalternii lui cu vorbăria lor. Apoi, au ridicat dintre noi cincizeci de inși. I-au aruncat într-un camion ca pe niște butuci de brad și i-au izolat la Oranki. Acolo, acelora și nouă aici ni se fac promisiuni, ca, peste cinci minute să ni se adreseze cu amenințări.

Greva nu e ruptă. Nici unul nu abdică. Turba stăpânirea.

- Ce vreți voi, bandiților?

- Dați-ne în scris termenul repatrierii!

A trecut și a zecea zi de grevă. Medicii și santinelele - nemți și ruși, transportă cu târgile la spital pe cei slăbiți. Acolo, li se întind ispititoare ceaiuri îndulcite și pahare cu lapte. La poartă, două autocamioane sanitare rusești, cu hrană și medicamente. Bolnavii nu acceptă ajutorul medical. Sanitarele, cu mâna la gură, se lamentează: Vai, vai, vai, ce-i asta?

Hotărârea și rezistența noastră uimesc. Nemții și ungurii parcă sunt fierți. Le-am făcut o chemare pentru o acțiune comună... Dar, s-au temut.

Iar noi, leșinați, rezistăm.

În tăcerea celei de a zecea nopți, într-un cot se ridică Ilarie Gorjanul și, cu o voce care ieșea ca din mormânt, scandează: „Moartea, numai moartea este cea mai sfântă nuntă dintre nunți“. Apoi, aiurând, vorbește cu mama și cu fetița sa. Ilarie a înnebunit.

Dar noi, strivind o lacrimă sub pleoape pentru Ilarie și alți șapte, sensibilizați ca dânsul, rezistăm. Spitalul e supraîncărcat cu oameni leșinați de foame. Bucătarii fierb mâncăruri cu gris și supe. Nimeni nu se atinge de ele. Medicii și sanitarele, străini de lagăr, pronunță cuvântul „răspundere“.

Rezistăm.

La două noaptea, generalul Vladimirov intră în lagăr, cu toată rusăraia după el. Trece din bordei în bordei apoi vorbește un minut și lasă o hârtie ștampilată, semnată de dânsul.

Victorie! Strigă Ilarion, revenit în lumea noastră și se închină.

Din dosul crucii Iisus îmi șoptește: „nu ți-am spus? Cine rabdă până la sfârșit, biruie!“

Toată noaptea generalul Vladimirov a colindat prin bordeie, atent ca nu cumva să rămână cineva nemâncat.

Hârtia cu semnătura lui a fost bătută în cuie, ca să rămână așa, la vederea tuturor. Acolo stă scris: „din împuternicirea Sovietului Suprem, eu, generalul Vladimirov - comandantul militar al Regiunii Gorki - aduc la cunoștința prizonierilor români că vor fi repatriați până în iulie 1948.“

La 1 Mai în acel an au plecat spre țară mai toți ofițerii români. Cu excepția celor care au fost reținuți pentru cercetări juridice. Pe urmă, în loturi mici - pe măsura scoaterii de sub anchetă, sau după expirarea pedepsei, au venit, rând pe rând, toți în țară.

Țara cea bună ne-a primit cu inima de mamă, dar stăpânirea de aici, la comanda rușilor, ne-a băgat la ocnă.

E bine și așa; măcar suntem la noi acasă.

*

Când eram gata să plec acasă, trecând prin fața unei comisii formate din trei magistrați cu stele mari, am fost întrebat:

- Golodovca ai făcut?
- Făcut.
- Și pentru ce?
- Ca să aflu termenul de repatriere.
- Da. Până la 1 iulie. Și azi la ce dată suntem?
- 7 iulie!
- Și?
- În istorie rușii nu s-au ținut niciodată de cuvânt.
- Mă, banditule, apoi tu nu știi că nu ești om?
- Dar ce sunt?
- Pui de cățea, asta ești! Marș de aici! Totuși am plecat spre casă, ceva mai târziu.

Și în București, la Ministerul de Interne, m-a întrebat un căpitan, care fusese și el prin Rusia:

- Ai făcut greva foamei?
- Făcut, se poate!?
- Și de ce?
- Mi-a fost dor de tine!

Și căpitanul mi-a cârpit trei perechi de palme, scrâșnind printre dinți: „las' că te vindec eu de golodovcă. Acum începe «vifornița cea mare»“

Sunt ani de-atunci și vifornița stăruie, însă sufletul parcă mi s-a oțelit.

Mă uit la Dunăre cum își duce valurile spre Sulina. Munții Măcinului stau pe loc. Pe ei, îi salut. Furtunile trec, dar iarna rămâne mereu trează. Așteaptă ceasul iureșului celui mare. Oare va veni?

Era în primele zile ale lunii noiembrie, anul 1946. Pe la colhozurile vecine rămăseseră cartofii neculeși; iarna se așternuse de mult pe aici - și necazul cel mare era că pe noi ne duceau, pe astfel de vreme, la muncă. Frig, zăpadă, umezeală. Plecam la câmp cu târnăcoape și cu lomuri în spinare. Când ajungeam acolo, cu lopețile dădeam zăpada la o parte de pe cuiburi și apoi cu târnăcopul sau cu lomul încercam să scoatem ceva din pământ.

Mâinile înghețau pe zăpadă, pe bulgării de pământ degerați. Și de sus cădeau - în vârtejuri - fulgii de zăpadă.

Într-o seară, după ce mâncasem - stăteam lungiți fiecare cu gândul său dus departe. Sandu și Bădița fumau. Deodată, un zvon a ajuns până la urechile noastre. Cei de jos se grăbeau să iasă afară.

- Ce-i? întreabă Sandu pe un austriac care, trecând pe lângă altar, fredona un vals vienez.

- La poartă se află un lot cu noii sosiți... răspunse, pe voce de tenor, vienezul și se pierdu în mulțime, cu melodie cu tot.

- Hai băieți, să vedem ce marfă ne mai sosește. Și Bădița coboară primul pe stâlp, după el Sandu și la coadă eu.

La poartă-i adunat mai tot lagărul; noi am rămas cam departe. Ascultăm conversația celor din față. Se aud voci de femei și de copii... Ce comedie o mai fi asta?

Portița de la camera ofițerului de serviciu se deschide și slt. Caramanov, nervos și agitat, strigă la noi să dispărem de pe alei: „La corpurile¹ voastre“, strigă rusul - și noi ne dăm câțiva pași înapoi; nemulțumit de lipsa noastră de disciplină, ofițerul cheamă înăuntru un pluton de ceasovoi, în fața primejdiei ne dăm înapoi până la biserică.

¹ adăpost oferit ca locuință

Slt. Caramanov, mulțumit de sine și de reușita lui în disciplinarea noastră - așează plutonul pe două rânduri - distanțate unul de altul - și la un semn către portar, acesta deschide larg porțile de la intrarea mănăstirii Oranki.

În rânduri de câte patru, femei, bărbați, copii, cărucioare de copii - pătrund tăcuți în lagăr; altfel de oameni decât noi, altfel îmbrăcați, cu mantouri și pălării, cu pardesie și băști. Coloana merge încet, escortată de plutonul ceasovoiilor iar în fruntea lor pășește mândru ca un cocoș slt. Caramanov.

Când coloana ajunge în dreptul nostru, Caramanov strigă de trei ori, ca un înger al răzbunărilor din Apocalips: „Așa vom face cu întreaga Europă“. Sandu nu are ce face și strigă, pe deasupra capetelor: „dar cu America, ce faceți?“

- Și pe America, o băgăm la Oranki..., răspunde prompt Caramanov.

Femei cu copii de mână, bărbați cu bagajele în spate, defilează prin fața noastră și tăcuți pătrund în corpul doi - la etaj.

- Vezi, tu, măi Sandule, cum se scrie istoria? Îl provoc eu la discuție - cred că ai fost atent și la premisele de viitor. «Așa vom face cu întreaga Europă».

Sandu tace în timp ce Bădița-i numără pe nenorociții de europeni, ancorați la noi.

Ușa de jos, de la corpul doi, este încuiată cu un lacăt și sublocotenentul lasă acolo un pluton. Fără grabă ne retragem spre corpurile noastre. Bădița ne lămurește: „după socoteala mea sunt 153... Poate să-mi fi scăpat vreun copil”.

În timp ce noi ne îndreptăm spre „casă” Sandu ne anunță că mai rămâne pe afară. Sus, la noi, Bădița se întinde, cu mâinile sub cap și tace. Mă întreb cine-or fi noii veniți? Și tot eu mă mângâi, spunându-mi: „lasă că mâine vom afla”.

Peste un ceas, lumea s-a potolit; cei mai mulți se întind în sicrie și dorm. Sandu apare, jos la stâlpul nostru și ne cheamă: „haideți repede acolo, că a plecat plantonul”.

- Nu mergem măi, lasă pe mâine!

- Haideți, că-i foarte interesant; ca la cinema „Grand”. E oleacă de distracție.

Și am plecat, cu Sandu în mijloc, iar în urma noastră alți curioși. Ajunși la ușa corpului 2, știam că sus, după ce urci scările este clubul și aici erau cartiruiți veneticii. Constatăm că într-adevăr, plantonul rus dispăruse. Câțiva nemți, câțiva unguri dădeau târcoale intrării, încolo, lagărul era pustiu; se pregătea de odihnă.

Pe scări suiau și coborau oameni. Se distingeau voci de bărbați și de femei; din timp în timp, plânsete de copii.

Ne apropiem de intrare și privim lacătul. Bădița apăsă pe clanță și prin întredeschiderea dintre belciuge se văd două fragmente din treptele ce duceau sus.

Suntem zece, douăzeci de inși care, aici la ușă, ne întrebăm în șoaptă: „cine-or fi, Doamne?”

Se aud vorbe nemțești, franțuzești și alte graiuri.

- Măi, Sandule, poliglotule, apropie-te și ascultă, îl îndeamnă Bădița.

Sandu își ridică clapa căciulii de pe urechea stângă - puțin de tot - și ascultă atent.

- Nu înțeleg nimic. Vine un zvon până la urechea mea, ca la turnul Babel.

Tocmai cobora cu pași grei, cineva. Șoptim către Sandu: întreabă mă, cine sunt indivizii?

Sandu, cu gura la întredeschidere, strigă, să-i audă și rusul de la poartă, să-l audă și morții: Cine sunteți, măăă?

Din iuțală, a strigat în românește. Pașii se opresc și apoi urcă repede. Se speriasse omul de strigătul lui Sandu.

- Stai, domnule, nu fugi, se roagă Sandu în franțuzește, apoi în nemțește, trece la limba engleză și sfârșește în turcește.

- Măi, Sandule, îi zice Bădița râzând - din ce fel de oameni te-i fi trăgând,

tu? Păi, ăștia-s turci?

- Îs mai răi decât turcii, bre. Cu aceia până la urmă ne-am înțeles să le dăm ceară și batali grași iar ei să ne lase în boii noștri. Și împăcăciunea a fost ținută. Nu vezi că ăștia nici turcește nu știu?

Sandu, la postul lui de observator, trage cu urechea, răspunde prompt la întrebări și la un moment dat zice: „gata, am pus mâna pe ei; coboară mai mulți hândrălăi (Sandu se pronunță de pe acum peiorativ, despre acest neam de oameni de la etaj).

- Măi, care sunteți acolo? - li se adresează în franțuzește. Pașii se opresc în dreptul urechii lui Sandu.

De dincolo de ușă, în același grai, vine un răspuns: „dar voi, de la ușă, cine sunteți?“

- Răspunde-i, măi, Sandule, îl grăbim noi.

- Noi, de la ușă? Noi de la ușă suntem prizonieri de război.

- Și ce doriți, mă rog?

- Vrem să știm cine sunteți și de unde veniți.

- Cam pretențioși; vreți să știți cam multe. Atât doar vă putem spune că majoritatea suntem spanioli, ceilalți sunt resturi din diplomația germană. Vă este suficient?

- Vă mulțumim pentru informații; totuși lămuriți-ne ce fel de spanioli sunteți?

- Ce fel de întrebare e aceasta? Noi suntem comuniști spanioli, buni tovarăși cu Dolores Ibaruri. O cunoașteți pe „la Passionaria“?

De pe buzele lui Sandu scapă o înjurătură românească despre mamă și origine, însoțită cu un scuipat lăturiș.

- Ați spus ceva? întreabă cel de dincolo de ușă.

- Am spus - răspunde Sandu - că-i bine să așteptați un minut; vă aducem acum, aici la vorbitor, pe câțiva compatrioți de-ai dumneavoastră.

- Sunt spanioli pe aici?

- Se mai găsesc câțiva, așa, de sămânță.

Alergaseră câțiva la corpul zece unde se găseau cei 13 ofițeri supraviețuitori din „Divizia albastră“ - și-i aduceau val-vârtej. Muscă se dă la o parte, cu îndemnul: „Domnule slt. Pacco, vezi că ți-au venit cimotiile; mare bucurie pe Franco“. Și adresându-mi-se: Franco ar fi bucuros ca inamicii lui să se chircească de frig, aici la Oranki, cu „frio señor, frio“ - sub înțelegătoare protecție a U.R.S.S.-ului.

Când nici nu gândeam, la ușă se încinge o discuție aprinsă

Între spanioli; cu vorbe aspre și înjurături care se întretaie deasupra lacătului.

Sandu ne lămurește: Ce vreți? Sunt popor meridional; iute, nervos, gata la pumnal.

Sus pe scări, pașii grăbiți ai veneticilor. Dincolo, la noi, Pacco și ceilalți spanioli înjură de mama focului: „Dă-i dracului de amărăți; le-am oferit ajutorul nostru, spuneau că mor de foame., și când au aflat că suntem «falangiști», ne-au

refuzat. Lăsați-i să crape de foame, doar se găsesc aici sub imperiu comunist. Au să se vindece aici de râia lor ideologică“.

- Ce-au spus, domnule? De unde vin?

- Ce să spună? Din trei cuvinte ne-am lămurit cine sunt și, doar ați văzut; imediat ne-au luat în pumnale. După războiul civil din Spania, comuniștii au plecat; unii în America, câți s-au putut strecura acolo, iar cei mai mulți în Franța, în Franța era spiritul democratic al Frontului Popular și aceștia s-au oploșit sub plapuma lui Leon Blum. Până când au venit nemții în Franța și pe care au pus mâna i-au dus la lucru în fabricile din Germania. Iar dacă au ajuns rușii pe acolo, aceștia i-au eliberat și i-au împărțit prin lagărele din Rusia. Și după cum vedeți, stau sub lacăt, flămânzi și tremură încălzindu-se la gândul că se vor întoarce cu Ibaruri la Barcelona.

Întorși în locuința noastră, după ce ne băgăm în submarine, cu toate boarfele puse deasupra păturii, reluăm încet subiectul. Nu-i putem lăsa așa. Până la urmă trebuie să ne amintim că oameni suntem toți și ajutorul nostru trebuie să meargă mai ales către cel nevoiaș. După ce-i ridicăm și-i punem pe propriile lui picioare, vom vedea ce-i de făcut; dacă rămâne om, îl tratăm în consecință, înclin a crede că pe deasupra oricărei deosebiri politice, noi trebuie să-i ajutăm cu alimente, cu haine, pe copii, pe femei, pe bolnavi.

- Să încercăm mâine. Vom vedea ce se poate face, conchide Bădița.

Dincolo de geam, pândește noaptea de noiembrie; neagră ca adâncul și pustie.

În seara următoare, înțelegi cu Pacco, ne strecurăm la ușa corpului 2. Suntem numai cinci inși. Sub mantale, purtăm pachete cu de toate.

La ciocănitul nostru repetat, insistent, coboară câțiva dinăuntru, se opresc și întreabă ce dorim.

Pacco, pus de noi să se înțeleagă cu conaționalii lui, încearcă să se achite de obligațiile luate. Și discută aprins. Vorbele zboară ca floretele și de aici înțelegem noi, nu va ieși nimic bun.

- Mama lor de golani - se înfurie Sandu - ce i-aș scutura eu oleacă să curgă din ei ideologia barceloneană, cum curg gloanțele pe front. De mâine încep spaniola. Trebuie s-o învăț și pe asta; nu-i chip altfel.

Pacco se întoarce spre noi. Pacco învățase bine românește:

- Eu v-am spus încă de aseară să-i lăsăm dracului; dacă mor niște lifte spurcate ca ei, nu-i nici o pagubă. Auzi?! Preferă să moară de frig și de foame, decât să primească ajutor de la „falangiști“. Eu, nu puteți să spuneți părinte, am încercat să fiu creștin; nu poți să te adresezi porcului cu calificativul de „frate“. Porcul rămâne porc în orice condiție s-ar găsi; și trebuie să trăiască obtuz. Ducă-se dracului; or fi ei spanioli dar sunt buboși; noi cu dâșii ne-am lămurit. Nu putem arunca mărgăritarele la picioarele porcilor. Dacă vreți, încercați dumneavoastră. Noapte bună.

A mai trecut o zi; seara, la apel, în curtea lagărului au fost scoși și „diplomații” - așa i-a botezat rusul de la poartă și așa au rămas și pentru noi. În față, femeile și copiii; în spatele lor, bărbații cu pardesie și pantofi, cu pălării pe cap. Bătea un vânt aspru peste lagăr și diplomații s-au învinețit, s-au înnegrit de frig. Jucau mărunț, în pantofi cu talpă subțire, uneori se adunau ca aripile păsărilor muribunde iar pălăriile stăteau pe capete, ca o batjocură inconștient adresată iernii rusești. Gerul le-a albit urechile și nasurile. Noi în hainele noastre peticite, totuși vătuite, cu căciulile slinoase cu urechi, îi compătimeam: „oamenii aceștia, așa cum au plecat la drum, nu vor vedea primăvara viitoare”. Și-i spun lui Sandu să mai încercăm odată să discutăm cu ei. Bădița încuviințează.

*

Numai noi trei batem chiar în ușă. S-a oprit cineva în dreptul nostru și întreabă:

- Despre ce-i vorba?
- V-am adus ceva de mâncare, răspunde Muscă.
- De la voi nu primim nimic.
- Uite ce-i domnule; noi suntem români și înțelegem să vă ajutăm, cu ce se poate, până când vă veți lămuri ce-i pe aici.

- Ce politică faceți dumneavoastră?
- Domnule, noi n-am venit să facem politică, aici, la ușă. V-am văzut înfrigurați și slabi. Am înțeles că-i timpul să vă tratăm ca pe oameni; ca pe frați de suferință.

- Noi nu suntem frați cu voi. Voi sunteți fasciști ca și falangiștii noștri și nu vrem să avem nici un fel de raporturi cu voi.

- Foarte bine, zice Sandu, nici pe noi nu ne încântă frăția cu voi, dar nu avem ce face! Stăm sub același acoperiș. Așa-i legea noastră; înțelegem să vă dăm o mână de ajutor, acum când vi-i greu. Mai târziu, la vară, cât îți pofti, ne-om și duela.

- Ce vorbești, domnule?

- Te rog să mă crezi, amice, că dacă nu m-ar ține de mână un călugăr care-i lângă mine și de la care pleacă simțul milosteniei, te-aș pocni la mutră, cât ai zice pește!

Dincolo de ușă se aud râsete; s-au adunat mai mulți și comentează repezit dialogul. Sandu prinde un moment de liniște și le vorbește.

- Vă știu democrați. Uite ce-i: provocați o adunare generală acolo sus la dumneavoastră și aduceți-le la cunoștință, alor voștri, propunerea românească. Mă, flămânzilor - uită Sandu de legile politeții, bune, cum zice el, numai între oamenii civilizați, în fruntea civilizațiilor stând el - mă, hămesiților, ajutorul nostru, deocamdată, îl dăm pentru copii și pentru femei. Ne-am înțeles?

- Uite ce-i domnule, dumneata trebuie să fii un om vesel; ca să vă fim pe

plac, vom provoca un meeting fulger chiar acum și vom aduce la cunoștința generală propunerea românească. Veniți mâine la această oră și vă vom da răspunsul.

- Așa să rămână, roș-coloraților! Noapte bună, încheie, satisfăcut, Sandu.

Afară viscolește și geamurile de la diplomați sunt oblonite de gheață. Unde-i Barcelona cu vastele plantații de portocali care la ora înfloririi parfumează cerul pe zeci de kilometri? Aici-i „frio, señor, frio“. Sus, spaniolii dansează un languros tango și vântul bate-n cercevele în ritm de castaniete.

Și a mai trecut o zi. Următoarea e ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil și, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom liturghisi și ne vom împărtăși. Am reușit să facem rost de 10 grame de vin. Mare lucru!

- Bate, Sandule, să se cutremure Hispania, dă îndemn Bădița. Și Sandu, ascultător, bate și iar bate în ritm de toacă ca la schitul Rarăului.

Spaniolii au apărut la „vorbitor“ și se pare că în spatele lor stă tot natul; se aude vorbă, în diverse tonalități.

- Bună seara, domnii mei, începe Muscă, suntem gata să primim răspunsul dumneavoastră.

- Bună seara, domnilor ofițeri români, răspunde vocea unui tenor, și continuă repede: adunarea noastră generală acceptă în unanimitate propunerea dumneavoastră și vă adresează calde mulțumiri pentru sprijinul dumneavoastră dezinteresat. Copiii și femeile noastre primesc acest ajutor și noi îl vom distribui în mod egal între ei. Și acum vă rugăm să ne arătați modalitatea de a ajunge la acest ajutor.

- Foarte ușor - răspunde Bădița - și, cu o bucată de fier scoate un belciug.

Când trage de ușă, ne găsim noi trei în fața grupului spaniol: femei, copii, bărbați.

- Poftim, doamnelor, luați aceste pachete.

Și eu trec înainte, punând în mâinile lor, zahăr, untură și pâine.

Peste două zile, cu îndelungate stăruințe și amenințându-i noi pe ruși cu greva, toți diplomații au fost echipați de iarnă; pantaloni și haine vătuite, căciuli cu urechi și mantale - captură de la nemți - în picioare bocanci reformați, totuși mai călduroși decât pantofii cu talpa ca foița de țigară.

Eram o sută de români aici, sau poate mai bine. După ce i-am văzut pe diplomați echipați de iarnă, în fiecare seară le duceam câteva brațe de lemne în plus și zilnic jumătate din rația noastră de zahăr, grăsime și pâine. Ba, în plus, arătându-și dorința de-a fuma, le-am dat și mahorcă, făcându-le lulele în serie.

Pacco și ceilalți ofițeri spanioli râdeau mulțumiți: „încet, încet, se domesticesc“.

La apelul de seară, compania noastră stătea vizavi de grupul diplomaților. Cum ne vedeau, începea o hărmălaie cu semne de veșnică amicitie, iar Sandu „românul“ - pretinde că e pur sânge - pe deasupra capetelor ni se adresa măreț: „Ginta latină, bre, ginta latină“. Nemții priveau cu vădită neînțelegere gălăgioasă întâlnire, de fiecare seară, dintre români și spanioli.

Și iarna se scurge cu vaietele vântului și cu necazurile noastre.

Într-o zi toți românii au fost scoși de la Oranki, cu salteaua în spate, și până seara ne-am instalat în bordeiele mărginașe de la Mănăstârca.

Se auzea - spuneau rușii - că a venit ordin pentru repatrierea tuturor românilor. Fiecare ceasovoi se simțea dator să ne îndemne la lucru: „hai, dați-i zor, chiar acuși plecați acasă“.

Și, când colo, au plecat toți austriecii. Iar noi munceam, tăind păduri și cărând, înhămați la sâni. Pe urmă s-au plictisit și ceasovoi să tot repete, ca papagalii, că toți românii pleacă acasă. Cum încerca unul să pronunțe vorbele: „toți românii“ noi în cor repetam sacadat: La pădure, toți românii, la pădure.

Rusul se supăra, înjura și se dădea la o parte mârâind: „toți românii-s deștepți“.

Nu mai stăteam la un loc cu Bădița și cu Sandu. Soarta iar ne împrăștiase. Dar oricând ne puteam vizita. Când venea la mine Sandu, totdeauna aducea vorba de spanioli.

- Ce-o mai fi cu spaniolii noștri?

- Mai întâi - răspundeam - nu sunt ai noștri, ci-s așa cum ți-am spus - ai lui Dolores Ibaruri și, al doilea, îmi închipui că tremură ca și noi.

Până într-o zi când, pe un drumeag de pădure, șirul nostru de sâni se întretaie cu sâniile celor de la Oranki. Chiote, hărmălaie și voie bună. Către coada coloanei, surpriză. Spaniolii noștri înhămați ca niște buiestrași de soi.

- Ce-i cu ginta noastră? îi întrebă Sandu, după ce se potolesc

Efuziunile amicale.

- Ce să fie? Răspunde Don Castaldo - profesorul de muzică de la Barcelona - cărăm lemne. Mergem pe principiul că munca-i o onoare. Drept să vă spun, mă tem c-o să crăpăm de-atâta „onoare“. E mare diferență între idee și realizarea ei. Să știți că mi-i dor de voi. Vom face tot posibilul să venim la Mănăstârca.

- Vă așteptăm, vă așteptăm... Și coloanele - sub sudălmile furioșilor uzbeki - s-au despărțit. Pe drumuri deosebite am ajuns la porțile cu sârme.

- Ai văzut, sfinția ta? Neamul nostru își caută poteci către luminișuri, orbecăind prin pădurile rusești.

- Da, Bădiță, să sperăm că experiența aceasta ne va folosi..

*

Abia după Paști au ajuns diplomații la Mănăstârca.

Au trecut printre rândurile noastre, cu efuziune caldă, cu semne de mare dragoste și cu voieșie exuberant latină.

Au fost așezați în trei bordeie din latura sudică a lagărului și s-a tras sârmă împrejurul lor. Într-un bordei stăteau veritabilii diplomați. Domnul Speitzer cu doamna - fost șef al consulilor germani, domnul ministru al Germaniei în Manciuria cu doamna, atașatul de presă al acestei legații, o reporteră olandeză - de la Radio-Donnau, o familie de unguri din ministerul de externe maghiar și,

printre ei, portarul de la legația Senegalului din Berlin, în al doilea bordei au fost plasați spaniolii căsătoriți și în cel de-al treilea, mulțimea, plebeii diplomației.

Fiecare familie ocupă o boxă, despărțită cu scânduri de cealaltă. Părinții dormeau pe blat, jos, iar copiii pe „cracă“, sus. Mâncarea o primeau de la bucătărie, ca noi. Încolo, hoinăreau toată ziua între stărșie, certându-se între ei. N-au mai fost scoși forțat la muncă. Cel mai simpatic era portarul Senegalului. Mic, bine legat, în vârstă de circa 60 de ani, nu te puteai înțelege cu el nici într-un chip; nu știa decât senegaleză. Tot timpul tăcea și se mișca alene pe lângă bordei, își suporta cu orientală resemnare detenția. Când venea duminica, se îmbrăca în haine negre, de calitate, cu pantaloni la dungă, cămașă scrobită, cravată neagră și pălărie tare. În picioare, pantofi cu vârfurile de lac. Toată lumea se îmbrăca ceva mai îngrijit; nimeni însă nu putea să ajungă până la distincția senegalezului. Zâmbind, atașatul de presă neamț recunoscuse: „De fapt, singurul diplomat între noi este portarul Senegalului; își menține portul și se ține cu aceeași prestanță și aici, ca la ușa de intrare a Legației“.

Era atât de perfectă această șlefuire a senegalezului încât, când îl vedeam, toți îl înconjuram și-i zâmbeam; el ne răspundea ridicând pălăria, așa cum îi văzuse pe mai marii de la Berlin și, cu zâmbet răspundea la zâmbet, îi dădea mahorcă; fuma cu tact, numai cu pipa. Și tăcea. Când spaniolii se certau, el se dădea la o parte, le întorcea spatele. Mânca tăcut ovăzul fiert sau meiul și fața lui nu trăda nici un gând.

Diplomații veritabili spălau și cârpeau rufe și ciorapi, peticindu-și coatele rufelor și genunchii pantalonilor.

În bordeiul spaniolilor nefamiliști, toată ziua-i scandal. Pun țara la cale și nu găsesc cum să-l doboare pe Franco.

Simpatia noastră însă se îndreaptă spre copii. Mai ales a acelor dintre noi care au copii acasă, departe, iar dintre copiii aceștia - de vârste deosebite - bruneți, cu ochi mari sprâncenați și cu părul creț, în special Reghina se bucură de dragostea noastră. Reghina este o fetiță de 4 ani, ca o păpușă, cârnă, cârlionțată, isteată și mincinoasă de nu se găsește pereche pe aici. Ea iese printre sârme și repede, repede vine până la bordei, la noi. Aici se suie în brațele lui Focșăneanu-Barbă-Neagră, și ronțăie bomboane, confecționate din zahăr, făină și unt. Ronțăie, întreabă și răspunde în spaniolă, în germană și-n franceză. Mulți români lucrează la ateliere, pantofiori, rochițe, șorțulețe și i-au făcut tot felul de jucării. De altfel nu au fost neglijați nici ceilalți copii și, cu vădită atenție, mâna noastră dreaptă i-a susținut pe toți. Mai mult chiar, când am observat că pentru copiii de școală nu se făcea nimic, i-am dat în grija câtorva ofițeri români care cunoșteau spaniola și au făcut școală cu dâșii - scrisul și cititul, matematici și în genere obiectele școlilor primare. Spaniolii nu mai puteau îndura foamea; de la bucătărie, cu consimțământul nostru, li se dădea diplomaților pe lângă porția reglementară și supliment. Le-am reparat hainele și refăcut bocancii, pregătindu-i pentru iarna ce trebuia să vină...

În vara anului 1947 muncile au fost mai ușoare și, fiind mai odihniți, eram mai bine dispuși. Spre Țară nu plecase nimeni. Seara, după masă, pe terenul dintre bordeiul 7 și 17 se juca fotbal, întâlnirile dintre reprezentativele națiilor erau destul de spectaculoase și galeriile își spuneau cuvântul. Mai puțin asistate erau meciurile dintre echipele improvizate ale bordeielor.

Într-o seară, surpriză. Bordeiul 13 de români se întâlnește cu echipa spaniolilor - celibi. Tot lagărul e prezent la această comedie sportivă. Arbitrează slt. Delighiazu. Jocul e comic, jucătorii aleargă dezorientați și când socotesc că nu sunt observați, lovesc mingea și cu mâinile. Pedepsele cad, ploaie. Spaniolii țipă ascuțit, îndemnându-și nația, și fac un vacarm parcă n-ar fi o sută, ci o sută de mii. Ca la Sevilla, la luptele cu taurii. În vinele lor pulsează sângele mândrilor toreadori. Vor pretinde victoria. Cei de pe teren se-ndeamnă gâfâind, pun piedici și transformă, pe cât se pare, fotbalul în handbal. Oricum, numai să reușească. Bordeiul 13 joacă fără coeziune, totuși a înscris 1, 2... 7 goluri. Spaniolii luptă disperați, a doua repriză se apropie de sfârșit și ar fi necesar ca măcar golul de onoare să fie marcat, în centru se frământă ca pe ruinele Alcazarului un spaniol mic de stat, cu capul mare de tot și pătrat, căruia toată galeria îi admiră dârzenia cu care luptă și scandal îl îndeamnă: „hai cuadrado“ (hai pătraturile, hai pătraturile). Cade, se ridică, aleargă la dreapta, se întoarce la stânga și nimic nu reușește. Dându-și seama că totul e pierdut, se oprește în loc și când îi vine bine, ia mingea și fuge cu ea în poarta românului și strigă triumfător: „gol, gol, la nostra victoria, ura, ura!“

Arbitrul fluieră pedeapsa care se execută pe loc. Cei de la 13 primesc mingea și rapid, trecând prin apărarea spaniolă, înscriu al 8-lea gol exact în secunda când se fluieră sfârșitul meciului. „il cuadrado“, atent la fluier, o clipă rămâne cu mâinile bălăbănind în vânt, iar în clipa următoare, îi atinge arbitrului două palme.

Când și cum, greu de explicat, dar în sânul gintei latine s-a declanșat războiul civil. Pe teren nu se mai joacă fotbal; în schimb, spaniolilor li se scutură cojoacele. Sandu, lângă mine - la distanță apreciabilă de locul bătăliei, îngână: „mă, nu trebuie asta, mă, nu trebuie asta...“

Când lucrul părea că se potolește, apare Manullo, din Barcelona - înalt, spătos, negru, fioros la căutătură, cu un cuțit în mână. Pe Manullo îl ura tot lagărul, îl ura pentru motivul că-și bătea zilnic nevasta. Lolitta răbda bătăile soțului ei și tot lagărul aștepta un moment prielnic de răfuială cu Manullo. Am uitat să spun că Manullo era tatăl Reghinei lagărului.

Manullo venea cu pași mari, strecurându-se pe lângă bordeie, cu un cuțit de bucătărie în mână.

- Mă, vine Manullo - strigă unul cu voce tare.

Manullo se oprește o clipă și privește teatrul de bătaie și în momentul când se decide să intervină, slt. Tălpășanu îl lovește peste mâna dreaptă cu un par de

mesteacăn și cuțitul sare departe. Manullo e cel mai voinic de pe teren. Cu pumnii, cu picioarele face gol în jurul său. Tălpășanu e mai scund, bine legat, se apropie a doua oară și-l cârpește peste mijloc. Manullo se îndoaie și cade. Apoi, bătaie, ca la fasole. Spaniolii, pe care Manullo îi teroriza, îl calcă în picioare.

Sandu strigă de departe, nervos: „mă, nu-l omorâți, mă, nu-l omorâți“.

Beligeranții - români și spanioli - s-au împăcat lângă coastele sfărâmate ale lui Manullo. Manullo a fost cărat pe targa la spital. Tot lagărul mulțumit de atare ispravă, repetă: „bine i-au făcut lui Manullo“.

„Il cuadrado“ era numai vânăta. Se plimba mândru pe lângă bordeiul lor, etalându-și urmele bătailor prin care a trecut. Ne făcea semne de adâncă prietenie și de veșnică amintire. Don Castaldo - profesorul de muzică și totodată șeful lor - s-a prezentat la slt. Delighiazu, cerându-și protocolar scuze pentru incidentul de pe teren.

Amiciția a rămas amiciție. „Pugilistica“ de pe terenul de fotbal întărise aceste raporturi amicale. Dar Manullo?

Manullo s-a făcut sănătos într-o săptămână. Apoi rușii l-au băgat la carceră pentru altă săptămână. Și Lolitta - ca orice soție grijulie pentru soarta soțului său - se strecura până la el cu Reghina, înfruntând pericolele, și-i strecura de mâncare „golanului“ - cum îi zicea mânios Sandu.

După aceea a ieșit Manullo de la carceră. De peste sârmă, într-o seară, i-a strigat lui Tălpășanu: „Nu ești cavaler, m-ai lovit cu ciomagul“. Și Tălpășanu-i răspunde: „Nu ești cavaler, ai atacat cu cuțitul pe la spate...“ Și Manullo a râs. Iar Tălpășanu i-a întins mâna peste sârmă, spunându-i: „cu tine nu am nimic; dar să nu-ți mai bați soția. Reghina-i fetița noastră, a românilor și nu vrem ca să crească în atmosferă urâtă“. Manullo râde și răspunde: „mon amigo - prietene - eu mor pentru Reghina, iar pe Lolitta sunt gelos. Ceilalți spanioli îi cântă serenade; trebuie să mă înțelegeți!“

*

Bunele raporturi cu diplomații s-au menținut fără greutate și fără a uza de false diplomații.

Peste noi a venit toamna cu ploile și o nouă iarnă cu zăpezi. „Frio, señor, frio. Ce cald si plăcut în țara noastră! Unde-i frumoasa Barcelonă, Cordoba, cu minunile ei de artă maură și renumita Malaga. Sunt departe, departe și acolo stă Franco!“

Apoi iarna a trecut, ca toate iernile și-n urma cețurilor călătore s-a arătat negrul pământului, mai apoi ierburile și frunzele verzi și flori sărace prin poieni, pe lângă drumuri.

Atunci eram la Oranki. Mai toți românii plecaseră în preajma Pașilor spre țară. Rămăseseră pe aici vreo două sute de români. Diplomații erau cu noi; trăiau la fel ca noi. Bădița plecase spre Urali, iar Sandu spre țară. Eram trist și nu-mi găseam rostul.

Într-o dimineață - era duminică - pe la începutul lui iunie - comisariatul i-a scos pe diplomați pe alea principală și după ce a făcut apelul le-a comunicat: „U.R.S.S. în înalta sa înțelegere, apreciind ca juste cererile refugiaților politici spanioli, aprobă strămutarea lor în regiunea Odesa.”

Don Costaldo mă lămurește:

- Domnule părinte, noi am cerut să ne dea autorizația de a pleca în America. După cum vezi, mergem probabil la vreo fermă de pe lângă Odesa. Vai de viața noastră!

- Nu-i nimic, Don Castaldo. Eu am fost la Odesa. Pe acolo e mai bine și iernile sunt mai calde.

- Ah, de mi-aș încălzi odată oasele! După asta, pot să și mor.

- Don Castaldo, să sperăm că lumea va ajunge la un echilibru, cu ajutorul lui Dumnezeu.

- Domnule Părinte, ar fi bine ca Dumnezeu dumneavoastră să se arate odată și să așeze lucrurile în lume. Probabil că numai o forță externă ar putea impune ordinea pe glob. N-am nimic împotrivă. Să vină numai și s-o facă. Îl voi saluta și eu cu toată considerația. Ne-am săturat până-n gât de atâtea lipsuri și de atâtea peregrinări. Dragă Părinte, am ajuns la convingerea că nouă - materialiştilor, ne trebuie o doză de idealism, chiar mai mare decât a dumneavoastră, ca să răbdăm și să răzvim, sau să crăpăm fără a fi realizat ceva. Comunismul e pur în idealitatea lui; în practică e multă, multă suferință; rabzi, suferi și ca un nebun strigi în stradă: „măi, ce bine-i așa!” Curată nebunie.

Don Castaldo și ceilalți diplomați își strâng repede puținul lor bagaj și, cu îmbrățișări de frați, se îndreaptă spre poartă.

Reghina e purtată în brațele noastre și acoperită de pachete și pachetele - cadouri. Manullo râde și ne strânge - să ne rupă mâna. Lolitta plânge.

Portarul Senegalului ne salută ceremonios, cu pălăria ridicată; pe față duce un zâmbet inexpresiv.

Au trecut afară și-n urma diplomaților se închid porțile. De dincolo de poartă se aud încă glasurile de tenori ale spaniolilor, în ochii lor plutesc vedenii: Madrid, Sevilla, Barcelona și albastra Mediterană.

35

EU ȘI MOSCOVA

La 8 septembrie 1944, trenul, cu multe vagoane de marfă și cu 3000 de prizonieri - ce veneau din Siberia - s-a oprit pe o linie într-o gară. Exact atunci la megafon se anunța: „Aici gara Moscova. Trenul nr.... Pleacă peste 2 minute spre Vladivostok...”

Iată - în fine - că, după o călătorie de o lună de zile, ajunseserăm la

Moscova. Plecaserăm dintr-un lagăr din ținutul Karaganda, la granița chineză - unde lucrasem în niște mine de cărbune. Drumul făcut în condiții de lipsuri mari, foame, sete, păduchi, decimase pe mulți dintre noi. În vagon eram atât de mulți, încât ne organizaserăm pe trei schimburi. O treime dormeam, alta stătea jos, a treia grupă stătea în picioare. Până la Moscova am rămas numai două treimi. Morții erau aruncați din vagoane dimineața, la numărătoare. La două-trei zile, uneori chiar mai rar, primeam câțiva pesmeți negri ca pământul și pește sărat, împruțit. După aceea, începeau urletele după apă: „apă, apă, apă, dați-ne apă“. Escorta ne înjura și trecea mai departe.

Iată-ne deci ajunși la Moscova. Soarele este înspre apus și-n depărtare se văd înnegrind orizontul aceleași, fără de margini, păduri. Sub pădure, un imens aeroport, cu sute de avioane, grupate pe mărimi și comenzi. Până la noi ajunge zgomotul orașului. Războiul este departe, la hotarele Germaniei și odată cu înserarea se aprind luminile în gară și în oraș. Pe lângă noi trece un tren militar supraîncărcat cu ostași care cântă cu elan: „Moscova mea, țara mea!“

Târziu în noapte, coborâm din vagoane, ca niște umbre; trecem mai multe Unii ferate și intrăm în oraș, pe o stradă liniștită, în dreapta și în stânga fabrici cu furnale înalte și, intrând pe poarta uneia dintre fabrici, ne trezim într-o baie enormă; haine și încălțăminte la etuvă, iar noi, sub dușuri.

De serviciu, numai femei, iar noi, la fel îmbrăcați precum fusese Adam în rai. Ne feream, pudici, de privirile lor, indiferente, dar când ne acopeream fața, rămânea vizibil dosul. Apoi, ce să facem? Ne-am spălat cum am putut și am băut apă pe săturate.

Ne-am îmbrăcat, așa uzi, și am intrat în propriile noastre țeale, dar încălțăminte se făcuse scrum - arsă, uscată, plesnea pe picioare. Bună baie, dar scump plătită. Și-apoi, așa îmbăiați, am jucat toată noaptea - păcatele noastre - ca să nu înghețăm. Păduchii! Păduchi rămăseseră din belșug, în vagon, dimineața, hrană rece - de data asta pesmeți fără pește și, surprinzător, garda deschide ușa de la vagon și dă ordin ca să mergem șase oameni după apă. Fiind pe lângă ușă, haide, am sărit și eu jos în coloana celor șase de la toate vagoanele și am intrat escortați în oraș. Trecem de o fabrică, un magazin alimentar cu mezeluri și pâine albă - de lemn vopsit - și iată un teren de varză de toamnă, încă neculeasă și acolo o cișmea. Erau vreo 20 de femei - înșirate - pentru apă. În spatele lor ne aliniem și noi, dar câte doi, ca la școală. Mă uit în toate părțile; era un cartier necăjit, case cu etaj dar și altele - cele mai numeroase - numai cu parter; în fiind se vedeau trecând tramvaie spre gară. Nu prea departe, o linie de troleibuz și surd, scăzut, se auzea zgomotul din centrul orașului.

În față se zărea un cartier cu case de lemn. Troleibuzul circula pe străzi întortocheate. E ceva aici, din vechea Moscovă? Uite și o biserică decapitată. Ce-o fi înăuntru?

Încet, pășim către cișmea. Câteva femei, așteptându-și rândul, stau la sfat, deoparte; se uită la noi și dau din cap. Una roade dintr-o varză și tot spune ceva; pare a fi supărată. Varza trece la vecină, care rupe cu gura dintr-însa ca dintr-un

măr domnesc. A treia se înfruptă și ea cu lăcomie și, cu gura plină, încearcă să spună ceva, dar scapă varza jos. Mânioasă, prima pune mâna pe varză și, zvârr cu ea în noi. Hop! A căzut drept în brațele mele. Scap gamelele jos, dar rup o gură bună din varză. Vecinul mi-o înșfacă, al treilea se repede și el și nici nu știu când, dar varza parcă nici n-ar fi fost vreodată. Rădem mulțumiți. Femeia furioasă, se uită atentă în toate părțile, smulge o altă varză și-o aruncă-n capul unui neamț, înalt, cu ochelari. Râsete, în amândouă taberele. Ceasovoiul ne înjură și ne mână la vagoane.

Când trenul nostru se pune în mișcare spre nu știu ce destinație, pe ferestruica de sus, printre sârmele ghimpate privesc case și oameni, mahala după mahala, până ce, intrând iarăși în pădure, Moscova rămâne acoperită în spatele nostru.

*

10 iunie 1945. Am înțeles că mergem la lucru într-o fabrică la Arhanghelsk. Ei, zic eu, asta-i bună! De la Astrahan, unde am plutărit pe Volga și pe Caspica, trecând prin Karaganda, de lângă Himalaia, oprindu-ne pentru scurt timp la Sverdlovsk în Urali, iată-ne acum plecând de la Mănăstârca, pe Volga superioară, spre Marea Albă. Acum, e sigur că ne-om face vânători de urși albi și de foci.

Timp de două zile, dis-de-diminează, ne trezea anunțul puternic al spicherului: „Aici e Moscova, gara Kievskaia -- trenul cutare etc....“ Iată-ne pentru a două oară la Moscova. Suntem aproape de gară. Forfotă mare și zgomot mult de locomotive și de vagoane. Pe peron, lume puțină. Mulți ostași, multă ofițerime, care se uită mândri la noi; ne-au învins. Apare un maior rus și stă de vorbă cu comandantul trenului nostru.

- Ai și ofițeri? întreabă maiorul.

- Da, sunt șapte români.

Ușa vagonului nostru se deschide și comandantul, un locotenent major, spune: „Toți ofițerii să coboare fără boarfe“.

Am coborât și ne-am aliniat lângă vagon. Maiorul ne-a măsurat lung și ordonă: „Scuturați-vă de praf, ștergeți bocancii, căci mergeți cu mine!“

În coloană de câte trei, mergem după maior. Lumea ne privește, indiferentă.

Trecem dincolo de gară și ne urcăm repede într-un autobuz. Pe această arteră principală, care duce la gara Kievskaia (Chievului) sunt case vechi, întinse cât un cvartal.

Primăvara a ajuns și pe aici. Tei și plop și multă verdeață.

Străzi largi, drepte, multe tramvaie, foarte puține taxiuri. La ora aceasta - ora 9 dimineata - se deschid magazinele și vezi cozi lungi la ușa fiecăruia, mai ales la magazinele de pâine. Femei și copii mulți; bărbații sunt plecați de acasă; au invadat Europa.

Am ajuns undeva și ne-am dat jos. Maiorul ne numără și spune scurt: „idi“.

Intrăm într-o clădire nouă, mare, cu săli spațioase; înțelegem că acesta-i muzeul militar. La această oră sunt puțini vizitatori. Trecem repede, fără să ne oprim, prin sălile ce prezintă istoria națională și militară a Rusiei de până la 1918 și iată-ne într-o sală enormă, în care sunt expuse trofee câștigate în actualul război. Panouri mari, cu fotografii din timpul marilor bătălii și apoi arme de tot soiul, capturate de la nemți, italieni, unguri etc....

Peste tot este prezentat potențialul de război al inamicilor U.R.S.S.-ului. Și iată, maiorul ne duce într-un colț rezervat României și ne spune: „Priviți aici! Aceasta este contribuția românească la actualul război.“ Și am privit și nu mi-a venit să cred. Pe o estradă, era o căruță cu coviltir de papură, trasă de doi cai slabi și șchiopi; alături de cai, un soldat român cu o manta ruptă, pe cap cu o căciulă neagră, ferfeniță, și în picioare cu opinci din piele de porc, prin spărturi ieșindu-i obielele. Pe un panou scria cu litere mari: „Șapte mere într-o basma, am plecat la Moscova“. Atât și nimic mai mult.

Ceilalți colaboratori ai nemților erau prezentați corect: statistică, armament, contribuție economică.

Maiorul ni se adresează, la plecare: „De ce ați dat petrolul nemților?“ Noi, am înțeles perfect. Contribuția românească îl ustură rău de tot.

Trecem pe jos pe lângă parcul de cultură fizică, cu terenuri amenajate pentru exerciții fizice și bazine de înot. Lume destulă pe străzi, dar tăcută, foarte reținută.

Reveniți în vagon, soldații ne întreabă: „Unde ați fost?“

Răspundem, râzând: „În audiență la Kremlin“.

Când, spre seară, am plecat pe „Calea nordului“, printre clădirile noi, fără stil - enorme blocuri, inexpresive, până la disperare - am zărit de departe stelele roșii de pe Kremlin.

*

10 iulie 1948 - 8 decembrie 1948

Pe 7 iulie, la Oranki, am trecut prin fața unei comisii militare, care m-a găsit bun de repatriere.

A doua zi, trecând - nu știu de ce - prin Mănăstârca, cu un camion, am plecat la Gorki și iată-mă instalat într-un vagon de 60 de tone cu încă zece ofițeri români, gata de drum spre țară. În sfârșit ne ziceam noi, veseli, peste câteva zile vom fi la București.

Spunea tata, săracul: „măi băiete, socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg“. Și chiar așa a fost. Când în după-amiaza zilei de 10 iulie am ajuns în Moscova - tot în gara pentru „locurile îndepărtate“, spre Siberia, Caucaz etc. - lângă vagonul nostru s-a oprit un rus, a arătat o hârtie maiorului ce conducea trenul de prizonieri (erau unguri, austrieci și români), și acesta ne dă ordin: „ofițerii români coboară cu bagajele“.

Sublocotenentul ne numără, dă mâna cu maiorul, și pornim.

În dosul gării - e nouă și-i frumoasă - ne aștepta un camion și cu viteză mică traversăm orașul. Privim în dreapta, privim în stânga și din fugă nu reținem mare lucru. Orașul scade, ne trezim într-o mahala, la poarta unei fabrici, la poarta unui lagăr; suntem numărați, controlați și dați în primire unui colonel neamț, starșele lagărului, care ne duce la izolare.

A doua zi vine la noi, de la stărșie, un translator neamț și ne spune: „trebuie să mergeți la lucru“.

Mircea Onișor care era lângă mine, îi răspunde: „nu mergem la nici o muncă. Noi suntem plecați spre patrie și nu înțelegem pentru ce am fost aduși aici.“

Neamțul pleacă și peste un ceas vine ofițerul rus de serviciu, cu starșele lagărului. Ne „invită“ la muncă, ne amenință și după un ceas de discuții sterpe ne pune sub zăvor, strigându-ne tare articolul 12, din constituția stalinistă: „Cine nu muncește, să nu mănânce“ (luat de-a gata, din apostolul Pavel).

În ziua aceea nu mâncasem și nimeni nu ne-a mai vizitat. La numărătoarea de seară, ofițerul rus ne-a numărat pe geam, fără să deschidă ușa.

Aici era bine. O cameră curată, luminoasă, cu paturi de fier suprapuse, cu saltea, cearșaf și pătură.

În curte forfoteau numai nemți. În dimineața următoare, am cerut să ieșim la raportul comandantului rus. Peste un ceas a venit colonelul rus cu câțiva subalterni și starșele neamț, cu translatorii lui. Raportul nostru și discuțiile care au urmat, ne-au lămurit: garnitura cu care venisem noi la Moscova, nu trecea prin România, ci se ducea prin Polonia, la Budapesta și Viena. Noi trebuia să stăm aici, poate numai o zi, două, până ce prindeam un tren de prizonieri ce mergea la Focșani. Până atunci eram rugați să ieșim la lucru, și anume 2 ore dimineața și două ore seara, la maturatul străzilor. Asta era destul de plăcut, era o muncă ușoară și timpul va trece, pe nesimțite.

Uitându-ne unul la altul, am consimțit. Mai ales că era vorba de o zi, două, cel mult.

N-a fost o zi-două, ci nouăzeci și nouă și, abia la 8 decembrie am plecat spre Țară.

Eram la Moscova și, măturând străzile, ne gândeam: poate mâine, poate poimâine, vine trenul nostru...

În fiecare zi la poarta lagărului ne aștepta un ceasovoi, cu ochii oblici și cu gândul dus tocmai în Kazahstan. Ne număra de trei-patru ori până ce se încredința că suntem unsprezece, cât scria pe hârtie și plecam la drum. După vreun kilometru, intram într-o curte a întreprinderilor comunale, unde ne echipam cu șorț de mușama peticit, tomberoane, măturică de sârmă și cu câte un măturoi din crengi de mesteacăn cu coadă lungă de trei metri. Ceasovoiul ne înșira pe o stradă lungă, pietruită cu bolovani de râu - neuniformi și, uitându-se la noi cu ochi mici, ne spunea: „să nu fugiți, domnilor ofițeri. Rusia îi mare și vă prinde; și apoi este ordin ca toți românii să plece repede acasă“.

De fugit, n-aveam pentru ce. Doar eram în drum spre Țară! Să ne mai

complicăm existența?

Începeam măturatul. Cu măturoaiele noastre cu coadă lungă, prindeam dintr-o dată întreaga stradă. Se vede că un stahanovist a adus această inovație în munca măturătorilor - coada lungă și flexibilă. Pe această născocire se va fi făcut vreo comunicare în Academia de știință sovietică! Poate că stahanovistul este deputat în Sovietul Suprem, cine știe?!

Deocamdată noi eram foarte mulțumiți de cozile noastre. Mai întâi, pentru că ne reduceau timpul de lucru și al doilea, foarte important, tot praful îl aruncam pe hainele și-n nasul trecătorilor; noi rămâneam la mijloc, în regiunea ozonată.

Curios. Când lumea ieșea după treburi pe stradă - de plimbat fără rost nu se plimbă nimeni la Moscova - atunci apăream și noi cu măturoaiele; de la 9 la 11 dimineața și de la 4 la 7 seara. Oricât de civilizată ne-am fi comportat noi, nu se putea mătura o stradă chiar asfaltată, fără să ridici praf. Și așa, bieții pietoni, nu aveau de ales; treceau pe lângă noi, ca scăpați din pușcă, cu mâna la nas. Iar noi, în ritm armonios, precum la coasa de ovăz, harști la dreapta, harști la stânga, cu măturoaiele noastre barbare.

O săptămână măturam într-un cartier; altă săptămână în alt cartier. Și așa, până-n toamnă, până-n iarnă, măturam toată marginea Moscovei, în centru nu aveam ce căuta. Mă uit la case, la oamenii de pe stradă, la vitrine. Vitrinele, încărcate cu de toate: alimente, brânzeturi, franzele rumene. „Sunt de lemn, frumos lucrate“, mă lămurește ceasovoiul cu un zâmbet complice. La magazinul din colț s-a terminat zahărul și uleiul, dar lumea stă liniștită la rând și așteaptă; poate că se mai aduce de la depozit. Pâinea se vinde la kilogram. Vai, ce neagră-i și acră!

Băutură este suficientă; o jumătate de kilogram de vodcă costă 60 de ruble, iar lucrătorul are pe lună 200 de ruble, din care trebuie să mănânce, să se îmbrace și să crească copiii. Poți să te apropii de un pahar de vin, când litrul costă 100 de ruble? Cine are leafă mare de 2-3 mii de ruble, bea și mănâncă dar și asta cu atenție la pungă. Ceilalți, masele, privesc vitrinele. Nu e nevoie să ne spună aceste lucruri ceasovoiul, le înțelegem imediat singuri.

Într-o după-amiază, măturând o stradă mai centrală, am văzut un bărbat cu haină europeană, cu cravată la gât și cu gambetă. M-am uitat lung după el, văzându-l cât de țațoș mergea.

- Este un artist, mă lămurește ceasovoiul.

Altfel, oamenii și femeile umblau pe aici cu haină închisă și șapcă, în ziar, tot pe atunci, l-am văzut și pe Molotov cu pălărie și cravată. Vreo altă abatere de la moda rusească, nu am văzut, cât am stat acolo.

*

La 15 iulie - ajunseseam cu maturatul de la ora 11, în dreptul unei biserici, fumurie la culoare, cu turle înalte. Pe trotuar și în stradă - multă lume aștepta în liniște. Ne-am oprit din măturat, ne-am aliniat tomberoanele lângă trotuar și cu

ceasovoiul lângă noi - un bătrân din regiunea Moscovei - priveam biserica și mulțimea.

Ceasovoiul nu știa ce hotărâre să ia; să plecăm de acolo, să mai rămânem? Se întoarce spre mine. Știa că sunt preot - și se uită la mine cu respect și cu teamă.

- Mai rămânem, moșule, nu-ți fie teamă, nu fugim.

- Bine, stați aici să vedem ce este.

- În biserica aceasta slujește Patriarhul vostru, scrie la gazetă c-au venit la voi mai mulți vlădici străini.

Citisem în *Isvestia* că la Moscova se comemorau 500 de biserici ruse. Se pomenea și de deputăția română.

Stăteam lângă tomberon, cu mâna pe coada măturoiului, ridicat ca o armă - pentru onor.

Prin ușile largi ale catedralei patriarhale, prind a ieși vlădicii, în sunetul corului care ajungea până la urechile noastre: „Pre sfântul și arhierul nostru, Doamne îl păzește, întru mulți ani“.

I-am recunoscut și pe delegații români, pe patriarhul Iustinian de la București; tânăr, vesel, neînțelegând ce se petrece cu el în istorie. Bătrânul ceasovoi îmi șoptește:

- Poate că printre străini să fie și vreun vlădică adevărat, că ai noștri joacă teatru.

- Și-ai noștri joacă teatru, așa cum le șoptesc ai voștri. Toți o apă...

Și în timp ce mașinile îi culeg pe vlădici, ducându-i la banchet, poporul se închină, face cruci și murmură: „Doamne, scapă-ne de rău, Doamne, scapă-ne de dracu“.

Ceasovoiul uită că-i în uniformă cu stea și se închină cu cruci mari și cu plecăciuni adânci: „Oi, boje, boje, pomîlui nași (Vai, Doamne, Doamne, miluiește-ne pe noi)“. Când trece Iustinian prin dreptul tomberoanelor, noi, la comanda mea, îi prezentăm măturoaiele pentru onor. Se uită, nu pricepe nimic, ar vrea să ne binecuvânteze și se răzgândește. Mașina merge la pas prin mulțime și trece alipit de noi. Îi strig răspicat: „Măi, tâlharule, ce-ai făcut din biserică?“ A întors brusc ochii spre mine; auzise vorbă românească, vedea uniformă românească. Stăteam drept, cu mâinile cruciș pe piept; de gâtul lui atârnavu engolpioane și cruci. O clipă ni s-au întâlnit privirile. Patriarhul și-a lăsat ochii în jos; a privit lăturiș, mașina a alunecat ușor, spre capătul străzii.

*

A venit toamna și frunzele galbene s-au desprins de pe ramuri; noi le-am măturat și le-am dus la moarte.

Apoi, într-o dimineață de octombrie, a venit iarna, cu zăpadă albă și frig aspru. Greu pentru măturători.

Peste vara hălăduiserăm, cercetând case și oameni, privind tot ce ne cădea

sub ochi. Moscova veche, cu casele de lemn și ulițe înguste, cu grădini - resturile pădurii care a fost cândva pe aici - și cartierele noi, cu blocurile enorme, inexpressive, de pe lângă fabrici și întreprinderi și adesea ne-am aruncat privirile în valurile curate ale râului Moscova. Centrul a rămas mereu departe de noi.

Țara este departe și trenul nostru nu mai apare.

Cu lopețile în mână, desfundam pe la colțurile străzilor, adunam zăpada lângă trotuare și cu tomberoanele îi făceam vânt în canale.

De sus ninge mereu. Oamenii - bărbați și femei - la fel îmbrăcați - pantaloni și haină vătuită - cu păslari în picioare și pe cap cu căciuli cu urechi - treceau pe lângă noi veseli; iarna le plăcea. Copiii, mulți, foarte mulți, se jucau prin zăpadă cu nasurile roșii și cu privirile șirete.

Brazii erau troieniți, mestecenii gemeau în bătaia crivățului.

De sus, ninge mereu.

*

Astăzi este sărbătoarea Sfântului Nicolae. Afară a stat ninsoarea și noi așteptăm echipați să mergem la lucru.

Peste un ceas, vine la noi ofițerul de serviciu și ne spune: „pregătiți-vă bagajele și haideți cu mine“.

Îeșim la poartă; ne urcăm într-un camion și drumul nostru, așa ne spune inima - ducea la gară.

Mânați din urmă ca de un vânt rău, suntem aliniați în fața unui căpitan roșcovan, pistruiat, care ne arată vagonul și ne spune: „Al vostru este, până la Focșani“.

Ce bucurie! La orizont creștea mare bucurie: Țara cea bună, căminul părintesc!

Iarăși un vagon mare; și noi suntem unsprezece. Pe frigul ăsta, ar fi fost mai bine dacă eram mai mulți. Ne așezăm puținele noastre lucruri, într-un colț. Îeșim la ușă și privim. Pe aici am mai fost. Cunoșteam și gară și împrejurimi.

Oamenii, încotoșmănați, suie sau coboară din trenuri. Orele trec, trenuri pleacă, și noi stăm pe loc.

Când se apropie seara, am o strângere de inimă. Dacă se contramandea ordinul de repatriere?

Ațipim. Somn plin de coșmaruri. Lungă noapte. Sticloasă, cu ger cumplit.

La ziuă ne trezim, serviți cu o cașă fierbinte. Câțiva soldați români sunt bucătari pentru garnitura noastră. Sunt veseli că se întorc acasă. Au plecat din Urali, cu destinata București, acum doi ani și jumătate. Dar ce vrei? Rusia este mare și drumu-i lung! Și când te gândești că noi, cei 11, am plecat spre țară numai de 6 luni?

Când lăudam la maximum cașă pentru fierbințeala ei, își face apariția căpitanul comandant al lotului nostru și, de pe o listă, ne citește numele.

- Coborâți! Zice roșcovanul.

Rămânem împietriți. Ne uităm unul la altul și încet punem mâna pe ranițe. Se vede, gândeam noi, că nu-i acesta trenul nostru!

Căpitanul, împăturește tabelul și-i pune în port-hart. Privind codeala noastră, spune:

- Fără ranițe, fără bagaje. Mergem să facem o vizită în oraș!

- Așa? Zicem noi, ca înviați din morți, mergem, cum să nu mergem!

După el, ieșim în piața din spatele gării și, cu primul tramvai, plecăm spre centru.

Iată-ne în Piața Roșie. De o parte cetatea Kremlinului, cu bisericile înstelate, într-o latură a pieții biserica, în ruină, a Sf. Vasile Blajinul și apoi, pe latura opusă Kremlinului, în fund, râul Moscova, cu bazinul de iarnă. Se circulă numai pe trotuarul vecin Kremlinului. Lume puțină, care țopăie de frig.

Iată și mausoleul lui Lenin; de piatră fumurie, simplu. Coborâm câteva trepte, și-n stânga, după o vitrina, Lenin pe catafalc. Cariii vremii rod din fața lui. Chimiștii se străduie să-i mențină întreg, cât mai mult (și când nu se va mai putea, vor face unul din lemn sau din gips și-i vor vopsi; așa cum au procedat cu pâinile și mezelurile de la magazinele alimentare).

Ieșit din mausoleu, privesc atent porțile Kremlinului; nu poate trece nici vrabia, în zbor, pe acolo.

Piața-i pustie, paza-i puternică. Dincolo de ziduri, dictatorul bea vodcă, din sticle colorate. Palatele Țarilor sunt bune și pentru țarul neîncoronat.

Căpitanul zice: „Să mergem să vedeți metroul“.

Suntem pe scările rulante. Jos, viu colorate, se deschid luminoase bolțile metroului. Vagoanele, cuplate câte două, circulă cu o viteză de tramvai bucureștean. Sunt aidoma cu trenurile automotoare scoase din Reșița sau de la Malaxa. Ne găsim în gara Maiakovski.

Gările sunt mici, de marmură. Fiecare gară deosebit colorată, cu chioșcuri de ziare și tutungerii. La ora când ne suim în tren, sunt puțini călători.

Peste câteva minute coborâm în stația Frunze și după ce aruncăm o privire peste blocul de marmură roză, ieșim la sol, tot cu scara rulantă.

În calea noastră întâlnim clădirea masivă a Institutului Marx-Engels-Lenin (Stalin) și ghidul nostru zice: „acum vom vizita biblioteca Lenin...“ Intrăm dintr-o sală într-alta, urcăm un etaj, ajungem la al treilea, apoi coborâm și puținii cititori, care se încălzesc aici, ne privesc cu ochi miopi.

- Ați văzut, domnilor ofițeri, cea mai mare bibliotecă din lume, care cuprinde atâtea milioane de cărți etc.... Parcă am fi la circurile de la Moși. Unde se află Biblioteca Națională din Paris sau Muzeul Britanic cu valorile lor? Sunt în urma Moscovei cu o mie de ani, cel puțin! Noi, politicoși, constatăm admirativ: „mare clădire, domnule căpitan.“

Trecem prin fața Operei mari, și a celei mici de balet, citim câteva firme cu institute universitare, vedem câteva hoteluri mari, reclame de cinematografe - aproape la toate rulează „Balada Siberiei“. Ghidul ne arată unde se tipărește

Pravda - oficiosul partidului. Dincolo, o librărie, „Cartea noastră“, cu un bogat sortiment de șahuri. În vizita noastră ne lovim de nesfârșitele cozi la pâine și alte alimente.

Cerul s-a înnourat și de sus coboară - liniștiți - fulgii de zăpadă.

Moscova își aprinde lămpile electrice. În gară ajunge, surd, zgomotul orașului. Locomotivele, plutind în aburi cenușii, ne dau târcoale. Așteptăm plecarea.

Când s-au izbit tampoanele, cu zgomot de fiare vechi, am tresărit: „în sfârșit, plecăm“. Și la primul huriit al roților înghețate mi-am făcut cruce: „Doamne, ajută-ne să sărutăm pământul strămoșilor“!

Un kilometru, doi și când trecem peste râul Moscova, în depărtare, sus, apar stelele roșii de pe bisericile Kremlinului.

Apoi mahalaua ne prinde, ne face vânt din urmă și, ia orizont, apar pădurile negre.

Peste păduri, sub cer, stăruie încă luminile orașului.

Buzele șoptesc: „Adio, Moscova!“

36

MĂ-NTORC LA VATRA PĂRINTEASCĂ

Adio, Moscova!

Plec cu regretul de a te fi cunoscut. Aș fi preferat să fii Parisul, Roma sau Londra, în aceste condiții sub gene aș fi dus regretele despărțirii. Așa, pentru ceea ce ai fost tu pentru mine și pentru tata, mestec în măsele blesteme amare, la adresa ta.

*

Trenul se oprește prin toate stațiile, mari sau mici. Zăpadă până la liziera pădurii și, de acolo, întuneric dens. Deasupra, nici o stea. Au rămas pe turele bisericilor din Kremlin.

În vagon e frig. Înșirăm niște scânduri pe jos și încercăm să adormim; nu putem încălzi un vagon de 60 tone cu căldura noastră corporală, încotoșmănați în boarfe, ne lipim unul de altul cu căciulile legate sub bărbie, cu gulerul ridicat și încercăm evadarea în vis.

Afară e zăpadă și pădure. Lucruri dintr-astea am văzut noi atât de mult, de ni s-a acrit sufletul.

Peste zi, ni se dă mâncare: pesmeți, negri ca cernoziomul, pește sărat și câte o supă de crupe sau mei. Apă - avem o găleată - ne luăm noi de prin gări. Nici un fel de grăsime, nici un pic de zahăr. Iar țiğările ni le fumează ofițerii din

escortă și ceasovoi.

Dar toate aceste lipsuri nu înseamnă mare lucru când stai și te gândești că mergem acasă.

Oare să ne ducă acasă?

Trenul nostru duce unguri și austrieci, iar noi cei 11 - mergem în România.

Îmi aduc aminte că noi am plecat spre țară pe 7 iulie. Oare nu vom face alte etape - „de ajustare“ - pe acest lung drum al întoarcerii?

Suntem pregătiți și pentru asta.

Am trecut de Tuia, cu bisericile văduvite de cruci și clopote.

Tuia este orașul turnătorilor în fier. Apoi, în altă zi, am întâlnit în drumul nostru Brianskul - pe aici au fost lupte grele - și pentru noi, care știm toate, se deschide în depărtare, larg, câmpia ucraineană, de la Kiev spre mare.

Ne uităm pe ferestruicile zăbreleite; păduri de foioase în podișul Valdaiului; și pe ici-colo, prin poieni, sate necăjite cu magazine dărăpănate pe la marginea lor. Gările și clădirile de pe lângă gări sunt așa cum au rămas de la război, încă nu s-au refăcut la Institutul de planificare planurile pentru repartiții. Este vreme, din belșug - ți-ar răspunde orice rus.

Noaptea sunt întunecoase și în vagon nu avem nici un opaiț. Plutim în întuneric. Vagoanele se izbesc, cu zgomotoase vaiete de fierărie veche, iar capetele noastre, sprijinite, joacă ca niște tărtăcuțe. Vai de somnul nostru. Pun mâinile sub cap să mai amortizez izbiturile. Când trenul oprește în gări, atunci adormim, la comandă. De frig și de nesomn am căpătat culoarea cartofului degerat. Și totuși inima ni-i veselă. Orice kilometru făcut pe acest drum ne apropie de Țară. Ah, sfânta noastră Țară.

Discutăm și ne bucurăm la gândul că prin gări „Crucea Roșie“ ne va ieși în cale cu ceaiuri calde și cu felii de pâine proaspătă. Vai, de am ajunge mai repede în Țară!

Se pornește o viforniță, cu șerpia crivățului în coasta trenului. Zăpada, spulberata de vânt, pătrunde prin crăpături și, nevăzută, ne biciuie obrazii. Stăm, strânși pe podea, cu ochii larg deschiși și ascultăm suflul greu al locomotivei și fluierul crivățului...

Așa era în acea iarnă de pomină la Stalingrad... În spatele nostru rămăsese războiul și fumul războiului și sub nori apele negre ale Volgăi. Pe deasupra plesneau bicele crivățului, scăpat la loc deschis, în stepă. Pe deasupra apelor, norii negri sărutau valurile în horbote de gheață. Sublocotenentul rus era fericit pentru captura făcută (pusese mâna, fără să-și dea seama, pe biroul operațiilor mareșalului von Paulus. În ceață, în viscol, în bunker era zăpăceală. Și când și-a dat seama pe ce a pus mâna, a înnebunit de bucurie.) Uite-l colo, cântă, joacă, chiuie, în întrecere cu crivățul și, din timp în timp, se închină până la pământ cu mari cruci pravoslavnice. Câțiva soldați îl supraveghează. Suntem la mijloc, pe bac, o mână de oameni dezarmați, și în jurul nostru, puhoi de ruși. Războiul a rămas în spatele nostru, începea greul pentru noi.

Greul a început tot într-o noapte. Pe un vas pescăresc, am plecat, ciucure pe punte - în vânt și ger - pe apă la vale, până la Astrahan. Cine murea era dezbrăcat de haină, și gol și înghețat era azvârlit în valuri.

La Astrahan într-o lună, două, trei lumea s-a rărit. Păduchii și tifosul, dizenteria, tratată cu hipermanganat și foamea au golit lagărul. Cimitirul era în spatele lagărului.

Apoi, am fost duși la Oranki, ne-am întâlnit cu „tanti“ Ana și cu propaganda.

De acolo, cale lungă, nouăzeci și una de zile de drum cu vagonul de marfă, fiind hrăniți cu pește sărat și fără apă, până în Karaganda. Munții Himalaia, de piatră sură, cu furtuni și ninsori veșnice la creste, ne chemau, împingeam vagoaneții cu cărbuni, cu ochii pe drumurile ce duceau printre munți.

Și apoi, pentru pricini necunoscute, am poposit pentru câteva luni la o mină de fier din Urali, la marginea orașului Sverdlovsk. Și iarăși am trecut în Rusia europeană. Am atins în trecere Moscova și Leningradul; am rămas la Greazovă o lună de zile, pe urmă am plutărit pe Marea Albă, la Arhanghelsk, unde am lucrat la o fabrică de celuloză.

În lungile nopți polare, am stat ore întregi, cu ochii măriți, privind feeria splendidei aurore boreale. Coroană imperială, draperii de operă, candelabru și snop de fulgere, aurora țâșnește în culori ce se schimbă fulgerător, țâșnește din mare și de dincolo de mare, din oceanul de gheață și de dincolo de ocean, din inima mării care rămâne

Ascunsă undeva, în dosul pământului. Nu se poate imagina un spectacol mai mareț. Flăcările jucăușe aprind orizontul și cerul, până la zenit, îmbrăcând în purpură sau în violet, în verde sau în maron, toată emisfera nordică. Renii privesc cu ochii mari, umezi, orizontul în flăcări, iar focile se scaldă în lumină. Laponii, cu mâinile sus, ca într-o invocare, șoptesc cuvinte de teamă și de preamărire pentru zeul focului din dosul candelabrului, cu candelă de aur și rubine. În jurul draperiilor, ca într-un desen schițat în cărbune, cerul negru de catran. Dinspre coroanele de flăcări de aur, pe gheața Mării Albe și până la picioarele noastre, lumini jucăușe, schimbătoare, scânteieri pe zăpezile înghețate și licurici verzi. Plutești, cutremurat de un fior tare, pe deasupra realității și dincolo de lumi...

Apoi ne-am așezat, pe lungi anotimpuri, schimbând bordeiul, la Oranki și la Mănăstârca.

Mă dor umerii, frecați, bătuți de hamuri, iar la încheieturile oaselor, pielea s-a bătătorit, s-a învinețit.

Când mă întorc pe o parte sau pe cealaltă, oftez din băierile inimii; mă dor toate. Sufletul însă cântă. Rămân în urmă crivăț, zăpezi și cazne...

Iată-ne într-o dimineață, la Kiev. Maiorul rus se apropie de vagonul nostru și ne spune; „Haideți cu mine, în oraș“.

Am stat două zile în gara Kiev. În aceste două zile, rusul ne-a purtat să vedem orașul. Desigur că am trecut Niprul în mai multe rânduri și de câteva ori

ne-am aruncat ochii la ruinele unde a fost altădată Lavta Pecescaia (mănăstirea din peșteră), centru religios al Rusiei. Acolo este un muzeu - înființat de asociația beslojnicilor¹ - dar, așa se pare, în câțiva ani, pentru că politica face cotituri de neașteptat - sub malul verde al Niprului acolo va fi iar o așezare călugărească, pentru a promova iubirea pe câmpurile unde a fost semănată ura.

¹ ateilor

Pe mine m-ar fi interesat să văd mormântul marelui mitropolit român Petru Movilă care, pentru cultura rusească reprezintă inițiatorul școlilor superioare, cel care a scris: *Mărturimea ortodoxă*, perfect valabilă și până astăzi pentru întreaga creștinătate ortodoxă. Pe mine și pe alții din grup ne-ar fi interesat mormântul acestui om, dat cu împrumut de neamul nostru răsăritului semibarbar. Maiorul rus la această remarcă a mea zâmbește, ridică din umeri și spune: „așa ceva, nu este de interes“. Și ne arată câteva clădiri mari ale partidului, fără formă, fără stil - în care se macină vânt. Însă ochii noștri se opresc plăcut impresionați pe vechiul Kiev, pe casele bătrânești, purtând patina timpurilor, înconjurate cu largi grădini și parcuri. Aici este statuia lui Bogdan Hmelnițki, hatmanul cazacilor, nedoritul cuscru al lui Vodă Vasile Lupu. Tot aici, este Universitatea. Am mai văzut un institut școlar și alături o casă a nu știu cărui sindicat. Pe la colțuri, magazine gastronomie², restaurante goale și cozi la pâine. Cartela s-a desființat, dar nu găsești pâine, zahăr, carne și ulei. Încolo, din belșug cutii cu scobitori, veselă de tinichea - castroane - și perii de frecat podele.

² alimentare

În jurul orașului, pe linia orizontului, pădure verde. Prin mijlocul orașului, apa Niprului, cu pragurile de gresie, în care, către anul 900 al erei noastre, au fost botezați ucrainenii. Uite și o biserică, două, ba chiar trei! „Ierusalimul Rusiei“, așa cum era cunoscut Kievul până nu de mult, - oare numai atâtea biserici să fi avut?!

Se pare că revoluția, ca peste tot, a dărâmat, a batjocorit sufletele și a clădit pușcării... Kievul, care a fost socotit în trecut centru de cultură al Rusiei, astăzi este doar o capitală a unei republici subjugate, cu o umbră de guvern, cu o armată deplasată la granița chineză pentru reeducare - armata aceasta se îmbolnăvise de europenism și începuse a murmura pentru o Ucraina liberă, și mai are, nu înțeleg pe ce considerent, un reprezentant la O.N.U.

Este sigur că mâine Kievul își va reactualiza spiritualitatea, clădind mai departe, pe trecutul întrerupt în 1918 de târnăcop. Asta, când va fi o Ucraina liberă.

Până atunci, apa Niprului va curge la vale măloasă, ducând sloiuri de gheață. Și trenul nostru merge tot la vale, pe malul apei. Și simt, la o cotitură, lăsând în dreapta târgul de cai de la Cernaș, că trecem apa. Câmpul se întinde mohorât,

fără hotar, până la Bug și până la mare. Ici un sat și un colhoz, dincolo un sovhoz (fermă de stat) și iar pustiu. Iar pustiul este acoperit de zăpadă. Pădurile au rămas departe, în urma noastră. Pe aici nu-i codru, nu-i apă și vântul, parcă turbat, joacă cazaciocul. Trenul, încet ca melcul, merge, lunecă, scârțâie, bombăne, urlă răgușit a stepă, a gol și se apropie de Europa. Trecem printre niște dudău - câmp întreg de mărciniș - și gata, suntem la malul gălbui al Bugului. Aici e un oraș numit Pervo-Maisk - și dincolo un altul, Golta. Locurile ne sunt destul de cunoscute.

Când trenul oprește în gara Golta urechile noastre prind din zbor grai românesc. Deschidem ușa de la vagon și coborâm. O bătrânică vinde piroști de cartofi: „Ia, mamă, de aici, costă o rublă, da-s bune ca mierea.“ Soarele strălucește în crucea amiezii, pe un cer siniliu. Bătrânica, simțind că buzunarele sunt goale, ne îmbie: „Luați mamă, bogdaproste.“

Graiul cu îndemnul, ca mierea, „luați, mamă“ și plăcintele de cartofi, calde, ne aduc lacrimi în ochi. Bătrânica pricepe și, mișcată, își șterge două lacrimi: „Lasă, mamă, că o să fie bine.“ Petrică someșanul, avocat de la Cluj îi sărută mâna, ca pentru toți, iar mama îi sărută fruntea. Țara cea bună ne întinde brațele.

Trenul a plecat mai departe, tăind Transnistria în două. Dealuri molcome, moldovenești, ici-colo câte o pădure arămie sfioasă.

Satele sunt acum ceva mai dese, gările tot mai neîngrijite. Prin gări, vorbă românească.

Iată-ne în gara Balta. E o zi călduță, sau poate că așa ni se pare nouă, celor ce venim de la nord. Soarele e gata să apună. Gara este complet distrusă de război și în gară forfotă de lume care nu pleacă nicăieri. Colhozurile își depun cota de porumb. Magazii nu sunt, ci jos în dosul gării s-au clădit piramide de grăunțe. Dacă bate vântul cu ploaie sau de aștern ninsorile, stivele cu grâne stau sub cerul liber. Deasupra stivelor se prinde un strat de putregai. Dar lumea n-are vreme, stă la coadă la brutării.

Un drum pietruit pleacă din dosul gării și după ce încalecă pe câteva dealuri luminoase, se oprește lângă cimitirul orașului Balta. Pe dealul de alături, sunt niște livezi și vii și mai în fund o pădure de stejar. Pe toate mi le-amintesc! De la gară orașul nu se vede. E într-o vale, pe apa Iaharlîcului. Acolo, în oraș, este o biserică mare, neterminată și o fostă mănăstire, decapitată de actualul regim. Când s-a făcut republica moldovenească, aici și-a avut capitala. Pe urmă capitala și cu postul de radio s-au mutat mai aproape de Nistru, la Tiraspol. După ce în 1940 Basarabia a fost „eliberată“ de la români, capitala s-a mutat la Chișinău, iar Balta cu cei zece mii de locuitori ai săi a rămas cum a fost și mai înainte, un târg fără pretenție și fără viitor. Aici sunt mulți moldoveni care se închină la icoana lui Inochentie³.

³ a dat naștere inochentismului

Nu departe de Balta, se află și satul Lepițchi unde, în 1917, călugărul

Inochentie și-a întemeiat „raiul său“. Regimul n-a fost de acord cu acest rai pământean și a dat foc și raiului și lui Inochentie. De atunci, moldovenii de la Balta cântă în fiecare seară, aprinzând lumânări și candelă în fața icoanei părintelului, „Sfinte al lui Dumnezeu, Inochentie, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi.“ Și iată, așa, Balta, prin intermediul călugărului Inochentie, a intrat în istoria mișcărilor religios-sectare.

Stăm la ușa vagonului, privim forfota colhoznicilor, necăjiți că-și dau pâinea de la gură, ca s-o primească porție neagră și mucedă de la stat.

Le povestesc celor de lângă mine întâmplări cu Inochentie și alte întâmplări petrecute aici în oraș cu mine și cu alții, pe care războiul ne-a purtat și pe unde nu ne-a fost voia.

În oraș - la Balta - eu am stat aproape o lună de zile în anul 1941...

Intrasem aici după un atac puternic și până să se refacă unitatea, am rămas încartiruit la o femeie bătrână, peste drum de grădina publică. Gazda mea se numea Ana Ivanovna Teodorcic.

Aflasem de la Ion, ordonanța mea, că Ana Ivanovna, care pe vremuri fusese profesoară de științe naturale la un liceu, acum se ocupa cu „cărțuria“. Pardon, cu datul în cărți. Când eu plecam la cazarmă, la ușa Anei Ivanovna se făcea coadă la fel ca la alimentara din colț.

- Ioane, să bagi de seamă, să nu se întâmple altceva aici. Nu uita că suntem în vreme de război, îi spuneam eu lui Ion.

- N-aveți nici o grijă, domnule căpitan. Baba noastră - așa-i zicea el - dă în cărți și atât. Mi-a zis și mie multe...

Într-o seară - era în ziua de „Schimbarea la față“ - aveam la mine în vizită pe maiorul Banu. Ciocneam un pahar de vin.

În timpuri de cumpănă, oamenii trec peste rațiune și peste opreliștile ei și fac lucruri de care mai târziu se sfiesc. Maiorul Banu aflase de îndeletnicirile gazdei mele și stăruia să o cunoască. Ion a poftit-o pe Ana Ivanovna la noi. Cu părul alb ca zăpada, curățel îmbrăcată - în amintirea vechii ei profesiuni - s-a așezat pe un scaun și discuția s-a purtat în jurul a o mulțime de lucruri importante - despre război și despre regim, despre bărbatul ei care fusese profesor de matematici și care, pentru că gândise altfel de cum era permis să gândească, fusese condamnat, deportat în Komi⁴ și murise pe acolo.

⁴ la Polul Nord

Fetele ei, măritate, erau la Moscova. Apoi, direct, maiorul Banu trece la subiect:

- Ana Ivanovna, dă-mi te rog și mie în cărți; vreau să știu ce m-așteaptă...

Și Ana Ivanovna, înveselită de cererea lui, scoate cărțile, și-i dă în cărți. O oră a boscorodit verzi și uscate. Ana Ivanovna vorbea frumos românește, dulce ca-n Moldova, corect, ca la Universitate.

Am văzut că maiorul se întristase.

- Ce-i Ana Ivanovna? în locul ei, îmi răspunde, zâmbind acru, maiorul:
- Cărțile vorbesc de moarte...
- Lasă domnule maior, de murit, vom muri noi! Dar asta cât mai târziu posibil. Acum nu e timp pentru asta.

Maiorul Banu căzuse pe gânduri.

- Să vă citesc și dumneavoastră, domnule căpitan...?
- Mulțumesc, Ana Ivanovna, dar eu nu cred în astfel de lucruri.
- Ei, lasă să vedem ce scrie acolo - intervine maiorul.

Și mai mult de silă și dintr-o neînțeleasă delăsare, am acceptat. Și Ana Ivanovna a spus o mulțime de lucruri, care au fost și care urmau să fie.

Pe urmă am plecat din Balta. Războiul se deplasase spre Odesa și noi marșăluiam într-acolo, într-o dimineață, la începutul toamnei, a căzut maiorul Banu. L-au fulgerat schijele unui obuz. Dar la război asta se întâmplă în fiecare zi și se poate întâmpla chiar în fiecare clipă cu fiecare ostaș. Am avut în acea zi, o amară aducere aminte, pentru prezicerile Anei Ivanovna. În inimă stăruie ca un ghimpe: „Dar, dacă se va întâmpla așa?” Peste un an, tot la sărbătoarea „Schimbării la față“, mergeam spre Stalingrad...

Am stat un ceas în gara Balta. Mi-am adus aminte de Ana Ivanovna și de citirile ei și am râs crispat; războiul nu se terminase în trei luni cum crezusem noi... Intervenise America în favoarea rușilor cu arme. Hrană, îmbrăcăminte, aviație...? Cine știe? Câte întâmplări pe care nu le pot lămuri! Iarna, am căzut prizonier. Mi-am adus aminte de Ana Ivanovna; „vei cădea, prins la ruși...!” Iată, sunt exact șase ani de atunci. Bătrâna șoptise: „vei sta șapte ani în amară robie, după aceea te vei întoarce și vor urma cele se arată aici...” și-mi înșirase o sumă de lucruri, care numai bine nu arătau!

Iată-mă acum, la ora întoarcerii spre patrie. Privesc de la bara vagonului spre Balta și la forfota din gară.

Prietenii m-ascultaseră interesați și intrigati în același timp.

Pe lângă vagon trece un moșneag cu barbă albă.

- Moșule, de unde ești dumneata?

- Eu? Pe mine mă întrebi?

- Da, pe dumneata.

- Apoi, sunt din târg, de la Balta.

- Așa? Foarte bine, moșule. Mie îmi trebuie chiar unul din Balta, ca să-i întreb ceva.

- Mă rog matală, întreabă-mă. Și de-oi ști să-ți răspund, apoi nu te-oi lăsa să-ți răcești gura degeaba. Dar, ceasovoi aceștia, nu s-ar lega de noi?

- N-ai grijă, moșule. Ei ne păzesc pe noi, să nu zburăm mai repede spre casele noastre, în colo, după cum vezi, reazimă și ei vagoanele cu umărul să nu se prăvale, și cască a neodihnă.

- Ei, și acum unde vă duceți?

- Acasă, moșule!

- Vai de capul vostru! În scurt, vă vor înjuga ca și pe noi. Uitați-vă ce se

întâmplă aici, în gară. Munți de cereale și noi crăpăm de foame. Da' să nu-ți uiți vorba, că-s tare grăbit să ajung acasă, până nu înnoptează.

- Uite despre ce-i vorba, moșule. Eu am trecut cu războiul pe aici. Și în Balta, am stat la o femeie bătrână, peste drum de grădina publică, pe numele ei Ana Ivanovna...

- Ei, da, cărturăreasa. O știm, cum să n-o știm.

- Foarte bine moșule. Aș vrea s-o văd. Acum nu știu cât va sta trenul aici în gară. Văd că suntem văduviți de locomotivă. Treci mata dacă ești bun, în seara asta pe la dânsa și spune-i să vină la gară. Spune ca mi-i dor de dânsa.

- Bine, voi trece. Dacă o vrea să vină! Mă rog, voia-i la dânsa, ca la Duca Vodă. Știu că i-au venit fetele de la Moscova, în musafirie, și-i veselie mare în casă la dânsa. Dar, eu voi încerca... Dar mă rog, cum te cheamă pe mata?

I-am spus cum mă cheamă și i-am mulțumit pentru bunătate.

*

Dimineața m-am trezit odihnit. Eram tot la Balta; cerul era senin și soarele, amărât, abia răsărise. Pe peron, câțiva oameni zgribuliți. Lângă vagon, ne spălam cu zăpadă, îmi curăț bocancii cu poala mantalei, îmi scutur hainele și căciula și apoi aștept. Vine? Nu vine?

Cei 11 pasageri ai vagonului 111003 - de 60 de tone - stăteam ferchezuiți, așteptând pe „baba noastră“.

Dinspre Bârzula vine o locomotivă, se lipește încet de trenul nostru și pufăie zgomotos pe nări. Parcă mă încearcă o părere de rău. De ce n-o fi venit Ana Ivanovna? Se teme. Au trecut atâția ani! M-a uitat, biata bătrână.

Orele trec; gara intră în forfotă, cotele se depun neîncetat. Trenul se mișcă, garnitura trece pe altă linie și se oprește. Mașina sfârâie năvălaş și apoi tace, mulțumită.

Când a venit? Pe unde a apărut? Căci n-am zărit-o, atenți fiind la manevra trenului. Iat-o pe peron, mică, bătrânică, Ana Ivanovna, înconjurată de trei femei tinere. Iar din vagon strig: „a venit, măi băieți“ și după mine zdup, zdup, ceilalți.

Mă opresc la un pas de Ana Ivanovna, răsând vesel.

- Bună ziua Ana Ivanovna, mă mai cunoști?

- Vai, domnule căpitan, vai băiatul mamei, și plângând mă îmbrățișează, mă sărută ca pe propriul ei copil, mă bocește, mă mângâie cu vorbe calde. Fetele bătrânei, cu ochii umezi de lacrimi, mă sărută frățește. Eu plâng ca un copil în brațele lor, pe urmă îmi revin rapid și cu mâna bătrânei în mâinile mele, mă uit la dânsa întrebător.

- Ți-am spus eu, băiatul mamei, ce-o să pățești? Acum o parte din greutatea au trecut. Las' c-o să treacă și celelalte, cu ajutorul lui Dumnezeu, sănătos să fii.

În jurul nostru s-a adunat toată gara. Și noi cei 11 suntem complet încercuiți. Ana Ivanovna mă întreabă de una, de alta cu bucuria de a-și avea fetele musafire. Totuși are și un necaz. Băiatul ei cel mai mic, artist, a plecat cu nemții.

Cine știe dacă mai trăiește?

E prea multă lume în jur și nu-i bine. Ana Ivanovna mă ia de braț cu: „hai să mergem mai la o parte“, îmi strecoară un pachet: „ți-am adus, dragul mamei, câte ceva, mult n-am putut, dar ți le dau din inimă. Și dumneata m-ai ajutat atunci, când îmi era greu și nu se găseau nici de unele.“

Ceasovoi dau alarma să ne suim în vagoane. Mașina fluieră lung, a stepă întinsă.

Îi sărut mâna Anei Ivanovna, ca propriei mele mame. Bătrâna mă îmbrățișează, udându-mi fața cu lacrimi și șoptindu-mi: „Când s-o face pace și n-o mai fi antihrist pe pământ, am să vin la București să te văd și să văd Țara, că doar sunt româncă. Să știi că am să vin cu toate neamurile mele. Fetele râd și repetă: „venim, venim să vedem Bucureștiul!“

- Veniți, vă aștept. Ba chiar, de va fi așa cum spune Ana Ivanovna, vin să te iau de aici, să stai la noi acasă.

M-am urcat repede în vagon. Trenul, haida, haida, se pusese în mișcare. Pe peron flutură patru batiste și altele necunoscute, în spatele lor. Din ușa vagonului, mâinile noastre flutură a rămas bun.

Biata Ana Ivanovna! Ce inimă de mamă bună! Ne-am „împărtășit“ toți din bunătațile dăruite,

Anii au trecut grei de încercări și de obidă și mă întreb, stând singur în tăcutul bordei de la Bărăgan: oare n-am ajuns la capătul anilor de cumpănă? Și mai îmbătrânită, Ana Ivanovna îmi șoptește: „După vrerea lui Dumnezeu. Sfârșitul răului se vede. Ai răbdare, dragul mamei și ne vom vedea la București...“

*

Dimineața, în zori, trecem apa Nistrului, hotarul nostru întărit cu cetățile voievodale, care privesc spre răsăritul plin de primejdii, de unde, pentru noi, n-au venit decât nenorociri.

Trenul lunecă încet pe podul de la Râbnița, frumos ca o bijuterie, aruncat peste apele înghețate. Păduri și livezi, în hibernare. Țara își arată bogățiile de câmpii mănoase, dealuri cu podgorii și cu păduri, începând de aici, de la hotarul cu cetăți și până la apa Tisei.

Țara, mărmă domnesc, pentru apărarea căreia au sângerat moșii și strămoșii mei.

Apa Nistrului a stat strajă la hotar și la vreme de primejdie a ogândit în undele sale cai și călăreți moldoveni, mânăți la bătălie cu păgânul, pentru a ne apăra sărăcia și nevoile și neamul. Apoi de la hotar, în cetatea Hotinului, Sorociei, Orheiului, Tighinei și mai în jos, până la Cetatea Albă și Chilia, păstrează pe veci întipărită în piatră, în valuri și în inimi icoanele voievozilor de la Suceava și de la Iași.

Peste ape și peste câmpii s-a așternut omătul iernii, pentru roada pâinii de la

vară și pentru mustul din podgorii.

„Frumoasă ești, o țara mea, cu câmpii mănoase și ape limpezi...!”

... Când am trecut apa Nistrului, la oprirea trenului, am coborât, ne-am închinat și am sărutat pământul răzeșilor Orheiului, punând aici o lacrimă de amărăciune, pentru nedreptate...

Grai dulce românesc - prin gări - și satele ne dau pâine, colac frumos împletit, frumos ca și fața lui Hristos și din bărdace, vin roșu, sângele Domnului. Țara cea bună, lăcrimează pentru noi iar oamenii din partea locului, se „închină” cu fața către apus. Într-acolo merg nădejdiile. Și frații noștri așteaptă, așteaptă și se închină cerului: „Doamne, adună-ne la aceeași mamă!”

*

Lucram la o fabrică de cherestea, în pădure. La directorul fabricii - venise în vizită - în concediu, tatăl lui Vasile Șelaru, pe care întâmplările îl duseseră prin regiunea Komi (între Arhanghelsk și Urali - lângă Oceanul înghețat de nord). Aflând că sunt din Basarabia, mă oprește într-o zi și mă întreabă cum e viața pe la noi pe acasă. Bineînțeles că i-am spus de pâinea albă și despre bogățiile și ieftinătatea vieții de la noi. La acestea, el mi-a răspuns:

- Sunt pus în alternativa de a alege între Chișinău și Krasnodar. Unde zici dumneata să mă așez cu serviciul?

- Duceți-vă la Chișinău... Și am început a-i arăta toate avantajele de care s-ar bucura acolo.

Iar bătrânul contabil mi-a răspuns tăgădând, nehotărât:

- Așa o fi cum zici dumneata, dragă domnule. Dealtfel, toți vorbesc la superlativ despre viața abundentă de la Chișinău dar eu, ca om bătrân care am văzut destule și-am priceput câte ceva, din felul cum se desfășoară lucrurile în politica internațională, înclin a crede că mă voi duce la Krasnodar. Asta și pentru motivul că până acum m-am condus pe proverbul: „E mai bine-n capul mesei și-n mijlocul țării”. Ce știm noi? Republica Moldovenească e mai aproape de România, tot felul de interese o leagă de Dunăre și de București... Mă duc la Krasnodar.

- De, domnule contabil, cred că ați judecat just. Mai ales că proverbul cu pricina se știe și pe la noi.

*

Trecem pe la Bălți - bălării și moloz, murdării și cârpe, așa cum au rămas lucrurile de la război. Iată-ne la Fălești, cu târgul peste vale - și după încă o noapte, dimineța, lăsând în urmă, aproape acoperită de bălării și de urmele bălăliilor, gara Ungheni, ne oprim pe mijlocul podului, suspendați între ceruri și apele cele de dedesubt.

Prutul duce la vale, aburind, sloiuri de gheață. E un soare frumos, cald și

pâclele joacă până dincolo, până la Cristești, până la Stânca Roznovanului. Păpurișul uscat tace, în așteptarea vântului, cu bălțile înghețate - oglindă. Spre apus întinsul șes al Prutului și ghicesc, după dealuri, cetatea de scaun a Moldovei, Iașii.

Spre sud, dealurile cu podgorii și livezi, cu păduri străbune, de la Tomești, Comarna, Poeni, iar pe apă la vale, câmpul întins al Tutorii, în spate, chiar lângă noi, fără viață, târgul Ungheni, punct de graniță. Mă închin și zic: „nu se poate, Doamne, să rămânem așa! Sfarmă tu nedreptatea care ni se face...”

De altfel, nu simt nici o emoție; hotarul l-am trecut la apa cu cetăți. Aici vin vameșii ruși, ne numără, ne întreabă de nume, se uită la boarfele noastre, și când e gata, trenul trece mai departe, ușor, patinând pe pod. La 100 de metri se oprește în micuța gară Ungheni - România. Aici, nici țipenie de om. Nimeni nu ne primește, nimeni nu ne numără, nici vameși nici întrebări. Pustiu. Țara noastră nu are vamă aici? Soldați de pază? Ce-i asta?

Un ceferist ne zâmbește: „Bine-ați venit fraților” și dă drumul trenului. Atât!

Gara Socola. Iașiul, pe șapte coline. Alb și faimos se așterne la picioarele noastre.

Câteva femei din mahala, după ce se lămuresc cine suntem fug acasă și ne aduc pâine, brânză și mere.

Dar unde-i Crucea roșie și coconetul? Costel Vântu, înjură furios, hotărât să pună câinii pe reprezentantele Crucii Roșii, când vor bate la poarta lui.

- N-au făcut nimic pentru noi, n-au mișcat un deget cât am fost în robie. Dar, nici acum să nu găsești un ceai într-o gară românească?

- Lăsați-le dracului, domnilor - răspunde o femeie din cartier, încercându-ne brațele cu mere, că nu știu altceva decât să se vopsească și să dea ceaiuri dansante.

- Dă-le-n portul Marsilie, cu roșeața lor cu tot, încheie Costel, mușcând crunt dintr-un măr frumos.

Ceasovoi au devenit vigilenți și fugăresc lumea care se adună ciucure în jurul nostru, fiecare cu ce poate. Ungurii și austriecii înțeleg că se găsesc în România. Peste capetele ceasovoiilor li se aruncă pâine și fructe...

Zice Petrică someșanul: Unde-i politrucul Terlețchi, să vadă cum ne linșează mulțimea, cu pâine și cu fructe?

Totuși nu se vede, nu se simte nici o autoritate românească. Să fie țara oare atât de „înfeudată” rușilor?

Cum stăteam noi, românii, lângă o magazie și mâncăm mere - cu cordonul ceasovoiilor întins în jurul trenului până peste linii, simțim că pe la spate se apropie cineva. Acest „cineva” erau trei la număr. Voinici, bine legați, cu scurte de piele și șepci, ne măsoară scurt și ne întreabă dacă suntem români.

- Pe cât se pare, suntem români. Dar de ce? Am înțeles imediat că-s lupi îmbrăcați în scurtă de oaie,

- Ce să fie? Răspunde cel mai voinic, măsurându-mă șiret. La ce-ați venit încoace, măi fraților?

- Cum, la ce-am venit? Noi aici avem părinți și copii, aici ni-i izvorul, aici ni-i Țara, Aici e prisma noastră...

- Măi fraților, măi fraților, nu mă înțelegeți. La ce-ați mai venit încoace? Nu știți ce se întâmplă în lume?

- Ascultă, domnule, îl întrerup eu. Te rog să ne scutești de văicărelile dumitale. Ce tot îi dai cu fraților în sus, fraților în jos; spune-ne scurt, ce te doare?

- Măi fraților, d-apoi n-ați auzit ce se petrece cu țara noastră, acum, la 30?

- Ei, ce se petrece...?

- Cum, cu adevărat nu știți?

- Nu știm ce se petrece cu țara noastră, la 30, acum. Ei, ești lămurit?

- De ce te superi? Noi credeam că știți! Iaca, trebuie să vă spunem tot noi. Credeam că dacă veniți din U.R.S.S. știți mai bine decât noi.

- Ce să știm măi, omule? îl repede iritat Costel.

- Nu te supăra, domnule, răspunde micos cel mai mic dintre cei trei. Mergă vorba pe la noi că la 30 decembrie, România se va alipi la U.R.S.S. și de aceea am vrut să ne lămurim și noi cu niște oameni ca dumneavoastră care veniți din inima luminii, de la Moscova.

- Ascultați, domnilor, răspund eu flegmatic, mușcând dintr-o pară cu gust acrișor - ca dumneavoastră, noi am fumat mulți, pe acolo, prin țara din care venim. V-am cântărit de la prima vorbuliță și ne dăm seama cine sunteți. Scutiți-ne de „măi fraților“ și plecați, tot pe unde v-ați strecurat până aici.

- Așa vi-i, adică, vorba?

- Precum vezi.

Cei trei ne măsoară cu ochi de oțel și-apoi dispar după colțul magaziei. Ah, unde-i Sandu să trimită după ei un lung și disprețuitor scuipat?

Iuda, Iuda s-a arătat chiar de la hotar.

- Asta, zic eu, este o altă față a Țării.

Țara cea adevărată ne-a dat pâine! Noi, ne așezăm inimile lângă sânul de mamă al Țării celei bune, care ne-a simțit iubirea.

*

Focșani, 23 decembrie 1948-4 ianuarie 1949

A nins, cu vifor românesc, toată noaptea, iar a doua zi pe la 11, iată-ne în gara Focșani. Soare, cald, zăpada doar ca o brumă. Gara pustie, și-n dosul gării, orașul tăcut. Ne gândeam: ce bine, am ajuns acasă! Plecasem de la Moscova la 8 decembrie seara și iată, astăzi 23 decembrie, am ajuns la destinație. Ungurii, austriecii vor merge mai departe, dar pe noi, de bună seamă, ne vor preda aici autorităților românești. Și acestea, într-o oră, două, ne și dau drumul. De Moș Ajun cu sacul în spinare, ne vom opri sub ferestrele luminate și dulce-i vom colinda pe ai noștri:

Sub fereastra amintirii ne-adunăm,

Sufletul de altădată-l colindăm;
Doamne, toarnă-n focul inimii zăpezi
Fruntea noastră, mamă, iarăși s-o dezmierzi;
Flori de măr într-o cunună - Valerim!

Ce frumos va fi în acel ceas! Cerul se va deschide pentru noi, a binecuvântare.

Deocamdată stăm în vagon, cu ușa larg deschisă, cu mantalele pe umeri și privim. În gară, nici țipenie de om. Sus, lângă acoperiș, șase, șapte „icoane”. Unele cu bărbi, altele cu mustăți doar, iar ultimele, mai jos, complet bărbierite.

- Semnul evoluției speciei - remarcă Petrică.

- Se vede că, pe vară, a fost secetă pe aici. Uite, oamenii au scos „icoanele” pentru ploaie și dacă Dumnezeu a rourat pământul, oamenii s-au dus la treburile lor, uitând „icoanele” spânzurate sub acoperiș, constat eu plictisit.

- Îmi face impresia că pe aici se fac exerciții pentru spânzurători... Niciodată nu poți ști ce-ți rezervă viitorul. Trebuie să fii pregătit și pentru spânzurătoare. Se pare că oamenii știu ce au de făcut, cu „sfinții” din „icoanele” de sub streșină... încheie înlănțuirea gândurilor noastre Costel, sub sublinierea ortodoxului Amin, psalmodiat de mine.

Când, nici nu ne așteptam, pe peron apar vreo treizeci, patruzeci de ȝigani căldărari, cu plete mari, pantaloni largi și cizme până peste genunchi; la mijloc aveau brăuri bătute-n cuie de aramă. Femeile erau gălăgioase, cu basmale pe cap, cercei mari în urechi și cu fuste crețe, de toate culorile curcubeului. Gălăgie. Se ceartă între ei, mai că se iau la bătaie. Tot trenul hohotește de râs. Țiganii se opresc din sfadă și se uită la tren. Scot lulelele din carâmb și fumează. Vin mai aproape de noi. Ceasovoi ne păzesc, pe lângă vagoane, jos. Căldărarii se așează fumând pe bordura peronului. Se uită la noi, ne măsoară. Vorbesc ceva răstit, între ei. Noi suntem doar la doi, trei metri distanța de dânșii. Glumim între noi, încet, pe socoteala ȝiganilor. Să nu ne audă.

- De-ai noștri sunteți? Întreabă cel mai bătrân.

- Adică, lămurește-ne, cum de-ai noștri?

- Păi, auleu, mânca-v-aș, români de-ai noștri, răspunde o ȝigancă buzata.

- De, răspunde Costel, români suntem noi, dar nu chiar de-ai voștri.

- Nu-i nimic, îi bine și așa. Se cheamă că tot de-ai noștri sunteți. Vi-i foame? «săracii băieții noștri, săracii ofițerii noștri, le-o fi tremurând buricul de foame și noi...» Continuă ȝigancă buzată să le spună ceva balaurilor pe ȝigănește.

Apoi vântul a început să bată ușurel, aducând până la ușile noastre cruntul miros al fumului de lulea.

- Parcă ei n-ar fuma? Păcătoșilor, vă gândiți numai la voi... Țiganii își scutură lulelele, le pun la carâmb, se ridică și pleacă cu câteva cărașeli. Au dispărut după gară.

Privim în sus; e amiază. Ne uităm în jos; ne e foame. Rușii din tren nu ne dau de mâncare, pentru că au ajuns în Țară. Ceilalți de la Focșani, sigur nu ne-au trecut la rație. Strivim în măsele începutul unor înjurături amare, pentru noua

orânduire care nu a fiert încă ceaiul.

Chiar în acest minut de amărăciune, ne înveselesc ȝiganii care reapar pe peron, îmbrâncindu-se cu lungi cârâieli, fugărind femeile. Se apropie de vagonul nostru. Ceasovoi rîd și se dau la o parte; în vagon, cade o ploaie de pachete și pachetele, învelite în hîrtie. Ne ferim de lovituri - în timp ce ȝiganca cea buzată, cu voce de contraalto - strigă pe deasupra tuturor, ca s-o auzim și s-o înțelegem: mîncăți, băieții mamei, mîncăți, ofițerii noștri cei robiți..., și cu nuntă, cu alai, cu vociferări, ȝiganii dispar cu gurile ȝuguiate, ne trimit sărutări.

- Strașnici ȝigani, remarcă Petrică. Ce scenă minunată au jucat!

Și după ce numărăm darurile, găsim 11 pâini - franzelă - 11 pachetele cu mezeluri, altele cu brînză și 11 pachete de ȝigări naționale.

- Trăiască „Crucea Neagră“, strigăm toți în cor. Și ăștia au dovedit a fi oameni...!

*

Unsprezece oameni, numărați, perchezitionați, am fost băgați în lagărul de la marginea orașului. Bordeie murdare, putrede, pline de ploșnițe, în mijloc o scenă în aer liber, și mai la fereală, o baie în care, doar ce intrăm, ne curg trei picături de apă rece pe cap - de ni se zbârlește pielea. Doctorița, rusoaică, după ce ne privește în toată goliciunea adamică, spunând „harașo“, ne dă câte o cămașă nouă și câte o pereche de indispensabili cârpiți.

Un colonel rus, înțelegem că e comandantul lagărului - spune și el „harașo“ și ne îndeamnă să ne alegem un bordei, în care să ne așezăm.

- Ce să ne mai așezăm, zice Costel. Mai bine să ne facem bagajele deranjate la control. Odată cu seara, eu colind la București, și voi pe unde veți putea.

Mie îmi stă pe inimă îndemnul colonelului de a ne așeza.

- Ce știe rusul! Reia Costel. Peste o oră trecem la români. Deocamdată, aici, suntem în lagăr rusesc și în prepelece sunt ceasovoi.

Alături de lagăr e un cimitir și o biserică.

Deocamdată am hotărât „să facem un tur de orientare“, vorba lui Petrică. Curând, ne oprim dezgustați; prea sunt multe bordeie și prea seamănă lagărele unele cu altele.

Ne așezăm cu bagaj cu tot, pe băncile de lângă scena în aer liber. Suntem mai aproape de poartă și, cu un pas, mai lângă vatra părintească.

Soarele-i calduț, cerul e înalt; ceasovoi picotesc în prepelece, iar două vrăbii se ceartă pe gard. Un sturz, într-un tufan din cimitir ciripește: „aici, aici“.

- Ba, să avem pardon! Nu venim acolo. Lăsăm onoarea aceasta altora. Să treacă întâi pe acolo, cine știm noi, răspunde Vasile Zorilă.

Până una alta, ne încălzim oasele la soare și așteptăm să se deschidă porțile. E greu să fii prizonier la ruși, în propria ta Țară!

Unsprezece oameni în lagărul de la Focșani; și soarele apune. Unde-s bucuriile Moș Ajunului?

- Nu-i nimic, vom colinda mâine, ca-n Moldova,..
Și ne-am culcat, în tinda unui bordei, tot ca-n vagon.
Somn de cenușă, greu, în luptă cu ploșnițele flămânde.

Când s-a zărit de ziuă, am reînviat, și odată cu noi și toate dorurile după libertate.

Încercând rând pe rând bucuriile revenirii în țară, ca și tristețile orelor scurse încă între sârme, a venit și seara de Crăciun, în oraș - colindătorii trec pe ia ferestre și glasurile lor cristaline aduc în case vestea despre nașterea Pruncului Sfânt, la Betleemul îndepărtat. Copiii țării trec peste opreliști și alături de păstorii și magii răsăritului biblic aduc, la ieslea din peșteră, cununi din flori de măr, pentru Prunc și pentru Maica Preacurată.

Zvonul orașului și melodiile colindătorilor vibrează în inima noastră, sensibilă pentru astfel de sfinte aduceri aminte și alături de îndepărtatele coruri de copii, fredonăm, cu rouă în priviri:

„Sculați voi români plugari, florile dalbe!

Că vă vin colindători

Și v-aduc pe Dumnezeu

Să vă mântuie de rău, florile dalbe!“

Bucuriile sărbătorilor noastre strămoșești, cu belșugul și voia bună de pe vremuri, au trecut cu gust de cocleală în cerul gurii.

Un rus apărea de trei ori pe zi și dintr-o găleată ne împărțea mâncare. Ceva ce nu se putea înțelege ce-i; foi de varză, arpacaș și uneori, peste ele, mațe terciuite.

A trecut Crăciunul și după el Anul Nou. Peste drum de lagăr, era o cazarmă și acolo se afla o unitate rusească.

Două zile și două nopți, dinspre această cazarmă veneau urlete, strigăte ca-n pustiu și lălăieli primitive. Venise Anul Nou - 1949.

În oraș, echipele de urători cu bice și buhaie aminteau de Bădica Traian care, plecând la arat, ca un gospodar cuminte ce era, a trecut Dunărea pentru că zărise el, înspre încoace, un loc curat, sub mărul rotat și aici și-a făcut plugăria, semănând sămânța nouă și generoasă, neamul românesc. La Dunăre apar Ucenicii Domnului, care binecuvântează această sămânță, din sufletul căreia va răsări în lume cu această triplă moștenire: ordinea romană, rezistența dacă și, peste ele, plămada spiritualității creștine...

Iar echipele de urători și semănători - asta povestesc, de două mii de ani, pe la ferestrele luminate.

În colțul cazarmelor se-aud împușcături și urlete de junglă.

Au mai trecut, în două mii de ani, alte furtuni, poate chiar mai grele decât acestea. Iar noi nu ne-am oprit din mersul nostru către lumină. Mereu am arat, mereu am semănat și binecuvântarea lui Hristos nu ne-a părăsit. Vom birui și vrăjmășia vremurilor prezente. Pe urmă se va face lumină...

Mi-a urât și mie, în fapt de seară, Vasile Zorilă, așa cum se aud urăturile în ținutul răzășesc al Orheiului, de lângă apa cu cetățî:

Ploi la vreme
Rod sub plug,
Sănătate și belșug
Iar la toate mesele
Numai fețe vesele.
Cele rele să pornească,
Cele bune să sporească;
La anul și la mulți ani...

*

Încă o zi, apoi alta și încă una. Soare frumos, parcă ar fi primăvară, sau ni se pare nouă, care venim din locurile cu ierni grele și zăpezi veșnice.

Ne învărtim fără de nici un rost prin lagăr. Ploșnițele ne-au speriat, sunt tot atât de multe și de lacome, ca și-n lagărele de unde am plecat, îmi pare că avem și păduchi. Prea mă mănâncă spinarea.

- Sunt, constată Costel Vântu cu scârbă și necaz. Asta-i import răsăritean.

Și începem, tacticoși, ca dincolo, despăducherea.

Am auzit - poate din gazetele de acolo - că s-a descoperit un praf care ucide paraziții: D.T.T.-ul. Se spunea acolo că D.T.T.-ul este descoperirea unui mare „savant sovietic“, căruia Academia sovietică i-a decernat premiul Stalin. Se mai bâiguia ceva despre faptul că niște burghezi din Anglia i-ar fi furat patentul și că se lăudau cu această descoperire.

Fapt cert este că noi ne găsim în ziua de 4 ianuarie 1949 la Focșani și ne despăduchem, cum putem, încă n-am văzut D.T.T.

Dar cum stăm la soare și vânăm, cu gretoase aprecieri, „ieपुरi“ străini, deodată portița lagărului se deschide și vin către noi, câțiva ofițeri ruși, în frunte colonelul, apoi un căpitan român și mulți, foarte mulți plutonieri.

- Ce faceți voi aici? Ne întreabă colonelul.

- Vânăm păduchi, îi răspund eu.

- Nu se poate. De unde păduchi?

- Pofțiți, de vedeți, îl poftesc eu politicos, punându-i în ochi, cămașa mea.

- De ce nu vă spălați? De ce nu vă îngrijiți?

- Nu ni s-a dat săpun, n-avem apă... În aceste condiții, cu sămânța adusă de undeva... Știu eu ce să mai zic? Noroc că păduchii sunt sănătoși, altfel am mai aduce pe aici și tifos.

- Doctorul să ia măsuri, hotărăște colonelul și se întoarce spre ieșire.

Căpitanul român ne înconjoară cu compania lui de plutonieri. Fiecare are un dosar la subțioară.

- Domnilor ofițeri, începe căpitanul - fiecare plutonier reprezintă un județ. Ca atare, un cerc teritorial. Treceți la județul respectiv să vă facă formele de eliberare, îmi vine să râd. Nouă ni s-a spus că a venit un nou lot de prizonieri din U.R.S.S. și, cum vedeți, am venit 60 de oameni pentru ca să vă luăm câteva

date. Lotul anunțat, cum văd eu, numără unsprezece oameni...

- Nu-i nimic, bine că ați venit; speranțele noastre cresc. Poate că astăzi ne vom elibera, îmi pare că am fost uitați aici.

- Ce pot eu să fac? Și dumneavoastră și noi suntem la dispoziția rușilor. Cum hotărâsc ei, așa se face.

Formalitățile odată încheiate, cu bilete de voie la buzunar, ne strângem bagajele și hai cu ele pe băncile de la poartă.

Căpitanul ne face atenți: nu, nu mergeți cu noi. Vor veni alții să vă scoată de aici. Și pleacă, salutându-ne.

Este către amiază și ne însorim pe băncile de lângă scenă.

- Plecăm, măi băieți, sau nu plecăm?

- Stăm, răspund eu, stăm să vedem ce se mai întâmplă. Bună ar fi o baie, mă Costele! Așa, să te bălăcești în apă caldă vreo oră, să se ducă pe Dâmbovița toată murdăria de pe noi.

- Cum ajung acasă, întâi mă „îmbrac“ în costumul lui Adam și mă spăl. În timpul ăsta, mama să dea foc ia țoale, să se stingă neamul păduchilor, și Costel se scarpină după ceafă.

Se aude un marș; porțile se deschid larg, iar noi ne luăm repede bagajele și plecăm spre porți. Când colo, ce să vezi? Vreo sută de bărbați și femei, în uniformă, parcă militari, în rânduri strânse, cântă ceva în ritm de marș, intrând în lagăr.

Ocolesc amfiteatrul, se urcă pe scenă. Apoi stau și așteaptă. Colonelul rus cu aghiotantul lui ne îndeamnă să venim la teatru.

- Mergem, Părinte?

- Hai, Costele, să vedem ce comedie mai e și asta!

Cu ranițele bălăbănind pe umărul stâng, venim la teatru și ne așezăm toți la rând pe o singură bancă.

Colonelul stă în primul rând, cu sublocotenentul rus lângă el.

- Puteți începe - dă dezlegare colonelul.

Corul - înțelegem că e un cor, care e trimis de undeva să ne distreze, ezită.

- Am spus, repetă colonelul, puteți începe!

- Dar prizonierii nu vin? întreabă dirijorul.

- Aștia-s, și rusul ne arată cu mâna.

Printre coriști trece ca o rumoare și apoi hohote de râs.

- Pentru asta ne-a trimis Ministerul Armatei de la București, lipsind Teatrul Armatei de un spectacol?

- Eu nu știu, tovarășe dirijor; acesta-i lotul de prizonieri pe care îl am în lagăr. Mai mulți nu am de unde scoate. Dacă aveți ordin să faceți aici un spectacol, apoi executați-l. Dacă, dimpotrivă, credeți că nu aveți pentru cine vă osteni, atunci puteți pleca. Noi vă conducem până la poartă.

- Să le cântăm ceva, șoptește o soprană, cu ochii la Costel.

- Ba, pardon, nu-mi stric eu vocea pentru unsprezece oameni, îi răspunde un bas pieptos, cu ochii la mine.

În cor au loc discuții contradictorii.

- Ascultați - întind eu mâna spre cor - dacă nu vă puteți hotărî să începeți, dați-ne voie să vă cântăm noi marșul lui George Fonea. Poate în felul acesta vă provocăm la o întrecere.

Corul a amuțit. Dirijorul, cu stele pe umeri, mă măsoară lung, se întoarce la ai săi, dă tonul și cântecul pornește cu: „pan' la urmă or să piară dușmanii poporului.“ Urmează un banc cu Franco, apoi altul cu Tito, un cântec despre o fată care nu are altă dorință în lume decât ca să se mărite cu un pandur și altele.

Păcat ca-n cor sunt voci bune și prezintă niște ineptii. Noi nu aplaudăm; cei doi ruși, pentru că nu înțeleg nimic, aplaudă plictisiți. Corul, parcă ar fi la o repetiție generală, cântă fără vlagă, obosit și nemâncat.

Profit de un fel de pauză în program și mă ridic din nou:

- Ascultați, domnilor, dumneavoastră nu știți să cântați și ceva cântece românești? Vreo doină cu „frunză verde ca lipanul“, sau „nu e viață mai frumoasă, ca în sat la noi?“

- Știm - răspund câteva voci, ici-colo.

Dirijorul mă măsoară pentru a doua oară, dă tonul și „Răsunetul Ardealului“ ne încântă. Apoi o fată cântă frumos o doină de la munte și alta un cântec vesel „cu busuioc verde pe masă...“ Aplauzele noastre și mulțumirile noastre dinamizează corul.

*

Iată-ne din nou pe banca de la poartă și acolo așteptăm. Corul armatei a plecat, ducând cu el un marș străin: „Moscova mea, țara mea“. Mă gândesc, unde-i Sandu cu scuipatul lui pe lungi distanțe? E bine să se cocoțe la galerie, acolo în Iașul lui! Să, aibă și perspectivă și înălțime.

E ora 4. Soarele își vede cuminte de treburile lui. Dinspre răsărit bate un vânt subțire, ca lama unui brici. Vântul a plecat de pe pustiurile de sub Urali și parcă-mi șoptește ceva despre Bădița și despre Sverdlovsk. Bădița se chinuie în minele de fier de acolo, iar seara doinește cântecele din munții noștri.

Bădița a rămas acolo și-n inima mea stăruie o durere ca de moarte. Oare când va veni el acasă?

Se aude ceva. În dosul porților se dau câteva comenzi. Atenți, gata lângă intrare, prindem în urechi comenzi rusești, comenzi românești.

Ceasovoiul deschide larg porțile lagărului și către noi, strigă impersonal și urât „davai“ (dă-i drumul).

Ieșim din lagăr, trecem fără să fim controlați pe lângă un numeros grup de ofițeri ruși care, fumând, ne măsoară cu privirile și intrăm într-un cordon de pază, format dintr-un pluton de ruși și două plutoane de români. Soldații și ofițerii, după ce ne numără, râd a ironie, cu mâna la gură. Atâta armată, cu atâtea balalaici, pentru unsprezece oameni care se eliberează...

Chiar și colonelul rus pufnește în râs: caraghioasă situație. Ridică din umeri

a neputință și rostește: duceți-i la gară.

Pe lângă trotuare cordonul cu cei doi căpitani în cap, iar la mijloc, pe centrul drumului, noi, cei unsprezece. Soarele și trecătorii se miră: „mă, ce-o fi cu ăștia? Ce atâta pază în jurul lor?!“

Mergem doi câte doi, ca niște școlari cumiți, cu ranițele pe umeri, în loc de ghiozdane. Când ajungem în centrul orașului, căpitanul român ne îndeamnă să strigăm lozinci.

- Cine? Noi? Râde Costel.

- N-ar fi mai bine oare să cântăm vreun marș domnule căpitan, răspund eu; sunt foarte dispus să cânt „Deșteaptă-te române“.

Căpitanul se uită la mine speriat și mi-o retează scurt: Asta nu se poate.

Asta ne-a adus aminte de o întâmplare cu o sută de ofițeri români, cărora escorta le-a pretins, intrând în Bălți ca ei, prizonierii, să cânte ceva. Și cei o sută de români, purtați pe ulițele acestui oraș vreo două ore, au cântat toate marșurile românești: „Poporul lui Traian“, „Fie a voastră întreaga țară“, „Deșteaptă-te române“! Populația, câtă mai rămăsese acolo, stătea pe trotuare, asculta și nu-i venea să-și creadă urechilor ceea ce auzea. Locotenentul rus, care mergea în frunte, meloman pe cât se pare, zâmbea fericit, bătând măsura marșurilor...

Eram foarte dispus să-mi încerc glasul aici la Focșani măcar cu „Ștefan Vodă al Moldovei“. La comanda căpitanului, deziluzionat de noi, soldații din escortă au prins a răcni lozinci cu Ana, cu Teohari și cu Luca, dându-și ochii peste cap, ca niște cocoși care-și cunosc precis cucurigu!

Eu fluieram încetinel despre Ștefan Vodă al Moldovei, pe care-l invocam să nu mai stea la Putna, ci să urce spre munte și la sunetul cornului să-și adune țara, spre a ne scăpa de liftă. Soldații, cu ochii peste cap, strigau lozinci...

La gară, dacă am ajuns, cordonul s-a strâns în jurul nostru și cei doi comandanți - rusul și românul, s-au salutat în cele două limbi, apoi ne-au spus că suntem liberi...

Două comenzi, întâi rusul, apoi românul și plutoanele părăsesc gara, în scrâșnetul cuielor de bocanci.

Unsprezece oameni eram liberi în gara Focșani. Simt gust de leșie în gură. Asta-i oare gustul libertății?

S-a înserat, se aprind luminile și noi, tăcuți, facem un ocol prin centru. Tresar când întâlnesc vreun rus. Mă uit în jur: unde-i ceasovoiul?

Lângă gară, o cârciumă și acolo-i cârciumar un român, care stă în prag. Când ne zărește mai bine, coboară până pe trotuar:

- Acum ați venit, domnilor?

- Acum, domnule.

- Fiți buni, nu vă supărați, și poftiți la mine în casă.

- Păi, să vedeți, noi nu avem bani...

- Nu face nimic. Eu vă poftesc în casă la mine, nu la cârciumă. Vă rog, nu mă refuzați

Și la îndemnurile omului, trecând printr-o sală mare unde câțiva clienți se

cinsteau cu „Galbenă de Odobești“, am trecut mai la fond, într-o cameră curată, îmbrăcată în covoare moldovenești, cu o masă mare, așternută la mijlocul camerei.

- Domnilor, timid începe gazda, am avut și eu un fecior în Rusia. Am înțeles că s-a prăpădit pe acolo, de frig, de foame și de tifos. Îl chema Ion Țăranu, așa cum și eu mă numesc.

- L-am cunoscut, domnule, răspund câțiva. Dumnezeu să-i ierte, s-a prăpădit. Bun român!

Omul lăcrimează și continuă:

- De dorul lui mi s-a prăpădit și femeia, acum un an. Pentru sufletele lor triste, vă rog să-mi dați învoire de a vă ospăta în seara asta. Căci sunteți flămânzi, însetați și goi...

Și-am stat o oră sau două la praznicul mamei care s-a stins după feciorul prăpădit, în pădurile de la răsărit...

*

Și iată-ne acum, când miezul nopții bate în inima turnurilor înalte, la ultima, grăbită strângere de mână. Un tren duce către orașele și satele Moldovei, iar celălalt spre București și spre Transilvania.

Simt ca o sfâșiere; simt că mă destram, mă simt gol și singur.

Am fost mii, apoi unsprezece și acum stăm pe ranițe, pe coridorul vagonului, doi. Costel, înalt, ciolănos, cu capul plecat, tace.

Dincolo de geam e întuneric beznă. Mă întorc de acolo și mă așez alături de el. Nu pot urmări nici un gând întreg; familie, mamă, prieteni? Mi-i gura amară. Pe suflet parcă stă o piatră de mormânt. Ce-i cu mine? Unde-i bucuria libertății?

*

București, Gara de Nord. Este ora 6 dimineața. De la geam privesc luminile capitalei.

Cu mulțimile ce coboară și printre călătorii care urcă, înaintăm greu spre ieșire. Constat că-s mai puține ceasuri de-a lungul peroanelor. Cine le-o fi adunat?

Costel, înalt, se uită, iscodind grupurile de oameni.

Dar abia am pășit pe peron, dincolo de porțițe, și-i văd pe Costel înotând prin mulțime strigând: uite-i, acolo! Dispare în îmbrățișările cu lacrimi și flori ale părinților, surorilor și fraților lui.

Mulți, constat eu, mulți și toți voinici, ca brazii. Privesc scena, cum privesc și alții. Iată-l pe Costel, cu un buchet de flori în mână, suflându-și zgomotos nasul și căutându-mă, prin gloată.

Zărindu-mă, mă trage de-o mână lângă el și cu recomandarea: vedeți, cu dânsul am venit - mă predă în brațele familiei sale. Căciula și mantaua ajung în

picioarele călătorilor...

Rămas singur în gară privesc cu atenție oameni și locuri. Ies mai la urmă în bulevardul Golescu; văd un tramvai, traversez strada și mă opresc la un chioșc cu ziare. Toate vorbesc despre o echipă de nituitori de la Galați, care a bătut într-o zi, nu știu câte nituri. Apoi despre grevele din apus și despre nenorocita stare materială a muncitorului american.

Pe un afiș citesc despre fericirea de a fi colhozic și despre luminoasa viață a lucrătorului din uzinele sovietice.

Scuip în locul lui Sandu și, scârbit de minciună și de toate, plec, Plec mai departe să văd orașul. Ca să mă lămuresc, încă de la început.

Îmi îndes căciula pe cap, mă închei la toți nasturii mantalei, îmi potrivesc ranița pe umăr. Lume multă, tramvaiele supraaglomerate. Oamenii speriați de vreo eventuală întârziere, lucrători și funcționari, stau ciucure pe treptele tramvaielor, iar pe stradă aleargă ca turbații; acolo, la serviciu, li se va citi gazeta și vor fi chestionați despre treburile politice. Râd singur, mergând cuminte pe stradă. Mai să mă dea jos un lungan, ce aleargă după un tramvai. Disperatul va asculta articole din *Scânțeia*, va aplauda frenetic vreo idioție tipărită, sau undeva rostită și apoi, cu mâțele chiorăind de foame și cu frica de a fi atacat pe stradă, pentru vreo încruntare din sprânceană, va merge să strige lozinci, pe care nu le pricepe. Va urla că e bine, că n-a fost niciodată mai bine decât acum iar somnul lui va fi somn de iepure fricos.

Poți să faci țara țară, cu disperații așa?

Trec prin Plevnei și privesc de departe „Casa studențească“. Și acolo a încremenit orice gând românesc. Iată, mai jos, în stânga, Cișmigiul, frumosul nostru Cișmigiu. Parcă acolo în fund, nu mai sunt toți copacii! Și-i murdar.

O iau pe bulevardul Elisabeta, în sus, pe lângă Cercul Militar și ajung în Calea Victoriei.

La cinematografe rulează „Balada Siberiei“ și alte lupte de partizani. Acolo, a fost „Cartea Românească“ și puțin mai departe „Alma mater“ - Universitatea. Ce s-o mai fi învățând pe acolo? Limba rusă, marxism-leninism și materialism dialectic?

Iată cum se idioțește o nație!

Și oare, nu e nimeni care să priceapă acest lucru?

Palatul telefoanelor este la locul lui, Teatrul național a dispărut, uite colea Palatul regal, cu o aripă în roșu și, peste drum, Ministerul de Interne. Ei, cu așa, cred eu, voi avea o întâlnire.

Stau și mă uit, când la Palat, când la Ateneu și pe urmă la Interne. Ce Dumnezeu! Nu s-a găsit un alt loc pentru o astfel de instituție?

Ies pe lângă Fundație în Bulevardul „Brătianu“. Totul este la fel, cum a fost și mai înainte. Ba nu; constat că pe unde au fost case bombardate s-au făcut grădinițe, iar străzile sunt foarte murdare; hârtii, coji de semințe, democrație populară.

În fund, Academia Comercială și bănuiesc - în continuare - aceleași case și

aceleași străzi, până la Șosea. Ce greșală! Celei mai frumoase străzi din București să i se dea numele unui general rus! Ce greșală!

Apoi, uite Universitatea și pe Mihai Viteazul cu barda-n mână, strigând îndemnul: „puneți mâna pe topoare, plesniți în frunte balaurul și lifta care vrea să înghită Țara și gândurile. La luptă, frați români!“

Apoi Halele centrale - murdărie, ca la „hale“ și dincolo, pe deal, Patriarhia... „... Și unul din ucenicii lui, pe numele lui Iuda, mergând la Sinedriu, l-a vândut pe Iisus, pentru 30 de arginți...“

Peste drum de biserică, stă adunarea parlamentului și vântură vorbe și pun greutățile pe țară. Iar marele arhiereu binecuvântează în numele lui Mamona. Și țara geme, asudând și blestemând. Unde ești, Doamne?

... Apoi, am bătut la ușa unei biserici și, dacă am intrat, îngenunchind lângă mormântul voievodului Brâncoveanu Constantin, m-am rugat adânc pentru sufletele celor ce s-au prăpădit în luptele din răsărit și în lagărele din acea țară. Pe urmă mi-am adus aminte de Urali și de Bădița și de toți ceilalți, rămași în grele cazne, în pădurile și ruinele rusești. Am plâns cu amar pentru trudă, pentru încercări și pentru țara cea ticăloșită. Apoi am mulțumit blândului Iisus pentru că m-am întors acasă. Și sărutând lespedea de pe mormântul voievodului decapitat pentru dubla lui credință în Dumnezeu și în Neam, am ieșit la soare, luminat, cu mărgăritarele Bobotezei sub gene. Facă Dumnezeu cu mine ce va voi. Sunt pregătit.

*

Este ora amiezii. Lângă liceul Matei Basarab, la un chioșc, se vinde pâine. Mă așez, resemnat, la coadă, așteptând să-mi cumpăr o pâine. Ajuns în fața vânzătorului, acesta îmi cere cartelă.

- Nu am, domnule vânzător, așa ceva. Dă-mi te rog și mie o pâine.
- Fără cartelă, nu se poate.

M-am dat la o parte; m-am uitat înc-odată la pâinile Bucureștiului. Cu mălai într-însele. Totuși, sunt mai aproape de ceea ce ar trebui să fie o pâine. Au și ceva grâu în ele. Cum stăteam așa și reflectam asupra imposibilei pâini pe care o mănâncă moscoviții - neagră ca pământul și acră de ți se strepezesc dinții - în brațe îmi pune o pâine o femeie bătrână care, grăbită, dispare după colț.

Eu strig după dânsa:

- Doamnă, să v-o plătesc... Femeia a dispărut într-o curte și poarta s-a închis în urma ei.

O altă femeie înaltă și slabă, privind la toată întâmplarea, încheie:

- Zi și dumneata bogdaproste, cine știe ce-o fi în sufletul ei cel amărât? Te-o fi văzut atât de zdrențuros...

„Flămând am fost și mi-ați dat să mănânc...“ se împlinea Scriptura, iar eu mi-am făcut semnul crucii...

Aici e micul bloc în care locuiam eu, pe vremuri, împreună cu sora mea, Anca. Casa este tot așa, cum am lăsat-o, curată și exact pe locul ei. Holul mare e la locul lui. Și scara duce la etajul I; acolo, la al 6-lea apartament era cartea mea de vizită...

Cu ranița pe umărul stâng, cu sacul de merinde la șold - în care simțeam căldura pâinii proaspete - și cu bidonul fără apă, zăngănind, urc o treaptă apoi altele, ajung la etajul I. Aceiași locatari în dreapta și în stânga scării.

Încet, una câte una, urc scările spre II. Pipăi bara, încerc luminile; vecin la II - același nume. În față, apartamentul 6 și acolo, la locul ei, cartea mea de vizită.

Iată-mă în prag la mine. În toată casa, nici un zgomot. Simt ca o strângere de inimă: ce spune tăcerea aceasta?

Sun. Aud glasul soneriei dincolo de ușă. Mă dau un pas înapoi și aștept. Nici un semn de viață. Dar, dacă sora mea nu este acasă?

Sun a doua oară, apoi, la scurt timp dau semnalul, așa cum obișnuiam pe vremuri, când mă întorceam de la catedră.

În clipa următoare, ușa se deschide brusc și sora mea dă un strigăt de bucurie și de mirare: „Daniel“ și, hohotind, cade la pieptul meu. Eu o mângâi și o îmbrățișez:

- Anca, sora mea cea dragă, bine te-am găsit sănătoasă... Lacrimile mă podidesc și plângem amândoi, pentru bucurii și pentru tristeți.

Peste un ceas, după ce m-am spălat, alături de Anca trec prin încăperi. Toate sunt așa cum le-am lăsat: paturi, tablouri, bibelouri. Cu un scrâșnet de fier ruginit, Anca deschide ușa de la biroul meu. Întineric și miros de cameră nelocuită. Când ridică perdelele și soarele intră în cameră, pe toate văd praf alb, pus de vreme. Uite, aici cărțile mele - cât le-am dus dorul - și dincoace, masa de lucru. Mă apropiu. Pe masa-birou, o fotografie de-a mea. Mă uit la mine. A nins vremea firicele de praf fin pe frunte, pe față, pe umeri. Sunt opt ani de când nu am fost pe aici...

- Dacă tu ai plecat la bătălie, aici n-a mai intrat nimeni. Apoi a venit vestea că tu ai murit, la Stalingrad. Iar mama și-a rupt inima de jalea ta. Și-a hotărât ca pe veci să rămână această cameră așa cum ai lăsat-o tu, atunci când ai plecat... Și eu am respectat hotărârea mamei. Cum vezi, s-a așternut ușor, an după an, praful pe toate. Acum, pentru că ai înviat, voi face aici curățenie.

- Ce fac părinții? Celelalte surori?

- Sănătoși, toți te-așteaptă. Mama ți-a făcut toate pomenile pe la mănăstiri, așa, ca pentru morți, iar tata ți-a făcut cu mâinile lui, un mormânt și ți-a pus o cruce, în cimitir la noi... Când în vara lui 1946 - după patru ani de tăcere - am primit vești despre tine, că exiști pe undeva, în Rusia, a fost în casa noastră

bucurie pentru fiul cel înviat. Totuși, cu strângere de inimă, mama a susținut că mormântul și crucea să rămână la locul lor. Ai să le vezi, acolo.

- Anca, mâine seară plec acasă.

- Mergem împreună.

- Dar soțul tău?

- Paul e la Aiud. A fost arestat la 15 mai..., și lacrimile-i curg încet pe amândoi obraji, suspinând: niciodată bucuriile nu sunt complete...

*

E noapte târziu și somnul nu se lipește de mine. În patul moale și curat, când încerc să ațipesc, parcă vine un val și mă fură. Mă trezesc brusc și deschid ochii mari către luminile de pe stradă.

Întind o pătură jos, pun perna sub căpătâi, trag plapuma peste mine și așa, la podele, pe parchet, adorm imediat somn de plumb, din care mă trezesc perfect odihnit, pe la amiază.

Anca râde:

- Ce-i cu tine?

- Anca, fată dragă, era prea moale patul. M-am obișnuit să dorm pe blat. Cine știe, nu e bine să-mi pierd obiceiul.

*

Trenul pășește lin peste Siret, apoi taie Moldova către Nord, înghite flămând kilometri de cale ferată. Călătorii din fața mea moțăie sau dorm chinuiți, bălăbănindu-și capetele în oscilațiile vagonului. Anca, pe umărul meu, doarme liniștită, cuminte...

Depart, departe, în răsărit, la cazne, au rămas prietenii mei și o parte din inima mea cu dâșii. La Aiud, în celula înghețată, de la 15 mai se chinuie Paul și frații mei. Și pentru ei sângerează cealaltă parte a inimii mele.

Mă uit când spre răsărit, când spre Aiud. Dorul mă duce prin mlaștini, prin păduri cu fiare sălbatice, iar în față, salvator, se arată muntele suferinței. Acolo, la creastă, mâinile tatei mi-au săpat mormântul și mi-au așezat crucea. Iar mama, plângând, mi-a semănat busuioc la căpătâi.

Merg să mă răstignesc!

Am ales ispășirea!

Pentru păcate;

Pentru învierea de mâine!

